POLIROM
Top 10+

JOSÉ
SARAMAGO

Pluta de piatră

JOSÉ
SARAMAGO
Pluta de piatră

Traducere și note de Mirela Stănciulescu

POLIROM
2015

José Saramago, *A jangada de pedra*

Copyright © The Estate of José Saramago, 1986

By arrangement with Literarische Agentur Mertin Inh. Nicole Witt e.K., Frankfurt am Main, Germany

All rights reserved

© 2002, 2015 by Editura POLIROM, pentru traducerea în limba română

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506

București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;

sector 4, 040031, O.P. 53

ISBN ePub: 978-973-46-5650-9

ISBN PDF: 978-973-46-5651-6

ISBN print: 978-973-46-5572-4

Coperta: Radu Răileanu

Pe copertă: © novelo/Depositphotos.com

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright și este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informației, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Lectura digitală protejează mediul

Versiune digitală realizată în colaborare cu elefant.ro

JOSÉ SARAMAGO s-a născut la 16 noiembrie 1922 în Azinhaga (Ribatejo), într-o familie modestă. Destinul său scriitoricesc a avut o traiectorie uluitoare, culminînd cu decernarea Premiului Nobel pentru Literatură (1998). După debutul din 1947 cu un roman ulterior renegat de scriitor, urmat de o tăcere de aproape două decenii, Saramago a publicat volume de poeme, cronici literare şi politice, nuvele, piese de teatru, nenumărate traduceri, revenind la roman abia în 1977 cu *Manual de pictură şi caligrafie* (Polirom, 2010). *Ridicat de la pămînt* (1980) îi aduce recunoaşterea în spaţiul lusitan şi impune fraza şi punctuaţia care vor constitui de acum înainte marca inconfundabilă a stilului său. Celebritatea internaţională o dobîndeşte cu *Memorialul mînăstirii* (1982; Polirom, 2007), care, împreună cu *Anul morţii lui Ricardo Reis* (1984; Polirom, 2003, 2009) şi *Istoria asediului Lisabonei* (1989; Polirom, 2004, 2014), formează seria narativă cu tematică istorică, scriitorul acordînd o atenţie specială „originii şi identităţii portugheze“. În 1991 publică *Evanghelia după Isus Cristos* (Polirom, 2003, 2012), cel mai polemic roman al său, care reconstruieşte o viaţă apocrifă a lui Isus. O cotitură în universul tematic romanesc al lui José Saramago o constituie seria de ficţiuni ucronice şi alegorice începută cu *Pluta de piatră* şi continuată de *Eseu despre orbire* (1995; Polirom, 2005, 2008, 2013), *Toate numele* (1997; Polirom, 2002, 2008, 2011), *Peştera* (2000; Polirom, 2005, 2009, 2013), *Omul duplicat* (2002; Polirom, 2009), *Eseu despre luciditate* (2004; Polirom, 2008, 2014) şi *Intermitenţele morţii* (2005; Polirom, 2007, 2009, 2013). În 2014 Editura Polirom a publicat romanul neterminat *Halebarde, halebarde*, roman completat de texte semnate de Roberto Saviano şi Filip Florian. José Saramago şi-a petrecut ultimii ani în Lanzarote, Insulele Canare, continuînd să scrie şi să publice. S-a stins din viaţă în iunie 2010.

Todo futuro es fabuloso
(Orice viitor este fabulos)

Alejo Carpentier

Cînd Joana Carda a tras o linie pe pămînt cu nuiaua de velniş, toţi cîinii din Cerbère s-au pornit pe lătrat, stîrnind panică şi groază printre localnici, deoarece încă din cele mai vechi timpuri se credea că, dacă vor lătra animalele canine, care acolo fuseseră întotdeauna mute, asta înseamnă că lumea universală va pieri de îndată. Cum de s-a format adînc înrădăcinata superstiţie, sau oarba convingere, care e în multe cazuri expresia alternativă paralelă, nimeni nu-şi mai aduce azi aminte, deşi, prin întorsăturile şi hazardul binecunoscutului joc de a asculta o poveste şi de a o repeta cu o virgulă nouă, obişnuiau bunicile franţuzoaice să-şi amuze nepoţeii cu fabula care spune că, exact în acel loc, în comuna Cerbère, departamentul Pirineilor Orientali, lătrase, în erele greceşti şi mitologice, un cîine cu trei capete, care răspundea la pomenitul nume de Cerber cînd îl chema luntraşul Caron, cel care îi purta de grijă. De asemenea, nu se ştie prin ce mutaţii organice va fi trecut faimosul şi răsunătorul specimen canin pînă să ajungă la muţenia istorică şi dovedită a descendenţilor săi degeneraţi cu o singură căpăţînă. Totuşi, şi acest punct al învăţăturii puţini îl ignoră, mai cu seamă dacă aparţin generaţiei veterane, cîinele Cerber, aşa cum se scrie şi se rosteşte în limba noastră, păzea cu străşnicie intrarea infernului, ca nu cumva să îndrăznească sufletele să iasă, şi atunci, poate că dintr-o ultimă milostivire a zeilor muribunzi, au tăcut toţi cîinii viitori pentru tot restul veşniciei, sperîndu-se că, prin tăcere, se şterge din memorie regiunea infernală. Dar, neputînd veşnicia să dureze veşnic, după cum explicit ne-a învăţat epoca modernă, a fost de ajuns ca în acele zile, la sute de kilometri de Cerbère, într-un loc din Portugalia al cărui nume îl vom pomeni mai tîrziu, a fost de ajuns ca femeia numită Joana Carda să tragă o linie pe pămînt cu nuiaua de velniş pentru ca toţi cîinii de dincolo să iasă în stradă gălăgioşi, tocmai ei

care, repetăm, nu lătraseră niciodată. Dacă pe Joana Carda ar întreba-o cineva ce-i venise să tragă o linie pe pămînt cu un băţ, gest mai degrabă de adolescentă lunatică decît de femeie cu capul pe umeri, dacă nu se gîndise la urmările unui fapt ce părea fără noimă, şi tocmai acestea, luaţi aminte, sînt cele mai primejdioase, poate că ar răspunde. Nu ştiu ce mi-a venit, băţul era pe jos, l-am luat şi-am tras linia, Nu v-a trecut prin minte că putea fi o nuieluşă fermecată, Era prea mare ca să fie o nuieluşă fermecată, şi-apoi întotdeauna am auzit spunîndu-se că nuieluşele fermecate sînt făcute din aur şi cristal, cu un nimb luminos şi cu o stea în vîrf, Ştiaţi că e o nuia de velniş, Eu nu mă prea pricep la copaci, pe urmă am aflat că velnişul e totuna cu ulmul, iar ulmul e totuna cu vînjul, nici unul cu puteri supranaturale, chiar dacă numele e altul, dar în cazul ăsta sînt convinsă că şi un băţ de chibrit ar fi avut acelaşi efect, De ce spuneţi asta, Ceea ce trebuie să se întîmple, se întîmplă, şi are multă forţă, nu-i poţi rezista, de mii de ori i-am auzit pe oamenii mai în vîrstă spunînd asta, Credeţi în fatalitate, Cred în ceea ce trebuie să se întîmple.

La Paris s-a rîs mult de plîngerile primarului, care parcă telefona dintr-o poiată de cîini, la ora amiezei cînd trebuie hrăniţi dulăii, şi numai după repetatele rugăminţi ale unui deputat al majorităţii, născut şi crescut în comună, aşadar cunoscător al legendelor şi poveştilor locale, au fost în cele din urmă trimişi spre sud doi veterinari calificaţi de la Deuxième Bureau, cu misiunea specială de a studia fenomenul neobişnuit şi de a prezenta un raport şi propuneri de acţiune. Între timp, disperaţi, în pragul asurzirii, localnicii împrăştiaseră pe străzile şi prin pieţele agreabilei staţiuni balneare, acum staţiune infernală, zeci de cocoloaşe de carne otrăvite, metodă de maximă simplitate, a cărei eficienţă a fost confirmată de experienţă în toate vremurile şi pe toate meridianele. Din toată haita, n-a murit decît un cîine, însă lecţia a fost imediat însuşită de supravieţuitori, care, într-o clipită, mîrîind, lătrînd şi

urlînd, s-au adunat pe cîmpiile dimprejur, unde, fără vreun motiv aparent, în cîteva minute au amuţit. Cînd, în sfîrşit, au ajuns şi veterinarii, li s-a prezentat tristul Médor, rece, umflat, atît de diferit de animalul fericit care îşi însoţea stăpîna la cumpărături, şi căruia, fiind de acum bătrîn, îi plăcea să doarmă nepăsător la soare. Totuşi, cum dreptatea încă nu a părăsit de tot această lume, a hotărît Dumnezeu, poetic, ca Médor să moară din pricina cocoloşului de carne pregătit de stăpîna preaiubită, care, e bine să se ştie, avea în vedere o anumită căţea din vecini ce-şi făcea veacul în grădina ei. Cel mai în vîrstă dintre veterinari, în faţa rămăşiţelor funebre, a spus, Să facem autopsie, şi zău că nu merita osteneala, de vreme ce fiecare locuitor din Cerbère ar fi putut, dacă ar fi vrut, să depună mărturie pentru *causa mortis*, dar scopul ascuns al Facultăţii, cum i se spunea în argoul serviciului secret, era să se treacă, într-ascuns, la examinarea corzilor vocale ale unei jivine care, între muţenia acum definitivă prin moarte şi tăcerea care păruse să fie pentru toată viaţa, avusese totuşi cîteva ore de glăsuire şi putea fi deci la fel cu ceilalţi cîini. Au fost eforturi zadarnice, Médor nici măcar nu avea corzi. Au rămas înmărmuriţi chirurgii, dar primarul şi-a spus părerea, administrativă şi înţeleaptă, Nu-i de mirare, de atîtea secole n-au mai lătrat cîinii din Cerbère, că li s-a atrofiat organul, Şi-atunci cum se face că, deodată, Asta nu ştiu, nu-s veterinar, dar grijile noastre s-au sfîrşit, *les chiens* au dispărut, acolo unde sînt nici nu se mai aud. Médor, spintecat şi cusut de mîntuială, a fost înapoiat stăpînei înlăcrimate, ca o remuşcare vie, că aşa sînt remuşcările chiar şi după ce au murit. Pe drumul spre aeroport, unde urmau să ia avionul spre Paris, veterinarii au căzut de acord să treacă sub tăcere, în raport, intrigantul fenomen al corzilor vocale dispărute. Şi se pare că pentru totdeauna, deoarece în aceeaşi noapte a început să dea raită prin Cerbère un cîine enorm cu trei capete, înalt cît un copac, dar tăcut.

Cam în aceste zile, poate mai înainte, poate după ce trăsese Joana Carda linia pe pămînt cu nuiaua de velniş, se plimba un bărbat pe plajă, era pe înserate, cînd foşnetul valurilor de-abia se aude, scurt şi reţinut ca un suspin fără motiv, iar acest bărbat, care va spune mai tîrziu că se numeşte Joaquim Sassa, umbla pe linia mareei care separă nisipurile uscate de cele umede, şi din cînd în cînd se apleca să ia cîte o scoică, un cleşte de rac, un fir de algă verde, nu rareori ne pierdem astfel timpul, la fel şi-l pierdea şi acest trecător solitar. Cum nu avea nici buzunare, nici sacoşă în care să-şi pună lucrurile găsite, îi înapoia apei resturile moarte cînd îşi umplea mîinile, să-i dăm mării ceea ce-i aparţine mării, pămîntul să rămînă cu pămîntul. Dar orice regulă are şi excepţii, şi o piatră care se vedea mai în faţă, destul de departe ca să rămînă neatinsă de maree, a fost ridicată de Joaquim Sassa, şi era grea, mare ca un disc, neregulată, dacă ar fi fost din celelalte uşurele, cu contururi netede, tocmai bune să încapă între degetul mare şi arătător, Joaquim Sassa ar fi aruncat-o ca să atingă uşor apa lină şi să o vadă sărind, încîntat ca un copil de îndemînarea lui, şi apoi, după impulsul iniţial, scufundîndu-se, piatră ce păruse să aibă o soartă bine orînduită, uscată de soare, udată doar de ploaie, şi pînă la urmă scufundîndu-se în adîncurile întunecate pentru a aştepta un milion de ani pînă ce marea se va evapora, sau, retrăgîndu-se, apele o vor face să se reîntoarcă pe pămînt pentru un alt milion de ani, dîndu-i timpului răgazul de a coborî pe plajă un alt Joaquim Sassa, care fără să ştie va repeta gestul şi mişcarea, să nu spună nimeni, N-am s-o fac, sigură şi neclintită nu e nici o piatră.

Pe nisipurile din sud, la această oră de tihnă, unii se mai scaldă încă, înoată, se joacă cu mingea, se cufundă în valuri, sau se odihnesc plutind pe o saltea pneumatică, sau, simţind pe piele prima suflare răcoroasă a înserării, se întind pe plajă pentru a primi ultimele raze ale soarelui care va poposi pe mare pentru o secundă, dintre toate cea mai lungă, pentru că îl privim şi el se lasă privit. Dar aici, pe această

plajă din nord, unde Joaquim Sassa a apucat o piatră atît de grea încît deja îl dor mîinile, vîntul suflă rece şi soarele s-a cufundat pe jumătate, nici pescăruşii nu mai zboară deasupra apelor. Joaquim Sassa a aruncat piatra, socotea că va cădea la distanţă mică de el, foarte aproape de picioarele lui, fiecare dintre noi e dator să-şi cunoască propriile forţe, nici nu erau pe-acolo martori care să rîdă de frustratul discobol, el era cel pregătit să rîdă de sine însuşi, dar n-a fost cum se aştepta să fie, întunecată şi grea piatra s-a înălţat în aer, a coborît şi a lovit pieziş apa, în urma şocului s-a înălţat iar, în amplu zbor sau salt, şi iar a coborît, şi s-a înălţat, în sfîrşit, s-a afundat în larg, dacă nu cumva culoarea albicioasă pe care tocmai am văzut-o, în depărtare, nu e doar franjul spumei iscate de spargerea valurilor. Cum de s-a întîmplat, şi-a spus uluit Joaquim Sassa, cum de s-a întîmplat ca eu, cu atît de puţine forţe naturale, să arunc atît de departe o piatră atît de grea, în marea care se întunecă de-acum, şi să nu fie nimeni pe-aici să-mi spună, Bravo, Joaquim Sassa, sînt martorul tău pentru cartea Guinness a recordurilor, un asemenea fapt nu poate să rămînă necunoscut, ce ghinion, dacă m-aş duce să povestesc cuiva ce s-a întîmplat m-ar face mincinos. Un val foarte înalt a venit din larg spumegînd şi tălăzuindu-se, la urma urmelor, piatra a căzut totuşi în mare, acesta e efectul cunoscut de pe vremea rîurilor din copilăria acelora care în copilăria lor au avut rîuri, unduirea concentrică pe care o provoacă pietrele aruncate. Joaquim Sassa a alergat în sus pe plajă, şi valul s-a spart pe nisip tîrînd după sine scoici, cleşti de raci, alge verzi, dar şi de alte soiuri, sargase, sîngerii, laminare. Şi o pietricică, uşoară, din cele care încap între degetul mare şi arătător, de cîţi ani oare n-a mai văzut ea lumina soarelui.

Nespus de greu e actul scrierii, răspundere dintre cele mai mari, numai dacă te gîndeşti la truda epuizantă de a distribui în ordine temporală evenimentele, mai întîi acesta, apoi celălalt, sau, dacă aşa convine necesităţilor efectului, întîmplarea de azi

pusă înaintea episodului de ieri, şi tot felul de alte acrobaţii nu mai puţin riscante, trecutul ca şi cum ar fi acum, prezentul ca un tot continuu fără prezent şi fără sfîrşit, oricît s-ar sili autorii, tot nu au iscusinţa de a pune în scris, în acelaşi timp, două cazuri petrecute în acelaşi timp. Unii cred că se poate înlătura problema împărţind pagina în două coloane, una lîngă alta, dar şiretlicul e naiv, pentru că mai întîi a fost scrisă una şi abia pe urmă cealaltă, şi să nu uităm că cititorul va citi mai întîi pe una şi apoi pe cealaltă, sau viceversa, mai bine de cîntăreţii de operă, fiecare cu partea sa în ansamblul coral, trei patru cinci şase între tenori başi soprane şi baritoni, fiecare cîntă un text diferit, de pildă cinicul batjocorind, ingenua implorînd, prim-amorezul întîrziind să vină în ajutor, pe spectator îl interesează doar muzica, cu cititorul nu-i aşa, el vrea să-i fie explicat totul silabă cu silabă şi una după alta, cum se arată aici. De aceea, de-abia după ce am vorbit de Joaquim Sassa, vom vorbi despre Pedro Orce, atunci cînd Joaquim a aruncat piatra în mare şi cînd s-a sculat Pedro de pe scaun totul a fost opera unei clipe unice, chiar dacă după ceas să fi fost o oră diferenţă, asta pentru că unul era în Spania, iar celălalt în Portugalia.

Ştiut e că fiecare efect îşi are cauza sa, e un adevăr universal, şi totuşi nu se pot evita unele erori de judecată, sau de simpla identificare, fiindcă se întîmplă să considerăm că acest efect provine din acea cauză, cînd de fapt cauza a fost alta, foarte departe de posibilitatea de înţelegere pe care o avem şi de ştiinţa pe care credeam că o deţinem. Bunăoară, pare să fi rămas demonstrat că dulăii din Cerbère au lătrat pentru că Joana Carda a tras o linie pe pămînt cu o nuia de velniş, şi cu toate acestea doar un copil foarte credul, dacă a mai rămas vreunul din vremurile de aur ale credulităţii, sau inocent, dacă sfîntul nume al inocenţei poate fi astfel conjurat în van, un copil în stare să creadă că, închizînd pumnul, a păstrat lumina soarelui în el, numai acel copil ar crede că au fost în stare să latre cîini care mai înainte

nu lătraseră niciodată, datorită unor motive de ordin atît istoric cît şi fiziologic. În aceste zeci şi zeci de mii de cătune, sate, tîrguri şi oraşe, nu lipsesc persoanele care ar jura că ele sînt motivul şi motivele, atît pentru că au lătrat cîinii cît şi pentru orice se întîmplă, doar pentru că s-au lovit de o uşă, sau şi-au tăiat o unghie, sau au smuls un fruct, sau au dat la o parte perdeaua, sau au aprins o ţigară, sau au murit, sau, nu chiar aceleaşi, s-au născut, aceste ipoteze, de moarte şi de naştere, ar fi cele mai greu de admis, ţinînd seama de faptul că noi ar trebui să le propunem, căci cel care se naşte nu iese vorbind dinlăuntrul mamei, iar cel care moare nu vorbeşte după ce a intrat înlăuntrul pămîntului. Şi nici nu ajută la nimic dacă adăugăm că oricărui om i-ar prisosi motivele pentru a se considera cauza tuturor efectelor, cele despre care am vorbit cît şi cele care alcătuiesc rolul nostru exclusiv în funcţionarea lumii, ceea ce eu aş dori tare mult să aflu e cum va fi lumea cînd nu vor mai fi oamenii şi efectele pe care numai ei le provoacă, mai bine să nici nu te gîndeşti la o asemenea vastitate, că te cuprinde ameţeala, ei, ar fi de ajuns să supravieţuiască niscaiva animale mici, insecte, şi vor fi alte lumi, cea a furnicii, cea a greierului, nu vor trage perdele, nu se vor privi în oglindă, şi ce dacă, la urma urmelor singurul mare adevăr e că lumea nu poate fi moartă.

Ar spune Pedro Orce, dacă ar avea curajul, că motivul pentru care se cutremură pămîntul a fost că a lăsat picioarele jos cînd s-a ridicat de pe scaun, ce mai tupeu şi pe el, dacă nu cumva pe noi, că ne îndoim necugetat, dacă fiecare om lasă pe lume măcar un semn, poate că acesta e cel al lui Pedro Orce, de aceea declară el, Am pus picioarele pe podea şi pămîntul s-a cutremurat. Mare zdruncinătură şi asta, pe care nimeni n-a părut să o simtă, ba chiar şi acum, după două minute, cînd pe plajă valul s-a retras şi Joaquim Sassa îşi spune, Dacă m-aş duce să povestesc, cuiva, m-ar face mincinos, pămîntul vibrează aşa cum continuă să vibreze o coardă care deja nu se mai aude, se lasă Pedro Orce

pe tălpile picioarelor, continuă să-l simtă cînd iese din farmacie în stradă, şi acolo nimeni nu bănuieşte nimic, e ca şi cum ai privi atent o stea, ţi-ai spune, Ce lumină frumoasă, ce astru minunat, fără să ai habar că ea s-a stins în mijlocul frazei, poate şi copiii şi nepoţii vor repeta aceleaşi cuvinte, sărmanii de ei, vorbesc de ceva mort şi spun că e viu, şi nu numai în ştiinţa astronomică se poate întîmpla să te înşeli astfel. Aici e invers, toţi ar jura că pămîntul e nemişcat, numai Pedro Orce ar afirma că se cutremură, bine măcar că a tăcut şi n-a luat-o la goană înspăimîntat, de altfel pereţii nu se clatină, lămpile din plafon atîrnă perfect perpendicular, iar păsărelele din colivie, care de obicei dau primele alarma, dorm liniştite în culcuş, cu capul sub aripă, acul seismografului a trasat şi continuă să traseze o linie dreaptă orizontală pe hîrtia milimetrică.

În dimineaţa zilei următoare, un bărbat străbătea o cîmpie necultivată, cu desişuri şi pajişti mlăştinoase, mergea pe cărări şi poteci printre copaci, înalţi ca şi numele care le-a fost dat, plopi şi frasini numiţi, şi tufişuri de cătină roşie, cu miresmele lor africane, omul ăsta n-ar fi putut alege o mai mare singurătate, şi un cer mai înalt, iar deasupra lui, zburînd cu un fîlfîit neauzit, îl însoţea un stol de sturzi, atît de mulţi că păreau un nor întunecat şi uriaş, ca de furtună. Cînd el se oprea, sturzii se roteau în cerc sau coborau zgomotos pe un copac, dispăreau printre crengi, şi toate frunzele fremătau, coroana răsuna de foşnete aspre, violente, de parcă s-ar fi dat o luptă crîncenă înlăuntrul ei. De cum o pornea iar la drum José Anaiço, acesta era numele lui, sturzii se ridicau năvalnic, toţi deodată, vruuuuuuuuuu. Dacă, neştiind cine e acest om, am încerca să ghicim, am spune că probabil e un păsărar în exerciţiul funcţiunii sau, ca un şarpe, are putere de atracţie şi haruri vrăjitoreşti, pe cînd sigur e că José Anaiço e la fel de surprins ca şi noi de cauzele acestui festival înaripat, Ce-or vrea de la mine bîzdîgăniile astea, să nu ne mirăm de cuvîntul acesta

mai rar folosit, sînt zile cînd nu avem chef să le folosim pe cele comune.

Venea călătorul de la răsărit spre apus, aşa se nimeriseră drumul şi plimbarea, dar, pentru că trebuia să ocolească un iaz întins, a cotit-o spre sud, de-a lungul malului. Cu cît ne apropiem de amiază, va începe să dogorească soarele, deocamdată e o briză răcoroasă şi limpede, păcat că n-o poţi păstra în buzunar pentru cînd va fi nevoie de ea la ceas de arşiţă. Cam astfel de gînduri îi treceau prin cap lui José Anaiço, gînduri vagi şi involuntare de parcă nu-i aparţineau, cînd şi-a dat seama că sturzii rămăseseră în urmă, zburaseră mai încolo, unde cărarea face un cot pentru a însoţi balta, o comportare fără îndoială extraordinară, dar, în sfîrşit, după cum se spune, morţii cu morţii, viii cu viii, cu bine păsărelelor. José Anaiço a terminat de ocolit iazul, aproape o jumătate de oră de mers îngreunat, printre rogoziş şi tufe de mure, şi şi-a reluat drumul iniţial, în direcţia spre care mergea la început, de la est la vest, ca şi soarele, cînd, deodată, vuuuuu, s-au ivit din nou sturzii, unde s-or fi bulucit pînă acum. Or, pentru un astfel de caz nu există explicaţie. Dacă un stol de sturzi însoţeşte un om în timpul plimbării sale de dimineaţă, precum un cîine credincios stăpînul, dacă-l aşteaptă atîta timp cît ocoleşte un iaz şi pe urmă vine după el ca mai înainte, nu-i cereţi să spună sau să cerceteze raţiunile, păsările nu au raţiuni, ci instincte, de atîtea ori vagi şi involuntare ca şi cum nu ne-ar aparţine, vorbeam de instincte, dar şi de raţiuni şi motive. Şi nici să nu-l întrebăm încă pe José Anaiço cine este şi ce face în viaţa lui de toate zilele, de unde a venit şi încotro se duce, ceea ce se va şti despre el numai de la el se va şti, şi această discreţie, această parcimonie informativă îi vor marca şi pe Joana Carda cu nuiaua ei de velniş, pe Joaquim Sassa cu piatra pe care a aruncat-o în mare, pe Pedro Orce şi scaunul din care s-sculat, vieţile nu încep atunci cînd oamenii se nasc, dacă ar fi aşa, fiecare zi ar fi o zi cîştigată, vieţile încep mai tîrziu, uneori prea tîrziu, ca să nu mai vorbim de cele care de-abia începute se şi sfîrşesc,

bine-a zis cine-a zis, Ah, cine-o să scrie istoria a ceea ce ar fi putut fi.

Şi-acum, femeia asta, Maria Guavaira i se spune, ciudat nume, deşi nu gerunziu, care a urcat în podul casei şi a găsit un ciorap vechi de lînă, din cei de demult şi adevăraţi care serveau pentru a păstra banii la fel de bine ca un seif, avut simbolic, firave economii, şi văzîndu-l gol a început să-i desfacă ochiurile, din plictiseala celui care n-avea altceva mai bun de făcut cu mîinile. A trecut o oră şi încă una, şi lungul fir de lînă albastră continuă să cadă, totuşi ciorapul nu pare să se micşoreze deloc, nu erau de ajuns cele patru enigme pomenite pînă acum, aceasta ne demonstrează că, cel puţin o dată, conţinutul poate fi mai mare decît conţinătorul. La această casă tăcută nu ajunge freamătul valurilor mării, nu se întunecă fereastra la umbra păsărilor care trec, cîini or fi, dar nu latră, pămîntul, dacă s-a cutremurat, nu se mai cutremură. La picioarele destrămătoarei firul e un munte care tot creşte. Maria Guavaira nu se numeşte Ariadna, cu acest fir nu vom ieşi din labirint, mai degrabă s-ar putea să ne pierdem, în cele din urmă, cu el. Capătul, unde-o fi.

Prima fisură a apărut pe o mare lespede naturală, netedă precum masa vînturilor, undeva prin munţii Albères, care, la extremitatea orientală a lanţului muntos, descresc domol către mare şi pe unde acum hoinăresc năpăstuiţii cîini din Cerbère, aluzie care nu e deplasată în timp şi în spaţiu, căci toate aceste lucruri, chiar şi atunci cînd n-o vor arăta, sînt legate între ele. Expulzat, după cum s-a spus, de la tainul domestic, şi, prin urmare, silit de nevoie să-şi readucă în memoria inconştientă iscusinţele vădite de străbunii hăitaşi în înhăţarea vreunui urecheat răzleţ, unul din acei cîini, pe numele său Ardent, datorită auzului foarte ascuţit cu care îi este dotată specia, va fi perceput pocnetul pietrei şi, fără să mîrîie, doar pentru că nu poate, s-a apropiat de ea cu nările dilatate, cu părul zbîrlit, mînat deopotrivă de

curiozitate şi de teamă. Fisura, îngustă, i-ar aminti unui observator uman de o linie trasă cu vîrful ascuţit al unui creion, foarte diferită de acea linie trasă cu un băţ pe pămînt bătătorit, sau în ţărîna uşoară şi moale, sau în noroi, dacă ne-am pierde timpul cu asemenea reverii. Totuşi, pe cînd cîinele se apropia, fisura s-a lărgit, s-a adîncit şi a înaintat, spărgînd piatra, pînă la capetele lespezii, şi-apoi de-o parte şi de alta, înăuntru ar fi putut să încapă o mînă, ba chiar un braţ cît e el de gros şi de lung, dacă pe-acolo s-ar fi aflat vreun temerar care să se măsoare cu fenomenul. Cîinele Ardent îi dădea tîrcoale, neliniştit, dar nu putea fugi, atras de acel şarpe căruia nu i se vedeau acum nici capul şi nici coada, deodată năucit, fără să ştie în ce parte să rămînă, dacă în Franţa, unde se afla, sau în Spania, deja la trei palme distanţă. Însă cîinele acesta, slavă Domnului, nu e din cei care să se deprindă cu neajunsurile, dovada e că, dintr-un salt, a ţîşnit peste abis, iertată fie exagerarea evidentă a vocabularului, şi a rămas dincoace, a preferat regiunile infernale, nu vom şti niciodată ce nostalgii mişcă sufletul unui cîine, ce vise, ce ispite.

A doua fisură, dar pentru lume cea dintîi, s-a ivit la mulţi kilometri distanţă, înspre golful Biscaia, nu departe de un loc dureros de celebru în povestea lui Carol cel Mare şi a celor doisprezece pairi ai săi, numit Roncevaux, unde a murit Roland, suflînd în Olifant[1], fără ca Angelica sau Durandal să-i poată sări în ajutor. Acolo, coborînd pe la poalele munţilor Abodi, pe partea dinspre nord-vest, curge un rîu, Irati, care, avîndu-şi izvorul în Franţa, se varsă în Erro, spaniol, la rîndul său afluent al Aragonului, care este tributar Ebrului, cel care, în sfîrşit, va purta şi va vărsa în Mediterana apele tuturor. În fundul văii, pe malul rîului Irati, se află un oraş, pe nume Orbaiceta, iar în amonte există un baraj, un stăvilar, cum i se zice pe acolo.

E timpul să explicăm că tot ce se spune sau se va spune aici e purul adevăr şi poate fi confirmat pe orice hartă, dacă aceasta e îndeajuns de minuţioasă pentru a conţine informaţii atît de neînsemnate în

aparenţă, fiindcă tocmai aceasta e menirea hărţilor, expun disponibilitatea reductibilă a spaţiului, ne previn că orice se poate întîmpla în interiorul lui. Şi se întîmplă. Am vorbit pînă acum de nuiaua destinului, am arătat că o piatră, chiar dacă se află departe de linia celei mai înalte maree, poate totuşi să cadă în mare, sau să se întoarcă din ea, acum e rîndul Orbaicetei, unde, după agitaţia salutară provocată de construirea barajului, cu mulţi ani în urmă, se instalase iarăşi liniştea, oraş de provincie navarreză, adormit între munţi, acum din nou agitat. Timp de cîteva zile, Orbaiceta a fost centrul nevralgic al Europei, dacă nu chiar al lumii, aici s-au întrunit membri de guverne, politicieni, autorităţi civile şi militare, geologi şi geografi, ziarişti şi mineralogi, fotografi, operatori de televiziune şi cinema, ingineri din toate domeniile, inspectori şi curioşi. Totuşi, celebritatea Orbaicetei nu va dura mult, doar cîteva zile, puţin mai mult decît rozele lui Malherbe, şi cum puteau ele să dureze, de vreme ce erau iarbă rea, dar acum vorbim de Orbaiceta, şi nu de altceva, a fost destul să se declare în altă parte o celebritate mai mare, asta-i întotdeauna soarta celebrităţilor.

În istoria rîurilor nu s-a mai pomenit niciodată aşa ceva, să curgă apa în curgerea sa eternă, şi deodată nu mai curge, ca un robinet care a fost închis brusc, de exemplu cineva se spală pe mîini la chiuvetă, scoate dopul, robinetul e închis, apa se scurge, coboară, dispare, iar ce a mai rămas în scoica smălţuită se va evapora în scurt timp. Cu alte cuvinte, apa rîului Irati s-a retras ca un val îndepărtîndu-se în reflux de pe plajă, albia rîului a rămas la vedere, pietre, nămol, mîl, peşti care, sărind, cască gura şi mor, tăcerea subită.

Inginerii nu erau în preajmă cînd s-a produs incredibilul fapt, dar şi-au dat seama că se petrecuse ceva anormal, indicatoarele de pe tabloul de bord arătau că rîul nu mai alimenta marele bazin de apă. Trei tehnicieni s-au dus într-un jeep să cerceteze intrigantul fenomen, şi, pe drum, pe la marginea stăvilarului, au examinat diversele ipoteze posibile,

au avut destul timp pentru asta pe o distanţă de aproape cinci kilometri, şi una din aceste ipoteze era că vreo prăbuşire sau alunecare de teren în munţi ar fi deviat cursul rîului, alta că a fost tertipul francezilor, perfidie galeză, în ciuda acordului bilateral asupra apelor fluviale şi a utilizărilor lor hidroelectrice, iar alta, şi cea mai radicală dintre toate, că se epuizase izvorul, obîrşia, ochiul de apă, veşnicia care părea să fie şi pînă la urmă nu era. În acest punct, părerile se împărţeau. Unul din ingineri, om liniştit, fire contemplativă, şi care preţuia traiul din Orbaiceta, se temea să nu fie trimis departe, ceilalţi îşi frecau mîinile cu mulţumire, poate că aveau să fie transferaţi la unul din barajele de pe Tage, cel mai aproape de Madrid şi de Gran Via. Tot dezbătînd aceste nelinişti personale, au ajuns la capătul stăvilarului, unde era canalul de scurgere, iar rîul nu mai era acolo, rămăsese un fir subţirel de apă care încă se mai prelingea din pămîntul moale, un gîlgîit mîlos care n-avea putere nici măcar să mişte o moară de apă în miniatură, Unde naiba s-a vîrît rîul, asta a spus-o şoferul jeepului, şi n-ai fi putut fi mai expresiv şi riguros. Uluiţi, stupefiaţi, deconcertaţi, dar şi neliniştiţi, inginerii şi-au reluat discuţia în legătură cu pomenitele ipoteze, după care, dîndu-şi seama de inutilitatea practică de a continua dezbaterile, s-au întors la birourile de la baraj, apoi şi-au continuat drumul spre Orbaiceta, unde-i aşteptau şefii ierarhici, informaţi deja despre magica dispariţie a rîului. S-au iscat discuţii aprige, incredulităţi, s-au făcut apeluri telefonice la Pamplona şi Madrid, iar rezultatul istovitorului efort şi chin s-a exprimat într-un ordin foarte simplu, dispus în trei părţi succesive şi complementare, Urmaţi cursul rîului în sus, descoperiţi ce s-a întîmplat şi nu le spuneţi nimic francezilor.

Expediţia a pornit în ziua următoare, chiar înainte de răsăritul soarelui, pe drum de graniţă, mereu de-a lungul sau la distanţă vizibilă de rîul secat, şi cînd inspectorii obosiţi au ajuns la destinaţie, au înţeles că Irati nu va mai exista niciodată. Printr-o

crăpătură care nu avea o lărgime mai mare de trei metri, apele se năpusteau în interiorul pămîntului, mugind ca o mică Niagara. De cealaltă parte se afla deja un grup de francezi, ce sublimă naivitate să crezi că vecinii, şireţi şi cartezieni, n-au observat fenomenul, dar măcar se arătau şi ei la fel de înmărmuriţi şi dezorientaţi ca şi spaniolii din partea asta, cu toţii fraţi întru ignoranţă. Au prins grai cele două tabere, dar conversaţia nu a fost nici lungă, nici constructivă, ceva mai mult decît interjecţiile unei uluiri justificate, o vînturare şovăitoare de ipoteze noi din partea spaniolilor, în sfîrşit, o iritare generală care nu ştia împotriva cui să se îndrepte, peste puţin francezii aveau să zîmbească, oricum rămîneau stăpînii rîului pînă la frontieră, nu era nevoie să refacă hărţile.

În acea după-amiază, elicoptere ale celor două ţări au survolat regiunea, au făcut fotografii, cu ajutorul unor macarale au coborît observatorii care, suspendaţi deasupra cataractei, priveau şi nu vedeau nimic, doar hăul negru şi spinarea curbată şi scînteietoare a apei. Pentru a grăbi mersul înainte, autorităţile municipale din Orbaiceta, dinspre partea spaniolă, şi din Larrau, dinspre partea franceză, s-au reunit lîngă rîu, sub un umbrar ridicat cu acest prilej şi dominat de cele trei drapele, bicolorul şi tricolorul naţionale, precum şi cel al Navarrei, cu scopul de a studia virtualităţile turistice ale unui fenomen natural cu siguranţă unic în lume şi condiţiile exploatării sale în interes reciproc. Considerînd insuficienţa şi caracterul neîndoios provizoriu al elementelor de analiză disponibile, reuniunea nu a emis nici un document care să stabilească îndatoririle şi drepturile părţilor, totuşi a fost numită o comisie mixtă care, într-un termen extrem de scurt, să elaboreze agenda de lucru a următoarei întruniri protocolare. Cu toate acestea, în ultimul moment, un factor de perturbare a venit să submineze consensul relativ la care se ajunsese, şi anume intervenţia, aproape simultan la Madrid şi Paris, a reprezentanţilor celor două state în comisia permanentă a limitelor de graniţă. Ridicau

aceşti domni o îndoială gravă, Ia să vedem, încotro se deschide gaura, spre partea spaniolă sau spre partea franceză. Părea un detaliu neînsemnat, dar, după ce a fost explicat fundamentul, delicateţea cazului îţi sărea în ochi. Era indiscutabil, desigur, că Irati, începînd de-acum, îi aparţinea în întregime Franţei, departamentul Pirineilor de Sud, dar din moment ce fisura se deschisese toată spre Spania, provincia Navarra, negocierile aveau să dureze mult şi bine, de vreme ce fiecare ţară, într-un fel, contribuise cu părţi egale. Dacă, dimpotrivă, fisura ar fi fost franceză, atunci afacerea le-ar fi aparţinut în întregime, aşa cum le-ar fi aparţinut şi materiile prime respective, rîul şi hăul. În faţa noii situaţii, cele două autorităţi, ascunzîndu-şi rezervele mentale, au căzut de acord să rămînă în contact pînă cînd se limpezea însemnata chestiune. La rîndul lor, într-o declaraţie comună minuţios elaborată, Ministerele Afacerilor Externe ale ambelor ţări au anunţat intenţia de a purta întîlniri de lucru urgente în cadrul respectivei comisii permanente a limitelor, asistată, cum era şi firesc, de respectivele echipe de tehnicieni geodezici.

Cam în acea vreme, în mare număr şi diversitate internaţională au apărut geologii. Între Orbaiceta şi Larrau erau deja din toate cîte puţin, dacă nu chiar mai mult, aşa cum s-a enumerat mai devreme, acum veneau cu duiumul înţelepţii pămîntului şi ai pămînturilor, cercetătorii mişcărilor şi accidentelor, ai straturilor şi blocurilor eratice, cu ciocănelul în mînă, bătînd în tot ce era piatră sau părea piatră. Un ziarist francez, Michel şi cinic, îi spunea unui coleg spaniol, serios şi Miguel, care deja anunţase la Madrid că fisura era ab-so-lut spaniolă, sau, ca să vorbim cu precizie geografică şi naţionalistă, navarreză, Rămîneţi sănătoşi cu ea, asta a spus-o francezul insolent, dacă vă place atît de mult şi aveţi atîta nevoie de ea, noi numai la Cirque de Gavarnie avem o cascadă de patru sute douăzeci de metri înălţime, n-avem nevoie de fîntîni arteziene cu fundu-n sus. Nu i-a trecut prin minte lui Miguel să-i

răspundă că nici de partea spaniolă a Pirineilor un lipsesc căderile de apă, din cele foarte frumoase şi înalte, dar că problema acolo era alta, o cascadă sub cerul liber nu-i nici nu mister, mereu la fel, sub ochii tuturor, pe cîtă vreme fisurii de la Irati i se vede obîrşia, nu i se ştie capătul, e ca şi viaţa. Şi totuşi, a fost un alt ziarist, de fapt galician şi în trecere, cum se întîmplă de atîtea ori cu galicienii, care a lansat întrebarea ce nu fusese încă pusă, Încotro se duce apa asta. Era tocmai în perioada în care deliberau, cu fraze scurte şi seci, geologii din ambele părţi, iar întrebarea, ca a unui copil timid, n-a fost auzită decît de cel care acum o înregistrează. Fiind o voce din Galicia, aşadar discretă şi măsurată, a fost înăbuşită de izbucnirea galeză şi impetuozitatea castiliană, dar mai tîrziu au repetat alţii cuvintele, arogîndu-şi vanităţi de întîi descoperitori, popoarelor mici nu le dă nimeni ascultare, nu e o manie a persecuţiei, ci evidenţă istorică. Discuţiile savanţilor au devenit aproape impenetrabile pentru înţelegerea laică, dar, chiar şi aşa, se putea vedea că erau două teze centrale în dezbatere, cea a monoglacialiştilor şi cea a poliglacialiştilor, ambele ireductibile, şi curînd inamice, ca două religii antitetice, monoteistă una, politeistă cealaltă. Unele declaraţii păreau chiar interesante, precum cea că deformările, anumite deformări, s-ar putea datora fie unei înălţări tectonice, fie unei compensaţii izostatice a eroziunii. Cu atît mai mult, se adăuga, cu cît examinarea formelor actuale ale lanţului muntos permite afirmaţia că nu este vechi, din punct de vedere geologic, desigur. Toate acestea, pesemne, ar avea legătură cu fisura. La urma urmelor, un munte supus atîtor jocuri de tracţiune şi braţe-de-fier, nu-i de mirare că a sosit ziua cînd se vede silit să cedeze, să se frîngă, să se prăbuşească, sau, ca în cazul în speţă, să crape. Nu a fost acesta cazul lespezii mari, inerte deasupra munţilor Albères, dar pe asta n-au văzut-o geologii niciodată, era departe, într-o sihăstrie dezolantă, nimeni nu s-a apropiat de ea, cîinele Ardent s-a dus după iepure şi nu s-a mai întors.

Două zile mai tîrziu, membrii comisiei limitelor de graniţă erau la lucru pe teren, cu teodoliţii măsurînd, cu tabelele comparînd, cu calculatoarele calculînd, şi confruntînd toate datele cu fotografii luate din aer, francezii puţin satisfăcuţi pentru că nu se mai îndoia aproape nimeni că n-ar fi spaniolă fisura, cum susţinuse de la bun început ziaristul Miguel, cînd a apărut vestea neaşteptată a unei alte fracturi. De paşnica Orbaiceta nu s-a mai vorbit, nici de frîntul rîu Irati, *sic transit gloria mundi* şi a Navarrei. În roi au pornit responsabilii cu informaţia dintre care unii erau femei, să umple ca un stup Pirineii Orientali, care constituiau regiunea critică, din fericire dotată cu mai bune mijloace de acces, atîtea şi atît de grozave încît, în cîteva ore, s-a adunat acolo puzderie de lume, cu oameni veniţi chiar şi de la Toulouse şi Barcelona. Autostrăzile au rămas blocate, cînd poliţiştii de o parte şi de cealaltă au vrut să devieze fluxul circulaţiei era prea tîrziu, kilometri întregi de automobile, un haos mecanic, atunci au trebuit aplicate măsuri drastice, să întoarcă toată mulţimea pe alte căi de acces şi pentru asta să distrugă împrejmuirile, să astupe şanţurile, un infern, multă dreptate au avut grecii cînd l-au situat chiar în aceste locuri. Au fost de folos în această stare de urgenţă elicopterele, aceste mecanisme zburătoare, sau păsăroaie[2] în stare să poposească pe aproape orice teren, şi cînd e absolut imposibil, încep să imite pasărea colibri, se apropie cît pe ce să atingă pămîntul, pasagerii nici nu au nevoie de scară, o mică săritură şi gata, intră imediat în corolă, între stamine şi pistiluri, aspirînd miresmele, uneori de napalm şi carne arsă. O iau la fugă, lăsînd capul în jos, şi se duc să vadă ce s-a întîmplat, unii dintre ei vin direct de la Irati, deja au o experienţă tectonică, dar nu asta.

Fisura taie şoseaua, toată suprafaţa de staţionare, şi se prelungeşte, subţiindu-se spre cele două laturi, în direcţia văii, unde se pierde, şerpuind prin coasta muntelui în sus, pînă dispare în desişuri. Sîntem nici mai mult nici mai puţin decît în punctul

de graniţă, cea autentică, linia de despărţire, pe acest limb fără patrie între posturile celor două poliţii, *la duana* şi *la douane, la bandera* şi *le drapeau*. La o distanţă prudentă, pentru că se admite posibilitatea dărîmării marginilor plăcii terestre, autorităţile şi tehnicienii schimbă fraze cu înţeles nul şi eficacitate nulă, nu se poate numi dialog un asemenea zumzet de voci, şi folosesc megafoane pentru a auzi mai bine, în timp ce alte personaje mai calificate, înăuntrul pavilioanelor, vorbesc la telefon, fie între ele, fie cu Madrid şi Paris. De-abia sosiţi, ziariştii pornesc să cerceteze cum s-a întîmplat aşa ceva, şi culeg toţi aceeaşi poveste, cu anumite variante elaborate, pe care imaginaţia lor personală o vor îmbogăţi şi mai mult, dar, simplificînd lucrurile, cel care a observat întîmplarea a fost un automobilist care, trecînd la căderea nopţii, a simţit că maşina face un salt brusc, ca şi cum roţile ar fi intrat şi ieşit dintr-un şanţ transversal, şi s-a dus să vadă ce era, poate erau lucrări de reparaţii ale drumului care, din imprudenţă, nu fuseseră semnalate. Crăpătura avea atunci lărgimea unei jumătăţi de palme, o lungime cam de patru metri, poate mai puţin. Omul, care era portughez, pe nume Sousa, şi călătorea cu soţia şi socrii, s-a întors la maşină şi a zis, Parc-am fi intrat în Portugalia, închipuiţi-vă un şanţ enorm, putea să-mi nenorocească jenţile, să-mi strice o semiaxă. Nu era şanţ, nici enorm, dar cuvintele, aşa le-am făcut noi, au mult bine în ele, ajută, numai pentru că le spunem exagerate ne şi potolesc temerile şi emoţiile, de ce, pentru că le fac să pară dramatice. Soţia, fără să dea prea mare importanţă informaţiei, a răspuns, Ia te uită, şi el s-a gîndit c-ar fi bine să-i urmeze sfatul, deşi n-avea o astfel de intenţie, propoziţia doamnei, mai degrabă interjecţie decît recomandare abreviată, era dintr-acelea care rareori primesc răspuns, a ieşit omul din nou şi s-a dus să verifice jenţile, nu erau stricăciuni vizibile, din fericire. În cîteva zile, pe pămîntul său portughez acum, va fi erou, va da interviuri la televiziune, la radio şi în presă, Aţi fost primul care aţi văzut, domnule Sousa,

relataţi-ne impresiile dumneavoastră din acea clipă îngrozitoare. Va repeta de nenumărate ori, şi de fiecare dată va isprăvi ornamentata poveste cu o întrebare tulburătoare şi retorică în stare să provoace fiori şi care pe el îl înfiora într-un chip delicios, ca un extaz, Dac-ar fi fost gaura mai mare, v-aţi gîndit, cum se spune c-ar fi acum, am fi căzut acolo înăuntru, Dumnezeu ştie pînă la ce adîncime, şi cam la fel gîndise şi galicianul cînd întrebase, dacă vă amintiţi, Încotro se duce apa asta.

Pînă unde, iată de fapt chestiunea crucială. Întîia prevedere obiectivă ar fi sondarea crăpăturii, cercetarea adîncimii sale, iar apoi studierea, definirea şi punerea în aplicare a procedeelor adecvate pentru colmatarea breşei, niciodată nu poate vreo expresie să fie atît de riguroasă, şi de aceea franceză, îţi vine să crezi că cineva ar fi gîndit-o într-o zi, sau ar fi inventat-o, pentru a putea fi folosită, cu deplin temei, atunci cînd avea să crape pămîntul. Sondarea, imediat făcută, a înregistrat puţin peste douăzeci de metri, ceva neînsemnat pentru mijloacele de inginerie modernă din construcţiile publice. Din Spania şi din Franţa, de aproape şi de departe, au înaintat betonierele, malaxoarele, aceste maşini interesante care, cu mişcările lor simultane, ne amintesc de Pămînt în spaţiu, rotaţie, translaţie, şi ajungînd la destinaţie răsturnau betonul, torenţial, dozat pentru eficienţă cu mari cantităţi de pietriş şi ciment de priză rapidă. Erau în plină operaţie de umplere, cînd un expert cu imaginaţie a propus să se ataşeze, aşa cum se făcea pe vremuri la rănile persoanelor, nişte menghine mari, de oţel, care să susţină marginile, ajutînd, ca să zicem aşa, şi accelerînd cicatrizarea. Ideea a fost aprobată de comisia bilaterală de urgenţă, combinatele siderurgice spaniole şi franceze au început imediat studiile necesare, aliajul, grosimea şi profilul materialului, relaţia între dimensiunea ghearei care avea să rămînă montată în sol şi golul încercuit, în sfîrşit, detalii tehnice numai pentru cunoscători, enunţate aici superficial. Crăpătura înghiţea torentul

de piatră şi mîl cenuşiu ca şi cum ar fi fost rîul Irati prăvălindu-se în interiorul pămîntului, răsunau ecouri profunde, s-a ajuns chiar să se admită probabilitatea existenţei acolo jos a unui hău gigantic, o cavernă, un fel de gîtlej nesăţios. Şi că, dacă ar fi aşa, nu merită să se continue, se construieşte un pasaj peste gaură, e poate soluţia cea mai uşoară şi mai economică, se cheamă italienii, care au mare experienţă în viaducte. Dar, la capătul a nu se ştie cîte tone şi metri cubi, sonda a semnalat fundul la şaptesprezece metri, apoi la cincisprezece, la doisprezece, nivelul de beton urca, necontenit, bătălia era cîştigată. Se îmbrăţişau tehnicienii, inginerii, muncitorii, poliţiştii, se fluturau drapele, crainicii de la televiziune, agitaţi, citeau ultimul comunicat şi-şi prezentau propriile lor păreri, elogiind abnegaţia titanică, eroismul colectiv, solidaritatea internaţională în acţiune, pînă şi din Portugalia, o ţară mică, a pornit un convoi de zece betoniere, pe şosea, au în faţă o călătorie lungă, peste o mie cinci sute de kilometri, ce efort extraordinar, nu va fi nevoie de betonul pe care-l aduc, dar istoria va înregistra gestul lor simbolic.

Cînd umplutura a atins nivelul şoselei, bucuria a explodat într-un delir colectiv, ca de revelion, focuri de artificii ca la corrida de Sfîntul Silvestru. Răsuna văzduhul de claxoanele automobiliştilor care nu dăduseră îndărăt nici un pas, nici măcar după ce se dezafectaseră drumurile, camioanele slobozeau mugete răguşite din *avertisseurs* şi *bocinas*[3], iar elicopterele fluturau glorios pe deasupra capetelor, ca nişte serafimi investiţi cu puteri din întîmplare deloc celeste. Fulgerau neîncetat aparatele de fotografiat, operatorii de televiziune s-au apropiat, stăpînindu-şi nervii, şi acolo, lipiţi de marginile crăpăturii care nu mai exista acum, au înregistrat prim-planuri ale suprafeţei neregulate de beton, dovadă a triumfului omenesc asupra unui capriciu al naturii. Şi astfel, spectatorii, din depărtare, în siguranţa şi confortul căminelor lor, primind în direct imaginile luate la frontiera franco-spaniolă Collado de Pertuis, au putut vedea, pe cînd rîdeau şi aplaudau, sărbătorind

evenimentul ca pe propria lor izbîndă, au putut vedea astfel, fără a voi să-şi creadă acum ochilor, au văzut mişcîndu-se suprafaţa încă moale a betonului începînd să coboare, ca şi cum masa enormă ar fi fost suptă dinăuntru, lent, dar irezistibil, pînă cînd a rămas din nou la vedere gura căscată. Fisura nu se lărgise, şi asta nu putea însemna decît un lucru, că joncţiunea pereţilor nu se mai făcea la douăzeci de metri adîncime, ca mai înainte, ci mult mai jos, numai Dumnezeu ştie cît de jos. Operatorii s-au dat înapoi, înspăimîntaţi, dar datoria profesională, devenită instinct dobîndit, a menţinut aparatul în funcţiune, tremurător, e-adevărat, şi lumea a putut vedea chipurile transfigurate, panica insuportabilă, se auzeau exclamaţii, ţipete, fuga a fost generală, în mai puţin de un minut s-a golit zona de staţionare, au rămas părăsite betonierele, ici-colo mai funcţiona cîte una, cu malaxoarele învîrtindu-se, pline cu un beton care cu trei minute înainte nu mai era necesar, iar acum devenise inutil.

Pentru întîia oară, un fior de teamă a străbătut peninsula şi Europa vecină. În Cerbère, foarte aproape de acolo, oamenii, ieşind în stradă premonitor, aşa cum o făcuseră cîinii lor, îşi spuneau unul altuia, Era scris, cînd vor lătra ei se va sfîrşi lumea, dar nu era chiar aşa, nu fusese niciodată scris, însă întotdeauna în clipele mari avem nevoie de fraze mari, iar aceasta, Era scris, are nu ştiu ce prestigiu care ocupă întîiul loc în compendiile stilului fatal. Temîndu-se, din mai multe pricini decît oricare alţii, de ceea ce avea să se întîmple, localnicii din Cerbère au început să părăsească oraşul, într-o masivă migrare către pămînturi mai solide, poate că sfîrşitul lumii nu va ajunge atît de departe. În Banyuls-Sur-Mer, Port-Vendrès şi Collioure, ca să nu mai vorbim decît de aceste populaţii din regiunea riverană, n-a mai rămas nici un suflet viu. Cele moarte, de vreme ce muriseră, au rămas pe loc, cu acea indiferenţă nestrămutată care le distinge de restul omenirii, dacă vreodată cineva a spus contrariul, că Fernando l-a vizitat pe Ricardo, fiind unul din ei mort şi celălalt

viu, n-a fost decît închipuire smintită şi nimic altceva[4]. Dar unul din aceşti morţi, în Collioure, s-a mişcat puţin, ca şi cum ar fi şovăit, să merg, să nu merg, spre interiorul Franţei în nici un caz, doar el o şti încotro, poate o vom şti şi noi cîndva.

Printre miile de veşti, păreri, comentarii şi mese rotunde, care au ocupat, în ziua următoare, ziarele, televiziunea şi radioul, a trecut aproape neobservat scurtul comentariu al unui seismolog ortodox, Tare-aş vrea să ştiu cum de se petrece aşa ceva fără să se cutremure pămîntul, la care un alt seismolog, din şcoala modernă, pragmatică şi flexibilă, a răspuns, Vom explica la timpul potrivit. Or, într-o aşezare din sudul Spaniei, un om, auzind aceste diferende, îşi lăsa casa pentru a se duce în oraşul Granada, ca să le spună domnilor de la televiziune că de mai bine de opt zile simţea cum tremură pămîntul, că nu vorbise pînă acum numai pentru că se gîndea că nu-l va crede nimeni, şi că venise acolo, în persoană, ca să se vadă cum un simplu om poate fi mai sensibil decît toate seismografele din lume la un loc. A vrut destinul său ca un ziarist să-i dea ascultare, fie din simpatie binevoitoare, fie sedus de insolitul cazului, noutatea a fost rezumată în patru rînduri, iar ştirea, deşi fără imagini, a fost dată la telejurnalul de noapte, cu o indulgentă detaşare. În ziua următoare, televiziunea portugheză, din lipsă de materiale locale proprii, a profitat şi a dezvoltat subiectul, audiind în studio un specialist în fenomene paranormale care nu a izbutit să clarifice în nici o privinţă cazul, după cum se poate conchide din declaraţia sa cea mai importantă, Ca şi în celelalte cazuri, totul depinde de sensibilitate.

S-a tot vorbit aici despre efecte şi cauze, de fiecare dată cu extremă cumpănire, ţinînd seama de logică, respectînd bunul simţ, păstrînd judecata, căci oricui îi este clar că dintr-o ulicioară nu va reuşi niciodată cineva să facă o piaţă largă. Se va accepta, aşadar, ca naturală şi legitimă, îndoiala că tocmai acea linie trasă pe pămînt de Joana Carda cu nuiaua de velniş ar fi fost cauza directă a faptului că se crapă

Pirineii, lucru care se tot insinuează de la bun început, Dar să nu se respingă un alt fapt, în întregime adevărat, şi anume că s-a dus Joaquim Sassa în căutarea lui Pedro Orce, pentru că auzise vorbindu-se despre el la ştirile de noapte, şi mai cu seamă pentru ceea ce susţinea acesta.

Mamă iubitoare, Europa s-a îndurerat de soarta ţinuturilor sale extreme, Occidentul. Prin tot lanţul muntos pirineic plesneau granituri, se înmulţeau crăpăturile, alte şosele erau frînte, alte rîuri, pîrîuri şi torente se cufundau în adîncuri, înspre nevăzut. Pe piscurile acoperite de zăpadă, privite din văzduh, se deschidea o linie neagră şi iute, ca un fitil de pulbere, către care aluneca zăpada, dispărînd, cu freamătul alb al unei mici avalanşe. Elicopterele veneau şi plecau, fără încetare, observau culmile şi văile, înţesate de experţi şi specialişti din toate domeniile care păreau de vreun folos, geologii, cei mai îndreptăţiţi, de altfel, deşi acum le era interzisă munca pe teren, seismologi perplecşi, fiindcă pămîntul se încăpăţîna să stea neclintit, fără nici un tremur, nici măcar o vibraţie, şi vulcanologi, nutrind în secret speranţe, cu toate că cerul era senin, limpezit de fumuri şi de focuri, perfect şi clar albastru de august, fitilul de pulbere n-a fost decît o comparaţie, e periculos să le luăm *ad litteram*, pe aceasta şi pe altele, dacă nu învăţăm mai întîi să fim prevăzători. Puterea omenească nu izbutea să facă nimic pentru un lanţ muntos care se deschidea precum o rodie, fără nici o durere aparentă, numai pentru că, cine sîntem noi să o ştim, s-a pîrguit şi i-a sosit sorocul. La numai patruzeci şi opt de ore după ce Pedro Orce se dusese la televiziune să spună ceea ce ştim, nu mai era cu putinţă, de la Atlantic pînă la Mediterana, să se parcurgă frontiera pe jos sau în vehicule terestre. Iar înspre ţărmurile litoralului, mările, fiecare de partea sa, pătrundeau în noile canale, gîtlejuri misterioase, necunoscute, tot mai înalte, cu pereţi abrupţi, păstrînd riguros poziţia verticală a pendulului,

despicătura netedă arătînd dispunerea straturilor arhaice şi moderne, sinclinalele, intercalările argiloase, conglomeratele, întinsele plăci de calcar şi de gresie moale, paturile şistoase, rocile silicoase şi negre, graniturile şi tot ceea ce nu mai poate fi adăugat, din neputinţa povestitorului şi din lipsă de timp. Acum ştim ce răspuns ar fi trebuit dat galicianului care a întrebat, Încotro se duce apa asta, Se duce să cadă în mare, i-am spune, într-o ploaie foarte măruntă, în pulbere, în cascadă, depinde de înălţimea de unde se prăvăleşte şi de debit nu, nu vorbim acum de Irati, el e departe, dar se poate pune rămăşag că totul va fi conform celor ştiute, jocuri de apă, chiar şi curcubeu, atunci cînd soarele va reuşi să străpungă adîncurile întunecoase.

Pe o fîşie de cîteva sute de kilometri, de fiecare latură a frontierei, locuitorii îşi părăsiseră casele, se îndreptaseră spre relativa siguranţă a pămînturilor interioare, mai complicat a fost cazul Andorrei, de care, în mod inadmisibil, era să uităm, de asta au parte ţările mici, mai bine-ar fi făcut să devină mai mari. La început au existat unele ezitări în legătură cu ultima consecinţă a crăpăturilor, mai întîi că erau pe ambele laturi, la cele două frontiere, şi-apoi şi pentru că, fiind localnicii unii spanioli, alţii francezi, alţii andorrani, fiecare dintre ei sub impulsul înclinaţiei sale, fie el binecuvîntat, sau se hotăra din motive ori interese ale momentului, ameninţate fiind astfel să se dezbine familiile şi alte asociaţii. În cele din urmă, linia continuă de fractură s-a stabilit definitiv la graniţa cu Franţa, cei cîţiva mii de francezi au fost evacuaţi pe calea aerului, într-o strălucită operaţiune de salvare, care a primit numele codificat de Mitre d’Evéque, denumire ce i-a displăcut profund episcopului de Urgel, inspiratorul ei involuntar, fără să-i umbrească însă mulţumirea de a fi, pe viitor, unicul suzeran al principatului, în cazul în care acesta, unit doar într-o parte cu Spania, nu avea să se prăbuşească în mare. În pustiul creat prin evacuarea generală circulau doar, cu crezul pe buze, cîteva detaşamente militare continuu supravegheate

din zbor de elicoptere gata să ridice personalul la cel mai mic indiciu de instabilitate geologică, şi mai erau şi inevitabilii tîlhari, în general izolaţi, pe care catastrofele îi scot întotdeauna din bîrlog sau din gaură de şarpe, şi care, în acest caz, întocmai ca militarii care îi împuşcau fără pic de milă, mergeau şi ei, cu crezul lor pe buze, conform credinţei declarate, orice fiinţă are dreptul la iubirea şi protecţia zeului său, punînd pe lîngă asta ceea ce în sprijinul sau spre scuza hoţilor s-ar putea afirma, şi anume că cine şi-a părăsit propria casă nu merită să trăiască şi să se bucure de ea, şi-n afară de asta, bine spune proverbul, unul cu folosul, alţii cu ponosul, să hotărască cititorii dacă se găseşte vreo potrivire între lecţia generală şi cazul particular.

Aici şi-ar avea loc regretul de mai înainte că această relatare veridică nu este un libret de operă, fiindcă, dacă ar fi, am aduce la rampă un ansamblu coral cum nu s-a mai auzit vreodată, douăzeci de solişti între lirici şi dramatici de toate coloraturile, intonîndu-şi rolurile în tremolo, unul cîte unul sau în cor, succesive sau simultane, şi anume, reuniunea guvernelor spaniol şi portughez, ruperea cablurilor transportatoare de electricitate, declaraţia Pieţei Comune, luarea de poziţie a Pactului Nord-Atlantic, panica în debandadă a turiştilor, luarea cu asalt a avioanelor, congestionarea traficului pe şosele, întîlnirea lui Joaquim Sassa cu José Anaiço, întîlnirea lor cu Pedro Orce, neliniştea taurilor în Spania, nervozitatea iepelor în Portugalia, alarma pe coastele Mediteranei, perturbaţiile mareelor, fuga magnaţilor şi a capitalurilor puternice, în curînd n-au să ne mai ajungă soliştii. Spiritele curioase, ca să nu le spunem sceptice, doresc să afle cauza atîtor, şi atît de diverselor, şi atît de gravelor efecte, încît se pare că nu le-ar fi de ajuns simplul fapt al crăpării unui lanţ muntos, chiar dacă rîurile devin cascade şi mările înaintează cu cîţiva kilometri în interiorul pămîntului, după ce cu atîtea milioane de ani în urmă s-au retras din el. Fapt e că, şi-n acest punct fatal mîna ezită, cum ar putea scrie, într-un mod plauzibil,

următoarele cuvinte, acestea care, fără vreun remediu, vor compromite absolut totul, cu atît mai mult cu cît va fi de-acum foarte dificil să distingi, dacă se poate aşa ceva într-un anumit moment al vieţii, adevărul de fantezii. Fapt e că, să încheiem ce a rămas neterminat, printr-un mare efort de transformare prin cuvînt a ceea ce pesemne numai prin cuvînt poate fi transformat, a sosit clipa să o spunem, acum a sosit, că Peninsula Iberică s-a îndepărtat brusc, toată în întregime şi deodată, zece metri surprinzători, cine oare mă va crede, s-au deschis Pirineii de sus pînă jos ca şi cum un topor nevăzut ar fi coborît din înalturi, împlîntîndu-se în fisurile profunde, despicînd piatră şi pămînt pînă la mare, acum da, vom putea vedea cum cade Irati, o mie de metri, ca infinitul, în cădere liberă, se deschide către vînt şi soare, evantai de cristal sau coadă a păsării paradisului e întîiul curcubeu suspendat deasupra abisului, prima ameţeală a eretelui care planează cu aripile umezite, zugrăvite în şapte culori. Şi am mai vedea vîrfurile Visaurin, Monte Perdido, Pico Perdiguere, cel din Estats, două mii de metri, trei mii de metri de pante insuportabil de privit, nici nu li se vede fundul, ceţos de apă şi de depărtare, iar apoi vor veni alţi nori lărgindu-se acest spaţiu, la fel de sigur într-adevăr e că există destin.

Trece timpul, amintirile se estompează, aproape că nu se mai poate face distincţie între adevăr şi adevăruri, mai înainte atît de clare şi bine delimitate, prin urmare, dorind să limpezim pe deplin ceea ce în mod ambiţios denumim rigoarea faptelor, o să consultăm martorii vremii, diverse documente, ziare, filme, înregistrări video, cronici, jurnale intime, pergamente, mai cu seamă palimpseste, îi interogăm pe supravieţuitori, cu bunăvoinţă de o parte şi de alta reuşim chiar să dăm crezare celor spuse de străbunic despre ce a văzut şi auzit în copilărie, şi din toate vom desprinde o anumită concluzie, în lipsa certitudinilor clare presupunem, dar ceea ce pare în mod pozitiv dovedit este că pînă să se rupă cablurile de energie electrică nu existase în peninsulă o spaimă

autentică, deşi a fost spus contrariul, o anumită panică da, nu însă spaimă, care e un sentiment de un alt calibru. Desigur că multă lume păstrează o amintire vie a dramaticei scene de la Collado de Pertuis, cînd betonul a pierit sub ochii celor care strigau, Am învins, am învins, dar episodul a fost de fapt impresionant doar pentru cine a fost de faţă, ceilalţi au asistat de departe, de acasă, la teatrul domestic care e televiziunea, pe micul dreptunghi de sticlă, acea curte a miracolelor unde o imagine o mătură pe cea anterioară fără a lăsa urme, totul la scară redusă, chiar şi emoţiile. Iar acei spectatori sensibili, cei care or mai fi încă, cei care pentru un fleac încep să dea apă la şoareci şi să-şi ascundă nodul din gît, aceştia au făcut ce fac de obicei cînd nu mai rezişti, în faţa foametei din Africa şi a altor calamităţi, şi-au întors privirea. În afară de asta, să nu uităm că în mari părţi ale peninsulei, în interioarele sale profunde şi străfunde, unde ziarele nu ajung şi televiziunea e greu de priceput, existau milioane, da, milioane de persoane care nu înţelegeau ce se întîmplă, sau aveau o idee vagă, formată doar din cuvinte al căror sens fusese înţeles pe jumătate, sau nici măcar atît, într-atît de nesigur încît nu s-ar putea face o mare deosebire între ceea ce unul considera că ştie şi ceea ce altul ignora.

Dar cînd toate luminile peninsulei s-au stins deodată, *apagón*[5] i s-a zis pe urmă în Spania, negurime într-un sat portughez încă născocitor de cuvinte, cînd cinci sute optzeci şi unu de mii de kilometri pătraţi de pămînt au devenit invizibili pe faţa lumii, atunci n-a mai fost nici o îndoială că venise într-adevăr sfîrşitul lumii. Noroc că n-a durat stingerea totală a luminilor mai mult de cincisprezece minute, pînă cînd s-au făcut conexiunile de urgenţă care puneau în acţiune resursele energetice proprii, în această perioadă din an slabe, în plină vară, în plin august, secetă, scădere a lagunelor, numărul redus al centralelor termice, afurisitele nucleare, dar a fost într-adevăr pandemoniul peninsular, cu diavolii lăsaţi slobozi, cu spaimă covîrşitoare, noapte valpurgică,

un cutremur n-ar fi avut efecte morale mai groaznice. Era seara tîrziu, atunci cînd majoritatea oamenilor s-au strîns acasă, unii sînt aşezaţi în faţa televizoarelor, în bucătării femeile pregătesc cina, un tată mai răbdător explică, nesigur, problema de aritmetică, se pare că nu e prea multă fericire, dar în curînd s-a văzut ce mult conta ea la urma urmelor, această groază, această beznă de smoală, această pată de cerneală căzută peste Iberia, Nu ne lua lumina, Doamne, fă-o să se întoarcă, şi-ţi promit că pînă la sfîrşitul vieţii n-am să-ţi mai cer altceva, asta o spuneau păcătoşii pocăiţi, care întotdeauna exagerează. Cine locuia mai jos putea să se închipuie înăuntrul unui puţ astupat, cine locuia mai sus urca mai sus şi, la multe leghe în jur, nu vedea nici o scînteie, era ca şi cînd pămîntul şi-ar fi schimbat orbita şi ar fi călătorit acum într-un spaţiu fără soare. Cu mîini tremurînde s-au aprins lumînările prin case, lanternele cu baterii, lămpile cu petrol, păstrate pentru orice eventualitate, dar nu ca aceasta, sfeşnicele de argint fin, aplicele de bronz care serveau doar de decor, opaiţele din alamă, candelele cu ulei, pîlpîiri slabe care au populat umbra cu umbre şi au lăsat să se întrevadă aruncături fugare de priviri ale unor chipuri înfricoşate, descompuse ca nişte reflexe în apă. Multe femei au ţipat, mulţi bărbaţi au tremurat, despre copii se va spune că au plîns cu toţii. După cincisprezece minute, care, după cum se zice, au părut cincisprezece secole, deşi nimeni nu le-a trăit încă pe acestea ca să le compare cu acelea, curentul electric a revenit, încetul cu încetul, clipind, în lămpile ca nişte ochi somnoroşi aruncînd priviri tulburi şi mirate în jur, gata să aţipească iar, pînă la urmă a îngăduit lumina, cîtă era, şi a susţinut-o.

Jumătate de oră mai tîrziu, televiziunea şi radioul au reînceput să emită, au dat ştiri despre eveniment, şi astfel am aflat că toate cablurile de înaltă tensiune dintre Franţa şi Spania săriseră în aer, unii piloni căzuseră, dintr-o neglijenţă de neiertat nici un inginer nu şi-a amintit să întrerupă liniile, din moment ce era imposibil să le faci să coboare. Din

fericire, focul de artificii al scurtcircuitelor nu a provocat victime, un mod de a vorbi destul de egoist, pentru că, dacă e adevărat că n-au murit oameni, un lup, cel puţin, n-a scăpat de explozie, fiind prefăcut în scrum. Dar faptul că au sărit în aer cablurile era doar jumătate din explicaţia pentru lipsa de lumină, cealaltă jumătate, deşi enunţată în cuvinte în mod deliberat confuze, n-a mai durat mult pînă să devină inteligibilă, pe cînd se ajutau vecinii între ei, Ăştia de fapt se feresc să spună că nu-i vorba doar de crăpăturile din sol, dac-ar fi numai asta nu s-ar fi rupt cablurile, Atunci ce crezi, vecine, că s-a întîmplat, O fi stat cloşca pe ouă, da' n-a ieşit nici un pui de data asta, cablurile s-au rupt pentru că au fost întinse prea mult, şi-au fost întinse pentru că s-a despărţit pămîntul, dacă n-o fi aşa să nu-mi zici mie pe nume, Nu mai spune, Ba spun, spun, ai să vezi că pînă la urmă au să recunoască ei. Chiar aşa a şi fost, dar numai în ziua următoare, cînd zvonurile erau atît de multe că o veste în plus, fie ea şi adevărată, nu putea spori confuzia, şi totuşi n-au spus tot, nici prea clar, doar că, exact acestea au fost cuvintele, o alterare a structurii geologice a lanţului muntos pirineic dusese la o ruptură continuă, în soluţie de continuitate fizică, fiind în acest moment întrerupte comunicările pe sol între Franţa şi peninsulă, autorităţile urmăresc îndeaproape evoluţia situaţiei, legăturile aeriene se menţin, toate aeroporturile sînt deschise şi funcţionează la întreaga lor capacitate, se speră că va fi cu putinţă, începînd de mîine, să se dubleze cursele.

Şi chiar că era nevoie. Cînd a devenit evident şi incontestabil că Peninsula Iberică se separase complet de Europa, chiar aşa se şi spunea, s-a separat, sute de mii de turişti, după cum ştim, era în plin sezon estival, au părăsit în grabă, lăsîndu-şi notele de plată neachitate, hotelurile, vilele, cabanele, hanurile, motelurile, pensiunile, casele şi camerele închiriate, campingurile, corturile, caravanele, provocînd imediat pe şosele congestionări uriaşe de circulaţie, care s-au agravat şi mai mult cînd

automobilele au început să fie abandonate peste tot, a durat ceva timp, dar a fost ca un praf de puşcă, în general oamenii pricep şi acceptă cu întîrziere gravitatea situaţiilor, de pildă, faptul că un automobil nu mai serveşte la nimic, de vreme ce şoselele spre Franţa sînt tăiate. În jurul aeroporturilor se revărsa, ca un puhoi, masa enormă de maşini, de toate dimensiunile, modelele, mărcile şi culorile, blocînd străzile şi căile de acces, în chiorchine, dezorganizînd viaţa comunităţilor locale. Spaniolii şi portughezii, refăcuţi de-acum după spaima provocată de *apagón* şi negurime, asistau la panică, găsind-o fără noimă, La urma urmelor, pînă acum n-a murit nimeni, şi străinii ăştia, cînd îi scoţi din rutină, îşi pierd capul, asta tocmai pentru că sînt atît de avansaţi în ştiinţă şi tehnică, şi după o asemenea judecată osînditoare, mergeau să-şi aleagă, dintre automobilele abandonate, pe cel care le satisfăcea cel mai mult gustul şi le încununa visele.

În aeroporturi, birourile companiilor erau luate cu asalt de către mulţimea agitată, un babel furios de gesturi şi strigăte, se ofereau şi se plăteau filodorme nemaivăzute pentru a obţine o plecare, se vindea orice, se cumpăra orice, bijuterii, aparate, haine, rezerve de drog, acum tîrguit pe faţă, automobilul a rămas afară, Poftim cheile şi actele, dacă nu puteţi aranja un loc pentru Bruxelles merg oriunde, chiar şi la Istanbul, chiar şi în iad, acest turist făcea parte dintre cei distraţi, habar n-are pe ce lume trăieşte. Supraîncărcate, cu memoriile pletorice saturate, calculatoarele au oscilat, s-au înmulţit erorile, pînă cînd s-a ajuns la o blocare totală. Nu se mai vindeau bilete, avioanele erau asaltate, o sălbăticie, mai întîi bărbaţii, pentru că aveau mai multă forţă, apoi femeile fragile şi copiii nevinovaţi, nu puţini dintre aceştia au fost călcaţi în picioare, între terminal şi scara de acces, prime victime, şi în curînd secunde şi terţe, cînd cineva a avut tragica idee să-şi deschidă drum cu pistolul în mînă şi a fost doborît de poliţie. S-au schimbat focuri de armă, mai erau şi alte arme în mulţime şi s-a tras, nu merită să spunem în ce

aeroport s-a petrecut nenorocirea, întîmplarea abominabilă repetată şi în alte două-trei locuri, deşi cu unele consecinţe mai puţin grave, aici au murit optsprezece persoane.

Deodată, amintindu-şi cîte unii că şi prin porturile mărilor se poate scăpa, a început altă cursă pentru salvare. Au dat buzna înapoi fugarii, din nou în căutarea automobilelor pe care le abandonaseră, uneori le-au găsit, alteori nu, dar ce conta asta, dacă nu se găseau chei sau nu erau potrivite, repede se făcea o legătură directă, cine nu ştia a învăţat numaidecît, Portugalia şi Spania au devenit paradisul hoţilor de automobile. Cînd ajungeau în porturi, mergeau să caute vreo barcă sau canoe care să-i transporte, sau, şi mai bine, un trauler, un şalutier, o şalupă, un velier, şi astfel îşi părăseau ultimele bunuri pe pămîntul ăsta blestemat, plecau cu hainele de pe ei sau doar cu puţin mai mult, o batistă nu prea curată pentru şters nasul, o brichetă fără valoare şi fără gaz, o cravată care nu-i plăcuse nimănui, nu se cade în timpul unei asemenea calamităţi să profităm de nenorocirea altora, am fost ca nişte tîlhari de coastă jefuindu-i pe naufragiaţi. Debarcau sărmanii pe unde puteau, unde îi duceau, pe unii îi lăsau de izbelişte în Ibiza, Maiorca şi Minorca, în Formentera, sau în insulele Cabrera şi Conejera, în voia sorţii, rămîneau nefericiţii, ca să spunem aşa, între ciocan şi nicovală, e adevărat că pînă acum insulele nu se clintiseră, dar cine-ar putea ghici ziua de mîine, solizi pe veşnicie păreau Pirineii, şi pînă la urmă. Mii şi mii de oameni s-au dus în Maroc, fugind fie din Algarve, fie de pe coasta spaniolă, din cei care erau mai jos de Capul Palos, cine era mai de sus prefera să fie dus direct în Europa, iar dacă era cu putinţă, întrebau aşa, Cît îmi cereţi ca să mă duceţi în Europa, şi boţmanul îşi încrunta sprîncenele, strîngea din buze, îl privea pe fugar calculîndu-i mijloacele băneşti, Păi de, Europa e al naibii de departe, tocmai la capătul lumii, şi degeaba îi răspundeau, Hodoronc-tronc, sînt doar zece metri de apă, s-a întîmplat ca un olandez să se încumete să folosească sofismul, un suedez l-a

susţinut, şi riposta a venit cu cruzime, Aha, sînt doar zece metri, păi atunci luaţi-o înot, au trebuit să-şi ceară scuze şi să plătească dublu. Afacerea a înflorit pînă în ziua în care, de comun acord, ţările au stabilit poduri aeriene pentru transportul masiv al concetăţenilor lor, şi după această măsură umanitară, se mai găsea încă cine să umple de bani tagma marinărească şi pescărească, ajunge să ne amintim că nu chiar toţi cei care călătoresc au conştiinţa curată, aceştia erau gata să plătească orice tarif, şi nici n-aveau alt mijloc de ales, căci forţele navale ale Portugaliei şi Spaniei patrulau asiduu pe coaste, în alertă maximă, sub veghea, discretă, a unor formaţii navale ale marilor puteri.

Au existat, totuşi, turişti care s-au hotărît să nu plece, au acceptat ca pe o fatalitate irezistibilă ruptura geologică, au luat-o ca pe un semn imperios al destinului şi le-au scris familiilor, cel puţin au avut grija asta, să le spună să nu se mai gîndească la ei, că dacă li s-au schimbat lumea şi viaţa, nu era vina lor, erau în general persoane cu voinţă slabă, din cele care amînă luarea de decizii, spun întotdeauna mîine, mîine, dar asta nu înseamnă că n-ar avea visuri şi dorinţe, rău e că mor înainte de a putea şi de a şti să trăiască o mică parte din ele. Alţii au acţionat pe tăcute, erau cei disperaţi, au dispărut pur şi simplu, au uitat şi s-au făcut uitaţi, or, oricare din aceste cazuri omeneşti ar da naştere, de unul singur, unui roman, povestea, mă rog, a ceea ce au reuşit să fie, şi chiar dacă nimic, alt nimic, că nu întîlneşti două la fel.

Dar sînt unii care poartă pe umeri obligaţii mai grele, şi de ele nu e admis să fugi, într-atît încît atunci cînd treburile patriei nu merg ca lumea, imediat ne punem întrebarea, Ei bine, dar ei, ei ce fac oare, ce mai aşteaptă, aceste nerăbdări conţin o doză de mare nedreptate, la urma urmelor, sărmanii, nici ei nu pot scăpa de destin, cel mult se duc la preşedinte să-şi ceară demisia, dar nu într-un asemenea caz, ar fi o mare ticăloşie, istoria ar judeca sever oamenii publici care ar lua astfel de hotărîri, în aceste zile în

care, ca să spunem aşa, totul se duce pe apa sîmbetei. Rînd pe rînd, în Portugalia, în Spania, guvernele au dat citire unor comunicate liniştitoare, au garantat formal că situaţia nu autorizează îngrijorări excesive, ciudat limbaj, că totodată sînt asigurate toate mijloacele pentru salvarea persoanelor şi a bunurilor, în sfîrşit, au apărut la televiziune şefii de guvern, iar apoi, pentru calmarea spiritelor neliniştite, au apărut şi regele de acolo şi preşedintele de aici, *Friends, Romans, countrymen, lend me your ears*[6], au spus ei, iar portughezii şi spaniolii, reuniţi în forurile lor, au răspuns la unison, Păi da, sigur, *words, words*, nimic altceva decît *words*[7]. În faţa nemulţumirii opiniei publice, s-au adunat într-un loc secret premierii celor două ţări, mai întîi singuri, apoi cu membri ai guvernelor respective, împreună şi separat, au fost două zile de convorbiri exhaustive, hotărîndu-se, în final, să se constituie o comisie paritară de criză, al cărei obiectiv principal să fie coordonarea acţiunilor de apărare civilă a ambelor ţări, cu scopul de a facilita potenţarea reciprocă a resurselor şi mijloacelor tehnice şi umane pentru înfruntarea sfidării geologice care deja îndepărtase peninsula la zece metri de Europa, Dacă n-ar fi fost prea mare distanţa, se şoptea pe coridoare, cazul n-ar fi avut o gravitate nemaipomenită, aş spune chiar că ar fi fost un renghi bun jucat grecilor, un canal mai mare decît cel din Corint, atît de renumit, Şi totuşi nu vom putea ignora că problemele comunicării noastre cu Europa, atît de complexe din punct de vedere istoric vor deveni explozive, Ei şi, construim nişte poduri, Pe mine personal mă preocupă posibilitatea ca nu cumva canalul să se lărgească într-atît încît să navigheze prin el vapoare, mai ales petroliere, ar fi o lovitură dură pentru porturile iberice, iar consecinţele atît de importante, *mutatis mutandis*, desigur, ca şi cele care au rezultat din deschiderea Canalului Suez, adică nordul Europei şi sudul Europei ar dispune de o comunicare directă, dispensîndu-se, să spunem aşa, de ruta Capului[8], Şi noi am rămîne cu ochii-n soare la vapoare[9], a comentat un portughez, ceilalţi au crezut

că înţeleg că vapoarele de care vorbea erau cele care ar urma să treacă prin noul canal, or, numai noi, portughezii, ştim că sînt cu totul altele aceste pomenite vase, sînt încărcate cu umbre, năzuinţe arzătoare, frustrări, iluzii şi deziluzii, umplute ochi calele, Om la apă, au strigat, şi nimeni nu i-a venit în ajutor.

În timpul reuniunii, după cum se stabilise anterior, Piaţa Comună a dat publicităţii o declaraţie solemnă, din termenii căreia reieşea că dislocarea ţărilor iberice către apus nu avea să pericliteze acordurile în vigoare, cu atît mai mult cu cît era vorba de o îndepărtare minimă, cîţiva metri acolo, dacă e să comparăm distanţa care separă Anglia de continent, ca să nu mai vorbim de Islanda sau de Groenlanda, care au atît de puţin din Europa. Această declaraţie, obiectivă şi clară, a rezultat dintr-o dezbatere aprinsă în sînul comisiei, în care unele ţări membre au ajuns să manifeste o anumită detaşare, cuvînt întru totul exact, mergînd pînă acolo încît să insinueze că dacă Peninsula Iberică avea chef să se ducă, ducă-se, greşeala a fost că i s-a dat voie să intre. Desigur că totul era o glumă, un *joke*, şi în aceste reuniuni internaţionale dificile simt oamenii nevoia de destindere, nu s-ar putea doar lucra şi lucra, dar delegaţii portughezi şi spanioli au repudiat cu energie atitudinea provocatoare lipsită de eleganţă şi neîndoios anticomunitară, citînd, fiecare în limba sa, cunoscutul proverb iberic, Prietenul la nevoie se cunoaşte. De asemenea, s-a cerut Pactului Nord-Atlantic o declaraţie de solidaritate atlantistă, dar răspunsul, deşi nu a fost negativ, s-a rezumat la o frază de nepublicat, *Wait and see*[10], ceea ce, de fapt, nu exprimă nici un adevăr întreg, considerînd că, fie albă, fie neagră, fuseseră puse în alertă bazele de la Beja, Rota, Gibraltar, El Ferreol, Torrejón de Ardoz, Cartagena, San Jurjo de Valenzuela, ca să nu mai vorbim de instalaţiile mai mici.

Atunci Peninsula Iberică s-a mai mişcat puţin, un metru, doi metri, încercîndu-şi forţele. Funiile, ce slujeau drept martori, aruncate de pe o parte pe alta,

aşa cum fac pompierii pe zidurile care prezintă crăpături şi ameninţă să se prăbuşească, au plesnit ca nişte sforicele, unele, mai solide, au smuls din rădăcini copacii şi stîlpii de care erau legate. A urmat o pauză, s-a simţit trecînd prin aer o suflare puternică, asemeni primei respiraţii profunde a cuiva care se trezeşte, şi masa de piatră şi pămînt, acoperită de oraşe, sate, rîuri, codri, fabrici, tufărişuri aride, ogoare, cu oamenii şi animalele sale, a început să se mişte, barcă ce se îndepărtează de port, cu faţa spre marea din nou necunoscută.

Acest măslin este cordovic, sau cordovez, sau cordovan, totuna-i, astea sînt numele care i se dau, fără vreo deosebire, pe pămînt portughez, iar măslinei pe care o zămisleşte, după mărime şi frumuseţe, aici i s-ar spune *aceituna de la reina*, dar nu cordobeză, deşi ne aflăm mai aproape de Córdoba decît de graniţa cu Portugalia. Par amănunte superflue, vocalizări de coloratură, artificii ornamentale ale unui cîntec monoton năzuind la aripi de muzică polifonică, dar, de fapt, mai important ar fi să vorbim despre cei trei bărbaţi aşezaţi sub măslin, unul fiind Pedro Orce, altul Joaquim Sassa, al treilea José Anaiço, întîmplări miraculoase sau maşinaţii bine ticluite i-or fi adunat în acest loc. Dar faptul că spunem că măslinul este cordovic va servi, cel puţin, pentru a observa pînă la ce punct au fost neglijenţi, de pildă, evangheliştii, cînd s-au mărginit să scrie că Iisus a blestemat smochinul, s-ar părea că această informaţie ne-ar fi de ajuns, dar nu ne e, zău, la urma urmelor, după douăzeci de secole, încă nu ştim dacă arborele năpăstuit dădea smochine albe sau negre, timpurii sau tîrzii, ţîţa-babei sau strop-de-miere, nu că datorită acestei lipse ar pătimi ştiinţa creştină, însă adevărul istoric suferă în mod sigur. E, aşadar, un măslin cordovic, iar cei trei bărbaţi şed sub el. Dincolo de aceste povîrnişuri, dar invizibil de aici, se află un sat în care a trăit Pedro Orce, şi, dintr-o întîmplare, mai întîi a lor, dacă tot e să fie, au şi unul

şi celălalt acelaşi nume, ceea ce nu reduce şi nici nu sporeşte verosimilitatea povestirii, un om se poate numi Belivaca sau Vifor, şi să nu fie măcelar sau meteorolog, s-a mai spus că sînt întîmplări, maşinaţii, totuşi de bună credinţă.

Şed pe pămînt, în mijlocul lor se aude vocea fonfăită a unui radio ale cărui baterii par să fie pe ducă, şi iată ce spune crainicul, În conformitate cu ultimele măsurători, viteza dislocării peninsulei s-a stabilizat la aproximativ două sute cincizeci de metri pe oră, cam optsprezece kilometri pe zi, nu pare mult, dar, dacă am sta să facem socoteli minuţioase, asta însemnînd că în fiecare minut ne îndepărtăm cu doisprezece metri şi jumătate de Europa, cu toate că n-ar trebui să ne alarmăm prea tare, situaţia e realmente îngrijorătoare, Şi ar fi încă şi mai mult dacă ai spune că în fiecare secundă sînt doi centimetri şi ceva, a comentat José Anaiço, calculînd imediat în minte, n-a putut ajunge la zecimi şi sutimi, Joaquim Sassa îl ruga să tacă, voia să-l audă pe crainic, şi merita, Conform informaţiilor recent sosite la redacţie a apărut o fisură largă între La Línea şi Gibraltar, motiv pentru care se prevede, luînd în considerare consecinţa pînă acum ireversibilă a rupturilor, că *El Peñon* va rămîne izolat în mijlocul mării, dacă se va întîmpla cumva aşa ceva să nu dăm vina pe britanici, vina, fireşte, e a noastră, e a Spaniei, care n-a ştiut să recupereze la timp această bucată sacră a patriei, acum e tîrziu, chiar ea ne părăseşte. Omul ăsta-i un artist al cuvîntului, a spus Pedro Orce, dar crainicul schimbase deja tonul, îşi stăpînise emoţia, Cabinetul primului ministru al Marii Britanii a dat publicităţii o notă în care guvernul Majestăţii Sale Britanice îşi reafirmă ceea ce el numeşte drepturile sale asupra Gibraltarului, confirmate acum, citătm, de indiscutabilul fapt că *The Rock* se desparte de Spania, drept pentru care se suspendă unilateral şi definitiv toate negocierile cu privire la un eventual, deşi problematic, transfer de suveranitate, Nici de data asta nu s-a sfîrşit cu Imperiul Britanic, a spus José Anaiço. În declaraţia

făcută de Parlament, opoziţia Majestăţii Sale a pretins că viitoarea parte nordică a noii insule să fie imediat fortificată, astfel încît stînca să devină, pe tot perimetrul său, un bastion inexpugnabil, izolat semeţ în mijlocul Atlanticului, lărgit de-acum, ca simbol al puterii nemuritoare a Albionului, Sînt nebuni, a murmurat Pedro Orce, privind culmile munţilor Sagra, din faţa sa. La rîndul său, guvernul, vizînd diminuarea impactului politic al revendicării, a răspuns că Gibraltarul, în noile condiţii geostrategice, va continua să fie una din bijuteriile coroanei Majestăţii Sale Britanice, formulă care, precum Magna Carta, are magna însuşire de a satisface pe toată lumea, această încheiere ironică şi-a asumat-o crainicul care şi-a luat rămas-bun, Vom reveni cu ştiri, dacă nu intervine nimic deosebit, peste o oră. Un stol de sturzi a trecut ca un taifun peste colina aridă, vruuuuuuuuuu. Sînt ai tăi, a întrebat Joaquim Sassa, şi, fără să se uite măcar, José Anaiço a răspuns, Sînt ai mei, el e dator să ştie, începînd cu acea zi din cîmpiile verzi ale Ribatejului, aproape că nu se mai despart, doar cînd e vorba de mîncare şi de somn, omul nu se hrăneşte cu viermi sau grăunţe căzute la întîmplare, pasărea doarme în copaci, fără cearceafuri. Stolul a dat un ocol mare, fremătînd, cu aripile vibrînd, cu ciocurile sorbind aer şi soare, şi azur, puţinii nori, albi şi înghesuiţi, navighează în spaţiu ca nişte galioane, oamenii, aceştia şi ceilalţi, privesc aceste lucruri felurite şi, ca de obicei, nu le prea înţeleg.

Dar nu pentru a auzi, laolaltă, un radio cu baterii, s-au adunat aici, din locuri atît de diferite, Pedro Orce, Joaquim Sassa şi José Anaiço. Ştim de trei minute că Pedro Orce trăieşte în satul care este ascuns în spatele acestor povîrnişuri, ştiam de la bun început că Joaquim Sassa a venit de pe o plajă din nordul Portugaliei, iar José Anaiço, acum de-abia aflăm sigur, se plimba prin cîmpiile din Ribatejo cînd a întîlnit sturzii, şi am fi ştiut-o imediat, dacă am fi acordat suficientă atenţie detaliilor peisajului. Mai rămîne încă să aflăm cum de s-au întîlnit cei trei, de

ce stau aici în mod clandestin, sub un măslin, unicul de pe aici, între arborii pitici rari şi încîlciţi care se agaţă de solul alb, soarele reverberează pe întregul şes, aerul vibrează, este căldura andaluză, deşi sîntem în mijlocul unui amfiteatru muntos, deodată devenim conştienţi de aceste repere materiale, am intrat în lumea reală, sau poate că ea ne-a forţat uşa.

Dacă ne gîndim bine, nu există un început pentru lucruri şi pentru oameni, tot ceea ce a început într-o zi a început de dinainte, povestea acestei foi de hîrtie, ca să luăm exemplu cel mai la îndemînă, pentru a fi adevărată şi completă, ar trebui să urce pînă la începuturile lumii, am folosit în mod voit pluralul în locul singularului şi chiar şi aşa să ne îndoim, căci aceste începuturi n-au fost începuturi, doar puncte de trecere, rampe de alunecare, sărmanul nostru cap, supus atîtor şarade, admirabil cap, în ciuda a tot şi a toate, care din orice motiv e în stare să înnebunească, mai puţin din acesta.

Nu există, deci, început, dar a fost un moment în care Joaquim Sassa a plecat de unde era, o plajă din nordul Portugaliei, poate Afife, cea cu pietre enigmatice, poate A-Ver-O-Mar[11], ăsta ar fi un loc mai nimerit, avînd cel mai desăvîrşit nume de plajă care se poate imagina, nici un poet sau romancier nu l-ar fi putut inventa. Dintr-acolo a venit Joaquim Sassa, auzind că un oarecare Pedro Orce din Spania simţea cum îi tremură pămîntul sub picioare atunci cînd pămîntul nu tremura, e o curiozitate foarte normală a unuia care a aruncat o piatră grea în mare cu forţe pe care nu le avea, făcînd chiar să se smulgă peninsula din Europa fără nici o zdruncinare sau durere, ca un fir de păr care cade în tăcere, aşa fiind voia Domnului după cum se spune. A pornit la drum, în vechiul său Doi Cai, nu şi-a luat rămas bun de la familie, îndurerat, fiindcă nu avea familie, şi nici nu şi-a înştiinţat şeful de la serviciul unde lucra. E timpul concediilor, poate să plece şi să se întoarcă fără să ceară voie, acum la graniţă nici măcar nu-ţi mai verifică paşaportul, se arată doar actul de identitate şi peninsula e a noastră. Pe scaunul de

alături duce un radio cu baterii, îi face bine să audă muzică, pălăvrăgeala crainicilor, suavă şi adormitoare ca un leagăn acustic, deodată iritantă, asta era în timpurile normale, acum eterul este brăzdat de cuvinte febrile, veştile care vin din Pirinei, exodul, trecerea Mării Roşii, retragerea lui Napoleon. Aici, pe şoselele din interior, se circulă puţin, nimic nu se compară cu Algarve, ce mai confuzie şi convulsie, sau cu Lisabona, pe autostrăzile din sud şi din nord, aeroportul Portela pare mai degrabă o piaţă asediată, un asalt de furnici, pilitură de fier atrasă de magnet, Joaquim Sassa merge liniştit, pe drumurile umbrite de lîngă ţărm, are ca destinaţie un sat numit Orce, din provincia Granada, ţara Spania, unde trăieşte cutare om de care s-a vorbit la televiziune, Vreau să aflu dacă există vreo legătură între ce mi s-a întîmplat mie şi faptul că cineva simte pămîntul tremurîndu-i sub picioare, cînd lumea începe să-şi imagineze ceva, pune lucrurile cap la cap, de cele mai multe ori greşit, uneori le mai nimereşte, o piatră aruncată în mare, pămîntul care se cutremură, un lanţ muntos crăpat. Joaquim Sassa merge tot printre munţi, deşi nu se compară cu aceşti titani, dar deodată se nelinişteşte, Şi dacă se întîmplă şi aici la fel, dacă se întîmplă să crape Estrela, să fie înghiţit Mondego, în adîncuri, plopii tomnatici fără oglinzi în care să se contemple, gîndurile au devenit poetice, pericolul a trecut.

În acea clipă s-a întrerupt muzica, crainicul a început să citească ştirile, nu se deosebeau mult, singura noutate, cu toate că relativă, venea din Londra, primul ministru s-a dus în Camera Comunelor pentru a afirma, în mod categoric, că suveranitatea britanică asupra Gibraltarului nu admite discuţii, oricare ar fi distanţa care ar avea să despartă Peninsula Iberică de Europa, la care liderul opoziţiei a adăugat o garanţie formală, mai precis, Cea mai loială colaborare a băncilor opoziţiei şi a partidului nostru în marele moment istoric pe care îl trăim în prezent, dar a adăugat la discursul solemn o ironie care i-a făcut pe toţi deputaţii să rîdă, Domnul

prim-ministru s-a expus unei mari imprecizii de vocabular cînd a numit peninsulă ceea ce este astăzi o insulă fără nici o putinţă de tăgadă, cu toate că fără fermitatea insulei noastre, *of course*. Deputaţii majoritari au aplaudat concluzia şi au schimbat zîmbete de complezenţă cu adversarii, nimic nu e mai presus decît interesul patriei pentru a-i uni pe politicieni, e un adevăr incontestabil. Joaquim Sassa a zîmbit şi el, Ce mascaradă, şi deodată şi-a ţinut respiraţia, crainicul îi pronunţase numele, Domnul Joaquim Sassa, aflat în călătorie prin ţară, este rugat, repetăm, Domnul Joaquim Sassa este rugat să fie amabil, era rugat să fie amabil şi să se prezinte de urgenţă în faţa guvernatorului civil cel mai apropiat de locul unde se găseşte, cu scopul de a colabora cu autorităţile pentru clarificarea cauzelor rupturii geologice observate în Pirinei, întrucît autorităţile competente sînt convinse că sus-menţionatul Joaquim Sassa dispune de informaţii de interes naţional, repetăm apelul, Domnul Joaquim Sassa este rugat, dar domnul Joaquim Sassa nu mai auzea, trebuise să oprească maşina pentru a-şi redobîndi seninătatea, sîngele rece, cu mîinile tremurînd în aşa hal nici nu mai putea conduce, urechile îi vuiau ca un melc-de-mare. Pe viaţa mea, cum or fi aflat de piatră, pe plajă nu era nimeni, cel puţin din cîte-am văzut eu, şi n-am pomenit nimănui nimic, m-ar fi făcut mincinos, poate o fi fost totuşi cineva care m-a observat, dar cine oare se uită la un om care aruncă pietre în apă, păi da, da' pe mine m-au observat imediat, ce ghinion, şi-apoi ştim prea bine cum se petrec lucrurile, unul îi spune altuia şi adaugă ce şi-a închipuit, fiindcă n-a apucat să vadă; atunci cînd povestea o fi ajuns la urechile autorităţilor piatra o fi ajuns deja de mărimea mea, cel puţin, şi-acum ce-o să mă fac. N-o să răspundă la apel, n-o să se prezinte la nici un guvernator civil sau militar, închipuiţi-vă ce conversaţie absurdă, cu cabinetul închis, cu magnetofonul înregistrînd, Domnule Joaquim Sassa, aţi aruncat o piatră în mare, Aşa e, După părerea dumneavoastră cam cît ar fi putut cîntări, Habar n-

am, vreo două kilograme sau trei, Sau mai mult, Da, putea fi şi mai mult, Iată cîteva pietre, încercaţi-le şi spuneţi-ne care dintre ele se apropie, în greutate, de piatra pe care aţi aruncat-o, Asta, Haideţi s-o cîntărim, aşa, ei bine, fiţi amabil şi verificaţi cu propriii dumneavoastră ochi, Nu mi-am închipuit c-ar fi chiar atît, cinci kilograme şi şase sute de grame, Acum spuneţi-mi, vi s-a mai întîmplat vreodată ceva asemănător, Niciodată, Sînteţi sigur, Absolut, Nu suferiţi de perturbaţii mentale sau nervoase, epilepsie, somnambulism, transe de diverse tipuri, Nici pomeneală, Dar în familia dumneavoastră, sînt sau au fost asemenea cazuri, Nici pomeneală, Mai tîrziu vom face o encefalogramă, deocamdată încercaţi-vă forţa pe acest aparat de-aici, Ce este, Un dinamometru, folosiţi toată forţa de care vă simţiţi în stare, Nu mai pot, Doar atît, N-am avut niciodată muşchii prea tari, Domnule Joaquim Sassa, dumneavoastră n-aţi fi putut arunca niciodată acea piatră. Şi eu sînt de aceeaşi părere, şi totuşi am aruncat-o, Ştim c-aţi aruncat-o, avem martori, persoane demne de toată încrederea, tocmai de aceea trebuie să ne spuneţi cum aţi reuşit, V-am mai explicat, mergeam pe plajă, am văzut piatra, am apucat-o şi am aruncat-o, Nu se poate, O confirmă martorii, E adevărat, însă martorii n-au cum să ştie de unde v-a venit asemenea forţă, dumneavoastră trebuie să ştiţi, V-am mai spus că nu ştiu, Situaţia, domnule Sassa, e foarte gravă, aş spune chiar extrem de gravă, ruptura Pirineilor nu se explică prin cauze naturale, altfel ne-am trezi într-o catastrofă planetară, tocmai pornind de la această stare de lucruri am început să investigăm cazurile insolite ivite în aceste ultime zile, iar al dumneavoastră e unul dintre ele, Mă îndoiesc că aruncarea unei pietre în mare ar putea fi cauza ruperii unui continent, Nu vreau să intru în filosofii vane, dar spuneţi-mi dacă vedeţi vreo legătură între faptul că o maimuţă a coborît dintr-un copac acum douăzeci de milioane de ani şi fabricarea unei bombe nucleare, Legătura sînt chiar cei douăzeci de milioane de ani, Bine zis, dar acum să ne

închipuim c-ar fi posibil să reducem la ore timpul între o cauză, care în acest caz ar fi aruncarea unei pietre, şi un efect, care a fost separarea de Europa, cu alte cuvinte, să ne închipuim că, în condiţii normale, această piatră aruncată în mare ar produce efecte doar de acum în douăzeci de milioane de ani, dar că, în alte condiţii, mai precis de anormalitate, pe care le investigăm acum, efectul se observă cîteva ore, sau zile, mai tîrziu, E pură speculaţie, cauza poate fi alta, Sau un complex concomitent al lor, Atunci va trebui să investigaţi alte cazuri insolite, Asta şi facem, şi spaniolii la fel, cu omul acela care simte cum se cutremură pămîntul, Dac-aţi lua-o aşa, după ce examinaţi cazurile insolite, va trebui să treceţi la cazurile solite, Ce cazuri, Solite, Ce înseamnă acest cuvînt, Solit este contrariul insolitului, antonimul său, Vom trece de la insolite la solite dacă va fi nevoie, trebuie să descoperim cauza, Veţi avea multe de examinat, Sîntem de-abia la început, spuneţi-ne de unde aţi acumulat acea forţă, Joaquim Sassa nu răspunse, îşi amuţi imaginaţia, cu atît mai mult cu cît dialogul ameninţa să devină circular, acuma trebuia să repete, Habar n-am, iar restul va fi identic, cu cîteva variante, minime, mai ales formale, dar şi acolo trebuie să aibă grijă, fiindcă, după cum se ştie, prin formă se ajunge la esenţă, prin conţinător la conţinut, prin sunetul cuvîntului la înţelesul său.

Îl porni pe Doi Cai, mergînd la pas, se poate spune aşa ceva despre un automobil, voia să se gîndească, avea nevoie să se gîndească serios. Nu mai era un călător oarecare în drum spre graniţă, un om obişnuit fără însuşiri şi fără importanţă, acum nu, probabil că în chiar aceste clipe se imprimau afişele cu portretul şi înştiinţarea, *Wanted*, cu litere groase şi roşii, vînătoarea de oameni. Privi în oglinda retrovizoare şi văzu o maşină a poliţiei rutiere, venea atît de grăbită încît părea că vrea să intre prin lunetă, M-au prins, îşi spuse, acceleră, dar se corectă imediat, fără să frîneze, şi toate manevrele au fost inutile, maşina poliţiei a trecut în trombă, avea o destinaţie anume, desigur, nici măcar nu l-au privit,

dacă ar fi ghicit poliţiştii cei grăbiţi cine conducea acolo, doar că sînt mulţi Doi Cai, pare o contradicţie matematică, dar nu e. Joaquim Sassa a privit din nou în oglindă, acum ca să se vadă pe el, să-şi recunoască uşurarea cu propiii săi ochi, nu se reflecta mare lucru, puţintel din chip, aşa e greu de ştiut cui îi aparţine, lui Joaquim Sassa, ştim asta, dar Joaquim Sassa ăsta cine este, un bărbat tînăr, are treizeci şi ceva de ani, mai aproape de patruzeci decît de treizeci, vine o zi în care nu mai poţi evita asta, sprîncenele sînt negre, ochii căprui specific portughezi, dreaptă linia nasului, sînt trăsături realmente comune, vom afla mai multe despre el cînd se va întoarce înspre noi. Deocamdată, îşi spuse, e doar un apel la radio, mai rău va fi la graniţă, colac peste pupăză mai e şi numele ăsta, Sassa, azi aş fi preferat să fiu un oarecare Sousa, precum cel de la Collado de Pertuis, într-o zi am căutat în dicţionar să văd dacă există cuvîntul, Sassa, nu Sousa, şi ce înseamnă, am aflat că e un arbore corpolent din Núbia, frumos nume, de femeie, Núbia, pe undeva prin Sudan, Africa Orientală, pagina nouăzeci şi trei din atlas. Şi-n noaptea asta, unde o să dorm, la hotel nici gînd, stau tot timpul cu radioul deschis, la ora asta toată hotelăria portugheză scrutează atent candidaţii la o noapte de somn, refugiul urmăriţilor, închipuiţi-vă scena, Bineînţeles, domnule, avem o cameră liberă la etajul doi, numărul două sute unu, hei, Pimenta, condu-l pe domnul Sassa, iar cînd el se va fi întins să se odihnească, încă îmbrăcat, recepţionerul foarte agitat, nervos, la telefon, Tipul e aici, veniţi repede.

L-a tras pe Doi Cai la marginea drumului, a ieşit să-şi dezmorţească picioarele şi să-şi limpezească gîndurile, care totuşi nu au ştiut să fie un bun sfetnic, i-au propus o necuviinţă, Rămîi şi tu într-un oraş mai populat, din cele care au asemenea comodităţi, cauţi un bordel, petreci noaptea cu una din fete, fii liniştit că n-o să-ţi ceară actul de identitate, o să plăteşti, şi dacă n-ai chef să-ţi destinzi trupul cu atîtea griji pe cap, cel puţin vei reuşi să dormi, s-ar putea să-ţi iasă

asta chiar mai ieftin decît la hotel, Absurd, răspunse Joaquim Sassa propunerii, soluţia ar fi să dorm în automobil, pe vreun drum lăturalnic. Şi dacă-ţi ies în cale nişte derbedei, nişte haimanale, nişte ţigani, dacă te atacă şi te jefuiesc, dacă te omoară, Ţinutul ăsta-i liniştit, Şi dacă apare vreun incendiator de meserie sau cu mania de a da foc pădurilor de pini, acum e vremea lor, rămîi încercuit de flăcări şi mori ars de viu, asta trebuie să fie cea mai rea moarte, din cîte-am auzit, aminteşte-ţi de martirii Inchiziţiei, Absurd, repetă Joaquim Sassa, am hotărît, dorm în maşină, şi gîndul a tăcut, întotdeauna tace cînd voinţa e fermă. Era încă devreme, mai putea face vreo patruzeci-cincizeci de kilometri pe şoselele astea întortocheate, o să înnopteze aproape de Tomar, sau de Santarém, pe unul din drumeagurile acelea interioare care duc înspre ogoare, cu şanţurile lor adînci făcute mai demult de căruţe cu boi şi astăzi de tractoare, noaptea nu trece nimeni, oriunde poate să se ascundă Doi Cai. Pot chiar dormi în ralanti, tocmai bine îmi ţine cald, la ideea asta n-a mai răspuns gîndul, dar o dezaprobă.

Nu s-a oprit în Tomar, nu a ajuns la Santarém, a cinat incognito într-un orăşel la malul Tagelui, oamenii de prin părţile locului sînt curioşi din fire, dar nu într-atît încît să-l ia la întrebări pe călător, băgîndu-i-se în suflet, Ia ascultă, cum te numeşti, dacă ar rămîne mai multă vreme da, în scurt timp i-ar cerceta viaţa trecută şi destinul pentru viitor. Televizorul era deschis, în timp ce Joaquim Sassa cina, se vedea ultima parte a unui film despre viaţa submarină, cu multe bancuri de peşti mărunţi, calcani unduindu-se şi murene sinuoase, şi o ancoră veche, apoi au venit reclamele, unele cu montări percutante, rapide, altele deliberat lente ca o voluptate iscată din experienţă, vocile erau ale unor copii care strigau mult, adolescenţi nesiguri pe ton, sau femei puţin răguşite, toţi bărbaţii baritoni şi virili, în curtea din spatele casei sforăie porcul, îngrăşat cu lături şi cu resturile din farfurii. În sfîrşit, dădură ştirile, şi Joaquim Sassa tresări, era pierdut dacă i se arăta

poza. Apelul a fost citit, dar poza n-a apărut, la urma urmelor, nu căutau un criminal, era doar rugat, cu multă stăruinţă şi politeţe, să-şi semnaleze prezenţa, servind astfel supremului interes naţional, nici un patriot demn de acest nume nu s-ar sustrage de la îndeplinirea unei obligaţii atît de simple, să se prezinte autorităţilor pentru nişte declaraţii. Mai erau trei persoane care luau cina, o pereche mai în vîrstă, iar la altă masă cunoscutul bărbat singur despre care se spune întotdeauna, Precis e comis-voiajor.

Conversaţiile s-au întrerupt cînd s-au auzit primele veşti despre Pirinei, porcul continua să sforăie, dar nimeni nu-l auzea, şi toate astea într-o clipă doar, stăpînul casei s-a urcat pe un scaun pentru a da mai tare sonorul, fata care servea la mese a rămas nemişcată cu ochii holbaţi, clienţii şi-au lăsat cu grijă tacîmurile pe marginea farfuriei, cazul merita atenţie, pe ecran se vedea un elicopter care era filmat dintr-un alt elicopter, amîndouă intrînd prin canalul înfricoşător, şi arătau pereţii foarte înalţi, atît de înalţi încît de-abia se zărea cerul undeva deasupra, un firicel azuriu, Dumnezeule, te apucă ameţelile, a spus fata, iar patronul, Tacă-ţi gura, acum proiectoare extrem de puternice arătau gîtlejul căscat, aşa o fi fost intrarea în infernul grecesc, dar acolo unde ar trebui să latre Cerberul grohăie un porc, mitologiile nu mai sînt nici pe departe ca pe vremuri. Aceste imagini dramatice, a declamat crainicul, luate cu un autentic risc al vieţii, vocea a devenit păstoasă, înfundată, cele două elicoptere au devenit patru, năluci ale nălucilor, Antenă blestemată, bodogăni stăpînul restaurantului.

Cînd sunetul şi imaginea s-au restabilit şi au devenit inteligibile, elicopterele dispăruseră, iar crainicul citea cunoscutul apel, acum generalizat, Sînt de asemenea rugate toate persoanele care cunosc cumva cazuri ciudate, fenomene inexplicabile, semnale îndoielnice, să înştiinţeze neîntîrziat autorităţile cele mai apropiate. Atunci, văzîndu-se interpelată aşa direct, fata a reamintit de cazul atît de discutat al iedului care se născuse cu cinci picioare,

patru negre şi unul alb, dar patronul a răspuns, Asta a fost cu multe luni în urmă, toanto, iezi cu cinci picioare şi pui cu două capete se văd pe mai toate drumurile, mie spune-mi de altele, care te lasă năuc, ca ăla cu sturzii învăţătorului, Care sturzi, care învăţător, a întrebat Joaquim Sassa, Învăţătorul de-aici, numele lui e José Anaiço, de cîteva zile, oriunde s-ar duce, vine şi un stol de sturzi, nu-s mai puţin de două sute, Sau mai mult, l-a corectat comis-voiajorul, nu mai departe de azi dimineaţă i-am văzut cînd am venit, zburau pe deasupra şcolii şi făceau atîta hărmălaie cu aripile şi cu strigătele lor că te uimeau. În acest moment a luat cuvîntul domnul în vîrstă, pentru a spune, După mintea mea, ar trebui să-l informăm pe preşedintele comisiei de cazul ăsta cu sturzii, De ştiut, îl ştie el, a observat stăpînul casei, Ştie, dar nu face legătura între lucruri, cana şi toarta, ca să spun aşa, Atunci ce-i de făcut, Să vorbim cu el mîine de dimineaţă, pe deasupra e important pentru ţinutul nostru să fie pomenit la televiziune, e bine pentru comerţ şi industrie, Dar secretul rămîne între noi, nu-l spunem nimănui, Şi-nvăţătorul ăsta pe unde stă, a întrebat Joaquim Sassa, ca şi cum răspunsul nu l-ar fi interesat prea mult, de aceea patronul, distrat, n-a fost pe faţă ca să întrerupă sporovăiala fetei, Stă într-o casă chiar lîngă şcoală, e casa profesorilor, noaptea are întotdeauna lumină la fereastră pînă foarte tîrziu, şi părea să aibă o anumită melancolie în voce. Supărat, stăpînul casei a certat-o pe biata slujnică, Taci din gură, proasto, du-te mai degrabă de vezi dacă i-e foame porcului, ordin cu totul şi cu totul absurd, pentru că porcii la ora asta nu mănîncă, în general dorm, dacă acesta protestează atîta poate o face din nelinişti şi frămîntări, tot aşa prin grajdurile şi în ţarcurile din cîmp iepele nechează şi scutură copitele, nervoase, fără linişte sfărîmă cu potcoavele pietrişul desprins de pe pămînt, sfîşie fînul. O fi din cauza lunii, e diagnosticul baciului.

Joaquim Sassa a plătit nota, şi-a luat rămas bun, i-a lăsat bacşiş generos ca recompensă pentru informaţia pe care i-o dăduse fata, poate că patronul

o să-l bage la el în buzunar, înciudat de întîmplare, nu că ăsta i-ar fi obiceiul, bunătatea oamenilor nu e mai grozavă decît ei, uneori supusă eclipselor şi contradicţiilor, rareori constantă, şi acesta e şi cazul fetei gonite care, neputînd da de mîncare unui porc căruia nu-i e foame, îl scarpină pe *testuz*[12] între ochi, cuvîntul e castilian, dar este folosit aici pentru că nu există în portugheză. E o seară frumoasă, Doi Cai se odihneşte sub platani răcorindu-şi roţile în apa ce se scurge din fîntînă şi Joaquim Sassa îl lasă acolo, se duce pe jos să caute şcoala şi fereastra luminată, oamenii nu reuşesc să-şi ascundă secretele cu toate că prin vorbe vor să le păstreze, o stridenţă neaşteptată îi denunţă, stingerea neaşteptată a unei vocale îi revelă, orice observator cu experienţă de viaţă şi-ar da numaidecît seama că fata e îndrăgostită. Orăşelul e doar un sat mai mare, în mai puţin de o jumătate de oră mergi de la intrare pînă la capătul caselor, dar Joaquim Sassa nu va fi nevoit să meargă atît, l-a întrebat pe un puştan care trecea unde-i şcoala, n-ar fi putut întîlni o călăuză mai bine informată, Mergeţi tot înainte, cînd ajungeţi la o piaţetă unde e o biserică o luaţi la stînga, pe urmă tot la dreapta, n-aveţi cum să vă rătăciţi, şcoala se vede imediat, Şi învăţătorul stă acolo, Da, domnule, fereastra este luminată, dar nu era nici urmă de pasiune în vreunul din aceste cuvinte, pesemne că băiatul nu învaţă bine şi şcoala e primul său purgatoriu de păcătos, dar glasul i s-a înveselit deodată, copiii nu poartă ranchiună, asta îi salvează, Şi sturzii sînt acolo, nu sînt niciodată tăcuţi, dacă nu-şi va abandona curînd studiile va putea învăţa să-şi compună frazele astfel încît să nu repete atît de des formele verbale.

Jumătate de cer este încă senină, cealaltă jumătate nu s-a întunecat de tot, văzduhul e albastru de parcă ar miji zorile. Prin case s-au aprins deja luminile, se aud voci molcome, de oameni obosiţi, un plînset discret în leagăn, zău că oamenii sînt inconştienţi, se aruncă pe o plută pe mare şi continuă să se ocupe de viaţa lor ca şi cum ar sta pe un pămînt

neclintit pentru veşnicie, flecărind ca Moise pe cînd cobora Nilul în coşuleţul de răchită, jucîndu-se cu fluturii, atît de norocos că nu l-au văzut crocodilii. La capătul străduţei înguste, între ziduri, se află şcoala, dacă Joaquim Sassa n-ar fi avizat, ar crede că e o casă ca oricare, noaptea toate sînt cenuşii, altele sînt şi în timpul zilei, s-a întunecat între timp, dar numai ceva mai tîrziu se vor aprinde felinarele publice.

Pentru a nu-i dezminţi pe fata îndrăgostită şi pe puştanul cu sentimente rezervate, fereastra este luminată, şi la ea a bătut Joaquim Sassa, la urma urmelor sturzii nu fac chiar atîta hărmălaie, se pregătesc pentru înnoptat, cu disputele de rigoare, certurile între vecini, dar nu va trece mult şi sub frunzele mari ale smochinului unde s-au instalat se vor linişti nevăzuţi, negri în toiul beznei, doar mai tîrziu va răsări luna, atunci se vor trezi cîţiva atinşi de degetele albe, şi vor adormi iar, nu bănuiesc că vor trebui să facă o cale lungă. Dinăuntrul casei o voce de bărbat a întrebat, Cine e, şi Joaquim Sassa a răspuns, Fiţi amabil, cuvinte magice care substituie identificarea politicoasă, limbajul e plin de asemenea enigme şi de altele mai complicate. Fereastra s-a deschis, nu-i uşor să vezi cine locuieşte în această casă, aşa cum stă în lumina indirectă, dar, în compensaţie, chipul lui Joaquim Sassa apare complet, de unele trăsături am vorbit mai adineauri, restul este după cum ne aşteptam, păr şaten drept, obraji slabi, nasul într-adevăr comun, buzele par pline doar cînd vorbesc, Mă scuzaţi că vin să vă deranjez la ora asta, Nu-i tîrziu, a spus învăţătorul, dar a fost nevoit să ridice vocea pentru că sturzii, luaţi prin surprindere, au înălţat un cor de proteste sau de alarmă. Tocmai din cauza lor aş vrea să vă vorbesc, Din cauza cui, A sturzilor, Aha, Şi a unei pietre pe care am aruncat-o în mare, cu mult peste puterile mele, Cum vă numiţi, Joaquim Sassa, Sînteţi cel de care se vorbeşte la radio şi televiziune, Întocmai, Intraţi.

De pietre şi de sturzi au discutat, acum vorbesc despre deciziile luate. Sînt în grădina din spatele casei, José Anaiço aşezat pe pragul de jos al uşii, Joaquim Sassa pe un scaun, fiind musafir, şi deoarece José Anaiço stă cu spatele la bucătărie, de unde vine lumina, tot nu ştim ce trăsături are, parcă s-ar ascunde omul ăsta, şi nu-i aşa, de cîte ori nu s-a întîmplat să ne arătăm aşa cum sîntem, şi n-a meritat osteneala, nu era nimeni prin jur ca să vadă. José Anaiço a mai turnat nişte vin alb în pahare, îl beau la temperatura camerei, după cum spun cunoscătorii că trebuie băut, fără artificiile moderne ale răcirii, dar în acest caz o fac numai pentru că în casa învăţătorului nu există frigider. Ajunge pentru mine, a spus Joaquim Sassa, cu vinul roşu de la cină mi-am făcut plinul, Asta-i ca să ciocnim pentru călătorie, a răspuns José Anaiço, şi zîmbea, i se vedeau dinţii foarte albi, fapt demn de înregistrat, Că eu merg în căutarea lui Pedro Orce, asta-i de înţeles, deocamdată sînt în concediu, n-am obligaţii de serviciu, Nici eu, şi încă pentru mai mult timp, pînă la deschiderea şcolilor, la începutul lui octombrie, Sînt singur, Singur sînt şi eu, Nu intra în intenţiile mele să vin aci să vă constrîng să veniţi cu mine, nici nu vă cunoşteam, Eu vă rog să mă lăsaţi să vă însoţesc, dacă-mi daţi un loc în maşina dumneavoastră, dar mi l-aţi şi dat, acum nu vă mai puteţi lua cuvîntul înapoi, Închipuiţi-vă ce zarvă va fi cînd au să vadă că lipsiţi, sînt în stare să cheme poliţia la prima oră, au să vă socotească mort şi îngropat, spînzurat de o cracă groasă de copac, sau aruncat în rîu, de către mine, desigur, pe mine au să mă bănuiască, necunoscutul cu o forţă misterioasă care a venit de nu ştiu unde, a pus întrebări şi a dispărut, întocmai ca în cărţi, Las un bileţel în uşa primăriei şi spun că a trebuit să plec de urgenţă la Lisabona, sper că nimănui n-o să-i treacă prin minte să întrebe la gară dacă m-au văzut cumpărînd vreun bilet.

Cîteva clipe au rămas tăcuţi, apoi José Anaiço s-a ridicat şi a făcut cîţiva paşi în direcţia smochinului, în timp ce sorbea restul vinului, sturzii nu mai

conteneau cu ciripitul şi larma, unii se treziseră auzind discuţia bărbaţilor, alţii pesemne că visau cu voce tare, acel coşmar înfiorător al speciei de a se simţi zburînd, pasăre singură rătăcită de stol, într-o atmosferă care opune rezistenţă şi unde aripile se zbat zadarnic, de parcă ar fi în apă, la fel se întîmplă cu oamenii cînd voinţa din vis le porunceşte să fugă şi ei nu pot. Plecăm cu o oră înainte de răsăritul soarelui, a spus José Anaiço, acum e vremea să ne culcăm, şi Joaquim Sassa s-a sculat de pe scaun, Rămîn în maşină, vin de dimineaţă să vă iau, De ce să nu dormiţi aici, am numai un pat, dar e mare, încap lejer două persoane. Cerul era înalt, înţesat de aştri care păreau apropiaţi de parcă ar fi atîrnat nevăzuţi din el, pulbere de sticlă, văl de lapte îngheţat, şi marile constelaţii scăpărau dramatic, Ciobanul, cele două Urse, Carul Mare, peste siluetele în picioare ale celor doi bărbaţi se cernea o bură diafană de mici cristale de lumină, care se prindeau de piele, rămîneau aninate în păr, n-a fost pentru prima oară că s-a produs acest fenomen, dar dintr-odată au încetat toate foşnetele nopţii, pe deasupra copacilor a apărut prima albeaţă a lunii, acum au să se stingă stelele. Atunci Joaquim Sassa spuse, Pe aşa o noapte mai că aş dormi sub smochin, dacă-mi împrumutaţi o pătură, Vă ţin companie. Au strîns un morman de paie şi apoi le-au aranjat pentru culcuş, aşa cum se face pentru vite, au întins păturile, pe o parte s-au culcat, cu cealaltă s-au învelit. Sturzii pîndeau din ramuri cele două siluete, Cine-o fi acolo, sub copac, şi în ramuri s-au trezit cu toţii, cu o asemenea lună va avea destul de furcă somnul cu ei. Luna urcă, urcă repede, coroana joasă şi rotundă a smochinului se transformă într-un labirint de negru şi alb, şi José Anaiço spune, Umbrele astea nu mai sînt ca înainte, S-a mişcat prea puţin peninsula, cîţiva metri acolo, efectul nu poate fi prea mare, a observat Joaquim Sassa, fericit că înţelesese comentariul, S-a mişcat şi a fost destul pentru ca umbrele să fie diferite, sînt unele crengi într-acolo pe care lumina lunii le atinge pentru întîia oară la ceasul ăsta. Au

trecut cîteva minute, sturzii începeau să se potolească, şi José Anaiço a murmurat, cu un glas în care în sfîrşit pătrunsese somnul, fiecare cuvînt în aşteptarea sau căutarea următorului, Odată, demult, Dom João al II-lea, regele nostru, desăvîrşit după nume[13] şi după mine umorist desăvîrşit, i-a dat unui anumit cavaler, o insulă imaginară, spuneţi-mi dacă mai ştiţi vreo ţară unde să se fi putut întîmpla aşa ceva, Şi acest cavaler, ce-a făcut el, s-a dus pe mare în căutarea ei, aş vrea să ştiu şi eu cum poate fi găsită o insulă imaginară, Pînă acolo nu ajunge ştiinţa mea, dar pe insula astalaltă, iberică, care era peninsulă şi nu mai e, o văd ca şi cum, cu un umor identic, s-ar fi decis să o pornească pe mare în căutarea oamenilor imaginari, Frumoasă frază, din cele poetice, Atunci aflaţi că n-am făcut în viaţa mea nici măcar un vers, Lăsaţi, cînd toţi oamenii vor fi poeţi nu va mai scrie nimeni versuri, Şi fraza asta are un ce al ei, Am băut cam mult, Şi mie mi se pare la fel. Tăcere, domolire, nesfîrşită suavitate, şi Joaquim Sassa a murmurat, de parcă visa deja, Ce-or face mîine sturzii, rămîn, vin cu noi, O să aflăm cînd vom pleca, aşa e întotdeauna, a spus José Anaiço, luna s-a rătăcit printre ramurile smochinului, va pierde toată noaptea în căutarea drumului.

Încă nu mijiseră zorii cînd Joaquim Sassa s-a sculat din culcuşul său de fîn ca să se ducă după Doi Cai, lăsat în odihnă sub platanii din piaţă, chiar lîngă fîntînă. Pentru a nu fi văzuţi împreună de vreun trecător matinal, din aceia care există întotdeauna în ţinuturile agricole, au stabilit să se întîlnească la ieşirea din sat, dincolo de ultimele case. José Anaiço avea să meargă pe drumuri lăturalnice, scurtături şi rîpe, aidoma unei umbre, Joaquim Sassa, deşi cu discreţie, pe şoseaua principală, e un călător din cei care nu au nici o datorie şi nu se tem de nimic, a ieşit devreme ca să se bucure de răcoarea dimineţii şi să profite de zi, aşa-s turiştii matinali, în fond problematici şi neliniştiţi, căci suferă de incurabila scurtime a vieţilor, culcarea tîrziu şi scularea devreme, nu c-ar fi mai sănătoase, dar lungesc traiul.

Doi Cai are un motor discret, ambreiajul e de mătase, l-au auzit doar rarii localnici suferind de insomnie, iar aceştia au crezut că în sfîrşit dormeau şi visau, acum de-abia se aude, în zorii liniştiţi, zgomotul regulat al unei pompe de scos apă. Joaquim Sassa a ieşit din sat, a trecut de prima curbă, de a doua, apoi l-a oprit pe Doi Cai şi a aşteptat.

În adîncimea argintată a livezii de măslini, trunchiurile începeau să se întrezărească, era deja în aer un iz umed şi nedesluşit, ca şi cum dimineaţa ieşea dintr-o fîntînă de apă pîcloasă, iar acum a cîntat o pasăre, sau a fost o iluzie auditivă, nici măcar ciocîrliile nu cîntă atît de devreme. A trecut timpul, şi Joaquim Sassa s-a trezit murmurînd, S-o fi răzgîndit şi nu mai vine, dar nu mi s-a părut a fi un om în stare de aşa ceva, sau poate a trebuit să facă un ocol mai mare decît socotea, asta o fi fost, şi-apoi e şi geamantanul, geamantanul e greu, ce minte şi pe mine, aş fi putut să-l car eu pînă la maşină. Atunci, printre măslini, a apărut José Anaiço înconjurat de sturzi, o frenezie de aripi într-o răpăială continuă, strigăte stridente, cine a vorbit de două sute nu stă bine la aritmetică, asta-mi aminteşte mai degrabă de un roi de albine negre, imense, dar în memoria lui Joaquim Sassa au răsărit, da, Păsările lui Hitchcock, film clasic, însă acelea erau nişte asasini infami. José Anaiço s-a apropiat de maşină cu coroana sa de făpturi înaripate, vine rîzînd, poate de asta pare mai tînăr decît Joaquim Sassa, se ştie prea bine că gravitatea încarcă fizionomiile, are dinţii foarte albi, după cum ştim încă din noaptea trecută, şi nu există nimic deosebit în trăsăturile sale, este însă o anumită armonie în obrajii slabi, nimeni nu are obligaţia să fie frumos. Şi-a băgat geamantanul în maşină, s-a aşezat alături de Joaquim Sassa, şi, înainte de a închide uşa, a tras cu coada ochiului afară să vadă sturzii, Hai să mergem, voiaţi să ştiţi ce-au să facă ei, iacătă-i, Dac-am fi avut la noi o puşcă, trăgeam cîteva gloanţe, două cartuşe de alice făceau ravagii printre ei, Sînteţi vînător, Nu, vorbesc doar ca să mă aflu în treabă, N-avem nici o puşcă, Poate c-o fi existînd altă soluţie, îi

dau bice lui Doi Cai şi-i lăsăm în urmă, astea-s păsări cu aripi slabe şi răsuflare scurtă, Încercaţi. Doi Cai şi-a schimbat viteza, s-a echilibrat pe o linie dreaptă lungă, şi, profitînd de terenul plat, a lăsat numaidecît în urmă sturzii. Lumina neclară a dimineţii începea să se coloreze în trandafiriu şi roz aprins, erau culori căzute din cer, iar văzduhul a devenit albăstrui, văzduhul, spunem bine, nu cerul, după cum am putut observa încă de ieri pe înserate, orele astea sînt foarte asemănătoare, una de început, alta de sfîrşit. Joaquim Sassa a stins toate farurile, a încetinit viteza, ştia că Doi Cai nu a venit pe lume pentru curse de mare calibru, nu are pedigree, şi pe lîngă asta, unde oare se duce tinereţea, iar blîndeţea motorului e o renunţare filosofică, nimic mai mult, Gata, s-a zis cu sturzii, asta a spus-o José Anaiço, dar era o nuanţă de regret în glasul său.

Două ore mai tîrziu, pe meleagurile din Alentejo, s-au oprit pentru o mică gustare, cafea cu lapte, pişcoturi cu scorţişoară, apoi s-au întors la maşină, dezbătînd grijile cunoscute, Cel mai rău n-ar fi să nu mă lase să intru în Spania, cel mai rău e dacă mă prind, Dar nu eşti acuzat de nici o crimă, Născocesc ei un pretext, mă reţin pentru cercetări, Lasă, de-aici pînă la graniţă găsim noi un mijloc să treci, aşa a decurs dialogul, care nu face să progreseze cu nimic înţelegerea povestirii, pesemne c-a fost pus aici doar ca să aflăm că Joaquim Sassa şi José Anaiço se tutuiesc, or fi convenit pe drum, Ce-ar fi să ne tutuim, a spus unul din ei, iar celălalt a încuviinţat, La asta mă gîndeam şi eu. Joaquim Sassa voia tocmai să deschidă uşa maşinii cînd au reapărut sturzii, acel nor mare, mai mare ca oricînd, semănînd cu un roi învîrtejindu-se, şi făceau un zumzet asurzitor, se vedea că sînt iritaţi, oamenii aflaţi pe drum se opreau cu privirea înălţată în aer, arătau cu degetul spre cer, cineva a jurat, Niciodată-n viaţa mea n-am văzut atîta păsăret laolaltă, după vîrsta pe care o arăta nu păreau să-i lipsească experienţa asta şi altele, Sînt peste o mie, a adăugat, şi are dreptate, cel puţin au fost o mie două sute cincizeci cei

convocaţi cu acest prilej. Pînă la urmă ne-au ajuns, a spus Joaquim Sassa, să le mai dăm de lucru şi isprăvim cu ei odată pentru totdeauna. José Anaiço privea sturzii care zburau în cerc larg, triumfători, privea cu o expresie atentă, concentrată, Să mergem încet, de-acum înainte să mergem încet, De ce, Nu ştiu, e o presimţire, dintr-o anumită pricină aceste păsări nu ne dau pace, Ţie nu-ţi dau pace, Aşa o fi, atunci pot să te rog să mergem încet, cine ştie ce-o să se mai întîmple.

Să străbaţi Alentejo pe canicula asta, sub un cer mai degrabă alb decît albastru, între mirişti scînteietoare, cu rari stejari verzi pe pămîntul pustiu şi baloţi de paie rămaşi încă nestrînşi, sub necontenitul ţîrîit al greierilor, ar fi de bună seamă o întreagă poveste, eventual mai riguroasă decît cea istorisită pe îndelete. E sigur că pe kilometri şi kilometri de şosea nu se vedea nici ţipenie de om, dar holdele au fost secerate, grînele treierate, şi pentru atîtea munci a fost nevoie de bărbaţi şi femei, de data asta nu vom afla nimic nici despre unii, nici despre alţii, foarte adevărat e noul proverb care spune, Dacă ai spus o poveste, răgaz de-alta nu mai este.

Zăpuşeala e mare, te sufocă, dar Doi Cai nu se grăbeşte, cînd îi vine cheful se opreşte la umbră, atunci ies José Anaiço şi Joaquim Sassa scrutînd orizontul, aşteaptă atîta timp cît e nevoie, în sfîrşit apar, nor mic pe cer, toate opririle acestea n-ar fi necesare dacă sturzii ar şti să zboare în linie dreaptă, dar, fiind atîţia, şi voinţele atîtea, chiar dacă în mod gregar reunite, nu se pot evita dispersările şi distragerile, unii au vrut să se odihnească, alţii să bea apă sau să guste din fructe, atîta timp cît nu domină o singură dorinţă, se perturbă ansamblul şi se confundă traseul. Pe drum, pe lîngă păsările gaie, vînătoare solitare, şi altele din congregaţii mai mici, au mai văzut păsări din specia lor, dar nu s-au alăturat grupului, poate pentru că nu erau negre, ci bălţate, sau pentru că aveau alt destin în viaţă. José Anaiço şi Joaquim Sassa se suiau în maşină, Doi Cai o pornea pe şosea, şi astfel, mergînd şi oprind, oprind şi

mergînd, au ajuns la graniţă. Atunci a spus Joaquim Sassa, Şi-acum, dacă nu mă lasă să trec, Hai, mergi înainte, poate ai noroc cu sturzii.

Exact ca în poveştile cu zîne, vrăji şi cavaleri rătăcitori, sau ca în celelalte nu mai puţin admirabile aventuri homerice, în care, prin dărnicia copacului fabulos sau urzeala zeilor şi a altor puteri accesorii totul se putea petrece pe dos faţă de cum decurg de obicei lucrurile, într-un chip nefiresc, aici s-a întîmplat că Joaquim Sassa şi José Anaiço s-au oprit la ghereta poliţiştilor, post grăniceresc în limbaj tehnic, şi Dumnezeu ştie cu ce încordare sufletească îşi prezentau actele de identitate cînd, dintr-odată, ca un ropot de ploaie violentă sau uragan irezistibil, au coborît din înălţimi sturzii, meteor negru, corpuri care erau scînteieri electrice, şuierînd, ţipînd strident, iar la nivelul acoperişurilor joase s-au răspîndit care-ncotro, într-un vîrtej fără noimă, poliţiştii înfricoşaţi dădeau din mîini, fugeau să se refugieze, rezultatul, Joaquim Sassa a ieşit din maşină, să-şi ia înapoi actele pe care autoritatea le lăsase să cadă, nimeni nu şi-a dat seama de neregularitatea vamală, şi gata, pe atîtea drumuri s-a traversat clandestin, dar aşa nu s-a mai întîmplat vreodată, Hitchcock aplaudă din sală, sînt aplauzele cuiva care e as în materie. Excelenţa metodei a fost imediat confirmată, rămînînd demonstrat că şi poliţia spaniolă, ca şi cea portugheză, apreciază aceste chestiuni de ornitologie generală cu sturzi negri. Călătorii au trecut fără nici o greutate, dar pe teren au rămas cîteva zeci de păsări şi asta pentru că la vama vecinilor se găsea o armă de vînătoare încărcată, pînă şi un orb ar fi fost în stare să nimerească, era destul să tragi în grămadă, dar ăsta a fost un măcel fără rost, de vreme ce în Spania, după cum ştim, nu-l căuta nimeni pe Joaquim Sassa. Şi nu e bine că au procedat aşa gărzile andaluze, că sturzii erau la obîrşie portughezi, născuţi şi crescuţi în ţinuturile din Ribatejo, şi-au venit să moară atît de departe, măcar de-ar avea acele gărzi nemiloase consideraţia de a-i invita la frigare pe colegii lor

alentejani, într-o ambianţă de cordialitate sănătoasă şi camaraderie de arme.

De-acum călătorii merg în ţinutul de dincolo, cu baldachinul de păsări însoţitoare, pe drumul spre Granada şi împrejurimi, şi vor trebui să ceară ajutor pe la intersecţii, căci harta pe care o au nu înregistrează şi aşezarea Orce, e o mare lipsă de sensibilitate a desenatorilor topografi, fac prinsoare că de meleagurile lor nu au uitat niciodată, să-şi amintească pe viitor ce jignitor este să iei harta să vezi dacă se găseşte acolo locul unde ai venit pe lume şi să dai peste un spaţiu în alb, gol, în acest fel au fost generate probleme deosebit de grave de identitate personală şi naţională. Pe şosea trec Seaturi şi Pegasuri, se recunosc imediat după sunet şi după numărul de înmatriculare, iar aşezările pe care le străbate Doi Cai au acel aer somnoros care se spune că ar fi propriu ţinuturilor din sud, indolente le numesc triburile din nord, sînt dispreţuri facile şi trufaşe de castă ale celor care n-au avut niciodată de muncit cu soarele ăsta arzîndu-le spinarea. Dar e adevărat că există diferenţe de la o lume la alta, cine nu ştie că pe Marte oamenii sînt verzi, în timp ce pe Pămînt sînt de toate culorile, mai puţin asta.

De la un locuitor din nord n-am auzi ceea ce o să auzim, dacă ne vom opri să-l întrebăm pe omul care trece pe-acolo, cu picioarele răşchirate pe un măgar, ce crede despre faptul extraordinar că s-a separat Peninsula Iberică de Europa, o să tragă de dîrlogul asinului, Ho, şi-o să răspundă pe şleau, *Que todo es una bufonada*[14]. Roque Lozano judecă după aparenţe, din ele şi-a făcut o raţiune a sa proprie lesne de înţeles, contemplaţi seninătatea bucolică a acestor cîmpuri, străvezimea cerului, echilibrul pietrelor, munţii Morena şi Aracena nestrămutaţi de cînd s-au născut, sau dacă nu chiar de atunci, de cînd ne-am născut noi, Dar la televizor au arătat întregii lumi că Pirineii se crapă ca un pepene verde, argumentăm noi, folosind o metaforă la îndemîna înţelegerii rustice, Nu mă încred în televiziune, pînă nu văd cu propriii mei ochi, ăştia pe care-o să mi-i

înghită pămîntul, nu mă încred, răspunde Roque Lozano fără să descalece, Şi-atunci ce-o să faci, Mi-am lăsat familia să-şi ducă traiul, iar eu mă duc să văd dacă-i adevărat, Cu ochii dumitale pe care o să-i înghită pămîntul, Cu ochii mei pe care încă nu mi i-a înghiţit pămîntul, Şi socoteşti c-o să ajungi acolo călare pe măgarul ăsta, Cînd n-o să mai poată să mă ducă, o să mergem amîndoi pe jos, Cum se numeşte măgarul dumitale, Un măgar nu se numeşte, se cheamă, Ei bine, cum se cheamă măgarul dumitale, Platero, Şi mergeţi în călătorie, Platero *y yo,* Ştii să ne spui pe unde vine Orce, Nu, domnule, nu ştiu, Se pare că e pe lîngă Granada, mai încolo, Aha, atunci mai aveţi mult de mers, şi-acum rămas-bun, domnilor portughezi, expediţia mea e mult mai lungă, şi merg pe măgar, Probabil cînd o să ajungi dumneata acolo, nici n-o să mai vezi Europa, Dacă n-am s-o văd, înseamnă că n-a existat niciodată, la urma urmelor, are perfectă dreptate Roque Lozano, fiindcă, pentru ca să existe lucrurile, sînt necesare două condiţii, ca omul să le vadă şi ca omul să le pună un nume.

Joaquim Sassa şi José Anaiço au dormit la Aracena, repetînd ce făcuse Dom Afonso al III-lea, regele nostru, care a cucerit-o de la mauri[15], dar a fost o strălucire de scurtă durată, era pe-atunci noaptea timpurilor. Sturzii s-au răspîndit prin cîţiva copaci, pentru că, fiind atîţia, nu puteau rămîne laolaltă ca oile, cum preferă. În hotel, de-acum culcaţi, fiecare în patul său, José Anaiço şi Joaquim Sassa stau de vorbă despre imaginile ameninţătoare şi cuvintele pe care le-au văzut şi auzit la televizor, că Veneţia este în pericol, şi chiar aşa se arăta, Piaţa San Marco inundată fără să fie vremea de *acqua alta*, un ştergar lichid şi neted unde se reflectau pînă la cel mai infim detaliu clopotniţa şi frontispiciul bazilicii, Pe măsură ce Peninsula Iberică se va îndepărta, spunea crainicul, cu vocea cumpătată şi gravă, se va intensifica efectul destructiv al mareelor, se prevăd mari prejudicii în întregul bazin mediteranean, leagăn al civilizaţiilor, trebuie să salvăm Veneţia,

adresăm un apel omenirii, faceţi o bombă cu hidrogen mai puţin, faceţi un submarin nuclear mai puţin, dacă mai avem încă timp, Joaquim Sassa era ca Roque Lozano, nu văzuse niciodată perla Adriaticii, dar José Anaiço îi putea garanta existenţa, desigur că nu-i pusese el numele, nici prenumele, dar de văzut o văzuse cu propriii lui ochi, o atinsese cu propriile sale mîini, Ce mare nenorocire, dacă o să se piardă Veneţia, spuse el, şi aceste vorbe tulburate l-au impresionat pe Joaquim Sassa mai mult decît învolburarea apelor în canale, cursurile tumultoase de apă, înaintarea mareei către temelia palatelor, cheiurile inundate, incomparabilă Atlantidă, catedrala acoperită de apă, *i mori*, ochi orbi ai apei, bătînd în clopot cu ciocănele de bronz cît timp algele şi melcii de mare nu paralizează angrenajele, lichide ecouri, Hristos Pantocrator al bazilicii în sfîrşit în teologic dialog cu zeii marini subalterni ai lui Jupiter, Neptunul roman, Poseidonul grec, şi, dintr-odată reîntoarse din apele în care s-au născut, Venus şi Amfitrite, numai pentru zeul creştinilor nu există femeie. Cine ştie dacă nu-i vina mea, a murmurat Joaquim Sassa, Nu te socoti atît de grozav încît să te învinovăţeşti de toate, Mă refer la Veneţia, la faptul că se pierde Veneţia, Pentru pierderea Veneţiei vina va fi generală, şi foarte veche, se pierdea de mult din delăsare şi goană după cîştig. Nu vorbesc de-aceste cauze, datorită lor se pierde toată lumea, ci vorbesc de ce am făcut eu, am aruncat o piatră în mare şi unii cred că ăsta e motivul pentru care s-a smuls peninsula din Europa, Dacă vei avea cîndva un fiu, el va muri pentru că tu te-ai născut, de crima asta nimeni nu te va ierta, mîinile care fac şi înşiră sînt cele care desfac şi deşiră, ceea ce e sigur dă naştere greşelii, greşeala produce ceea ce e sigur, Slabă consolare pentru un amărît, Nu există consolare, triste prietene, omul e un animal inconsolabil.

Poate că José Anaiço, care a fost cu sentinţa, să aibă dreptate, poate că omul să fie acest animal care nu poate, sau nu ştie, sau nu vrea să fie consolat, dar anumite acte ale sale, fără alt înţeles decît că par să

nu aibă nici unul, susţin nădejdea că omul va ajunge într-o bună zi să plîngă pe umărul omului, probabil că prea tîrziu, cînd nu va mai fi timp pentru altceva. De unul din aceste acte a vorbit televiziunea la acelaşi buletin de ştiri, iar mîine vor vorbi ziarele cu amănunte şi depoziţii ale istoricilor, criticilor şi poeţilor, s-a întîmplat că a debarcat pe furiş, în Franţa, pe o plajă lîngă Collioure, un comando civil şi literar de spanioli care, în liniştea nopţii, fără teamă de ţipătul cucuvelei şi de ectoplasmă, a atacat cimitirul unde de mulţi ani fusese îngropat Antonio Machado[16]. Au alergat la locul faptei jandarmii, avertizaţi de vreun plimbăreţ nocturn, şi au urmărit hoţii de cimitire, dar n-au putut să-i prindă. Săculeţul cu oseminte a fost aruncat în şalupa care aştepta pe plajă cu motorul torcînd uşor şi în cinci minute nava pirat a pornit-o în larg, pe ţărm jandarmii trăgeau cu cătarea în sus, numai ca să se uşureze de plictiseală, nu pentru faptul că fuseseră lipsiţi de poeticele oase. Intervievat de France Presse, primarul din Collioure a încercat să discrediteze cutezanţa, insinuînd chiar că nimeni n-ar putea garanta că rămăşiţele funebre ar fi ale lui Antonio Machado, după atîta amar de vreme, nici nu merită osteneala să se cerceteze cîţi ani au trecut, doar dintr-o improbabilă neglijenţă a administraţiei s-ar afla ele acolo, cu toată bunăvoinţa deosebită cu care sînt de obicei tratate oasele poeţilor.

Ziaristul, om trecut prin multe, şi atît de puţin sceptic că nici nu părea francez, a opinat, la rîndul său, că pentru cultul relicvelor este nevoie doar de obiectul potrivit, autenticitatea contează mai puţin, şi pentru verosimilitate nu se cere decît o asemănare liniştitoare, gîndiţi-vă la catedrala din Valencia unde pe vremuri se înteţea credinţa cu acest relicvar prolix, şi anume, potirul care i-a servit Domnului Nostru la cea de pe urmă cină, cămaşa pe care a purtat-o cînd era copil, cîteva picături din laptele Sfintei Fecioare, cîteva fire din părul Ei, blonde, şi pieptănul cu care se pieptăna, şi de asemenea bucăţi din Crucea Adevărată, un fragment indefinibil de la

unul din Sfinţii Inocenţi, două din acele monezi, pînă la urmă de argint, cu care s-a lăsat Iuda cumpărat fără vreo vină proprie, şi, ca să încheiem lista, un dinte al Sfîntului Cristofor, lung de patru degete şi larg de trei, dimensiuni neîndoios excesive, dar care îl vor surprinde doar pe cel care nu avea ştiinţă despre natura uriaşă a acestui sfînt. Şi-acum unde-au să-l îngroape spaniolii pe poetul Machado, a întrebat Joaquim Sassa, care nu-l citise niciodată, iar José Anaiço i-a răspuns, Dacă, în ciuda tuturor rătăcirilor şi năpăstuirilor din lume, orice lucru are locul său şi orice loc reclamă lucrul care îi aparţine, ce a mai rămas din Antonio Machado va fi îngropat astăzi în oricare parte a cîmpiilor din Soria, sub un stejar verde, care în castiliană se cheamă *encina*, fără vreo cruce sau piatră funerară, doar o grămăjoară de ţărînă care nici nu va mai trebui să imite forma unui corp întins, cu timpul ţărîna se va lăsa pe pămînt şi se va face una cu pămîntul, Şi noi, portughezii, după ce poet trebuie să mergem în Franţa, dacă ne-a rămas pe-acolo vreunul, După cîte ştiu eu, doar Mário de Sá-Carneiro[17], dar pentru el nici nu merită încercat, mai întîi, pentru că nu voia să se întoarcă, în al doilea rînd, pentru că cimitirele din Paris sînt bine păzite, în al treilea, pentru că după atîţia ani de la moartea lui, administraţia unei capitale n-ar comite greşelile unei comune din provincie, care, pe deasupra, are şi scuza de a fi mediteraneană, Pe lîngă asta, la ce-ar servi să-l scoţi dintr-un cimitir şi să-l bagi în altul, de vreme ce în Portugalia nu se autorizează îngroparea morţilor în alte locuri, sub cerul liber, Nici oasele lui n-ar rămîne liniştite dacă le-am lăsa la umbra vreunui măslin din Parcul Eduardo VII[18], Or mai fi măslini în Parcul Eduardo VII, Bună întrebare, dar nu ştiu să-ţi răspund, şi-acum hai să ne culcăm, că mîine o să mergem să-l căutăm pe Pedro Orce, omul cu pămîntul tremurător. Au stins lumina, au rămas cu ochii deschişi, în aşteptarea somnului, dar, înainte ca el să vină, Joaquim Sassa a mai întrebat, Şi Veneţiei, ce-o să i se întîmple, Să ştii că cel mai uşor dintre lucrurile grele din lume ar fi salvarea Veneţiei, ar fi

de ajuns să închidă laguna, să lege insulele unele de altele în aşa fel încît să nu poată marea să intre în voie, dacă nu sînt italienii în stare să ducă treaba la bun sfîrşit, să-i cheme pe olandezi, sînt oameni în stare să sece Veneţia cît ai clipi din ochi, Ar trebui să-i ajutăm, avem răspunderi, Noi nu mai sîntem europeni, Ei, asta nu e pe de-a-ntregul adevărat, Deocamdată mai sînteţi în apele teritoriale, a spus vocea necunoscută.

De dimineaţă, pe cînd plăteau nota, a venit directorul să-şi verse năduful, hotelul aproape gol în plin sezon, *una lastima*[19], Joaquim Sassa şi José Anaiço, prinşi cu grijile lor, nici nu observaseră că erau puţini oaspeţi, Şi grotele, nu vine nimeni la grote, repetă amfitrionul consternat, faptul că nu venea nimeni la grote era cea mai groaznică dintre catastrofe. Pe stradă era mare zarvă, tineretul din Aracena nu mai văzuse niciodată atîţia sturzi laolaltă, nici chiar cu ocazia instructivelor plimbări la ţară, dar plăcerea noutăţii a durat puţin, de-abia s-a pus în mişcare portughezul Doi Cai, în direcţia Sevillei, şi sturzii s-au înălţat în zbor ca o singură pasăre, au făcut două ocoluri de rămas-bun sau de recunoaştere a orizonturilor, şi au dispărut în spatele castelului templierilor. Dimineaţa e luminoasă, de-ţi vine s-o atingi cu degetele, şi ziua promite să fie mai puţin călduroasă decît cea de ieri, dar călătoria e lungă, De-aici pînă la Granada sînt peste trei sute de kilometri, şi pe urmă trebuie să mergem în căutarea lui Orce, să sperăm că nu va fi zadarnic şi-l vom întîlni pe tip, asta a spus-o José Anaiço, să nu-l întîlnească era o posibilitate care de-abia acum îi trecuse prin minte, Şi dacă-l întîlnim, ce-o să-i spunem, era rîndul lui Joaquim Sassa să se îndoiască. Deodată, datorită iluminării noii zile sau ca efect al nopţii prost sfătuitoare, toate episoadele astea îi păreau absurde, nu putea fi adevărat ca un continent să se rupă pentru că cineva a aruncat o piatră în mare, mai mare piatra decît forţa care-a aruncat-o, dar era un adevăr de necontestat că fusese aruncată această piatră şi că se rupsese acest continent, iar un spaniol

spune că simte pămîntul tremurînd, şi un stol de păsări nebune nu-l slăbesc pe un învăţător portughez, şi cine ştie ce s-a mai întîmplat sau o să se mai întîmple prin peninsula asta, O să-i vorbim de piatra ta şi de sturzii mei, iar el va vorbi despre pămîntul care a tremurat, sau tremură încă, Şi pe urmă, Pe urmă, dacă nu va mai fi nimic de văzut, simţit şi aflat, o să ne întoarcem acasă, tu la serviciul tău, eu la şcoala mea, ne prefacem că totul a fost doar un vis, dar apropo, încă nu mi-ai spus ce serviciu ai, Lucrez la un birou, Şi eu lucrez la un birou, sînt învăţător. Au rîs amîndoi, şi Doi Cai, prevăzător, a anunţat pe indicatorul propriu că se apropie de fundul rezervorului de benzină. Au făcut plinul la prima benzinărie care le-a ieşit în cale, însă au fost nevoiţi să aştepte mai bine de jumătate de oră, şirul de automobile se întindea de-a lungul şoselei şi toată lumea voia să facă plinul. S-au întors la şosea, Joaquim Sassa de-acum neliniştit, E coadă la benzină, în curînd au să închidă pompele, şi-atunci, Trebuie să ne gîndim la asta, benzina e un produs sensibil, volatil, în momente de criză e prima care dă semnalul, acum cîţiva ani a fost un embargo, nu ştiu dacă-ţi aminteşti sau ai auzit vorbindu-se, a fost un haos, Ce văd e că nici la Orce n-o să putem ajunge, Nu fi pesimist, Aşa m-am născut.

Au străbătut Sevilla fără să se oprească, sturzii au zăbovit cîteva minute să sărbătorească Giralda, pe care n-o mai văzuseră niciodată. Dac-ar fi fost o jumătate de duzină ar fi putut alcătui o coroană de îngeri pentru statuia Credinţei, dar, fiind cîteva mii, cînd au pogorît pe ea în avalanşă au preschimbat-o într-o figură indefinibilă, care putea fi la fel de bine ceea ce era precum şi inversul ei, emblema Necredinţei. Puţin a durat metamorfoza, prin acel labirint de străzi conduce José Anaiço, să-l urmăm, naţiune înaripată. Pe drum, Doi Cai s-a adăpat pe unde nimerea, cîteva benzinării purtau inscripţia „Terminat“, dar vînzătorii spuneau *Mañana*, ăştia sînt din soiul optimist, sau poate, pur şi simplu, or fi învăţat regula bunei conduite. Sturzilor nu le lipsea

apa, slavă Domnului, că mai multă grijă are Domnul Nostru de păsări decît de oameni, uite acolo afluenţii lui Guadalquivir, lagunele, digurile, mai mult decît puteau înghiţi ciocuri atît de mici în toată istoria lumii. Tocmai în plină amiază ajung în Granada, gîfîie Doi Cai tremurînd după marele efort, în timp ce Joaquim Sassa şi José Anaiço fac cercetări, e ca şi cum ar avea o scrisoare sigilată şi ar fi timpul să o deschidă, acum vom şti unde ne aşteaptă destinul.

La biroul de turism o funcţionară i-a întrebat dacă sînt arheologi sau antropologi portughezi, că erau portughezi se pricepea imediat, dar antropologi şi arheologi de ce, Pentru că în Orce, în general, vin doar aşa ceva, acum cîţiva ani s-a descoperit, în apropiere, la Venta Micena, cel mai vechi european care a fost înregistrat, Un european întreg, a întrebat José Anaiço, Doar un craniu, dar vechi, cu o vîrstă între un milion trei sute de mii şi un milion patru sute de mii de ani, Şi există vreo certitudine că e vorba de un bărbat, a vrut să ştie în mod subtil Joaquim Sassa, la care Maria Dolores a răspuns cu un surîs înţelegător, Cînd se găsesc vestigii umane antice, sînt întotdeauna de bărbaţi, Omul de Cro-Magnon, Omul din Neanderthal, Omul din Steinhein, Omul din Swanscombe, Omul din Pekin, Omul din Heidelberg, Omul din Java, pe vremea aceea nu erau femei, încă nu slujise coasta lui Adam la crearea Evei, pe urmă slujitoare a rămas Eva, Sînteţi ironică, Nu, sînt antropolog de meserie şi feministă de mînie, Iar noi sîntem ziarişti, am vrea să-i luăm un interviu unui oarecare Pedro Orce, cel care a simţit pămîntul tremurînd, Cum de ajunge o asemenea ştire în Portugalia, În Portugalia ajunge totul şi noi ajungem oriunde, partea aceasta a dialogului a fost toată cu José Anaiço, care e mai prompt în replici, poate din nevoia de a-şi ţine în frîu elevii. Joaquim Sassa se îndepărtase ca să vadă afişele cu fotografii din Curtea Leilor, Grădinile din Generalife, statuile funerare ale Regilor Catolici, în timp ce privea se întreba dacă merită să vezi lucrurile adevărate după ce le-ai văzut imaginile. Datorită acestei filosofări asupra

percepţiilor realului a pierdut restul conversaţiei, ce i-o fi spus José Anaiço de rîde Maria Dolores cu atîta poftă, dacă fetele cu numele Dolores nu şi-ar fi schimbat numele în Lola, fiecare chicotit al lor ar fi un scandal. Cea de-aici deja nu mai arăta nici o umbră de mînie feministă, poate pentru că acest Om din Ribatejo era ceva mai mult decît o mandibulă, molar şi calotă craniană, şi pentru că fusese dovedit din plin că există femei în timpul acesta în care trăim. Maria Dolores, care e funcţionară la turism pentru că nu are slujbă de antropolog, îi trasează lui José Anaiço pe hartă şoseaua care lipseşte, însemnează cu un punct negru aşezarea Orce, cea din Venta Micena e chiar alături, acum pot domnii călători să-şi continue calea, E ca un deşert lunar, dar în ochi i se citeşte regretul că nu poate merge şi ea, să-şi practice ştiinţa în compania ziariştilor portughezi, mai ales a aceluia mai discret care s-a îndepărtat ca să vadă afişele, de cîte ori experienţa vieţii nu ne-a învăţat că nu trebuie să judecăm după aparenţe, cum judecă acum Joaquim Sassa, greşeala lui, modestia lui, Dacă rămîneam aici, te cuplai cu antropoloaga, să-i iertăm vulgaritatea expresiei, bărbaţii cînd sînt împreună au astfel de discuţii grosolane, iar José Anaiço, plin de sine, dar amăgit şi el, a răspuns, Mai ştii.

Lumea asta, nu ne vom obosi s-o repetăm, e o comedie a erorilor. O altă dovadă a acestui adevăr e că s-a dat numele de Omul din Orce unui os găsit nu chiar în Orce, ci în Venta Micena, care ar da un titlu frumos pentru paleontologie, dacă n-ar fi numele acela, Venta, semn sigur de comerţ vulgar şi sărac. Ciudat e destinul cuvintelor. Dacă Micena n-a fost nume de femeie, înainte de a nu fi putut să fie de bărbat, ca acea galiciană faimoasă care în Portugalia a dat numele orăşelului Golegã[20], poate că prin aceste foarte îndepărtate meleaguri or fi ajuns nişte greci din Micene, fugind de nebunia Atrizilor, în vreun loc trebuiau să-şi replanteze toponimicul naţional, s-a întîmplat să fie aici, mult mai departe decît Cerbère, în inima infernului, şi niciodată atît de departe ca

acum, că navigăm. Chiar dacă nu vă vine deloc să o credeţi.

Prin locurile acestea şi-a avut diavolul primul său sălaş, copitele lui au ars pămîntul şi apoi au calcinat cenuşa, între munţi care atunci s-au înfiorat de teamă şi pînă acum aşa au rămas, sihăstrie finală unde însuşi Hristos s-ar fi lăsat dus în ispită dacă n-ar fi cunoscut vicleniile aceluiaşi diavol, după cum s-a putut afla din textul biblic. Joaquim Sassa şi José Anaiço privesc, ce oare, peisajul, dar acest dulce cuvînt aparţine altor lumi, altor limbaje, nu se poate numi peisaj ceea ce văd ochii aci, am spus sălaşul infernului, chiar şi de asta ne îndoim, căci pe meleagurile damnate cel mai sigur e să întîlneşti încă bărbaţi şi femei, cu dobitoacele care le ţin companie pînă cînd soseşte ceasul să le omori şi să trăieşti din ele, printre stane şi sudalme, în acest surghiun o fi scris poetul care n-a fost niciodată în Granada. Ăsta-i ţinutul Orce care trebuie să fi sorbit mult sînge de mauri şi de creştini, tot în noaptea timpurilor, la ce bun să vorbim de cei care au murit în urmă cu atîţia ani, dacă pămîntul însuşi e mort, îngropat de el însuşi.

În Orce s-au întîlnit drumeţii cu Pedro Orce, de profesie farmacist, mai bătrîn decît şi-l reprezentaseră în minte, dacă se gîndiseră la aşa ceva, totuşi nu atît cît milionarul său străbun, presupunînd că nu e incorect să folosim măsurători în general pentru bani în evaluări de timp, avînd în vedere că unul nu-l cumpără pe celălalt, iar acesta îi alterează valorile celuilalt. Pedro Orce n-a apărut la televizor, aşa că nu ştiam că e un om peste şaizeci de ani, slab la figură şi la corp, cu părul aproape în întregime alb, dacă sobrietatea gustului său n-ar respinge artificiul, şi-ar putea compune, că doar cunoaşte destul despre tertipurile chimice, vopsele brune şi blonde, la alegere, în taina laboratorului. Cînd Joaquim Sassa şi José Anaiço îi intră pe uşă, el tocmai umple caşetele cu praf de chinină, medicină

arhaică ce dispreţuieşte înaltele concentrări ale doctoriilor moderne, dar care, printr-un instinct înţelept, a păstrat efectul psihologic al unei îngurgitări dificile, de îndată eficace în chip miraculos. În Orce, care e loc inevitabil de trecere înspre Venta Micena, după ce s-a potolit zarva cu excavări şi descoperiri, călătorii sînt rari, craniul celui mai bătrîn strămoş nici nu ştim pe unde poposeşte, poate în vreun muzeu în aşteptarea etichetei şi a vitrinei, în general clientul în tranzit cumpără aspirine, antidiareice sau pastile pentru digestie, cei de prin partea locului poate mor de la prima îmbolnăvire, aşa nu se va îmbogăţi niciodată un farmacist. Pedro Orce a închis caşetele, parcă ar fi o operă de prestidigitaţie, odată umezite părţile care vor servi drept căpăcele se apasă cele două foiţe de alamă, perforate, şi gata, s-a preparat reţeta, o caşetă de chinină plus unsprezece, după care a întrebat ce doreau domnii, Sîntem portughezi, declaraţie superfluă, e destul să-i auzi, ca să-ţi dai imediat seama ce sînt, dar, în fine, e un obicei omenesc să declarăm cine sîntem înainte de a spune pentru ce am venit, îndeosebi în cazuri de asemenea importanţă, să călătoreşti sute de kilometri numai ca să întrebi, deşi nu chiar cu aceste dramatice cuvinte, Pedro Orce, juri pe onoarea ta şi pe osul găsit că ai simţit tremurînd pămîntul cînd toate seismografele din Sevilla şi Granada trasau cu ac ferm cea mai dreaptă linie care s-a văzut vreodată, şi Pedro Orce a ridicat mîna şi a spus, cu simplitatea celor drepţi şi adevăraţi, Jur. Am dori să vă vorbim în particular, a adăugat Joaquim Sassa, după declararea naţionalităţii, şi chiar acolo, nefiind alte persoane în farmacie, au relatat întîmplările personale şi comune, piatra, sturzii, trecerea frontierei, despre piatră nu puteau aduce mărturii, cît despre păsări e destul să apari la uşă şi să priveşti, iată, în piaţa aceasta, sau în cealaltă de alături, gruparea infailibilă, toţi locuitorii cu capetele în aer, uluindu-se în faţa acestui rar spectacol, acum au dispărut zburătoarele, au coborît peste Castelul Celor Şapte Turnuri, arab. E mai bine să nu vorbim

aici, a spus Pedro Orce, urcaţi-vă în maşină şi ieşiţi din localitate, În ce direcţie, Luaţi-o tot înainte, înspre Maria, mergeţi trei kilometri după ultimele case, e un podeţ acolo, în apropiere un măslin, aşteptaţi-mă acolo, am să vin şi eu de îndată, lui Joaquim Sassa i s-a părut că-şi retrăieşte propria viaţă, cînd l-a aşteptat pe José Anaiço după ultimele case, acum două zile, era în zori.

Stau pe jos, sub un măslin cordovic, cel care, după vorba populară, face uleiul galben, ca şi cum n-ar fi aşa tot uleiul, uneori de un soi uşor înverzit, şi primul cuvînt al lui José Anaiço, pe care nu şi l-a putut înfrîna, Locurile astea te bagă în sperieţi, iar Pedro Orce a răspuns, În Venta Micena e mult mai rău, acolo m-am născut, ambiguitate formală care înseamnă atît ceea ce pare cît şi contrariul său, depinzînd mai mult de cititor decît de lectură, deşi aceasta depinde întru totul de el, de-aceea ne e atît de greu să ştim cine citeşte ce a fost citit şi cum a rămas ceea ce a fost citit de cel care a citit, să nu care cumva, în acest caz, să creadă Pedro Orce că vitregia pămîntului se datorează naşterii lui acolo. Apoi, intrînd în subiect, au conferit pe îndelete despre experienţele lor de discobol, păsărar şi seismolog, şi au decis în concluzie că toate cazurile au fost şi continuă să fie legate între ele, cu atît mai mult cu cît Pedro Orce afirmă că pămîntul încă se mai cutremură, Chiar şi acum îl simt, şi a întins mîna într-un gest demonstrativ. Împinşi de curiozitate, José Anaiço şi Joaquim Sassa au atins mîna care rămăsese întinsă, şi au simţit, oh, fără nici o îndoială, au simţit, cutremurarea, vibraţia, zbîrnîitul, nu contează că un sceptic ar insinua că e tremurul firesc al vîrstei, nici Pedro Orce nu-i chiar atît de bătrîn, nici nu sînt de confundabile tremurăturile şi cutremurăturile, chiar dacă o atestă dicţionarele.

Un observator care ar privi de departe şi-ar închipui că cei trei bărbaţi au făcut un legămînt anume, cert e că pentru o clipă mîinile s-au strîns, nimic altceva. În jur, pietrele înteţesc căldura, pămîntul alb te orbeşte, cerul este gura unui cuptor

încins, chiar şi sub acest măslin cordovic, la umbră. Măslinele sînt încă o promisiune, deocamdată în siguranţă în faţa voracităţii sturzilor, staţi numai să vină decembrie şi să vedeţi ce razie, dar fiind acesta unicul măslin n-au să frecventeze sturzii tocmai asemenea popasuri. Joaquim Sassa a dat drumul la radio, pentru că dintr-odată nici unul din cei trei nu ştie ce ar trebui spus, nu-i de mirare, se cunosc de atît de puţin timp, se aude vocea crainicului, fonfăită din cauza oboselii profesionale şi a bateriilor pe sfîrşite, În acord cu ultimele măsurători, viteza dislocării peninsulei s-a stabilizat la aproximativ şapte sute cincizeci metri pe oră, cei trei bărbaţi au ciulit urechile, Conform unor informaţii chiar acum primite la redacţie, a apărut o fisură mare între La Linea şi Gibraltar, şi tot aşa mai departe, vom reveni cu ştiri, dacă nu intervine nimic neprevăzut, peste o oră, chiar în clipa aceea au trecut în rafală sturzii, vruuuuuuuuuu, şi Joaquim Sassa a întrebat, Sînt ai tăi, nu a fost nevoit José Anaiço să se uite ca să-i dea răspunsul, Sînt ai mei, pentru el e uşor, îi cunoaşte, Sherlock Holmes ar spune chiar, Elementar, amice Watson, nu există stol cu care s-ar putea asemui prin aceste locuri, şi are dreptate, căci rare sînt păsările în infern, numai cele nocturne din cauza tradiţiei.

Pedro Orce urmăreşte cu privirea zborul stolului, mai întîi fără mai mare interes decît cel al unei curiozităţi bine educate, apoi i se luminează ochii de cer albastru şi nori albi, şi, neputîndu-şi reţine cuvintele neaşteptate, propune, Ce-ar fi să mergem pe coastă să vedem trecînd stînca. Pare ceva absurd, un nonsens, dar nu e, şi-atunci cînd mergem cu trenul ni se pare că vedem trecînd copacii care sînt înfipţi în pămînt prin rădăcini, acum nu călătorim cu trenul, mergem mai încet stînd pe o plută de piatră care navighează pe mare, fără închisori, singura diferenţă e cea care există între solid şi lichid. De cîte ori, ca să schimbăm viaţa, avem nevoie de toată viaţa, ne gîndim atîta, ne luăm avînt şi ezităm, apoi o luăm de la capăt, ne gîndim iar şi iar, ne dislocăm de pe şinele timpului cu o mişcare circulară, precum

vîrtejurile care străbat cîmpia stîrnind praful, frunze uscate, lucruri neînsemnate, că pentru mai mult nu le ajung puterile, mult mai bine ar fi să trăim într-un ţinut bîntuit de taifunuri. Alteori, un singur cuvînt e de ajuns, Să mergem să vedem trecînd stînca, şi pe loc s-au ridicat în picioare, gata de aventură, nici nu simt zăduful din aer, ca nişte copii lăsaţi să zburde în voie, coboară colina alergînd, şi rîd. Doi Cai e un jăratic, într-un minut cei trei bărbaţi sînt lac de sudoare, dar aproape că nici nu-şi dau seama de neplăcere, tot de pe aceste meleaguri din sud au pornit oamenii să descopere cealaltă lume, şi ei la fel, duri, feroce, năduşind ca nişte cai, înaintau înveşmîntaţi în armuri de fier, cu coifuri de fier pe cap, cu spada de fier în mînă, împotriva goliciunii indienilor, înveşmîntaţi doar cu pene de păsări şi vopsiţi cu acuarele, ce imagine idilică.

Nu au mai străbătut din nou aşezarea, fiindcă ar fi fost de mare mirare să treacă în automobil Pedro Orce cu doi necunoscuţi, ori este răpit ori au întîlniri conspirative toţi trei, mai bine ar chema poliţia, dar un bătrîn dintre bătrînii din Orce ar spune, Nu vreau aici garda civilă. Au luat-o pe alte drumuri, pe cărări pe care harta obişnuită nu le cunoaşte, ceea ce ne lipseşte acum aici este sfinxul turismului, pentru a trasa itinerariul acestor noi descoperiri, sfinx a fost deci, pînă la urmă, şi nu sibilă, că doar nu s-au pomenit niciodată sibile la răscruci, deşi sînt peninsulare şi unele şi altele. Spuse Pedro Orce, Mai întîi am să vă arăt Venta Micena, plaiul meu natal, aşa i-a ieşit fraza, ca din gura cuiva care-şi bate joc de sine însuşi sau anume răscoleşte unde îl doare. Au trecut printr-un sat în ruine numit Fuente Nueva, dacă o fi fost pe-aici vreo fîntînă a îmbătrînit şi a secat, iar la o curbă mare a drumului înainte, Uite-o.

Ochii se uită, şi văzînd atît de puţin caută ceea ce trebuie să lipsească şi nu găsesc. Acolo, a întrebat José Anaiço, are dreptate să se îndoiască, căci casele sînt rare şi răzleţe, se confundă cu culoarea pămîntului, o turlă de biserică jos, un cimitir inconfundabil, aici la marginea şoselei, cruce şi zid

albe. Sub soarele vulcanic terenurile se unduiesc ca o mare pietrificată acoperită de praf, dacă tot aşa era şi în urmă cu un milion patru sute de mii de ani nu e nevoie să fii paleontolog ca să juri că Omul din Orce a murit de sete, dar acestea erau timpurile tinereţii lumii, pîrîul care curge acolo în depărtare o fi fost pe atunci un rîu larg şi generos, or fi fost mulţi copaci, pajiştile mai înalte decît un stat de om, toate astea s-au întîmplat înainte să fi fost aşezat aici infernul. La vremea potrivită, plouînd, ceva verdeaţă s-o întinde pe aceste cîmpii de culoare cenuşie, acum marginile joase sînt cultivate cu multă trudă, se usucă şi mor plantele, apoi renasc şi trăiesc, numai omul n-a învăţat încă modul în care se repetă ciclurile, pentru el totul odată pentru totdeauna. Pedro Orce face un gest care cuprinde satul jalnic, Casa unde m-am născut nu mai există, iar apoi, arătînd cu degetul spre stînga, în direcţia unor coline cu creştetul ras, Este Groapa Tufelor de Trandafiri, acolo s-au găsit oasele Omului din Orce. Joaquim Sassa şi José Anaiço priveau peisajul livid, acum un milion patru sute de mii de ani au trăit în acest loc bărbaţi şi femei, care au făcut bărbaţi şi femei, care au făcut bărbaţi şi femei, destin, fatalitate, pînă astăzi, peste un milion patru sute de mii de ani cineva va face săpături în acest cimitir sărman şi, existînd deja un Om din Orce, poate i se va da Cezarului ce-i al Cezarului şi se va numi Omul din Venta Micena craniul găsit. Nu trece nimeni, nu se aude lătrînd nici un cîine, sturzii s-au strîns laolaltă, un fior prelung străbate spinarea lui Joaquim Sassa, care nu reuşeşte să-şi înfrîngă proasta dispoziţie, iar José Anaiço întreabă, Cum se numeşte muntele acela din fund, E muntele Sagra, Şi ăsta, din dreapta noastră, E muntele Maria, Cînd Omul din Orce a murit, probabil asta a fost ultima imagine pe care au luat-o ochii lui, Oare cum îi spunea el cînd vorbea cu ceilalţi oameni din Orce, cei care n-au lăsat cranii, a întrebat Joaquim Sassa, Pe vremea aia nimic n-avea încă un nume, a spus José Anaiço, Cum poţi privi un lucru fără să-i pui un nume, Trebuie să aştepţi să se nască numele. Au

rămas toţi trei privind, fără alte cuvinte, în sfîrşit, Pedro Orce a spus, Să mergem, era timpul să lase trecutul în pacea sa neliniştită.

Pentru a anima călătoria, Pedro Orce a repetat povestirea întîmplărilor pe care le trăise, a adăugat amănunte, oamenii de ştiinţă au ajuns să-l lege, în prezenţa autorităţilor, la un seismograf, idee disperată, dar de bun augur, pentru că atunci au putut să se convingă de adevărul pe care-l afirmase el, acul mecanismului a înregistrat continuu cutremurarea pămîntului, întorcîndu-se la linia dreaptă imediat ce pacientul a fost dezlegat de maşină. Ceea ce n-are explicaţie e explicat, a spus guvernatorul Granadei, care asista, dar unul din învăţaţi l-a corectat, Ceea ce n-are explicaţie mai are niţel de aşteptat, a vorbit fără rigoare ştiinţifică, dar toată lumea a priceput şi i-a dat dreptate. L-au trimis pe Pedro Orce acasă, să rămînă la dispoziţia ştiinţei şi a autorităţilor, şi să nu vorbească de harurile sale extrasenzoriale, recomandare ce nu diferea mult de hotărîrea luată de către veterinarii francezi în legătură cu misterioasa problemă a dispariţiei corzilor vocale la cîinii din Cerbère.

Doi Cai se îndreaptă în sfîrşit spre sud, de-acum merge pe şosele frecventate, prin părţile acestea nu pare să fie lipsă de combustibil, benzină, gazolină, dar treptat a fost silit să-şi încetinească mersul sprinten, în faţa sa înaintează alene un şir care nu se mai sfîrşeşte, alte automobile, autocare şi autocamioane, motociclete, bicicletele, motorete, scutere, căruţe trase de catîri, asini călăriţi, dar Roque Lozano nu merge pe nici unul din ei, şi oameni pe propriile lor picioare, mulţi, unii fac autostopul, alţii dispreţuiesc în mod ostentativ mijloacele de transport ca şi cum şi-ar ispăşi vreo pedeapsă sau şi-ar îndeplini un jurămînt, mai degrabă pare-a fi un jurămînt, şi nici n-are rost să-i întrebi încotro se îndreaptă, nu e nevoie să te numeşti Pedro Orce ca să ai acelaşi gînd şi aceeaşi dorinţă de a vedea trecînd Gibraltarul în depărtare abătut din drum, ajunge să fii spaniol, şi pe-aici sînt mulţi. Vin

din Córdoba, din Linares, din Jaén, din Guadix, oraşe principale, dar şi din Higuera de Arjona, din El Tocón, din Bular Bajo, din Alamedilla, din Jesús del Monte, din Almácegas, de pretutindeni par să fi fost trimise delegaţii, oamenii aceştia au fost foarte răbdători, de la o mie şapte sute patru, ia faceţi socoteală, dacă Gibraltarul n-o să fie al nostru, ca să ne facem deschidere la mare, să nu fie nici al englezilor. E atît de uriaş fluviul uman, încît poliţia rutieră a trebuit să deschidă un al treilea drum coborînd pe unde era posibil, rari sînt cei care merg spre nord, numai cu pricini întemeiate, moarte sau boală, şi chiar şi aşa sînt priviţi cu neîncredere, suspectaţi de anglofilie, poate vor să-şi ascundă departe durerea unei atari devieri geologice şi strategice.

Dar această zi, pentru majoritatea lor, e o sărbătoare mare, o săptămînă la fel de sfîntă ca următoarea[21], unele autocare poartă statuete înfăţişîndu-i pe Iisus Hristos şi pe Sfînta Fecioară a Speranţei, formaţii de muzică, cu alămurile lucind în soare, şi se văd pe spinările măgarilor mănunchiuri de rachete de artificii şi pocnitori, dacă cineva le-ar întinde un fitil aprins vor urca, precum Clavileno[22], în a doua şi a treia regiune a aerului, şi în cea a focului, unde s-ar pîrli barba lui Sancho, dacă, atît de credul cum e de obicei, ar fi dispus să se mai lase o dată înşelat. Fetele sînt îmbrăcate cu ce au mai bun din veşmintele de gală şi poartă podoabe, mantile şi mantii, iar bătrînii, cînd nu mai pot umbla, sînt duşi de tineri în spate, fiu eşti, vei fi tată, bine faci, bine găseşti, pînă cînd se opreşte vreun vehicul oarecare, şi-şi continuă mersul, alinat corpul obosit, toţi pe drumul spre coastă, spre plajă, mai bine încă spre înălţimile dominînd marea, ca să poată fi văzută în întregime afurisita stîncă, păcat că nu se vor mai putea auzi, de la distanţa asta, ţipetele maimuţelor, dezorientate că le lipseşte vederea înspre pămînt. Pe măsură ce marea se apropie, circulaţia se îngreunează, unii îşi abandonează automobilele şi o pornesc pe jos, sau le cer loc celor care merg în

căruţe sau pe măgari, aceştia nu-şi pot părăsi animalele în mijlocul naturii, trebuie să le îngrijească, să le adape, să le întindă la bot coşul cu paie şi grăunţe, chiar şi poliţiştii sînt la curent cu situaţia, toţi provin din mediul rural, aşa că ordinele sînt să fie lăsate autocarele şi automobilele pe marginea drumului, animalele pot merge mai departe, şi mai sînt autorizate motocicletele, bicicletele, scuterele şi motoretele, sînt maşinării care au arta de a se insinua uşor datorită corpolenţei reduse. Formaţiile de muzică, mergînd pe jos, repetă primele pasos-dobles, un artificier mai nerăbdător sau patriot a aruncat prematur o pocnitoare de mare putere, dar a fost muştruluit de colegi, care nu erau dispuşi să-şi strice focul de pomană. Doi Cai s-a oprit şi el, era în cortegiu unicul automobil portughez, mai bine zis, cu număr de înmatriculare portughez, faptul că va vedea Gibraltarul pierdut pe mare nu-l încălzeşte şi nici nu-l răcoreşte, mîhnirea sa istorică se numeşte Olivença şi drumul acesta nu duce acolo. Se văd deja oameni rătăciţi, femei care-şi cheamă bărbaţii, copii care-şi strigă părinţii, dar cu toţii, din fericire, se vor întîlni în cele din urmă, dacă asta nu-i o zi pentru rîsete, nici pentru lacrimi nu va fi, dorind-o aşa Dumnezeu Tatăl şi Fiul Său. Mai trec pe-acolo şi nişte cîini care adulmecă, puţini sînt cei care latră, şi numai atunci cînd se încaieră, din Cerbère nu e nici unul. Şi de doi măgari care s-au ivit singuri, fără stăpîn prin apropiere, au profitat în mod imprudent Pedro Orce, Joaquim Sassa şi José Anaiço, pe rînd, unul pe jos, doi la repaus, dar nu s-au odihnit prea mult, măgarii erau ai unei şatre de ţigani care mergeau înspre nord, pe ăştia-i durea în cot de Gibraltar, iar dacă n-ar fi Pedro Orce spaniol, şi încă din cei mai vechi şi declaraţi, pe-acolo ar curge sînge de portughezi.

De-a lungul coastei tabăra nu are sfîrşit, e o sărbătoare cîmpenească, unii se urcă pe acoperişuri şi în copacii înalţi, ca să nu mai vorbim de alte atîtea mii care n-au vrut să vină atît de departe, au rămas cu ocheane şi binocluri pe culmile munţilor Contraviesa

sau la poalele munţilor Nevada, aici ne interesează doar persoanele cele mai simple, cele care simt nevoia să pună mîna pe lucruri ca să le recunoască, chiar atît de aproape nu vor putea ei să ajungă, dar de străduit s-au străduit. José Anaiço, Joaquim Sassa şi Pedro Orce au venit cu ei, din rîvna pasionată a lui Pedro Orce şi sinceritatea cordială a celorlalţi, acum şed pe nişte pietre care dau înspre mare, seara se apropie de sfîrşit, şi Joaquim Sassa e cel care spune, pesimist aşa cum singur a mărturisit-o, Dacă Gibraltarul trece noaptea, degeaba am mai venit, Măcar îi vedem luminile, a replicat Pedro Orce, va fi chiar mai frumos să vezi piatra îndepărtîndu-se ca un vas luminat, atunci, da, va fi justificat focul de artificii complet, cu steluţe, ploi, cascade, sau cum li s-o fi spunînd, în timp ce palida stîncă se pierde în depărtare, mistuindu-se în noaptea întunecată, adio, adio, că n-am să te mai văd. Dar José Anaiço despăturise harta pe genunchi, cu creion şi hîrtie a făcut calcule, le-a repetat unul cîte unul ca să aibă toată siguranţa, a verificat din nou scala, a făcut probe peste probe, în cele din urmă a declarat, Gibraltarului, amicii mei, îi vor mai trebui vreo zece zile pînă să ajungă aici, surprindere neîncrezătoare a tovarăşilor de drum, atunci le-a prezentat calculele sale aritmetice, n-a fost nici măcar nevoie să-şi invoce autoritatea de învăţător cu diplomă, ştiinţele astea, din fericire, sînt deja la îndemîna înţelegerilor celor mai rudimentare, Dacă peninsula, sau insula, sau ce o fi, se dislocă cu o viteză de şapte sute cincizeci de metri pe oră, înseamnă că va parcurge optsprezece kilometri pe zi, de la golful Algeciras pînă aici unde ne aflăm, în linie dreaptă, sînt aproape două sute de kilometri, acum faceţi şi voi socoteala, că-i uşor de făcut. În faţa demonstraţiei limpezi ca lumina zilei, Pedro Orce a înclinat capul, împovărat, Va să zică noi am venit aici, şi-a venit toată omenirea asta zor, nevoie mare, pentru că sosise ziua gloriei, azi urma să luăm în zeflemea Piatra Rea, şi pînă la urmă mai avem de aşteptat încă zece zile, nici un incendiu nu poate dura atît, Şi dacă am merge înspre

ea, pe drumurile de coastă, şi-a dat cu părerea Joaquim Sassa, Nu, nu merită, a răspuns Pedro Orce, fiecare lucru trebuie făcut la timpul său, cît nu scade entuziasmul, acum ar trebui să treacă prin faţa ochilor noştri, acum că sîntem exaltaţi, am fost, că ne-a trecut, Şi-atunci ce facem, a întrebat José Anaiço, Hai să plecăm, Nu vreţi să rămînem, După vis nu se poate trăi visul, Dac-aşa stau lucrurile, plecăm mîine, Atît de curînd, Mă aşteaptă şcoala, Şi pe mine biroul, Şi pe mine farmacia, întotdeauna.

Au pornit în căutarea lui Doi Cai, dar cît timp caută şi încă nu găsesc e vremea să spunem că multe mii de persoane care n-au primit nici glas nici credit în această povestire, care nici măcar n-au ajuns să fie figuranţi în fundul scenei, mii de persoane n-au dat înapoi nici măcar un pas în timpul acestor zece zile şi zece nopţi, au mîncat din merindele pe care le-au adus, iar apoi, cînd în ziua următoare s-au terminat, s-au dus să cumpere din ceea ce se găsea prin partea locului, şi au gătit în aer liber, la ruguri mari care erau ca nişte facle pe crenelurile cetăţilor din alte timpuri, iar cei cărora li s-au terminat pînă la urmă banii nici aşa n-au murit de foame, unde mînca unul mîncau toţi, sîntem în vremea întoarcerii la frăţie, dacă e omeneşte posibil să fi fost şi să fie din nou. Această frăţie admirabilă n-o vor încerca Pedro Orce, José Anaiço şi Joaquim Sassa, au întors spatele mării, acum e rîndul lor să fie priviţi cu neîncredere de către ceilalţi, mulţi, care încă mai coboară în direcţia opusă.

Între timp s-a lăsat noaptea, s-au aprins primele lumini, Să mergem, a spus José Anaiço. Pedro Orce va călători pe bancheta din spate, trist, cu ochii închişi, va fi acum sau niciodată, nu vom mai avea altă ocazie mai bună ca să pomenim aici de vorba portughezului, Unde te duci, Mă duc la petrecere, De unde vii, De la petrecere, chiar şi fără ajutorul punctelor de exclamare şi de suspensie se vede imediat diferenţa care există între vesela expectativă a primului răspuns şi oboseala dezumflată a celui de-al doilea, numai pe pagina pe care sînt scrise par la

fel. În timpul întregului drum nu s-au spus decît trei cuvinte, Cinaţi cu mine, care au ieşit din gura lui Pedro Orce, e obligaţia sa de gazdă. José Anaiço şi Joaquim Sassa n-au găsit cu cale să răspundă, cineva ar spune că e semn de proastă creştere să tacă, dar acela nu prea cunoaşte firile umane, altul mai informat ar jura că cei trei bărbaţi au devenit prieteni.

E noapte tîrziu cînd intră în Orce. Străzile, la ora asta, sînt un deşert de umbre şi tăcere, Doi Cai poate fi lăsat la uşa farmaciei, şi bine fac că-l lasă să se odihnească, mîine va reveni pe şosea purtînd greutatea a trei oameni, după cum va fi decis în casă în jurul mesei, cu cîte ceva de-ale gurii în farfurii, că şi Pedro Orce locuieşte singur şi n-a venit vremea pentru gastronomii mai bune. Au aprins televizorul, acum ştirile se dau din oră în oră, şi au văzut Gibraltarul, nu doar separat de Spania, ci chiar îndepărtat de ea cu mulţi kilometri, ca o insulă în părăsire în mijlocul apelor, transformat, vai de el, în culme muntoasă, ac de stîncă sau recif, cu mia sa de tunuri fără nici un folos sau ţintă. Chiar dacă se vor încăpăţîna să deschidă noi breşe în zidul dinspre nord, poate cu asta să rămînă măgulit orgoliul imperial, dar vor fi bani aruncaţi pe apa sîmbetei, atît în sensul propriu cît şi la figurat. Imagini impresionante au fost, fără îndoială, însă nimic care să se compare cu şocul provocat de o serie de fotografii făcute din satelit, care arătau lărgirea progresivă a canalului dintre peninsulă şi Franţa, ţi se făcea pielea de găină şi părul măciucă să vezi o atît de extraordinară fatalitate, mai mare decît forţa omenească, că ăla nu mai era canal ci ditamai apa, prin care navigau vasele în voie, pe mări, asta da, niciodată înainte navigate, Desigur că dislocarea nu se putea observa, de la această altitudine o viteză de şapte sute cincizeci de metri pe oră este insesizabilă ochiului liber, dar, pentru observator, era ca şi cum marea masă de piatră s-ar disloca în interiorul capului său, persoanele sensibile au fost cît pe ce să leşine, altele s-au plîns de ameţeli. Şi erau imagini înregistrate la bordul neobositelor elicoptere,

gigantica pantă pirineică, tăiată perpendicular, şi furnicarul minuscul de omenire îndreptîndu-se spre sud, ca o migraţie subtilă, numai ca să vadă Gibraltarul trecînd pe apă în jos, iluzie optică, fiindcă noi, asta da, mergem în sensul curentului, şi de asemenea, amănunt pitoresc, notiţă de reportaj, un stol de sturzi, cu miile, întunecînd cerul, Pînă şi păsările secondează agitaţia oamenilor, a fost cuvîntul pe care l-a folosit crainicul, secondează, cînd la istoria naturală se învaţă că păsările au propriile lor motive ca să meargă încotro au chef sau nevoie, nu că secondează pe Cutare sau Cutărică, cel mult pe José, care spune nerecunoscător, Uitasem cu totul de ele.

Au mai arătat şi imagini din Portugalia, de pe coasta Atlanticului, cu valurile spărgîndu-se de stînci sau amestecînd nisipurile, şi era multă lume privind în zare, cu acel aer tragic al cuiva care s-a pregătit de secole întregi pentru neştiut şi se teme că pînă la urmă nu va veni, sau va fi la fel cu banalul şi comunul pe care-l aduc cu sine toate orele. Acum iată-i aici, cum a spus Unamuno că sînt, *la cara morena entre ambas palmas, clavas tus ojos donde el sol se acuesta solo en la mar inmensa*[23], toate popoarele cu marea la apus fac la fel, ăsta-i oacheş, nu e altă diferenţă, şi a navigat. Liric, în mare zor, crainicul spaniol a declarat, Priviţi-i pe portughezi, de-a lungul plajelor lor aurite, probă a Europei care au fost şi nu mai sînt, pentru că ne-am desprins de cheiul european, dar iarăşi despicînd valurile Atlanticului, ce amiral ne călăuzeşte, ce port ne aşteaptă, ultima imagine a arătat un băieţel de cîţiva ani care arunca o pietricică în mare, cu acea artă a ricoşeului care n-are nevoie de ucenicie, şi Joaquim Sassa a spus, Are forţa vîrstei sale, piatra nu putea zbura mai departe, dar peninsula, sau ce o mai fi, a dat impresia că înaintează cu şi mai multă vigoare pe marea densă, atît de diferită faţă de cum e ea de obicei, în sezonul estival. Ultima ştire a fost dată de crainic în treacăt, ca şi cum nu i-ar fi atribuit multă însemnătate, Pare să se observe o oarecare

instabilitate a populaţiilor, multe persoane ies din case, nu numai în Andaluzia, acolo se ştie motivul, şi, avînd în vedere că majoritatea lor se îndreaptă spre mare, se crede că este vorba de o mişcare naturală de curiozitate, în orice caz le garantăm telespectatorilor noştri că pe coastă nu e nimic de văzut, după cum am avut adineauri ocazia să arătăm, toţi acei portughezi care priveau şi nu vedeau nimic, să nu dorim să fim ca ei. A spus atunci Pedro Orce, Dacă aveţi un loc şi pentru mine, vin cu voi.

Au rămas tăcuţi Joaquim Sassa şi José Anaiço, nu au înţeles de ce ar dori un spaniol atît de bine povăţuit să meargă spre ţinuturile şi plajele din Portugalia. Întrebarea era bună şi nimerită, fiind stăpînul lui Doi Cai i-a revenit lui Joaquim Sassa sarcina să o pună, şi Pedro Orce a răspuns, Nu vreau să rămîn aici, cu pămîntul ăsta tremurîndu-mi mereu sub picioare şi oameni care-mi spun că sînt nălucirile minţii mele, Probabil că o să simţiţi la fel şi în Portugalia, şi acelaşi lucru au să vă spună şi cei de-acolo, a spus José Anaiço, iar noi avem treburile noastre. N-am să fiu o povară, vă rog doar să mă duceţi, să mă lăsaţi la Lisabona, unde n-am fost niciodată, şi-ntr-o bună zi am să mă întorc, Şi familia dumneavoastră, farmacia, După cum cred că v-aţi dat seama pînă acum, n-am familie, sînt ultimul, cu farmacia se rezolvă, am un ajutor, are el grijă. Nu mai era nimic de discutat, nici un motiv de respins, Ne face multă plăcere să ne însoţiţi, asta a spus-o Joaquim Sassa, Cel mai rău ar fi să te prindă la graniţă, i-a amintit José Anaiço, Le spun că am fost să dau o raită prin Spania, deci nu puteam şti că eram căutat, şi că am să mă prezint neîntîrziat la guvernatorul civil, dar cel mai sigur lucru e că nici nu va trebui să dau explicaţii, sînt probabil mai atenţi la cine iese decît la cine intră, Să trecem prin alt post de graniţă, din cauza sturzilor, a mai adăugat José Anaiço, şi, spunînd asta, a întins harta pe masă, toată Peninsula Iberică, desenată şi colorată pe vremea cînd totul era pămînt neclintit şi în care insensibilitatea osoasă a Pirineilor înfrîna ispita

hoinărelii, tăcuţi cei trei bărbaţi au contemplat reprezentarea plană a acestei părţi a lumii ca şi cum n-ar fi recunoscut-o, Strabon spunea că peninsula are forma unei piei de bou, cuvintele astea le-a murmurat cu intensitate Pedro Orce, şi în ciuda nopţii călduroase s-au înfiorat Joaquim Sassa şi José Anaiço, ca şi cum în faţa ochilor lor s-ar fi înălţat lighioana ciclopică, care avea să fie sacrificată şi jupuită pentru a-i adăuga continentului Europa un trofeu care avea să sîngereze pentru toate timpurile timpurilor.

Harta desfăşurată arăta cele două patrii, Portugalia încrustată, suspendată, Spania fără mandibulă în sud, şi regiunile, provinciile, districtele, marele prundiş al oraşelor mai însemnate, pulberea orăşelelor şi a satelor, dar nu chiar toate, că de multe ori e invizibil colbul pentru ochiul liber, Venta Micena a fost doar un exemplu. Mîinile netezesc şi mîngîie hîrtia, trec peste Alentejo şi continuă înspre nord, ca şi cum ar dezmierda un chip, dinspre obrazul stîng înspre obrazul drept, este sensul acelor de ceasornic, sensul timpului, regiunile Beira, Ribatejo, înaintea lor, iar apoi Trás-Os-Montes, şi Minho, Galicia, Astúrias, Ţara Bască şi Navarra, Castilia şi León, Aragón, Cataluña, Valencia, Estremadura, a noastră şi a lor, Andaluzia unde încă ne aflăm, Algarve, şi atunci José Anaiço a pus degetul pe gura fluviului Guadiana şi a spus, Intrăm pe-aici.

Seceraţi de tirul de armă de la Rosal de la Frontera, de o sîngeroasă amintire, sturzii, de data aceasta prudenţi, au făcut ocol mare înspre nord şi au traversat pe unde erau văzduhul liber şi circulaţia deschisă, cam pe la vreo trei kilometri de pod, care în aceste zile de care am vorbit a fost deja construit, era şi timpul. Poliţia din zona portugheză n-a părut interesată de faptul că unul din cei trei călători se numea Joaquim Sassa, pricepeai că griji mai grave stăpîneau spiritul autorităţii, care anume erau ele s-a

ştiut după dialog, Încotro doriţi să mergeţi domnilor, a întrebat agentul, Înspre Lisabona, a răspuns José Anaiço, care se afla la volan, şi a întrebat, De ce, domnule sergent, Veţi întîlni baraje pe şoselele de-aici, să urmaţi întocmai instrucţiunile pe care le veţi primi, nu care cumva să forţaţi trecerea sau să schimbaţi traseele că veţi plăti scump, S-a întîmplat vreo nenorocire, Depinde cum priviţi lucrurile, Să nu spuneţi că se separă şi Algarve, mai devreme sau mai tîrziu trebuia să se întîmple, au avut dintotdeauna ideea asta că sînt un regat aparte, Problema e alta, şi mai gravă, oamenii vor acum să ocupe hotelurile, spun că din moment ce nu sînt turişti ei au nevoie de case, Habar n-aveam de asta, cînd a început invazia, Aseară tîrziu. Hm, ce chestie, a exclamat José Anaiço, dacă ar fi fost francez ar fi spus, *Ça alors*, fiecare are maniera sa de a-şi exprima spaima pe care a simţit-o şi celălalt, auziţi numai ce a spus Pedro Orce răspicat, *Caramba*, cît despre Joaquim Sassa nici nu şi-a dat seama că nu făcea decît să repete, Hm, ce chestie.

Poliţistul le-a spus să-şi continue drumul, i-a mai avertizat o dată, Atenţie la baraje, şi Doi Cai a putut să traverseze Vila Real de Santo António, în timp ce pasagerii comentau extraordinara întîmplare, la urma urmelor, cine-ar fi crezut, portughezii sînt de două soiuri diferite, unii se duc la plajă şi pe malul înalt ca să contemple melancolici zările, alţii înaintează întreprinzători peste fortăreţele hoteliere păzite de poliţişti, de garda republicană şi chiar, după cum se poate observa, de către armată, deja există răniţi, asta li s-a spus în taină într-o cafenea unde s-au hotărît să se oprească şi să culeagă informaţii. Astfel au aflat că în trei hoteluri, unul din Albufeira, altul din Praia da Rocha, altul din Lagos, situaţia e critică, pe punctul de a încercui forţele de ordine clădirile unde s-au răsculat insurecţii, ferecînd uşile şi geamurile, tăind căile de acces, sînt ca nişte mauri asediaţi, necredincioşi implacabili care n-au mai respectat crezul, nu dau atenţie apelurilor şi nici ameninţărilor, ştiu că după steagul alb va veni gazul

lacrimogen, de aceea nu parlamentează şi nu cunosc cuvîntul capitulare. Pedro Orce e impresionat, repetă întruna, Caramba, şi i se citeşte pe faţă un anume dispreţ patriotic, ciuda că nu au fost spaniolii cei cu iniţiativa.

Chiar la primul baraj au vrut să-i întoarcă spre Castro Marim, dar José Anaiço a protestat că avea treburi importante şi care nu sufereau amînare în Silves, a spus Silves ca să nu trezească bănuieli, De altfel, trebuie să merg pe şoselele din interior, Şi chiar cît mai în interior posibil, dacă vreţi să evitaţi complicaţiile, a recomandat ofiţerul de gardă, liniştit de aparenţa pacifică a celor trei pasageri şi de respectabilitatea obosită a lui Doi Cai, Dar, domnule locotenent, într-o atare situaţie, cu ţara mergînd în derivă, şi cuvîntul nu putea veni mai la ţanc, să fim îngrijoraţi din cauza ocupării unor hoteluri, doar nu-i o revoluţie ca să fie decretată mobilizarea generală, masele sînt uneori nerăbdătoare, asta-i tot, cel cu comentariul a fost Joaquim Sassa, puţin diplomat, noroc că locotenentul e dintre cei care nu-şi încalcă cuvîntul, respectînd vechile tradiţii, altfel chiar ar fi trebuit să meargă la Castro Marim. Totuşi, impertinentul nu a scăpat de ocara militară, Armata se află aici ca să-şi îndeplinească datoria, ce-ar fi dacă din cauza lipsei de confort din cazărmi ne-am duce noi să ocupăm hotelul Sheraton sau Ritz, mare trebuie să fie dezorientarea acestui ofiţer pentru a binevoi să-i dea satisfacţie unui civil. Aveţi întru totul dreptate, domnule locotenent, aşa-i amicul ăsta al meu, vorbeşte fără să se gîndească, oricît îi atrag eu atenţia, Păi ar trebui să se gîndească, doar e destul de copt pentru asta, a pus ofiţerul capăt discuţiei în mod peremptoriu. Cu un gest sec le-a făcut semn să-şi urmeze calea, n-a auzit ce-a spus Joaquim Sassa, şi cu atît mai bine, sau cazul s-ar fi sfîrşit la puşcărie.

Au fost reţinuţi de alte baraje, cele ale gărzii republicane mai puţin binevoitoare, de cîteva ori au trebuit să facă ocoluri pe drumuri proaste pînă să se poată întoarce la şoseaua principală. Joaquim Sassa era supărat, şi pe bună dreptate, fusese admonestat de

două ori, Faptul că locotenentul şi-a făcut numărul său de rigoare, îl accept, dar nu era cazul să mai zici şi tu că eu vorbesc fără să mă gîndesc, Scuză-mă, am făcut-o ca să evit ascuţirea disputei, îţi ardea de ironii cu tipul, e o greşeală, cu autorităţile nu trebuie niciodată să fii ironic, fie că nu pricep, şi n-a meritat osteneala, fie că pricep, şi-atunci va fi cu mult mai rău. Pedro Orce i-a rugat să-i explice, pe îndelete, ce se discuta acolo, şi schimbarea necesară de ton, repetările, au arătat că nu avea importanţă cazul, cînd Pedro Orce a înţeles totul, totul fusese înţeles.

După bifurcaţia de la Boliqueime, pe o porţiune pustie de şosea, José Anaiço, profitînd de o rigolă netedă şi fără a avertiza, l-a băgat pe Doi Cai pe cîmp, pe o scurtătură. Încotro ai luat-o, a strigat Joaquim Sassa, Dacă mergem pe şosea, ca nişte copii cuminţi, nu vom reuşi niciodată să ne apropiem de vreunul din hotelurile alea, iar noi vrem să vedem ce se petrece pe-acolo, da sau ba, a răspuns printre zgîlţîituri José Anaiço, răsucind volanul instabil, maşina trepida pe arătură ca nebuna. Pedro Orce, pe bancheta din spate, era azvîrlit dintr-o parte în alta fără nici o milă, iar Joaquim Sassa, care izbucnise în rîs, răspundea printre hohote, Bună poantă, bună poantă. Din fericire, trei sute de metri mai încolo, au găsit un drumeag ascuns printre smochini, în spatele unui zid dărîmat, cu pietre risipite, sau cu pietre pe care timpul le risipise din tencuială. Se aflau, ca să zicem aşa, în teatrul operaţiunilor. Folosindu-se de toate precauţiile se apropiau de Albufeira, de cîte ori era posibil alegeau terenurile joase, mai rău e cu norii de praf pe care îi stîrneşte Doi Cai, nu prea are însuşiri de hăitaş şi avangardă, dar poliţiştii sînt de-acum departe, protejează intersecţiile, nodurile rutiere principale, că aşa le zice în limbajul modern al comunicaţiilor, în rest nici efectivele forţelor de ordine nu sînt atît de numeroase încît să poată acoperi strategic o regiune la fel de bogată în hoteluri ca şi în roşcove, dacă se poate admite comparaţia. Într-adevăr, cine are ca destinaţie următoare oraşul Lisabona n-ar avea nevoie să se aventureze prin

aceste meleaguri unde domneşte subversiunea, dar merită să verificăm personal adevărul informaţiilor, de mii de ori s-a văzut că poveştile relatate sînt poveşti umflate, poate să fi fost vreun caz izolat, iar barajele, la urma urmelor, or fi aplicaţia practică a acelei prudenţe prescriptive care porunceşte, să previi ca să nu fii nevoit să remediezi. Dar deja erau infiltraţii. Prin crîngul rărit, călcînd neliniştit pe pămîntul roşu, înaintau bărbaţi şi femei cărînd în spate saci, geamantane şi boccele, în braţe cu copii mici, ideea lor este să-şi găsească astfel loc în hotel, cu această puţină agoniseală şi cu cel mai ajuns din familie ca garanţie, femeia, copiii, apoi, dacă totul va decurge bine, vor chema şi restul rudelor, cu patul, cufărul, masa, că altceva nu prea mai au, nici unul din ei nu şi-a amintit că în hoteluri găseşti cîte paturi şi mese vrei, iar dacă sînt mult mai puţine cufere, există în schimb şifonierele, care sînt mai avantajoase.

La porţile Albufeirei se pregătea bătălia de cîmp. Călătorii îl lăsaseră pe Doi Cai în ariergardă, la tihna unei umbre, într-un asemenea caz nu te poţi bizui pe sprijinul lui, e obiect mecanic, fără emoţii, merge unde îl duci, rămîne unde este, lui puţin îi pasă că peninsula navighează sau ba, doar n-au să-i scurteze distanţele pentru că se dislocă ea. Lupta a avut un preambul oratoric, aşa cum se obişnuia pe vremuri, în războaiele din vechime, cu provocări, avertismente trupelor, închinăciuni Fecioarei sau Sfîntului Iacob, sînt întotdeauna bune cuvintele cînd încep, foarte proaste întotdeauna rezultatele lor, în Albufeira n-a fost de nici un folos că luase cuvîntul şeful oştilor populare invadatoare, şi bine mai cuvîntase. Gardieni, soldaţi, prieteni, ciuliţi bine urechile, fiţi atenţi încoace, voi sînteţi, şi să nu uitaţi asta, oameni din popor ca şi noi, acest popor atît de sacrificat care face casele şi nu le are, care construieşte hoteluri şi nu cîştigă destul ca să se instaleze în ele, după cum vedeţi am venit aici cu copiii noştri şi femeile noastre, dar nu ca să cerem luna de pe cer, ci doar un tavan mai demn, un

acoperiş mai sigur, camere în care să dormim cu pudoarea şi respectul datorate unor fiinţe umane, noi nu sîntem animale, şi nici maşini nu sîntem, avem sentimente, ei bine, aceste hoteluri sînt pustii, există sute, există mii de camere, s-au făcut hotelurile pentru turişti, iar ei au plecat şi nu se mai întorc, cît timp au fost aci ne-am resemnat cu traiul prost al vieţii, acuma, vă rugăm, lăsaţi-ne să intrăm, vom plăti o chirie la fel ca cea pe care o plăteam pentru casa din care am venit, n-ar fi drept să ne cereţi mai mult, şi jurăm pe tot ce e şi nu e sfînt, că va fi totul mereu curat şi ordonat, pentru aşa ceva nu există femei care să fie pe măsura alor noastre, ştiu bine, aveţi dreptate, mai sînt şi copiii, copiii murdari murdăresc mult, dar aceştia vor începe să trăiască spălaţi şi scrobiţi, e uşor, fiecare cameră, după cîte sîntem informaţi, are sala ei de baie, duş şi cadă la alegere, păi aşa să tot fii dichisit, iar aceia dintre fiii noştri care fiind de-acum înaintaţi în vîrstă şi în viciul murdăriei nu se vor obişnui cu igiena, fiii lor vă promit că vor fi cele mai curate creaturi de pe pămînt, problema e să le daţi timp, de altfel, oamenii numai de asta au nevoie, de timp, şi numai atît au, restul e doar iluzie, la asta nu se aştepta nimeni, să ne apară filosof şeful rebel.

Se vede după trăsăturile chipului, şi după actele de identitate s-ar confirma, că soldaţii sînt într-adevăr oameni din popor, dar maiorul lor, fie că e şi el, dar şi-a repudiat pe băncile şcolii militare umila ascendenţă, fie că aparţine din născare claselor superioare, pentru care hotelurile din Algarve au fost făcute, după răspunsul dat nu s-a putut şti, Daţi-vă înapoi, sau o încasaţi peste bot, vorbirea aceasta grosolană nu este apanajul exclusiv al păturilor de jos. Trupele vedeau acolo în adunătură iubita imagine a tatălui şi a mamei, însă datoria, atunci cînd ne cheamă, e mai puternică, Eşti lumina ochilor mei, îi spune mama fiului care îi va da o lovitură cu latul baionetei. Dar comandantul civil a strigat înfuriat, schimbînd din disperare expresia şi vocativul, Slugoi nemernici, care nu recunosc pieptul ce le-a dat să

sugă, licenţă poetică, acuzaţie cu puţin temei şi lipsită de obiect, căci nici un fiu şi nici o fiică nu-şi amintesc de aşa ceva, cu toate că abundă autorităţile care afirmă că, în străfundul conştiinţei noastre, păstrăm tainic aceste şi alte amintiri înspăimîntătoare, şi că viaţa noastră este, toată, făcută din astfel de temeri.

Nu a fost pe placul maiorului să fie etichetat drept slugoi, şi, înfocat, a strigat, La atac, pe cînd zbiera, mînat de furie, generalul invadatorilor, Pe ei, patrioţi, şi s-au năpustit cu toţii, corp la corp, prăvălindu-se unii peste alţii. Chiar în această vreme au sosit la faţa locului Joaquim Sassa, Pedro Orce şi José Anaiço, curioşi, dar inocenţi, în ce s-au mai băgat, fiindcă trupa, cu mintea rătăcită, nu mai deosebea între actori şi spectatori, se poate spune că neavînd nevoie de casă cei trei prieteni au trebuit să se lupte pentru ea. Pedro Orce, în pofida vîrstei, s-a încăierat de parcă ăsta ar fi fost ţinutul său, ceilalţi se străduiau şi ei cît puteau, sau ceva mai puţin, fiindcă aparţineau rasei pacifice. Răniţii se tîrau sau erau duşi la marginea drumului, femeile îşi smulgeau părul în jeluiri şi blesteme, bebeluşii fuseseră puşi la adăpost în convoiul de căruţe, că astfel de bătălii doar sînt medievale şi cu un limbaj al epocii. O piatră aruncată de un adolescent numit David l-a trîntit pe maiorul Goliat la pămînt, sîngerînd de la o tăietură adîncă în bărbie, nu l-a putut proteja casca de oţel, iată rezultatul renunţării la viziere şi apărători nazale, iar partea mai proastă a fost că, în confuzia încăierării, insurecţii au împrăştiat trupele, atacîndu-le dintr-o parte şi din cealaltă, pentru ca imediat după aceea, printr-o lovitură tactică instinctivă, dar genială, să se disperseze pe străzile abrupte şi pe străduţe, evitînd astfel ca militarii care încercuiau hotelul să poată veni în ajutor, cu suficientă eficienţă, pentru întărirea batalionului învins, de o asemenea umilire nu se mai pomenise încă din timpurile străvechi ale jacqueriei. Un director de hotel, poate cu mintea tulburată sau deodată convertit la

interesele populare, şi-a deschis larg porţile, spunînd, Intraţi, intraţi, mai bine voi decît deşertul.

Cu asemenea înlesniri de capitulare, s-au trezit Pedro Orce, José Anaiço şi Joaquim Sassa ocupanţii unei camere pentru care nu luptaseră cu adevărat, şi pe care două zile mai tîrziu au cedat-o unei familii dintre cele mai nevoiaşe, cu o bunică paralizată şi răniţi care trebuiau îngrijiţi. În acea învălmăşeală nemaivăzută, au fost soţi care s-au pierdut de neveste, fii care s-au pierdut de părinţi, dar rezultatul unor răzleţiri atît de dramatice, fapt pe care nimeni n-ar şti să-l inventeze, ceea ce, doar prin sine, demonstrează irezistibila veridicitate a relatării, rezultatul, spuneam, a fost că o astfel de familie, scindată, dar însufleţită de un dinamism egal în toate părţile sale, a ocupat locuri în hoteluri diferite, dovedindu-se cît e de dificil să-i strîngi sub un acelaşi acoperiş pe cei care, după cum spuneam, la urma urmelor, îl rîvneau, în general se instalau cu toţii pînă la urmă în hotelul care avea mai multe stele pe firmament. Comisarii de poliţie, coloneii de armată şi de jandarmerie cereau întăriri, maşini blindate şi instrucţiuni de la Lisabona, guvernul, fără să ştie unde să vină mai întîi în ajutor, comanda şi contramanda, ameninţa şi ruga, se spunea chiar că fuseseră deja demişi trei miniştri. Între timp, de pe plaja şi străzile din Albufeira se puteau vedea familiile triumfătoare la ferestrele hotelurilor, acele terase frumoase şi larg deschise cu masă pentru mic dejun şi canapele cu perne, tatăl de familie bătea cu ciocanul primele cuie şi întindea frînghiile unde aveau să fie atîrnate rufele din timpul săptămînii, pe care mama de familie, fredonînd, începuse deja să le spele înăuntru, în baie. Iar piscinele erau toate pline ochi, nimeni nu-şi adusese aminte să le explice puştanilor care săreau în ele că mai întîi trebuie să mergi la duş, şi doar pe urmă să sari în apa albastră, nu va fi deloc uşor să-i faci pe oamenii aceştia să-şi uite apucăturile din cartierul sărăntocilor.

Mult mai mult şi mult mai bine decît bunele intenţii, întotdeauna au prosperat şi s-au proliferat

pildele rele, şi nu se ştie pe ce căi accelerate obişnuiesc să se transmită, că în cîteva ore mişcarea populară de ocupaţie a sărit graniţa, a invadat treptat toată Spania, închipuiţi-vă ce-o mai fi fost prin Marbella şi Torremolinos, unde hotelurile sînt ca oraşele şi trei alcătuiesc o megalopolis. Europa, aflînd veştile alarmante, a început cu ţipetele, Anarhie, Haos social, atentat la proprietatea privată, iar un ziar franţuzesc, din cele care formează opinia publică, şi-a intitulat articolul sibilin pe toată lăţimea primei pagini, Năravul din fire n-are lecuire. Această sentinţă, deşi atît de puţin originală, a picat la ţanc, europenii, cînd vorbeau de fosta Peninsulă Iberică, dădeau din umeri şi îşi spuneau, Ce să-i faci, aşa-s ei, năravul din fire n-are lecuire, unica excepţie la corul osînditor a venit de la acel mic ziar napolitan şi machiavelic care a anunţat, S-a rezolvat problema locuinţelor în Portugalia şi Spania.

În timpul zilelor pe care şi le-au petrecut cei trei prieteni în Albufeira, poliţia de intervenţie, sprijinită de grupul de operaţiuni speciale, a încercat să realizeze o evacuare violentă a unuia din hoteluri, dar reacţia unită şi concordantă a noilor oaspeţi şi a proprietarilor, unii decişi să reziste pînă la ultima cameră, ceilalţi temători de harababura lăsată în mod obişnuit de salvatori, i-a făcut să suspende operaţiunile, amînate pentru altă ocazie, cînd vremea şi făgăduielile vor fi adormit vigilenţa. Cînd Pedro Orce, Joaquim Sassa şi José Anaiço şi-au reluat drumul spre Lisabona existau deja în clădirile ocupate comisii de locatari alese în mod democratic, constituind ramuri specializate, mai precis de igienă şi întreţinere, de gospodărie, de spălătorie, de petreceri şi agrement, de animaţie culturală, de educaţie şi formare civică, de gimnastică şi sport, în fine, tot ceea ce este indispensabil armoniei şi bunei funcţionări a oricărei comunităţi. Pe catargele proprii şi improvizate fluturau banderole şi flamuri de toate culorile, totul servea acestui scop, drapele ale unor ţări străine, ale cluburilor sportive, ale diverselor asociaţii, sub egida simbolului patriei arborat pe cel

mai înalt catarg, se vedeau chiar şi cuverturi spînzurînd la ferestre, într-o sănătoasă emulaţie decorativă.

Totuşi, conjuncţie de coordonare adversativă care întotdeauna anunţă opoziţia, restricţia, sau diferenţa, şi care, aplicată la caz, vine să ne amintească faptul că tocmai bunele lucruri pentru unii îşi au totuşi-urile lor pentru alţii, ocuparea hotelurilor în această manieră sălbatică a fost picătura de apă care a făcut să transbordeze neliniştea în care trăiau încă din primul ceas cei înstăriţi şi puternici. Mulţi, de teamă să nu se afunde peninsula cu vieţi şi moşii, plecaseră odată cu acea debandadă a turiştilor, ceea ce, desigur, nu înseamnă că ei au fost, respectivii, străini în propria lor ţară, cu toate că există diverse grade de apartenenţă a fiecăruia la patria care e în mod natural şi administrativ a sa, după cum ne-a demonstrat cu prisosinţă istoria.

Acum, după condamnarea generală a insolenţelor sociale, mai mult decît generală, universală, dacă facem abstracţie de comportarea contradictorie a micului ziar din Neapole, avea loc o a doua emigrare, în masă, în asemenea măsură încît bătea la ochi că fusese pregătită cu meticulozitate încă de cînd, sub ochii tuturor, devenise evident că rănile a ceea ce pe atunci mai era Europa completă nu se puteau cicatriza nicicum, că structura fizică a peninsulei, cine şi-ar fi putut închipui, se rupsese acolo unde era mai solidă. Marile conturi bancare au devenit peste noapte minime, mai era o reminiscenţă simbolică, în Portugalia vreo cinci sute de scuzi amărîţi, în Spania vreo cinci sute de pesetas amărîte, sau ceva mai mult, rase astfel depunerile la ordin, cu un anume prejudiciu depozitele la termen, şi toate toate, aurăriile, argintăriile, pietrele preţioase, bijuteriile, operele de artă, titlurile, totul a fost purtat de puternicul suflu care a măturat peste mare, în cele treizeci şi două de direcţii ale rozei vînturilor, bunurile mobile ale fugarilor, în speranţa că va fi restul recuperat într-o bună zi, timp să fie şi răbdare. Desigur că schimbări atît de mari nu se puteau face

în douăzeci şi patru de ore, dar o săptămînă a fost suficientă ca să se modifice, de sus în jos şi de la stînga la dreapta, în mod radical, fizionomia socială a celor două ţări iberice. Un observator care nu ar cunoaşte faptele şi motivele, care s-ar lăsa amăgit de aparenţa superficială, ar conchide că portughezii şi spaniolii sărăciseră brusc, de la un ceas la altul, cînd, la urma urmelor, scurt şi cuprinzător, tot ce se întîmplase fusese plecarea magnaţilor, cum dispar ei, cum suferă statistica.

Acestor observatori care reuşesc să vadă un Olimp întreg de zei şi zeiţe acolo unde nu sînt decît nişte nori trecători, sau acelora care îl au în faţa ochilor pe Jupiter Tunătorul şi îi spun vapor atmosferic, nu ne vom obosi niciodată să le amintim că nu-i destul să vorbeşti de împrejurări, cu diviziunea lor bipolară între antecedente şi consecutive, cum se foloseşte din abrevierea efortului mental, ci e necesar să considerăm ceea ce fără greş se situează între unele şi celelalte, să enumerăm în ordinea cuvenită timpul, locul, motivul, mijloacele, persoana, faptul, modul, dacă nu se măsoară şi nu se cîntăreşte totul ne aşteaptă greşeala fatală la prima judecată propusă. Omul e o fiinţă inteligentă, fără îndoială, dar nu atît cît ar fi de dorit, şi asta e o demonstrare şi confesiune de umilinţă care va trebui întotdeauna să înceapă cu noi înşine, cum se spune despre filantropia lipsită de făţărnicie, înainte de a ni se arunca în faţă.

Au ajuns la Lisabona pe înserate, la ceasul în care străvezimea cerului umple sufletele de o întristare fără nume, acum se vede cîtă dreptate avea acel admirabil înţelegător de senzaţii şi impresii care a afirmat că peisajul este o stare sufletească, ceea ce n-a ştiut să ne spună însă e cum or fi fost priveliştile pe vremea în care nu erau pe lume decît pitencantropi, cu puţin suflet pe deasupra, şi în afară de faptul că era puţin, mai era şi încîlcit. După atîtea milenii, şi datorită perfecţionărilor, poate de-acum

Pedro Orce să recunoască în melancolia aparentă a oraşului imaginea fidelă a propriei sale tristeţi lăuntrice. Se obişnuise cu tovărăşia acestor portughezi care veniseră să-l caute pe meleagurile neprimitoare unde se născuse şi trăia, acum nu mai e mult şi vor trebui să se despartă, fiecare la locul său, nici familiile nu rezistă la eroziunea necesităţii, darmite simplii cunoscuţi, prieteniile legate de curînd şi cu rădăcini fragede.

Doi Cai traversează podul agale cu viteză minimă permisă, pentru a-i da răgaz spaniolului să admire frumuseţea peisajului cu uscat şi mare, şi totodată grandioasa operă de inginerie care leagă cele două maluri ale fluviului, această construcţie, ne referim la frază, e perifrastică, o folosim doar pentru a nu repeta cuvîntul pod, din care ar rezulta un solicism, de specia pleonastică sau redundantă. În diversele arte, şi mai cu seamă în aceasta a scrisului, cel mai bun drum între două puncte, chiar dacă apropiate, nu a fost, şi nu va fi, şi nu e linia care se numeşte dreaptă, niciodată şi în vecii vecilor, iată modul energic şi emfatic de a răspunde la îndoieli, făcîndu-le să tacă. Mergeau călătorii atît de absorbiţi de frumuseţile urbei şi extaziaţi de magnifica lucrare, că nici nu au băgat de seamă teroarea care îi apucase brusc pe sturzi. Ameţiţi de altitudine, zburînd periculos de razant pe deasupra enormilor stîlpi care se înălţau din apă ca să fie sprijin cerului, într-o parte oraşul cu geamurile în flăcări, dincolo marea şi soarele, iar în jos marele fluviu curgînd ca un torent lent de lavă dogorind sub cenuşă, păsările îşi schimbau brusc direcţia, cu fîlfîiri de aripi iuţi, succesive, iar pămîntul părea să se învîrtească în jurul podului, devenind nordul est şi apoi sud, sudul vest şi apoi nord, în ce loc din lume vom fi noi cîndva cînd va fi să ne strămutăm un pic sau ceva mai mult. S-a mai spus că oamenii, chiar şi cînd privesc asemenea lucruri, nu le înţeleg, nici de data asta nu le-au înţeles.

Erau cam pe la mijlocul podului, şi Pedro Orce a murmurat, Frumos oraş, cuvinte amabile, care nici

nu aşteaptă răspuns, doar dacă n-o fi, modest, Chiar aşa. Ar fi încă prea devreme să-l lase pe Pedro Orce instalat într-un hotel şi ei să-şi vadă de drum, cel puţin pînă la orăşelul ribatejan unde locuieşte José Anaiço, şi unde Joaquim Sassa ar mai putea încă o dată să-şi petreacă noaptea, dacă ar avea chef, sub smochin, dar ar fi o atitudine necuviincioasă să-l părăsească pe vizitator, de comun acord au hotărît portughezii să mai rămînă pe-aici o zi sau două, pînă cînd va cunoaşte spaniolul oraşul destul de bine ca să-şi însuşească, pentru atunci cînd se va întoarce la Orce, vorbele vechii şi inocentei noastre vanităţi, Lisabona de n-ai văzut, lucru frumos n-ai cunoscut, binecuvîntat fie Dumnezeu, care ne-a dat stihuirea şi nu şi-a luat oblăduirea.

Joaquim Sassa şi José Anaiço nu duc lipsă de bani, au adunat tot ce aveau pentru aventura de dincolo de graniţă şi înapoi, şi încă au putut face economii, după cum ştim, o dată dormind sub clar de lună, altă dată în casa unui spiţer andaluz, iar în Algarve, profitînd de situaţia anarhică, nu le-a fost prezentată nota de plată a şederii. În Lisabona, unde au intrat de-acum, numai la periferia oraşului au avut loc asaltul şi ocuparea de hoteluri, pe celelalte, centrale, le-a apărat conjugarea a doi factori care au abătut poporul de la hotărîre, în primul rînd fiind capitala, aşa cum se obişnuieşte în diverse ţări, locul cu cea mai înaltă concentrare a forţelor autorităţii, sau represive, în al doilea rînd acea timiditate proprie citadinului, care deseori suferă şi se stăpîneşte simţindu-se observat de vecinul care îl judecă, şi viceversa, protozorul din picătura de apă tulbură desigur lentila şi ochiul care în spatele ei îl observă şi îl tulbură. Neavînd oaspeţi, aproape toate hotelurile închiseseră porţile, pentru lucrări de renovare, asta era scuza, dar unele continuau să funcţioneze, folosind liste cu tarife extra-sezon şi chiar mai reduse, încît unii capi de familie chibzuiau deja la ipoteza de a-şi părăsi casele unde trăiau, şi pentru care plăteau chirii foarte mari, ca să se mute la Méridien şi alte coordonate asemănătoare. La o atît

de mare schimbare de rang nu ajungeau aspiraţiile celor trei călători, de aceea s-au instalat într-un hotel modest, pe Rua do Alecrim, pe partea stîngă pentru cine coboară, şi al cărui nume nu interesează pentru înţelegerea acestei relatări, o dată a fost destul şi poate că prea destul.

Sturzii nu au minte, şi la fel se spune şi despre persoanele uşuratice şi nesăbuite, ceea ce înseamnă că nici ei şi nici ele nu prea au darul să reflecteze asupra actelor pe care le înfăptuiesc, incapabili să prevadă sau să imagineze dincolo de imediat, ceea ce nu e incompatibil cu generozitatea anumitor comportări ale lor, dusă pînă la sacrificiul vieţii, cum s-a văzut în episodul de la graniţă, cînd atîtea corpuşoare fragede au căzut fără suflare, vărsîndu-şi pentru o cauză străină sîngele preţios, vă amintim că vorbim de păsări, nu de persoane. Dar că ar fi uşuratice şi nesăbuite este minimul care se poate spune despre miile de păsări care, în mod imprudent, poposesc pe acoperişul unui hotel, atrăgînd atenţia mulţimii şi a poliţiştilor, a ornitologilor şi a amatorilor de păsărele fripte, şi astfel denunţînd prezenţa a trei bărbaţi care, în ciuda faptului că nu aveau vini ciudate pe conştiinţă, au ajuns să fie ţinta interesului incomod al autorităţilor. Pentru că, fapt ignorat de călători, presa portugheză, în pagina permanentă pe care o dedică acum cazurilor insolite, se făcuse ecoul atacului irezistibil al sturzilor asupra neprevenitelor gărzi de la graniţă, amintind, cum era şi de aşteptat, deşi fără nici o originalitate, de filmul deja pomenit de noi al lui Hitchcock despre viaţa păsărilor.

Presa, radioul şi televiziunea, informate imediat despre minunea care se producea acolo pe Cais do Sodré, au trimis reporteri, fotografi şi operatori video la faţa locului, ceea ce poate n-ar fi avut alte urmări, în afara pitorescului lisabonez, dacă spiritul metodic şi, de ce să n-o spunem, ştiinţific, al unui ziarist nu l-ar fi îndemnat pe acesta să-şi pună problema existenţei unei posibile relaţii cauzale între sturzii care erau afară, pe acoperiş, şi rezidenţii de la hotel,

permanenţi sau în trecere, care se găseau înăuntru. Fără să aibă habar de pericolul care, literalmente, le atîrna deasupra capetelor, Joaquim Sassa, José Anaiço şi Pedro Orce, fiecare în camera sa, îşi despachetau puţinele bagaje cu care călătoreau, în cîteva minute aveau să fie pe stradă, vor da o primă raită prin oraş, pînă va sosi ora cinei. Or, tocmai în această clipă, agerul ziarist consultă registrul de oaspeţi, citeşte numele înscrise în el, şi iată că două dintre ele îi mişcă subtil angrenajele memoriei, Joaquim Sassa, Pedro Orce, n-ar fi un bun profesionist în comunicări dacă i-ar fi scăpat din vedere, la fel i s-ar întîmpla poate şi cu alt nume, Ricardo Reis, dar registrul unde a fost acesta înscris într-o zi, în urmă cu o grămadă de ani[24], este în arhiva din pod, plin de colb, pe o pagină care probabil nu va vedea niciodată lumina zilei, şi, dacă o va vedea, probabil că numele lui nu se va putea citi, fiind rîndul în alb, sau albă pagina întreagă, ăsta-i unul din efectele timpului, şterge. Pînă în această zi a fost culmea artei cinegetice să împuşti doi iepuri dintr-o lovitură, începînd de acum creşte la trei numărul de leporide în bătaia dibăciei omeneşti, trebuind totuşi să fie corectate culegerile de proverbe şi zicători, unde se citeşte doi să se citească trei, şi poate nici nu ne oprim aici.

Solicitaţi să coboare la recepţie, instalaţi apoi în salon în faţa marii oglinzi a adevărului, Joaquim Sassa şi Pedro Orce, la insistenţele ziariştilor, nu au avut ce face şi au confirmat că ei sînt, respectiv, cel cu piatra aruncată în mare şi seismograful viu. Dar mai sînt şi sturzii, nu poate fi o întîmplare că atîţia sturzi s-au adunat aici, a observat reporterul inteligent, aici a intervenit José Anaiço care, solidar cu prietenii săi şi credincios faptelor, a făcut declaraţia, Sturzii merg cu mine. Majoritatea întrebărilor adresate lui Joaquim Sassa au coincis, în partea respectivă, cu dialogul pe care şi-l imaginase între el şi un guvernator civil, motiv pentru care nu se repetă aici, şi nici răspunsurile respective, dar Pedro Orce, care în ţara sa nu mai putuse fi un profet

deplin, a stăruit îndelung asupra recentelor fapte ale vieţii sale, într-adevăr, continua să simtă tremurul pămîntului, intens şi profund, ca o vibraţie care îi urca prin oase, iar în Granada, Sevilla şi Madrid fusese supus la nenumărate teste, atît afective cît şi intelectuale, atît senzoriale cît şi motorii, şi iată-l acum dispus să fie supus unor cercetări identice sau diferite dacă aşa vor crede de cuviinţă învăţaţii portughezi. Între timp se înnoptase, sturzii răspunzători de ancheta oficială s-au răspîndit care încotro prin copacii din grădinile învecinate, odată epuizate întrebările şi curiozitatea au plecat ziariştii, camerele de luat vederi şi proiectoarele, dar nici aşa n-a putut fi linişte în hotel, oamenii de serviciu şi funcţionarii inventau fel de fel de pretexte ca să se foiască pe la recepţie şi să arunce o privire înăuntrul salonului, să vadă ce mutre au fenomenele.

Obosiţi de forfota neîncetată, cei trei prieteni au hotărît să nu iasă şi să ia cina acolo. Pedro Orce era îngrijorat de urmările limbuţiei de care se lăsase ademenit, După ce m-au tot prevenit să nu suflu o vorbă despre cazul meu, în Spania n-o să le convină cînd vor afla, dar dacă mai rămîn pe-aici cîteva zile, poate vor uita pînă la urmă de mine. José Anaiço se îndoia, Mîine povestea noastră va apărea în toate ziarele, probabil că televiziunea va transmite ştirea chiar astăzi, iar cei de la radio n-au să tacă, sînt neobosiţi, iar Joaquim Sassa, Chiar şi aşa, din noi trei, tu eşti în situaţia cea mai bună, poţi oricînd să argumentezi că n-ai nici o vină că vin sturzii după tine, nici nu-i fluieri, nici nu le dai de mîncare, dar noi doi am intrat în bucluc, pe Pedro Orce îl privesc ca şi cum ar fi o pasăre rară, ştiinţa lusitană nu-şi va pierde cobaiul, iar mie n-au să-mi dea pace cu povestea cu piatra, Aveţi maşina, le aminti Pedro Orce, plecaţi mîine în zori, sau chiar în noaptea asta, eu rămîn, dacă mă întreabă unde v-aţi dus, le spun că nu ştiu, Acum e prea tîrziu, de cum o să apar la televizor se va găsi cineva să telefoneze de-acolo din orăşel numai ca să spună că mă cunoaşte, că eu sînt învăţătorul, şi că simţeau ei că e ceva în neregulă,

sînt însetaţi de glorie, asta a spus-o José Anaiço, şi a adăugat, E mai bine să rămînem împreună, vom vorbi puţin, peste cîtva timp au să se sature.

Aşa cum era de prevăzut, au apărut la ultimul buletin de ştiri de la televiziune, un reportaj complet, se vedeau sturzii în zbor rotit, faţada hotelului, directorul făcînd declaraţii care ştim că sînt false, după cum se va vedea imediat, E primul mare eveniment în istoria acestui stabiliment hotelier, şi cele trei minuni, Pedro, José şi Joaquim, răspunzînd întrebărilor.

Ca de fiecare dată cînd se consideră indispensabil un supliment de autoritate convingătoare, se afla în studio expertul, în cazul acesta un specialist în moderna disciplină a psihologiei dinamice, care, printre alte opinii despre esenţa problemei, a declarat că nu este exclusă ipoteza că ar fi vorba despre pură şarlatanie, Se ştie, a declarat el, că în momente ca acesta, de criză, nu întîrzie niciodată să apară impostorii, indivizi care scornesc tot felul de poveşti şi încearcă să profite de credulitatea maselor, deseori cu intenţii de destabilizare politică imediată sau servind unor proiecte de cucerire a puterii pe termen lung, Dacă punctul ăsta de vedere prinde, ne-am aranjat straşnic, a observat Joaquim Sassa, Şi sturzii, ce părere aveţi în legătură cu sturzii, a vrut să ştie crainicul, Asta da, e o enigmă fascinantă, fie că cel pe care îl urmează e purtătorul unei momeli irezistibile, fie că e vorba de un caz de hipnoză colectivă, Nu trebuie să fie uşor să hipnotizezi păsări, Dimpotrivă, o găină poate fi hipnotizată cu o simplă bucată de cretă, chiar şi un copil e în stare s-o facă, Totuşi, două sau trei mii de sturzi în acelaşi timp, cum ar putea ei să zboare dacă ar fi hipnotizaţi, Observaţi că stolul, pentru fiecare pasăre care face parte din el, este deja un agent hipnotic, agent şi rezultant în mod simultan, Mă scuzaţi că vă reamintesc că unii telespectatori vor avea dificultăţi să vă urmărească un limbaj prea tehnic, Atunci, încercînd să fiu mai clar, voi spune că tot grupul tinde să se constituie în hipnoză

omogenizată, Nu sînt sigur că s-a priceput mai bine, în orice caz vă mulţumesc pentru prezenţa dumneavoastră în studiourile noastre, acest subiect va mai cunoaşte cu certitudine şi alte dezvoltări, vom avea atunci ocazia pentru o dezbatere mai aprofundată, Sînt la dispoziţia dumneavoastră, a zîmbit expertul. Dar Joaquim Sassa n-a găsit nimic de rîs, Ăsta-i tîmpit, Chiar are aerul, dar sînt unele situaţii în care nu strică să-i asculţi cu atenţie pînă şi pe tîmpiţi, i-a răspuns José Anaiço, iar Pedro Orce, N-am înţeles nimic, asta a fost prima dată cînd i-a scăpat complet vorbirea lusitană, dacă am lua *ad litteram* ceea ce înseamnă cuvintele, frumos dialog ar fi fost între Viriato[25] şi Nuno Alvares Pereira[26], eroii aceleiaşi patrii, după cît se spune. În timp ce în salonul hotelului se discutau aceste grave chestiuni, directorul, într-un cabinet retras, primea o delegaţie de proprietari de restaurante vecine, care veneau să-i propună o afacere, Cît doriţi ca să ne lăsaţi să montăm nişte plase pe acoperiş, mai devreme sau mai tîrziu sturzii se vor întoarce să se aşeze aici, nu le vom pune în copaci, la îndemîna oricui, ar fi ca şi cum ai face copii cu femei necunoscute, oamenii ăştia sînt din cei car cred că unicul înţeles intim al lucrurilor e că ele n-au nici un înţeles intim[27], directorul şovăie, îi e teamă să nu i se spargă ţiglele, dar în cele din urmă se hotărăşte, propune o sumă, E scump, spun ceilalţi, şi continuă să discute preţul.

În ziua următoare, devreme, în zori, o altă delegaţie de domni, aceştia cu o expresie solemnă, bine îmbrăcaţi, foarte manieraţi, au venit să-i roage pe Joaquim Sassa şi Pedro Orce să fie amabili să-i însoţească, din ordinul guvernului, în grupul cu rugămintea mai venea şi un consilier al ambasadei spaniole, care l-a salutat pe Pedro Orce, dar cu o asprime atît de ostentativă, încît nu putea proveni decît din simţul de onoare patriotic ofensat. Voiau să întreprindă o cercetare rapidă, au explicat, foarte simplă, cît durează o investigaţie de rutină pentru a adăuga la deja voluminosul dosar al rupturii peninsulei, după cît se pare iremediabilă, dacă luăm

în considerare continua sa dislocare, fatală, ca să spunem aşa. De José Anaiço nu s-au legat, probabil existau îndoieli că ar fi fost dotat cu putere de atracţie şi înrîuriri compatibile doar cu ale fluieraşului din Hamelin[28], de altfel, sturzii nici nu se zăresc în aceste clipe, străbat văzduhul cercetînd oraşul, laolaltă, în plasele din acoperiş, înşelător montate, n-au căzut decît patru vrăbii hoinare, care ar fi trebuit să aibă un sfîrşit diferit, totuşi soarta a hărăzit o altă încheiere vieţilor lor. Care soartă, întreabă vocea ironică, şi datorită acestei intervenţii neaşteptate iată că am aflat că nu există doar o soartă, contrar celor învăţate din fadouri şi alte cîntece, Ce ţi-e scris în frunte ţi-e pus, se prea poate să avem, pe nepusă masă, soarta altcuiva, asta li s-a întîmplat şi vrăbiilor, au avut soarta sturzilor.

José Anaiço a preferat să rămînă în liniştea hotelului, aşteptînd întoarcerea tovarăşilor săi, a cerut ziare, interviurile erau toate pe prima pagină, cu fotografii explozive şi titluri dramatice, Enigme care sfidează ştiinţa, Forţele ignorate ale minţii, Trei oameni periculoşi, Misterul din hotelul Bragança, atîtea scrupule am avut să-i spunem pe nume, şi poftim presa necredincioasă, Va fi spaniolul extrădat, întrebare, Am sfeclit-o de-a binelea, asta a gîndit-o José Anaiço, nu e titlu. Au trecut orele, a sosit vremea prînzului, de la Joaquim Sassa şi Pedro Orce nici albă nici neagră, sînt prinşi, întemniţaţi, îţi trece pofta de mîncare de atîta îngrijorare, Nici măcar nu ştiu încotro i-au dus, prostul de mine, ar fi trebuit să întreb, ba nu, ar fi trebuit să merg cu ei, să nu-i părăsesc, calm, probabil, chiar dacă aş fi vrut eu, nu m-ar fi lăsat să merg, probabil nu înseamnă sigur, de fapt am fost foarte mulţumit că m-au lăsat deoparte, laşitatea e mai rea decît o caracatiţă, caracatiţa îşi strînge şi-şi întinde tentaculele, laşitatea ştie doar să le strîngă, după această judecată severă se vede cît de furios este José Anaiço pe sine însuşi, mai rămîne să aflăm ce loc are sinceritatea în impulsuri şi gînduri atît de contradictorii, cel mai bine, ca în toate cazurile din viaţă, va fi să mai aşteptăm urmarea

acţiunii. Mai întîi s-a dus să-l întrebe pe director, dacă auzise cumva vreo precizare, o adresă, un nume, dar acesta a răspuns, Nu, domnul meu, nici măcar nu-i cunoşteam pe vreunul din domni, îi văzusem pentru întîia dată, atît pe portughezi, cît şi pe spaniol, într-o străfulgerare de clipă s-a luminat inteligenţa lui José Anaiço, nu era timpul pierdut, să meargă la ambasadă, ambasada ştie cu siguranţă, şi imediat o altă inspiraţie l-a surprins, o iluminare nu vine niciodată singură, presa, păi sigur, era de ajuns să se adreseze unuia din acele ziare, în cîteva ore toţi detectivii Argo, Holmes şi Lupin din redacţii aveau să cerceteze urmele dispăruţilor, necesitatea e într-adevăr mama invenţiei, în acest caz se numeşte tatăl îngrijorat, dar nu e întotdeauna acelaşi.

Uşurat a urcat în cameră José Anaiço, voia să-şi schimbe pantofii, să se spele pe dinţi, aceste purtări comune nu sînt incompatibile cu spiritul rezolut, se dă exemplul lui Othello, care fiind răcit şi fără să-şi dea seama de ce face, şi-a suflat nasul în mod ridicol înainte de a o ucide pe Desdemona, care, la rîndul ei, în ciuda presimţirilor funebre, nu s-a închis cu cheia, fiindcă o soţie nu se refuză niciodată soţului, chiar dacă ştie c-o s-o ucidă, iar pe lîngă asta Desdemona ştia prea bine că odaia nu avea decît trei pereţi, or, în această dramă José Anaiço tocmai îşi perie dinţii cu periuţa şi scuipă cînd aude pe cineva bătînd în uşă, Cine e, a întrebat, deşi glasul nu o arată, tonul e de veselă expectativă, o să-i răspundă Joaquim Sassa, Am sosit, dar amăgirea a durat foarte puţin, Fiţi amabil, pînă la urmă e camerista, O clipă, a terminat operaţia igienică, şi-a clătit mîinile, gura, s-a şters, în sfîrşit, s-a dus să deschidă, Fata e o angajată obişnuită a hotelului, cu semne şi destin atît de personale, că acesta e singurul moment din viaţa ei cînd abia de va atinge, şi doar atît cît să lase un simplu mesaj, existenţa lui José Anaiço şi a însoţitorilor săi, prezenţi şi viitori, asta se întîmplă de multe ori în teatru şi în viaţă, avem nevoie de o persoană care să vină să bată la uşă numai ca să spună, Este în salon o doamnă care vă caută. Se

uimeşte José Anaiço, dă expresie uimirii, Pe mine, iar fata adăugă ceea ce considerase că nu era necesar să spună, De fapt, a întrebat de dumneavoastră trei, dar cum ceilalţi nu-s aici, Trebuie să fie o ziaristă, şi-a spus José Anaiço, şi a zis, Cobor imediat. Fata s-a îndepărtat precum cineva care se retrage din viaţă, nu vom mai avea nevoie de ea, nu există nici un motiv ca să ne-o amintim, nici măcar cu indiferenţă. A venit, a bătut la uşă, a lăsat mesajul, care, nu se ştie de ce, n-a fost transmis prin telefon, poate că vieţii îi place să cultive, cînd şi cînd, sensul dramaticului, dacă sună telefonul ne gîndim, Ce-o fi, dacă ni se bate la uşă ne gîndim, Cine-o fi, şi îi dăm gîndului glas întrebînd, Cine e. Acum ştim c-a fost camerista, dar întrebarea a avut doar jumătate de răspuns, sau nici măcar atît, de aceea José Anaiço se gîndeşte în timp ce coboară scara, Cine-o fi, a uitat de ipoteza c-ar fi vorba de o ziaristă, aşa sînt anumite gînduri ale noastre, servesc doar ca să ocupe, prin anticipare, locul celorlalte care ar da mai mult de gîndit.

În hotel este o linişte desăvîrşită, ca într-o casă părăsită de unde s-a retras viaţa neliniştită, dar încă n-a îmbătrînit de abandon, au rămas ecouri de paşi şi glasuri, un plînset, o şoaptă de despărţire care se prelungeşte pe ultimul palier. Directorul este în picioare, în spatele tejghelei are dulăpiorul cu chei şi cu despărţiturile lor pentru mesaje, corespondenţă şi facturi, scrie într-un registru sau copiază din el cifre pentru un raport, e un om activ, chiar dacă nu prea are de lucru. Cînd José Anaiço trece prin faţă, îi face un semn din cap în direcţia salonului, la care José Anaiço răspunde cu un altul, de asentiment, Da, ştiu, asta vrea să zică, primul însemnase, mai pe larg, E acolo o doamnă care vă aşteaptă. S-a oprit José Anaiço la intrarea în salon, a văzut o femeie tînără, o fată, doar ea poate fi, nu mai e prin jur o altă persoană, deşi este umbrită de draperiile de la ferestre pare simpatică, sau chiar frumoasă, poartă pantaloni şi jachetă de culoare albastră, într-o nuanţă care trebuie să fie indigo, la fel de bine poate fi ziaristă sau nu, dar alături de scaunul pe care şade are

o valijoară, iar pe genunchi un băţ, nici mic nici mare, între un metru şi un metru şi jumătate, efectul e tulburător, o femeie îmbrăcată aşa nu se plimbă prin oraş cu un băţ în mînă, Nu cred să fie ziaristă, şi-a spus José Anaiço, cel puţin nu zăresc instrumentul de lucru, blocnotesul, pixul, magnetofonul.

Femeia s-a ridicat, şi acest gest, neaşteptat, fiindcă se spune că doamnele, conform codului de etichetă şi maniere elegante, trebuie să aştepte la locurile lor ca bărbaţii să se apropie şi să le salute, atunci vor oferi mîna sau vor întinde obrazul, în funcţie de încredere şi gradul de intimitate şi firea lor, şi vor expune surîsul de femeie, educat, sau insinuant, sau complice, sau revelator, depinde. Acest gest, sau poate nu gestul, ci faptul că există acolo, la patru paşi, o femeie în picioare aşteptînd, sau, în loc de asta, surprinzătoarea conştiinţă că s-a suspendat vremea atîta timp cît nu s-a făcut întîiul pas, e adevărat că oglinda e martor, dar al unei clipe anterioare, în oglindă José Anaiço şi femeia sînt încă doi străini, dincoace nu, aici, pentru că au să se cunoască, se cunosc deja. Acest gest, acest gest despre care mai devreme nu s-a putut spune totul, a făcut să se mişte parchetul ca o punte, balansul unei bărci pe valuri, lent şi amplu, această impresie nu se poate confunda cu tremurul cunoscut de care pomeneşte Pedro Orce, nu-i vibrează lui José Anaiço oasele, dar întreg corpul său a simţit, fizic şi material a simţit, că peninsula, din obişnuinţă şi comoditate a expresiei încă astfel numită, de fapt şi de drept navighează, o ştia doar din observaţia exterioară, acum o ştie din propria sa senzaţie. Astfel, datorită acestei femei, dacă nu cumva datorită doar acestei clipe în care a sosit ea, că mai mult decît orice contează orele în care se petrec lucrurile, a încetat José Anaiço să fie doar involuntara momeală a păsărilor nebune. Înaintează către ea, şi această mişcare, lansată în aceeaşi direcţie, se va uni cu forţa care împinge cu violenţă, fără nici un fel de rezistenţă, forma de plută la prova căreia hotelul Bragança, în chiar această clipă, este figura sculptată

şi punte, cu scuze pentru evidentul caracter impropriu al cuvintelor. Pe cît se poate.

Prietenii mei nu-s aici, a spus José Anaiço, au venit să-i cheme de dimineaţă, pentru lămuriri, nişte oameni de ştiinţă, încep să fiu îngrijorat de întîrziere, de altfel, tocmai voiam să ies, să-i caut, José Anaiço e conştient că n-ar avea nevoie de atîtea cuvinte ca să spună ceea ce era important pentru situaţie, dar nu le-a putut reţine. Ea îi răspunde, şi vocea e plăcută, joasă, dar limpede, Ceea ce am eu de spus este şi pentru unul şi pentru toţi trei, în felul ăsta poate chiar am să ştiu să mă explic mai bine. Ochii au culoarea unui cer proaspăt, Ce e un cer proaspăt, ce culoare are, de unde mi-a venit şi ideea asta, gînd al lui José Anaiço, şi cu voce tare, Luaţi vă rog loc, nu staţi în picioare. S-a aşezat ea, s-a aşezat el. Dumneavoastră sînteţi, José Anaiço, Numele meu e Joana Carda, Îmi pare bine. Nu şi-au strîns mîinile, ar fi ridicol acum, că erau aşezaţi, altfel, ca să o facă, ar trebui să se ridice puţin de pe scaune, şi mai ridicol, sau numai el, ar rămîne ridicolul la jumătate dacă jumătate de ridicol n-ar fi egală chiar cu ridicolul întreg. E într-adevăr frumoasă, şi părul, care e aproape negru, n-ar trebui să se potrivească cu ochii, de culoarea cerului proaspăt de dimineaţă, de culoarea cerului proaspăt de noapte, merg foarte bine împreună, Vă pot fi de folos cu ceva, prin această formulă de politeţe a fost tradusă gîndirea intimă. Nu ştiu dacă vom putea sta de vorbă aici, a murmurat Joana Carda, Sîntem singuri, nu ne aude nimeni, Dar curiozitatea e mare, uitaţi-vă. Mergînd ţeapăn, directorul trecea prin faţa intrării la salon, trecea şi trecea din nou, aparent dus pe gînduri ca unul care tocmai a renunţat să inventeze o nouă preocupare, din moment ce devenise inutilă. José Anaiço l-a privit grav şi fără rezultat, a coborît glasul, făcînd ca dialogul să devină astfel şi mai suspect, Nu vă pot invita să urcaţi, pe lîngă faptul că ar părea necuviincios, o fi probabil interzis ca oaspeţii să-şi primească în camere vizitatorii, Pentru mine n-ar avea importanţă, n-ar trebui să mă apăr în faţa cuiva care, desigur, nu se

gîndeşte să mă atace, De fapt nu intenţionez aşa ceva, cu atît mai mult cu cît vă văd înarmată. Zîmbeau amîndoi, dar în zîmbet era ceva forţat, constrîns, o nelinişte subită, într-adevăr conversaţia devenise prea intimă pentru nişte persoane care se cunoşteau doar de trei minute, şi doar după nume. La nevoie, ar fi bun băţul ăsta, a spus Joana Carda, dar nu de asta îl port cu mine, ca să vă spun sincer el mă poartă pe mine. Declaraţia, oricît de insolită a fost, a limpezit aerul, a echilibrat presiunile, pe cea atmosferică şi pe cea sanguină. Joana Carda ţinea strîns nuiaua pe genunchi, aştepta răspunsul, în sfîrşit, José Anaiço a spus, E mai bine să ieşim, vom discuta pe stradă, într-o cafenea sau într-o grădină, dacă doriţi. Ea a apucat valiza, el i-a luat-o din mînă, Putem s-o lăsăm la mine în cameră, dar cu băţul, Băţul nu-l las, am să iau şi valiza, poate că nu e nimerit să mă întorc aici, Cum doriţi, păcat că valiza asta e atît de mică, am fi pus băţul înăuntru, Nu toate lucrurile se nasc unul pentru altul, a răspuns Joana Carda, ceea ce, deşi evident, presupune nu puţină filosofie.

La ieşire, José Anaiço i-a spus directorului, Dacă apar prietenii mei, spuneţi-le că nu întîrzii mult, Da, domnule, mergeţi liniştit, a răspuns omul, fără să-şi ia ochii de la Joana Carda, dar nu o privea cu poftă, doar cu o vagă neîncredere, cum se poate observa la toţi directorii de hotel. Au coborît pe scări, în fund, în vîrful balustradei, era o statuetă de fontă, ornamentală, în stilul vreunui hidalgo sau paj de operă, iată o figură care prea bine ar putea fi alipită, cu globul său electric iluminat, unuia din marile promontorii portugheze sau galiciene, de la São Vicente, Espichel, Roca, Finisterre, şi altele de mai mică valoare, dar cu toate acestea nu se străduiesc mai puţin să spargă apele, totuşi destinul acestui hidalgo sau paj este să fie ignorat, poate în vreuna din zilele trecute să-l fi privit cineva cu atenţie, nu au făcut-o Joana Carda şi José Anaiço, o fi pentru că au alte griji mai serioase, cu toate că, întrebaţi, n-ar şti probabil să spună ce anume. Cine stă în răcoarea

hotelului, în acea penumbră seculară, nu-şi închipuie cît de cald e pe stradă. E august, dacă ne mai amintim bine, clima nu s-a schimbat pentru că a călătorit peninsula doar o sută cincizeci de kilometri, presupunînd că viteza s-a menţinut constantă, după cum a informat postul de radio naţional al Spaniei, n-au trecut decît cinci zile şi parcă ar fi fost un an. A spus José Anaiço, cum era şi de aşteptat, O plimbare pe zăpuşeala asta, cu valiza şi băţul în mînă, nu mă prea atrage, în zece minute vom fi terminaţi, cel mai bine ar fi să intrăm într-o cafenea, bem ceva răcoritor, Aş prefera un parc, o bancă izolată, la umbră, E pe-aici, în apropiere, un parc, în Piaţa Dom Luís, dacă ştiţi, Nu locuiesc în Lisabona, dar ştiu, Aha, nu locuiţi în Lisabona, a repetat inutil José Anaiço. Coborau pe Rua do Alecrim, ea ducea valiza şi băţul, vor fi destui trecători care să creadă despre el lucruri puţin măgulitoare, dacă nu îi duce valiza, şi despre ea lucruri puţin decente, dacă duce băţul ăla, atît e de adevărat că sîntem cu toţii nişte observatori implacabili, maliţioşi cînd se nimereşte şi chiar mai mult decît trebuie. La exclamaţia lui José Anaiço s-a limitat Joana Carda să răspundă că sosise chiar în ziua aceea, cu trenul, că o pornise direct spre hotel, restul îl vom afla acum.

Sînt aşezaţi, din fericire, la umbra copacilor, el a întrebat, Prin urmare, ce v-a adus la Lisabona, din ce pricină aţi venit să ne căutaţi, şi ea i-a spus, Pentru că trebuie să fie adevărat că dumneavoastră şi prietenii dumneavoastră aveţi un rol în ceea ce se întîmplă, Ce se întîmplă, cui, Ştiţi prea bine la ce mă refer, peninsula, sfîşierea Pirineilor, călătoria asta cum nu s-a mai văzut vreodată, Uneori şi eu îmi spun că da, e din cauza noastră, alteori găsesc că sîntem cu toţii smintiţi, O planetă care merge în jurul unei stele, rotindu-se şi tot rotindu-se, fie zi, fie noapte, fie frig, fie cald, şi un spaţiu aproape gol unde există obiecte gigantice care nu au alt nume decît cel pe care li-l dăm noi, şi un timp despre care nimeni nu ştie cu adevărat ce este, şi toate astea să fie şi ele opera unor smintiţi, Sînteţi astronom, a întrebat José Anaiço,

amintindu-şi în acea clipă de Maria Dolores, antropologul din Granada, Nu sînt astronom, dar nici neroadă, Scuzaţi-mi impertinenţa, sîntem cu toţii nervoşi, cuvintele nu spun ceea ce ar trebui, sînt prea multe, sînt prea puţine, vă rog să mă scuzaţi, Vă scuz, Pesemne că vă par sceptic pentru că mie nu mi s-a întîmplat nimic în afară de sturzi, cu toate că, Cu toate că, Cu puţin timp în urmă, în hotel, cînd v-am văzut în salon, m-am simţit ca şi cum aş fi fost pe un vas pe mare, a fost pentru prima oară, Iar eu v-am văzut ca şi cum v-aţi fi apropiat de foarte departe, Şi nu erau decît cîţiva paşi.

Veniţi din toate părţile zării, sturzii au coborît brusc peste copacii din parc. Din străzile învecinate s-au ivit persoane, alergînd, priveau în sus, arătau cu degetul, Iar au venit, a spus José Anaiço, enervat, şi mai rău e că nu vom putea vorbi cu toată mulţimea asta în jur. În acea clipă sturzii s-au ridicat în zbor cu toţii, au acoperit parcul cu o pată mare şi neagră în vibraţie, oamenii ţipau, unii amenințători, alţii tulburaţi, alţii înfricoşaţi, Joana Carda şi José Anaiço priveau fără să înţeleagă ce se întîmplă, şi atunci marea masă s-a înşiruit, a devenit triunghi, aripă, săgeată, iar apoi din trei ocoluri rapide sturzii au ţîşnit înspre sud, au traversat fluviul, au dispărut departe în zare. Curioşii, gură-cască, adunaţi acolo, au scos exclamaţii de surpriză, dar şi de decepţie, în cîteva minute parcul s-a golit, s-a simţit din nou căldura, aşezaţi pe o bancă mai rămăseseră un bărbat şi o femeie, aveau un băţ de velniş şi o valiză. José Anaiço a spus, Cred că n-au să se mai întoarcă niciodată, iar Joana Carda, Acum am să vă povestesc ce mi s-a întîmplat.

Odată recunoscută gravitatea faptelor relatate, prudenţa a hotărît ca Joana Carda să nu se instaleze la celebrul hotel, pe al cărui acoperiş încă mai aşteptau plasele, acum zadarnic, să coboare acolo sturzii. A fost o hotărîre inteligentă, a evitat, barem, să se poată confirma modificarea, pentru a doua oară,

a proverbului despre lovitură şi iepuri, şi care ar însemna să cadă în laţ, laolaltă cu cei trei suspecţi, dacă nu chiar incriminaţi deja, o femeie cu haruri în scrimă metafizică. Schimbînd textul în cuvinte mai puţin baroce şi construcţii mai aerisite, Joana Carda s-a instalat mai sus, în Hotel Borges, în plin Chiado, cu valijoara şi băţul ei de velniş, care din păcate nu e telescopic, să se strîngă, de acea oamenii o privesc intrigaţi cînd trece, iar la recepţia hotelului, glumind ca să-şi mascheze reala curiozitate, un funcţionar, respectuos de altfel, va face o discretă aluzie la nuiele care nu sînt bastoane, i-a răspuns Joana Carda prin tăcere, la urma urmelor, nu există nici o lege cunoscută care să interzică unui oaspete să transporte în camera sa o ramură de stejar, darmite o nuia subţirică, ce nici nu atinge doi metri lungime, lesne de purtat în lift, şi care, dacă o pui deoparte, într-un colţ, nici nu se bagă de seamă.

José Anaiço şi Joana Carda au stat mult de vorbă, pînă după asfinţitul soarelui, închipuiţi-vă, au întors subiectul pe toate feţele posibile, şi de fiecare dată ajungeau la concluzia că, nefiind nimic natural în el, lucrurile se petreceau ca şi cum o nouă normalitate ar fi venit să se instaleze în locul celei vechi, dar fără convulsii, zguduiri sau schimbări de culoare, care, de altfel, chiar dacă s-ar produce, tot n-ar explica nimic. Greşeala e doar a noastră, cu gustul nostru pentru dramă şi tragedie, cu nevoia de contur şi gesturi largi, ne minunăm, de pildă, în faţa unei naşteri, învălmăşeala aceea de suspine şi gemete şi ţipete, corpul care se deschide ca o smochină coaptă şi azvîrle afară un alt corp, şi asta e o minune, într-adevăr, dar nu a fost o minune mai mică ceea ce n-am putut vedea, ejacularea arzătoare în interiorul femeii, maratonul sub focuri de artificii, iar pe urmă făurirea nespus de lentă a unei fiinţe prin sine însăşi, e adevărat că şi cu ajutoare, aceea care va fi, ca să nu mergem mai departe, aceea care scrie asta, iremediabil ignorînd ce i s-a întîmplat atunci şi totodată, hai să mărturisim, nu prea cunoscător a ceea ce i se întîmplă acum. Joana Carda nu ştie şi nu poate

spune mai mult, Băţul era acolo, pe jos, am tras o linie cu el, dacă pentru că am făcut aşa ceva se petrec toate lucrurile astea, cine sînt eu să jur, trebuie venit şi văzut. Au dezbătut din nou şi din nou problema, era deja în amurg cînd s-au despărţit, ea a luat-o spre Borges în sus, el spre Bragança în jos, şi merge chinuit de remuşcări José Anaiço, căruia puţin i-a păsat de ce li se întîmplase prietenilor, ingratul, a fost de ajuns să-i apară o femeie scornind poveşti de mică vrăjitoare, şi aproape toată după-amiază s-o asculte, Trebuie mers şi văzut, repeta ea, modificînd uşor fraza, poate pentru a-l convinge definitiv, în multe cazuri e unica soluţie să spui în alt fel. La intrarea în hotelul său José Anaiço a ridicat ochii, de la sturzi nici o pană, umbra înaripată care tocmai a trecut, fugară şi catifelată ca o mîngîiere discretă, a fost un liliac la vînătoare de ţînţari şi fluturi de noapte, Micul hidalgo de pe balustradă are felinarul aprins, e acolo ca să salute, dar José Anaiço nici măcar o privire îngreţoşată nu-i aruncă, îl aşteaptă cu siguranţă o noapte grea dacă nu s-au întors Pedro Orce şi Joaquim Sassa.

S-au întors. Aşteaptă în salon, aşezaţi pe aceleaşi scaune pe care au stat Joana Carda şi José Anaiço, şi mai sînt unii care nu cred în coincidenţe, cînd tocmai coincidenţele se întîlnesc şi se pregătesc mai des în lume, dacă nu cumva coincidenţele sînt însăşi logica lumii. José Anaiço se opreşte la intrarea în salon, se pare că se va repeta totul, dar nu chiar acum, parchetul a rămas neclintit, cei patru paşi de distanţă sînt doar o distanţă de patru paşi, nici un hău interstelar, nici un salt de moarte sau de viaţă, picioarele s-au mişcat singure, apoi gurile au vorbit ca să spună ceea ce e de aşteptat, Ai fost să ne cauţi, a întrebat Joaquim Sassa, dar la o întrebare atît de simplă nu poate José Anaiço să răspundă cu simplitate, Da sau Ba, amîndouă cuvintele ar fi adevărate, amîndouă ar minţi, ar dura prea mult ca să explice, de aceea a pus la rîndul său o întrebare, la fel de legitimă şi naturală ca şi cealaltă, Unde naiba aţi fost atîta vreme. Se vede că Pedro Orce a obosit, nici

nu-i de mirare, vîrsta, orice-ar zice îndărătnicii, îşi spune cuvîntul, dar pînă şi un bărbat tînăr şi viguros ar fi ieşit terminat din mîinile doctorilor, teste peste teste, analize, radiografii, chestionare, lovituri de ciocănel în tendoane, sondaje la urechi, examinări ale retinei, electroencefalograme, nu-i de mirare că pleoapele îi atîrnă de parcă ar fi de plumb. Tot ce vreau e să dorm, spune el, savanţii ăştia portughezi erau să mă omoare. Atunci au hotărît ca Pedro Orce să se retragă în cameră pînă la ora cinei, o să coboare mai tîrziu pentru o supă de pasăre cu orez şi un piept de găină, deşi nu prea avea poftă de mîncare, i se pare că are încă stomacul plin cu substanţă radiologică. Dar n-ai făcut nici o radiografie la stomac, s-a mirat Joaquim Sassa, Păi nu, dar e ca şi cum aş fi făcut, zîmbetul lui Pedro Orce era la fel de decolorat ca un trandafir veşted. Stai să te odihneşti, i-a spus José Anaiço, Joaquim şi cu mine o să mergem să cinăm la un restaurant, vorbim despre ce s-a întîmplat, iar cînd ne întoarcem îţi batem la uşă, să vedem cum te simţi, Nu mai bateţi, mai mult ca sigur că voi dormi, aş vrea să dorm douăsprezece ore în şir, pe mîine, şi s-a retras tîrşîindu-şi picioarele. Sărmanul, în ce belea l-am băgat, asta a fost spus de José Anaiço, Şi pe mine m-au hărţuit cu examene şi întrebări, dar nu se compară cu ce i-au făcut lui, ştii de ce mi-a amintit asta, de o povestire pe care am citit-o cu mulţi ani în urmă, *Inocent între doctori* se numea, De Rodrigues Miguéis[29], Întocmai.

Pe stradă au hotărît să se mai plimbe în Doi Cai, era încă devreme pentru cină, şi puteau tăifăsui în voie. Dezorientarea era totală, a început Joaquim Sassa, şi dacă se agaţă atîta de noi e pentru că nu mai au nimic altceva, adică, de-acum chiar încep să aibă prea mult, poate din cauza ştirilor de la televizor, de ieri, şi din ziarele de azi, ai văzut titlurile celor de după-amiază, au înnebunit, le-au căzut pe cap o droaie de persoane care jură că simt şi ele tremuriciul de pămînt şi că au aruncat pietricele în rîu şi a ieşit de-acolo o nimfă, iar papagalul scoate sunete ciudate, Totdeauna se întîmplă aşa, vestea naşte veste, pe

păsărelele noastre, probabil, n-o să le mai vedem, De ce, ce s-a întîmplat, Cred c-au plecat, Aşa pur şi simplu, nici mai mult nici mai puţin, după ce nu te-au slăbit deloc o săptămînă întreagă, Aşa se pare, Le-ai văzut, Da, au traversat fluviul înspre sud şi nu s-au mai întors, Cum de-ai ştiut că plecau, erai la fereastra camerei, Nu, am fost într-un parc din apropiere, În loc de asta, mai bine ai fi încercat să afli unde eram noi, Asta şi aveam de gînd, dar pe urmă am mers în parc şi am rămas acolo, Să iei o gură de aer, Să stau de vorbă cu o femeie, Asta-i bună, halal prieten te-ai dovedit, noi în chinurile iadului şi tu la agăţat, cum n-ai putut să pui mîna pe arheoloaga din Granada, acum îţi scoţi pîrleala, Nu era arheolog, era antropolog, Tot aia e, Asta-i astronom, Nu-ţi bate joc de mine, De fapt nu ştiu ce e, ideea asta cu astronomul mi-a venit de la un lucru pe care i l-am spus, Ei, e povestea ta, eu n-am de ce să mă bag în vieţile altora, Ba ai, întîmplarea pe care mi-a povestit-o are legătură cu noi, Am priceput, e una din cele cu pietricelele, Ba nu, Atunci simte tremurături, Tot nu mă crezi, Canarul şi-a schimbat culoarea, Ironizînd cu atîta artă nu ajungi unde trebuie, Iartă-mă, adevărul e că-s mîhnit, nu pot uita că n-ai fost să ne cauţi, Ţi-am mai spus că asta intenţionam, dar tocmai atunci s-a ivit femeia, tocmai cînd mă pregăteam să ies, voiam să încep cu ambasada Spaniei, s-a ivit şi avea o întîmplare de povestit, era cu un băţ în mînă, ducea o valijoară, purta pantaloni şi jachetă albastre, are părul negru, pielea foarte albă, ochii nu ştiu bine cum, e greu de spus, Interesante amănunte pentru istoria peninsulară, mai lipseşte doar să-mi spui că doamna e frumoasă, Este, Tînără, Să spunem că da, că e tînără, deşi nu e chiar o fetişcană, După cum vorbeşti, eşti amorezat lulea, E un cuvînt mare, dar am simţit pardoseala hotelului clătinîndu-se, N-am mai auzit vorbindu-se despre acest efect, Să facem pace, Numai dacă oi fi fost băut şi nu-ţi mai aminteşti, Pace, Păi da, pace, ce voia Ochi Nu Ştiu Bine Cum, şi ce băţ era ăla, Băţul era de velniş, Nu prea sînt tare la botanică, ce-o mai fi şi

ăla velniş, Velnişul e vînj, sau ulm, şi dacă în această parte a conversaţiei pot face un comentariu lateral, îţi spun că ai o tehnică de interogatoriu excelentă. Joaquim Sassa a rîs, Oi fi învăţat azi de la meşteri buni care m-au călcat pe nervi, scuză-mă, continuă povestea cu doamna, mai are alt nume în afară de Ochi Nu Ştiu Bine Cum, Se numeşte Joana Carda, A fost prezentată, acum să pătrundem în miezul problemei, Închipuieşte-ţi că găseşti un băţ pe drum şi că, distrat sau fără vreun scop anume, tragi o linie pe pămînt, Cînd eram puştan am făcut-o de multe ori, Şi ce s-a întîmplat, Nimic, nu s-a întîmplat niciodată nimic, şi zău, a fost păcat, Acum închipuieşte-ţi că această linie ar produce, printr-un efect magic sau dintr-o cauză echivalentă, o crăpătură în Pirinei şi că munţii Pirinei s-ar frînge de sus pînă jos, iar Peninsula Iberică ar începe să navigheze în largul oceanului, Joana ta nu-i în toate minţile, Au mai fost şi altele, dar asta n-a venit din Lisabona ca să ne spună că, deoarece a tras ea o linie pe pămînt, s-a separat peninsula de Europa, Slavă Domnului, n-a dispărut încă de tot judecata pe acest pămînt, Ea a spus că linia pe care a tras-o nu dispare nici la vînt, nici cu apă aruncată peste ea, nici răzuită, nici măturată cu un tîrn, nici călcată în picioare, Baliverne, Aşa cum tu eşti cel mai puternic aruncător de greutăţi din toate timpurile, şase kile aruncate fără să trişezi la cinci sute de metri, însuşi Hercule, cu toate că era semizeu, n-ar reuşi să-ţi bată recordul, Vrei să cred că o linie trasă pe pămînt, că pe pămînt a fost, nu, se menţine în ciuda vîntului, a apei şi a măturii, Iar dacă o umpli se reconstituie, Imposibil, Nu eşti original, şi eu am folosit cuvîntul ăsta, iar Joaninha cu Ochi Nu Ştiu Bine Cum s-a mărginit să răspundă, Doar Mergînd Acolo şi Văzînd sau Doar Mergînd şi Văzînd Acolo, nu sînt sigur. A tăcut Joaquim Sassa, în această vreme mergeau pe Cruz Qucbrada[30], ce caz profanator s-o ascunde în aceste cuvinte azi inofensive, iar José Anaiço a spus, Toate astea ar fi absurde dacă nu s-ar întîmpla, iar Joaquim Sassa a întrebat, Chiar crezi asta.

Mai era încă puţină lumină de zi, nu multă, doar atîta cît să se poată vedea oceanul în plină zare, de pe această înălţime de unde se coboară spre Caxias se atinge dimensiunea marilor ape, poate de asta a murmurat José Anaiço, Sînt altele, şi Joaquim Sassa, care nu putea şti la ce alte se referea, a întrebat, Cine, Apele, apele astea sînt altele, aşa se transformă viaţa, s-a schimbat şi nu ne-am dat seama, eram liniştiţi şi socoteam că nu ne schimbaserăm, iluzie, pură amăgire, mergeam cu viaţa. Oceanul bătea cu forţă în parapetul şoselei, nu-i de mirare, aceste valuri sînt şi ele altele, obişnuite să aibă mişcări libere fără martori, numai cînd trecea vreun vas minuscul, nu leviatanul de acum, care împinge violent oceanul. Spuse José Anaiço, Hai să mîncăm acolo, în Paço de Arcos, apoi ne întoarcem la hotel, să vedem ce face Pedro, Sărmanul, l-au dat gata. L-au depus pe Doi Cai pe o stradă laterală, s-au dus în căutarea unui restaurant, dar, înainte de a intra, Joaquim Sassa a spus, În timpul examenelor şi al interogatoriilor am auzit un lucru la care noi nu ne gîndiserăm niciodată, a fost doar jumătate de cuvînt, dar suficient, cel care şi-a dat drumul la gură credea pesemne că nu eram atent, Ce anume, Pînă acum, peninsula, nu e peninsulă, dar cum naiba să-i spunem, s-a dislocat practic în linie dreaptă, între paralelele treizeci şi şase şi patruzeci şi trei, Şi ce-i cu asta, Oi fi tu bun profesor la toate celelalte materii, dar eşti slab la geografie, Nu pricep, Ai să pricepi dacă-ţi aminteşti că Azorele sînt situate între paralele treizeci şi şapte şi patruzeci, La dracu', Strigă-l, strigă-l, Peninsula o să se ciocnească de insule, Exact, Va fi cea mai mare catastrofă din istorie, Poate că da, poate că nu, şi, după cum ai spus-o cu puţin timp în urmă, toate astea ar fi absurde dacă nu s-ar întîmpla, acum hai să mîncăm.

S-au instalat, au ales mîncarea, Joaquim Sassa era hămesit, înfuleca pîine cu unt, măsline, vin, cu o lăcomie pentru care surîsul său cerea scuze, E ultima masă a condamnatului la moarte, de-abia după cîteva minute a întrebat, Şi jucătoarea cu băţul, unde se

găseşte în acest moment, A tras la hotelul Borges, din Chiado, Credeam că locuieşte în Lisabona, Nu locuieşte în Lisabona, asta mi-a spus-o, dar nu mi-a spus unde anume, nici eu n-am întrebat-o, probabil pentru că m-am gîndit că o să mergem cu ea, Pentru ce anume, Să vedem linia pe pămînt, Ai tu îndoieli, Îndoieli nu cred că am, dar vreau să văd cu ochii mei, să ating cu mîinile mele, Eşti ca tipul cu măgarul Platero, dintre munţii Morena şi Aracena, Dacă ceea ce afirmă ea e adevărat, mai mult o să vedem noi decît Roque Lozano, care nu va găsi decît apă cînd va ajunge la destinaţie, De unde ştii tu că se numea Roque Lozano, nu-mi amintesc să-l fi întrebat noi de nume, de cel al măgarului da, dar nu şi de-al lui, Oi fi visat, Şi Pedro, o să vrea să ne însoţească, Cine simte pămîntul tremurîndu-i sub picioare are nevoie de companie, Ca şi cineva care a simţit clătinîndu-se parchetul, Pace, Sărmanul Doi Cai, începe să devină mic pentru atîta lume, patru persoane cu bagaje, chiar şi de cercetaş, şi e bătrîn, sărăcuţul, Nimeni nu reuşeşte să trăiască dincolo de ultima sa zi, Eşti un înţelept, Tot e bine că te-ai convins, Parcă se isprăviseră călătoriile noastre şi fiecare urma să meargă la casa lui, la viaţa cea de toate zilele, Mergem la viaţa acestor zile, să vedem ce ne oferă, Pînă cînd nu se ciocneşte peninsula de Azore, Dacă ăsta-i sfîrşitul, pînă atunci avem viaţa garantată.

Au terminat de cinat, au pornit-o la drum fără grabă, în trapul scurt al lui Doi Cai, pe şosea era puţină circulaţie, o fi din cauza greutăţilor de aprovizionare cu benzină, au avut noroc cu cumpătarea motorului. Dar nu ne dă mîna să rămînem în pană oriunde, atunci chiar că se încheie călătoria, a observat Joaquim Sassa, şi deodată amintindu-şi, De ce ai spus că probabil au plecat sturzii, Oricine e în stare să priceapă diferenţa dintre adio şi la revedere, ce-am văzut eu a fost un adio, Dar de ce, Nu ştiu ce să-ţi spun, totuşi, e o coincidenţă, sturzii au plecat cînd a apărut Joana, Joana, Aşa se numeşte, Puteai să-i spui individa, tipa, duduia, aşa vorbeşte pudoarea masculină despre

femei atunci cînd pronunţarea numelor lor ar fi ceva prea intim, În comparaţie cu înţelepciunea ta, a mea face încă primii paşi, dar, după cum tocmai ai observat, i-am spus numele firesc, dovadă că sufletul meu n-are nimic de-a face cu acest caz, Numai dacă nu cumva, pînă la urmă, eşti mult mai machiavelic decît o arăţi, prefăcîndu-te că ai dori să dovedeşti contrariul a ceea ce de fapt gîndeşti sau simţi pentru ca eu să cred că ceea ce simţi sau gîndeşti e tocmai ceea ce doar pari că vrei să dovedeşti, nu ştiu dacă am fost clar, N-ai fost, dar nu contează, claritatea şi obscuritatea sînt aceeaşi umbră şi aceeaşi lumină, întunericul e clar, clarul e întunecat, şi cît despre a fi cineva în stare să spună de fapt şi exact ceea ce simte sau gîndeşte, te implor să nu o crezi, nu pentru că nu ar fi de dorit asta, ci pentru că nu se poate, Atunci de ce vorbesc oamenii atîta, Numai asta putem face, să vorbim, sau nici măcar să nu vorbim, toate sînt experimente şi tentative, Au plecat sturzii, a venit Joana, a plecat un cerc de prieteni, a venit un prieten, poţi să te făleşti că eşti un norocos, Asta rămîne de văzut.

La hotel era un mesaj de la Pedro Orce, pentru Joaquim Sassa, tovarăşul său de suferinţă, *No me despierten*[31], altul de la Joana Carda, telefonic, pentru José Anaiço, E totul adevărat, n-aţi visat. Pe deasupra umărului lui José Anaiço, glasul lui Joaquim Sassa a părut să sune batjocoritor, Doamna Ochi Nu Ştiu Bine Cum te asigură că e reală, de aceea nu pierde timpul visînd-o la noapte. Pe cînd urcau scara spre camere, José Anaiço a spus, Mîine, la prima oră, o sun să-i spun că vom merge la ea, dacă eşti de acord, Sînt, şi nu te supăra pentru lucrurile pe care le zic, la urma urmelor, se ştie, invidia mă face să vorbesc, Să invidiezi ceea ce doar pare să fie e o trudă în zadar, Înţelepciunea mea îmi şopteşte că totul pare doar, nimic nu e, şi trebuie să ne mulţumim cu asta, Noapte bună, înţeleptule, Vise plăcute, amice.

Într-o taină atît de mare că popoarele habar nu au avut de preambuluri, nici măcar cît negru sub unghie, pregăteau guvernele şi institutele ştiinţifice cercetarea mişcării subtile care ducea peninsula pe ocean în larg cu o constanţă enigmatică şi o stabilitate sigură. Să ştie cum şi de ce se frînseseră Pirineii era o idee la care se şi renunţase, o nădejde pierdută în cîteva zile. În ciuda enormei cantităţi de informaţii acumulate, calculatoarele cereau, cu răceală, noi date sau dădeau răspunsuri disperate, cum a fost cazul celebrului Institut Tehnologic din Massachussetts, unde programatorii s-au înroşit de ruşine cînd au primit pe terminale sentinţa peremptorie, Prea multă expunere la soare, închipuiţi-vă. În Portugalia, poate că datorită imposibilităţii, pînă astăzi, de a se primeni limbajul cotidian de anumite arhaisme persistente, concluzia cea mai apropiată care s-a putut obţine a fost, Ulciorul nu merge de multe ori la apă, metaforă care n-a făcut decît să încurce iţele, de vreme ce nu era vorba de nici un ulcior, nici de apă, dar în care nu e greu de descifrat un factor sau început de repetiţie, care prin propria sa natură, depinzînd de periodicitate, nu se ştie niciodată unde se va opri, totul depinde de durata fenomenului, de efectul acumulat al acţiunilor, ceva în genul strop cu strop o picătură găureşte piatra dură, formulă care, în mod curios, n-a fost niciodată exprimată de calculatoare, şi zău că ar fi putut, că între una şi cealaltă nu lipsesc asemănări de toate ordinele, în primul caz povara grea a apei din ulcior, în al doilea caz tot apa, dar strop cu strop, în cădere liberă, şi timpul, celălalt ingredient comun.

Sînt filosofii populare despre care am putea chibzui la nesfîrşit, dar care pentru personalul ştiinţific, geologi şi oceanologi, nu înseamnă nimic. În intenţia spiritelor simple, chestiunea ar admite chiar să fie pusă sub forma unei întrebări elementare care, în naivitatea sa, aminteşte de cea a galicianului la vederea rîului Irati atunci cînd acesta se afunda înăuntrul pămîntului, dacă vă amintiţi, Încotro se

duce apa asta, a vrut el să ştie, acum am spune altcumva, Ce se întîmplă dedesubtul acestei ape. Aici, de afară, cu picioarele bine înfipte în pămînt, privind zările, sau din aer, unde continuă neobosite observaţiile, peninsula e o masă de pămînt care pare, să insistăm asupra verbului, pare să plutească peste ape. Dar de bună seamă că nu poate pluti. Ca să plutească ar fi nevoie să se fi desprins din adîncuri, în care caz s-ar opri, inevitabil, tot din adîncuri, desfăcută în bulgări, fiindcă, presupunînd chiar că în împrejurările de faţă legea impulsului s-ar îndeplini fără prea mare abatere sau dereglare, efectul dezagregator al apei şi al curenţilor maritimi ar reduce, în mod progresiv, grosimea platformei navigante pînă la dizolvarea completă a plăcii superficiale. Prin urmare, şi fără nici o îndoială, trebuie să conchidem că peninsula alunecă pe sine însăşi, la o adîncime neştiută, ca şi cum pe orizontală s-ar fi separat în două lame, cea inferioară formînd partea crustei profunde a pămîntului, cea superioară, după cum s-a mai explicat, alunecînd lent în întunecimea apelor, între nori de nămol şi peşti înspăimîntaţi, aşa o fi navigînd în abisuri, prin cine ştie ce loc din oceane, Olandezul Zburător de tristă amintire. Teza e seducătoare şi are mister, cu un dram de imaginaţie în plus ar putea furniza cel mai fascinant capitol din Douăzeci de mii de leghe sub mări. Totuşi, acestea sînt alte veacuri, ştiinţa mult mai exigentă, şi deoarece tot nu s-a putut descoperi ce anume duce la dislocarea peninsulei pe fundul mării, atunci să meargă acolo cineva, cu ochii săi omeneşti, să vadă minunea, să filmeze împingerea uriaşei mase de piatră, să înregistreze, mai ştii, acel ţipăt de balenă, acel scrîşnet, acea sfîşiere necontenită. A venit vremea scufundătorilor.

În apnee, se ştie, nu se poate coborî prea adînc şi nici pentru mult timp. Vine pescuitorul de perle, sau de bureţi, sau de corali, se scufundă pînă la cincizeci de metri, ba chiar şaptezeci, pînă la fundul apei, rezistă vreo trei-patru minute, e totul în funcţie de antrenament şi de cerinţă. Aici sînt alte adîncimi,

iar apele cu mult mai reci, chiar dacă se protejează corpul cu costumele acelea de cauciuc care preschimbă orice om, bărbat sau femeie, într-un triton negru cu dungi şi pete galbene. Se va recurge atunci la scafandri, la buteliile cu aer comprimat, şi, cu aceste tehnici şi aparaturi mai recente, cu mii de precauţii, se vor putea atinge adîncimi de ordinul a două sute sau trei sute de metri. De acolo în jos ar fi mai bine să nu se forţeze norocul, se trimit maşini fără echipaj, ticsite cu camere de filmat şi televiziune, senzori, sonde tactile şi ultrasonice, toată aparatura potrivită unor asemenea scopuri.

Cu discreţie, concomitent, pentru a beneficia de confruntarea rezultatelor observaţiei, au început operaţiile pe coastele de nord, sud, şi vest, sub simularea unor manevre navale în cadrul programului de antrenament al Pactului Nord-Atlantic, pentru ca anunţarea investigaţiei să nu dea naştere unor noi mişcări de panică, fiindcă pînă acum, în mod inexplicabil, nici unui om din popor nu i-a trecut prin minte că peninsula ar putea să alunece peste ceea ce a fost piedestalul ei milenar. A sosit timpul să arătăm că savanţii mai ascund şi o altă neliniște chinuitoare, care decurge, ca să spunem aşa, în chip fatal, din chiar această teză care a propus ipoteza despicării adînci, orizontale, şi care se poate rezuma la o altă înspăimîntătoare întrebare de o teribilă simplitate, Ce se va întîmpla cînd se va interpune în calea peninsulei o gaură abisală, încetînd să existe aşadar, o suprafaţă continuă de alunecare. Recurgînd, aşa cum e întotdeauna de dorit, pentru o mai bună înţelegere a faptelor, la propria noastră conştiinţă, de scăldători, în acest caz, vom înţelege perfect ce ar însemna acest lucru dacă ne amintim de ceea ce se întîmplă, în stare de panică şi tulburare, cînd, pe neaşteptate, alunecă piciorul, iar cunoştinţele de natație sînt insuficiente. Alunecîndu-i peninsulei piciorul, sau picioarele, va avea loc inevitabila scufundare, afundare, sufocare, asfixiere, cine ar fi spus, după atîtea secole de viaţă mărginită, că eram hărăziţi destinului Atlantidei.

Să ne dispensăm de amănuntele care într-o zi vor fi divulgate pentru ilustrare tuturor acelora care se interesează de viaţa submarină, amănunte care, deocamdată strict secrete, se întîlnesc în jurnalele de bord, acte confidenţiale şi unele registre, cîteva cifrate. Să ne limităm să spunem că platforma continentală a fost minuţios examinată, fără rezultat. Nu s-a găsit nici o crăpătură, în afară de cele din născare, nici o frecare anormală nu s-a observat la microfoane. Odată abandonată această primă expectativă, s-a trecut la genuni. Macaralele au coborît pompele pregătite pentru marile presiuni, care, în marea adîncă şi tăcută, au căutat, au căutat şi n-au găsit nimic. Arhimede, capodoperă a investigaţiei submarine, acţionat de proprietarii săi francezi, s-a coborît la maximele străfunduri periferice, de la zona eufotică pînă la zona pelagică, iar de aici pînă la zona batipelagică, a folosit faruri, pensete, palpatoare electronice, sonde de diverse tipuri, a măturat orizontul subacvatic cu sonarul panoramic, zadarnic. Lungii versanţi, pantele abrupte, hăurile verticale se etalau în taciturna lor măreţie, în nesfîrşita lor splendoare, instrumentele înregistrau, cu multe clicuri şi lumini care se aprindeau şi se stingeau, curenţii ascendenţi şi descendenţi, fotografiau peştii, bancurile de sardine, coloniile de caracude, brigăzile de toni şi pălămide, flotile de scrumbii, oştile de peşti-spadă, iar dacă Arhimede ar transporta în pîntecele sale un laborator utilat cu necesarii reactivi, solvenţi şi alt calabalîc chimic, ar individualiza elementele naturale care sînt dizolvate în apele oceanice, mai precis, în ordinea descrescătoare a cantităţilor şi pentru garanţia culturală a unei populaţii care nici nu visează că există atîtea lucruri în marea în care se scaldă, clor, sodiu, magneziu, sulf, calciu, potasiu, crom, carbon, stronţiu, bor, siliciu, fluor, argon, azot, fosfor, iod, bariu, fier, zinc, aluminiu, plumb, staniu, arsenic, cupru, uraniu, nichel, mangan, titan, argint, tungsten, aur, ce bogăţie, Dumnezeule, şi ce lipsuri mai avem pe pămîntul neclintit, numai nu se ajunge la

crăpătura ce ar explica fenomenul care, în ochii tuturor, la urma urmelor se produce, iese în evidenţă şi se adevereşte. Disperat, un savant american, din cei iluştri, a ajuns să proclame pe puntea superioară a navei hidrografice, împotriva vîntului şi a orizontului, Declar că e imposibil ca peninsula să fie în mişcare, dar un italian, cu toate că nu era atît de învăţat, însă îmbărbătat de precedentul istoric şi ştiinţific, a murmurat, totuşi nu atît de încet încît să nu-l audă acea fiinţă providenţială care le aude pe toate, *E pur si muove*. Cu mîinile goale, aspre de sare, umilite de frustrare, guvernele s-au mărginit să dea publicităţii ştirea că, sub auspiciile Naţiunilor Unite, a avut loc o examinare a eventualelor modificări aduse de dislocarea peninsulei în habitatul speciilor piscicole. Nu s-a scremut muntele să iasă un şoarece, dar oceanul a dat naştere unei plevuşti.

Călătorii au ascultat informaţia la ieşirea din Lisabona şi nu i-au acordat însemnătate, aşa cum fusese ştirea introdusă între celelalte care se refereau tot la îndepărtarea peninsulei şi care, ca importanţă, nu păreau să fie cine ştie ce. Omul se obişnuieşte cu toate, popoarele o fac chiar mai lesne şi mai grabnic, în definitiv e ca şi cum am călători acum pe un vapor imens, atît de mare încît ar fi chiar posibil să locuieşti pe el pentru tot restul vieţii fără să-i vezi prora sau pupa, încă nu era vapor peninsula atunci cînd era agăţată de Europa şi totuşi existau destui care din toate ţinuturile le cunoşteau doar pe cele în care se născuseră, spuneţi-mi atunci, vă rog, unde e diferenţa. Acum, că Joaquim Sassa şi Pedro Orce par să fie definitiv eliberaţi de furoarea analitică a ştiinţei şi nu vor mai trebui să se teamă de autorităţi, ar putea să se întoarcă fiecare acasă, la fel şi José Anaiço, de care sturzii s-au dezinteresat dintr-odată, dar această apariţie feminină, ca să spunem aşa, a făcut să se întoarcă totul la începuturi, aşa cum, de altfel, e apanajul tuturor femeilor, chiar dacă nu întotdeauna într-o manieră atît de radicală. În urma unei întîlniri chiar în acel parc, unde în ajun fuseseră Joana Carda şi José Anaiço, cei patru au hotărît, după o nouă

examinare a faptelor, să pornească toţi într-o călătorie care îi va duce la locul însemnat cu linia pe pămînt, una din acelea pe care toţi le-au făcut în viaţă, dar unică prin calităţile sale, dacă e să-l credem pe agent şi martor, coincizînd într-o singură persoană. Joana Carda nu a destăinuit încă numele locului sau al vreunui oraş învecinat, s-a mărginit să indice direcţia generală, Mergem spre nord pe autostradă, apoi vă arăt drumul. În mod discret, Pedro Orce l-a atras pe José Anaiço deoparte, să-l întrebe dacă i se părea în regulă să se aventureze astfel, supuşi orbeşte liberului arbitru al unei ţicnite cu băţul în mînă, n-o fi asta vreo capcană, vreo răpire, vreun vicleşug perfid, Al cui, a vrut să ştie José Anaiço, Asta nu mai ştiu, poate vor să ne ducă la laboratorul vreunui savant nebun, cum se vede prin filme, vreun Frankenstein, a răspuns Pedro Orce, de-acum zîmbind, Există deci motive să se vorbească atîta de imaginaţia andaluză, fierbe în puţină apă, a comentat José Anaiço, Nu că-i apa puţină, ci că focul e mare, a răspuns Pedro Orce, Lasă, a încheiat José Anaiço, ce o fi, o fi, şi s-au apropiat de ceilalţi, care începuseră o dezbatere cam aşa, Nu ştiu cum de s-a întîmplat, nuiaua era pe jos, am luat-o şi am tras linia, V-aţi gîndit pe urmă că ar fi o nuieluşă fermecată, Mi s-a părut prea mare pentru o nuieluşă, şi-apoi întotdeauna am auzit spunîndu-se că nuieluşele fermecate sînt făcute din argint şi cristal, cu o steluţă în vîrf, strălucind, Ştiaţi că era o nuia de velniş, Eu nu mă prea pricep la copaci, dar, în cazul ăsta, cred că şi un băţ de chibrit ar fi avut acelaşi efect, De ce spuneţi asta, Ceea ce trebuie să se întîmple se întîmplă, şi are multă forţă, nu-i poţi rezista, Credeţi în fatalitate, Cred în ceea ce trebuie să se întîmple, Atunci sînteţi ca José Anaiço, a spus Pedro Orce, şi el crede asta. Dimineaţa, cu un vînticel care părea o adiere jucăuşă, nu promitea o zi caldă. Mergem, a întrebat José Anaiço, Mergem au răspuns toţi, inclusiv Joana Carda, care venise să-i ia.

Viaţa e plină de întîmplări mărunte care par să nu aibă însemnătate, altele într-un anumit moment au

atras toată atenţia, iar cînd, mai tîrziu, în lumina consecinţelor lor, le apreciem din nou, se vede că despre cele din urmă a slăbit amintirea, pe cînd primele au dobîndit titlul de fapt decisiv, sau barem verigă de legătură într-un lanţ succesiv şi semnificativ de evenimente în care, ca să dăm exemplul aşteptat, nu ar avea de fapt loc această învălmăşeală de na-şi-pune, aparent atît de justificată în sine însăşi, care e aranjarea bagajelor a patru persoane într-un automobil atît de mic precum Doi Cai. Operaţia dificilă absoarbe atenţia tuturor, fiecare dă sugestii, propune şi îşi dă silinţa să ajute, dar chestiunea principală latentă în toată această foială, care determină pesemne chiar şi dispunerea ocazională a celor patru în jurul maşinii, este să se ştie lîngă cine va merge Joana Carda. Că Joaquim Sassa trebuie să-l conducă pe Doi Cai, e de la sine înţeles, la începutul unei călătorii, maşina trebuie să fie întotdeauna condusă de stăpînul său, e vorba de un punct indiscutabil care implică prestigiu, prerogativ şi simţul proprietăţii. Şoferul alternativ, la momentul oportun, va fi José Anaiço, de vreme ce Pedro Orce, nu atît datorită vîrstei, cît faptului că trăieşte pe pămînt despămîntenit şi are slujbă la tejghea, nu s-a aventurat niciodată în complexa mecanică a volanului, pedalelor şi levierelor, iar pe Joana Carda e prea devreme ca s-o întrebe dacă ştie să conducă. Astfel stînd datele problemei, se pare că cei doi ar trebui să călătorească pe bancheta din spate, mergînd în faţă, în mod logic, pilotul şi copilotul. Dar Pedro Orce e spaniol, Joana Carda portugheză, nici unul din ei nu vorbeşte limba celuilalt, în afară de asta de-abia s-au cunoscut, mai încolo nu vom spune că nu, atunci cînd va fi altă familiaritate. Locul de lîngă şofer, deşi pentru superstiţioşi, cu sprijinul faptelor experienţei, este numit locul mortului, e în general considerat un loc de distincţie, trebuind de aceea să fie oferit Joanei Carda, căreia Joaquim Sassa i-ar da locul de onoare, mergînd ceilalţi bărbaţi în spate, şi nu s-ar înţelege rău, după atîtea aventuri trăite în comun. Dar băţul de

velniş e prea mare pentru a intra în faţă, iar Joana Carda pentru nimic în lume nu s-ar despărţi de el, după cum au înţeles cu toţii. Ori, neexistînd alte alternative, va merge Pedro Orce în faţă, şi asta pentru două motive explicabile, oricare dintre ele de cea mai mare însemnătate, pentru că e un loc de distincţie, iar apoi, pentru că, la urma urmelor, fiind Pedro Orce cel mai bătrîn dintre cei prezenţi, e totodată şi cel mai aproape de moarte, în conformitate cu ceea ce numim, cu umor negru, legea naturală a vieţii. Dar ceea ce de fapt e mai presus de orice raţionamente bifurcate, este că Joana Carda şi José Anaiço vor să meargă împreună pe bancheta din spate, şi în mişcări, pauze şi aparente neatenţii au izbutit asta. Să ne aşezăm, aşadar, şi să pornim la drum.

Călătoria n-a avut istorie, asta o spun întotdeauna naratorii grăbiţi cînd socotesc că ne pot convinge că în cele zece minute sau zece ore pe care le vor şterge cu buretele nu s-a întîmplat nimic care să merite a fi semnalat. Din punct de vedere deontologic, ar fi mult mai corect, şi un altfel de loialitate, să spunem aşa, Ca în toate călătoriile, indiferent de durata şi parcursul lor, au avut loc mii de episoade, mii de cuvinte, mii de gînduri, şi cine-a spus mii ar putea spune zeci de mii, dar relatarea oricum merge tîrîş-grăpiş, de aceea îmi permit să abreviez, folosind trei rînduri pentru a parcurge două sute de kilometri, dînd de înţeles că patru persoane într-un automobil au mers tăcute, fără gînduri şi fără să se mişte, prefăcîndu-se, în sfîrşit, că nu au dat importanţă călătoriei făcute. În cazul nostru, de pildă, ar fi imposibil să nu găsim vreo semnificaţie în faptul că Joana Carda, cu toată naturaleţea, l-a însoţit pe José Anaiço atunci cînd el s-a dus să ocupe locul lui Joaquim Sassa, căruia i-a venit cheful să se odihnească după atîta condus, şi că nu se ştie prin ce exerciţii de gimnastică o fi reuşit să găsească loc în faţă şi pentru băţul de velniş, fără să incomodeze şoferul sau să afecteze vizibilitatea. Şi devine acum inutil să spunem că revenind José Anaiço pe

bancheta din spate s-a dus şi Joana Carda cu el, şi aşa a fost mereu, unde era José era şi Joana cu el, deşi nici unul dintre ei, deocamdată, nu ştie să spună de ce şi pentru ce, sau, ştiind-o, nu s-ar încumeta, fiecare clipă are propria ei savoare, iar savoarea acestei clipe încă nu s-a risipit.

Se vedeau cîteva automobile abandonate pe şosea, iar acestea, în mod invariabil, erau incomplete, le lipseau roţile, farurile, retrovizoarele, ştergătoarele, o portieră, toate portierele, banchetele, unele din maşini apăreau reduse doar la caroserie, ca nişte raci fără miez. Dar, cu siguranţă din cauza greutăţilor de aprovizionare cu benzină, traficul era redus, doar arareori trecea cîte o maşină. Mai ieşeau la vedere anumite incongruenţe, bunăoară mersul pe autostradă al unei căruţe trase de un măgar, sau un pluton de ciclişti ale căror viteze maxime posibile ar rămîne cu mult dincoace de viteza minimă pe care indicatoarele respective continuau să o impună inutil, indiferente la semnificaţia dramatică a realităţii. Şi mai erau oameni care umblau pe jos, de obicei cu rucsacul în spate, sau, în mod rustic, cu cîte doi saci pe jumătate legaţi la gură şi atîrnaţi pe umăr, ca o desagă, iar femeile cu coşul pe cap. Mulţi umblau singuri, dar erau şi familii, aparent complete, cu bătrîni, şi tineri, şi inocenţi. Cînd, puţin mai sus, Doi Cai a trebuit să iasă de pe autostradă, frecvenţa acestor drumeţi a scăzut, în proporţie cu neînsemnătatea rutieră a drumului. De trei ori a vrut Joaquim Sassa să-i întrebe încotro se duc, şi de la toţi răspunsul a fost acelaşi, Mergem hai-hui, să vedem lumea. Ştiau, de bună seamă, că lumea, lumea imediată, în deplinătatea ei, acum era mai mică decît fusese, poate tocmai de asta devenise cu putinţă visul de a o cunoaşte în întregime, şi cînd José Anaiço a întrebat, Dar casa dumneavoastră, serviciul dumneavoastră, îi răspundeau liniştiţi, Casa-i tot la locul ei, cu serviciul o să se aranjeze, există lucruri din lumea veche care nu trebuie să se amestece în lumea nouă. Şi noroc că, fiind mai discreţi sau mai prinşi cu propria lor viaţă, oamenii nu le-au întors lor

întrebarea, ar fi fost tare frumos să le răspunzi, Mergem cu doamna aceasta să vedem o linie pe care a tras-o pe pămînt cu bățul, cît despre chestiunea cu munca ar face o tristă figură, Pedro Orce ar spune poate, Mi-am lăsat bolnavii aproape fără ocrotire, iar Joaquim Sassa, Asta-i bună, funcţionari de birou sînt pe toate drumurile, nu-mi duc ei lipsa, şi-n afară de asta mă bucur de-un binemeritat concediu, iar José Anaiço, Sînt în aceeaşi situaţie, dacă m-aş duce acum la şcoală n-aş găsi elevii acolo, de-acum pînă în octombrie am timp berechet, iar Joana Carda, Despre mine nu voi vorbi, şi dacă n-am făcut-o încă faţă de oamenii ăştia cu care călătoresc, cu atît mai puţin o voi face faţă de necunoscuţi.

Trecuseră de oraşul Pombal cînd Joana Carda a spus, Acolo e o şosea către Soure, pe-acolo o luăm, de la plecarea lor din Lisabona asta a fost prima indicaţie a unei ţinte concrete, pînă acum li se părea că ar fi umblat pierduţi într-o pîclă groasă sau, adecvînd cazul particular împrejurărilor generale, fuseseră ca nişte străvechi şi inocenţi navigatori, pe mare sîntem, marea ne poartă, încotro ne-o purta marea. Erau pe cale s-o afle. Nu s-au oprit la Soure, au luat-o pe străzi înguste care se încrucişau, se bifurcau şi se trifurcau, şi uneori păreau să se rotească în jurul lor înşile, pînă cînd au ajuns într-un sat care îşi anunţa la intrare numele pe o tăbliţă, Ereira, iar Joana Carda a spus, Aici e.

Tresărind, José Anaiço, care se afla atunci la volan, a apăsat brusc pe frînă, ca şi cum linia s-ar fi aflat în mijlocul şoselei şi el ar fi fost cît pe ce s-o calce, nu c-ar fi existat pericolul să se distrugă mărturia fabuloasă, indestructibilă după spusele Joanei Carda, dar din acel soi de temere sacră care îi cuprinde chiar şi pe cei mai sceptici cînd se frînge rutina aşa cum s-a frînt un tăiş peste care voiam să lăsăm mîna să alunece, încrezători şi fără griji, în afară poate de grija de a păstra, întări şi prelungi pomenitul tăiş, şi la fel şi mîna pînă unde se poate. Joaquim Sassa a privit afară, a văzut case, copaci dincolo de acoperişuri, cîmpuri largi, se întrezăresc

mlaştinile, plantaţiile de orez, este dulcele rîu Mondego, mai bine el decît o stîncă aspră. De-ar fi acesta gîndul lui Pedro Orce, în poveste s-ar ivi negreşit Don Quijote şi trista sa figură, cea pe care o are şi cea pe care a făcut-o, în piele şi oase, sărind nebuneşte printre stîncile înalte ale munţilor Morena, ar fi absurd să aducem asemenea episoade cu cavaleri rătăcitori spre confruntare, de aceea Pedro Orce, ieşind din maşină, se mărgineşte să confirme, călcînd pe jos, că pămîntul continuă să tremure. José Anaiço i-a dat ocol lui Doi Cai, s-a dus, cavaler, să deschidă portiera de partea cealaltă, se preface că nu vede surîsul ironic şi binevoitor al lui Joaquim Sassa, şi după ce primeşte de la Joana Carda băţul de velniş, întinde mîna ca s-o ajute să iasă, ea i-o dă pe a ei, se încleştează una în cealaltă mai mult decît e necesar, pentru a garanta siguranţa sprijinului, dar nu e pentru întîia dată, întîia, şi unica pînă acum, a fost pe bancheta din spate, o pornire, şi totuşi n-au rostit atunci, şi nu rostesc nici acum, vreun cuvînt mai sonor sau mai stins, care, cu forţă egală, să se încleşteze în cuvîntul celuilalt.

Este vremea explicaţiilor, e adevărat, dar a altora, le cere întrebarea lui Joaquim Sassa, precum căpitanul vasului care, deschizînd harta sigilată, bănuieşte că va scoate o hîrtie albă. Şi acum, Acum mergem pe drumul ăsta, a răspuns Joana Carda, şi în timp ce mergem am să vă povestesc despre mine ce mai e de spus, nu că asta ar avea importanţă pentru motivul care ne-a adus aici, ci pentru că n-ar avea nici un sens să mai fiu o necunoscută pentru cine m-a urmat pînă aici, Aţi fi putut să o faceţi mai devreme, la Lisabona, sau în timpul călătoriei, a observat José Anaiço, La ce bun, sau veneaţi cu mine pentru că vă încredeaţi într-un singur cuvînt, sau cuvîntul ăsta mai avea nevoie de multe altele pentru a convinge şi atunci nu prea mai conta, Drept premiu că am crezut în dumneavoastră, Mie îmi revine alegerea premiului şi ora cînd va fi să-l dau. La asta nu a vrut José Anaiço să răspundă, şi-a mutat privirea, aruncînd-o asupra unui şir de plopi din depărtare, dar a auzit

şoapta lui Joaquim Sassa, Ce mai fată, Joana Carda a zîmbit, Nu mai sînt fată, nici femeia aprigă care vi se pare că sînt, N-aş spune aprigă, Autoritară, cu nasul pe sus, pedantă, încrezută, Dumnezeule, ce spuneţi, să zicem misterioasă şi gata, Pentru că există un mister, pentru că nu aş aduce aici pe nimeni care n-ar crede fără să vadă, nici chiar pe dumneavoastră, în care ceilalţi nu cred, Ba acum ne fac această favoare, Eu am fost mai norocoasă, n-a trebuit să spun decît un cuvînt, Să sperăm că acum nu veţi avea nevoie de multe. Acest dialog a fost numai între Joana Carda şi Joaquim Sassa, în faţa dificultăţii de înţelegere a lui Pedro Orce şi a nerăbdării abia ascunse a lui José Anaiço, exclus de bună voie. Dar această situaţie curioasă, observaţi dumneavoastră, o repetă doar, cu deosebirile care disting întotdeauna situaţiile care se repetă, pe cea din Granada, cînd Maria Dolores a vorbit cu un portughez şi ar fi preferat să stea de vorbă cu celălalt, totuşi, în cazul acesta, va fi timp să se lămurească totul, cu răbdarea treci marea.

Merg acum pe drum, care e îngust, Pedro Orce e nevoit să meargă în urmă, ceilalţi îi vor explica mai tîrziu ce au discutat, dacă pe vreun spaniol îl interesează cu adevărat vieţile portughezilor. Nu locuiesc în acest Ereira, a început Joana Carda, casa mea era la Coimbra, stau aici doar de cînd m-am despărţit de soţul meu, acum o lună, motivele, la ce-ar folosi să pomenesc motivele, uneori ajunge unul singur, alteori nici toate la un loc, dacă vieţile fiecăruia dintre voi nu v-au învăţat asta, sărmanii, şi spun vieţi, nu viaţă, pentru că avem mai multe, din fericire se suprimă unele pe altele, altfel n-am putea trăi. A sărit peste un şanţ larg, bărbaţii au urmat-o, şi cînd grupul s-a format din nou, călcînd acum pe un pămînt moale şi nisipos, de ţărînă pe care apele umflate o înnămoliseră, Joana Carda a continuat să vorbească, Stau în casa unor rude, voiam să mă gîndesc, dar nu şovăiala obişnuită, oi fi făcut bine, n-oi fi făcut bine, ce s-a făcut rămîne bun făcut, voiam să mă gîndesc la viaţă, la ce serveşte ea, la ce-am servit eu în ea, da, am ajuns la o concluzie şi cred că

nu există alta, nu ştiu cum e viaţa. Se vede pe chipul lui José Anaiço şi al lui Joaquim Sassa că sînt dezorientaţi, femeia care a descins în oraş cu băţul în mînă ca să proclame imposibile acte de agrimensură s-a dovedit a fi filosof pe cîmpiile Mondegului, şi de speţă negativă, sau, şi mai complicat încă, din acea categorie specială care spune da cînd a spus nu, care va spune nu cînd va fi spus da. José Anaiço, care are pregătire de profesor, e în stare să priceapă mai bine aceste contradicţii, nu e şi cazul lui Joaquim Sassa, le presimte doar, de aceea îl stînjenesc de două ori. A continuat Joana Carda, acum oprită din mers, pentru că s-a apropiat de locul spre care vrea să-i conducă pe bărbaţi, şi încă mai are ceva de spus, alte destăinuiri, dacă or mai fi, vor rămîne pe altădată, Dacă am venit la Lisabona ca să vă caut, nu a fost atît din cauza lucrurilor insolite de care sînteţi legaţi, ci pentru că v-am văzut ca persoane separate de logica aparentă a lucrurilor, şi tot aşa mă simt şi eu, aş fi fost dezamăgită dacă n-aţi fi venit cu mine pînă aici, dar aţi venit, pesemne că am mai simţit eu un lucru, sau l-am regăsit după ce îl pierdusem cu totul, acum haideţi cu mine.

Era o poiană îndepărtată de rîu, un cerc cu frasini în jur, care pare să nu fi fost niciodată cultivat, asemenea locuri sînt mai puţin rare decît s-ar crede, punem aici un picior şi timpul pare să rămînă suspendat, liniştea amuţeşte în alt fel, briza se simte toată pe faţă şi pe mîini, nu, nu e vorba de vrăjitorii şi făcături, nu e loc de sabaturi sau de vreo poartă spre vreun alt univers, e numai din cauza acelor copaci în cerc şi a pămîntului care pare neatins de la începutul lumii, a venit doar nisipul şi l-a înmuiat, dar dedesubt humusul e greu, vina pentru toate astea e a celui care a plantat copacii astfel, Joana Carda îşi termină explicaţia, Aici veneam eu să mă gîndesc la viaţa mea, nu cred să fie în lume vreun loc mai liniştit, dar şi neliniştit, nu e nevoie să mi-o spuneţi, dar dacă n-aţi fi venit aici n-aţi fi putut înţelege, şi într-o zi, exact azi se împlinesc două săptămîni, pe cînd străbăteam luminişul dintr-un capăt spre celălalt, ca

să mă aşez la umbra unui copac de acolo, am găsit băţul ăsta, era pe pământ, nu-l mai văzusem niciodată pînă atunci, venisem aici şi cu o zi înainte şi nu era, parcă l-ar fi aşezat cineva cu grijă, deşi nu se vedeau urme de paşi, cele pe care le vedeţi aici sînt ale mele, sau foarte vechi, ale unor oameni de demult, care au trecut pe-aici cu mult timp în urmă. Sînt la marginea poienii, Joana Carda îi mai reţine încă pe bărbaţi, sînt ultimele cuvinte, Am ridicat băţul de pe jos, îl simţeam fremătînd de parcă ar fi fost întreg copacul din care fusese tăiat, sau aşa îl simt eu acum cînd mi-l amintesc, şi în acea clipă, într-un gest mai degrabă de copil decît de adult, am tras o linie care mă despărţea de Coimbra, de omul cu care am trăit, definitiv, o linie care tăia lumea în două jumătăţi, se vede de-aici.

Au înaintat spre interiorul cercului, s-au apropiat, linia era acolo, vie, ca şi cum de-abia ar fi fost trasă, pământul răsfrînt înspre părţi, umedă cea din stratul inferior, în ciuda soarelui cald. Acum tac, bărbaţii nu ştiu ce să spună, Joana Carda nu mai trebuie să adauge alte cuvinte, este rîndul unui act riscant, care poate să transforme într-un motiv de dispreţ toată minunata sa istorie. Nivelează locul cu piciorul, netezind linia ca un raşpel, o calcă şi o bătătoreşte, parcă e un sacrilegiu. În clipa următoare, în faţa ochilor uluiţi ai tuturor, linia se reface, se recompune exact aşa cum fusese înainte, grămăjoare minuscule, grăunţele de nisip se formează din nou, se organizează din nou, îşi ocupă din nou locul, iar linia apare din nou. Între partea care a fost distrusă şi restul, spre un capăt şi spre celălalt, nu se vede nici un semn din separarea efectelor, primul şi al doilea. Spune Joana Carda, cu un glas puţin strident din cauza nervozităţii, Am măturat toată linia, am turnat apă peste ea, tot apare, dacă doriţi încercaţi şi voi, am acoperit-o chiar şi cu pietroaie, cînd le-am luat înapoi s-a refăcut totul ca mai înainte, verificaţi, ca să puteţi crede. Joaquim Sassa s-a aplecat, şi-a îngropat degetele în pământul pufos, a smuls un pumn de ţărînă, l-a aruncat departe, şi pe loc linia s-a

restabilit. A fost rîndul lui José Anaiço, dar acesta i-a cerut nuiaua Joanei Carda, a făcut cu ea o linie adîncă lîngă prima, apoi a călcat-o pe toată lungimea sa. Linia nu s-a refăcut. Acum fă şi dumneata la fel, i-a spus José Anaiço Joanei Carda. Vîrful nuielii s-a înfipt în pămînt, s-a mişcat, a deschis o rană prelungă, imediat închisă ca o cicatrice diformă cînd au călcat-o, şi tot aşa a şi rămas. A spus atunci José Anaiço, Nu-i de la nuia, nu-i de la persoană, a fost de la clipă, clipa contează. Atunci Joaquim Sassa a făcut ceea ce trebuia făcut, a ridicat de jos unul din pietroaiele pe care le folosise Joana Carda, la greutate şi înfăţişare se asemăna cu cel pe care îl aruncase în mare, şi folosind toată forţa pe care o avea l-a aruncat în depărtare, cît a putut mai tare, a căzut unde trebuia în mod normal să cadă, la cîţiva paşi, doar atît cît poate forţa omenească.

Pedro Orce asistase la probe şi experienţe, dar nu dorise să ia parte, poate fiindcă-i ajungea pămîntul care continua să-i tremure sub picioare. A luat din mîinile Joanei Carda nuiaua de velniş şi a spus, Puteţi s-o rupeţi, s-o aruncaţi, să-i daţi foc, nu mai e bună de nimic nuiaua dumneavoastră, piatra lui Joaquim Sassa, sturzii lui José Anaiço, toate au servit doar o dată, altă dată nu vor mai servi, sînt ca bărbaţii şi femeile care numai o dată sînt buni, are dreptate José Anaiço, ceea ce contează e clipa, noi o servim doar, Aşa o fi, a răspuns Joana Carda, dar băţul ăsta va rămîne cu mine, clipele nu anunţă cînd sosesc. Un cîine a apărut printre copaci, din cealaltă parte, i-a privit îndelung, apoi a traversat poiana, era un animal mare, robust, cu blana roşcată, deodată într-o fîşie de soare a părut să se aprindă în foc viu. Enervat, Joaquim Sassa a aruncat în el cu o piatră, din cele obişnuite, Nu-mi plac cîinii, dar nu l-a nimerit. Cîinele s-a oprit, deloc înspăimîntat, deloc ameninţător, s-a oprit doar ca să privească, nici măcar n-a lătrat. Ajungînd la copaci a întors capul înapoi, apoi s-a îndepărtat agale şi a dispărut. Joaquim Sassa a vrut să facă o glumă, să-şi descarce propria încordare, Să păstreze Joana nuiaua, poate o

să mai aibă nevoie, dacă prin locurile astea trec fiare aşa de mari, După cum s-a purtat, nu prea arăta a fiară.

S-au întors pe acelaşi drum, acum aveau de rezolvat nişte chestiuni practice, de pildă, făcîndu-se tîrziu pentru întoarcerea la Lisabona, unde au să rămînă bărbaţii, Dar nu-i deloc tîrziu, a spus Joaquim Sassa, chiar fără să-i dăm zor, ajungem la Lisabona tocmai bine pentru cină, După mine, cred că-i mai bine să rămînem în Figueira da Foz sau în Coimbra, mîine mai trecem pe-aici, poate că Joana are nevoie de ceva, a spus José Anaiço, şi era o foarte mare nelinişte în vocea sa, Dacă preferi aşa, a zîmbit Joaquim Sassa, şi restul frazei a trecut din cuvinte în privire, Te înţeleg prea bine, vrei să te gîndeşti la noapte, vrei să hotărăşti ce vei spune mîine, clipele nu anunţă cînd sosesc. Acum merg în faţă Pedro Orce şi Joaquim Sassa, amiaza e atît de suavă încît gîtul se strînge într-o emoţie care nu e adresată nimănui, doar luminii, cerului palid, copacilor care nu se mişcă, blîndului rîu care se ghiceşte şi care imediat mai înainte se iveşte, oglindă netedă, şi păsărilor care traversează alene, José Anaiço o ia de mînă pe Joana Carda, şi spune, Sîntem de partea asta a liniei, împreună, pentru cît timp, iar Joana Carda a răspuns, Nu mai e mult şi o vom şti.

Cînd au ajuns lîngă automobil au văzut cîinele. Joaquim Sassa s-a aplecat iar după o piatră, dar nu a mai aruncat-o. Animalul, în ciuda gestului, nu se clintise. Pedro Orce s-a apropiat de el, a întins mîna într-un gest împăciuitor, ca pentru a-l mîngîia. Cîinele a rămas liniştit, cu capul ridicat. Avea în gură un fir de lînă albastră care-i atîrna, umed. Pedro Orce i-a trecut mîna pe spinare, apoi s-a întors spre însoţitori, Există unele clipe care anunţă cînd sosesc, pămîntul tremură sub labele acestui cîine.

Omul propune, cîinele dispune, la fel de bine merge zicătoarea asta foarte nouă ca şi cea veche, un nume tot trebuie să-i dăm celui care în final decide,

nu întotdeauna cel cu rezolvările e Dumnezeu, cum se crede în general. Şi-au luat rămas-bun de-acolo, bărbaţii către Figueira da Foz, care e mai aproape, femeia la casa rudelor ospitaliere, dar cînd Doi Cai demarase şi începuse să ruleze, au văzut cu uimire generală cum cîinele se postase în faţa Joanei Carda, împiedicînd-o să înainteze. Nu a lătrat, nu şi-a arătat colţii, gestul cu băţul l-a lăsat indiferent, că numai gest a rămas. Şoferul José Anaiço s-a gîndit că iubita e în primejdie, şi, iarăşi cavaler rătăcitor, a oprit brusc maşina, a sărit şi a fugit în ajutor, acţiune dramatică cu totul nepotrivită, cum şi-a dat seama imediat, cîinele, pur şi simplu, se lungise în drum. Pedro Orce s-a apropiat, a venit şi Joaquim Sassa, care-şi ascundea antipatia sub un aer de nepăsare, Ce vrea javra, a întrebat, dar nimeni nu ştia să-i răspundă, nici măcar cîinele. Pedro Orce, aşa cum făcuse mai devreme, s-a dus la animal, i-a pus mîna pe creştet. Cîinele a închis ochii sub mîngîiere, într-un chip dureros, dacă un asemenea cuvînt este relevant, de cîini era vorba, nu de persoanele sensibile care cultivă sensibilitatea, şi pe urmă s-a ridicat, i-a privit pe toţi pe rînd, le-a dat răgazul să înţeleagă, şi a început să meargă. A parcurs vreo zece metri, s-a oprit şi a rămas în aşteptare.

Or, după cum ne-a învăţat experienţa, la fel şi filmele şi romanele au abundat în demonstraţii identice, Lassie, de pildă, stăpînea perfect această tehnică, ne spune experienţa că un cîine face asta ori de cîte ori vrea să-l urmăm. În cazul de faţă, îţi sare în ochi că a îngreunat trecerea Joanei Carda ca să-i oblige pe bărbaţi să iasă din maşină, iar dacă acum, că sînt laolaltă, le arată drumul pe care, în înţelegerea lui de cîine, trebuie să-l urmeze, o face pentru că, să ne mai fie o dată iertate repetiţiile, vrea ca laolaltă să-l urmeze. Nu e nevoie să fii inteligent ca un om ca să pricepi acest lucru, dacă un cîine oarecare ştie să comunice asta atît de simplu. Dar oamenii, care au fost înşelaţi de atîtea ori, au învăţat să experimenteze totul, se conving de toate, mai ales pe calea repetiţiei, care e cea mai uşoară, şi cînd, ca în acest caz, au

atins un nivel cultural mediu, nu se mulţumesc cu o a doua experienţă, aidoma celei dintîi, îi introduc mici variante care nu modifică radical datele de bază, spre exemplificare, s-au dus José Anaiço şi Joana Carda spre maşină, au rămas afară Pedro Orce şi Joaquim Sassa, acum o să vedem ce face cîinele. Să spunem că a făcut ce trebuia. Cîinele, care ştie prea bine că nu poate opri o maşină, decît punîndu-i-se în faţă, dar asta-i moarte curată şi nici un şofer nu-şi duce afecţiunea pentru prietenii noştri animalele atît de departe încît să tragă pe dreapta pentru a-i fi de ajutor în ultimele clipe sau pentru a îndepărta spre rigolă nefericitul trup, cîinele le-a tăiat drumul lui Joaquim Sassa şi Pedro Orce, aşa cum o făcuse înainte Joanei Carda. A treia probă, şi cea decisivă, a fost cînd au intrat toţi patru în automobil, maşina a început să meargă, şi pentru că întîmplarea a făcut ca Doi Cai să se afle în direcţia corectă, cîinele i s-a pus în faţă, de data aceasta nu ca s-o împiedice să înainteze, ci ca să-i deschidă calea. Toate aceste manevre au decurs fără asistenţa curioşilor, pentru că, aşa cum s-a mai întîmplat şi în alte dăţi de la începutul acestei relatări, anumite episoade importante au avut loc întotdeauna la intrarea sau la ieşirea din orăşele sau oraşe, şi nu în interiorul lor, cum se întîmplă în majoritatea cazurilor, şi asta ar merita fără îndoială o explicaţie, dar noi nu avem competenţa să o dăm, ce să-i faci.

José Anaiço a frînat, cîinele s-a oprit, privindu-i, şi Joana Carda a rezumat în cele din urmă, Vrea să mergem cu el. Le trebuise destul timp ca să priceapă un lucru care era evident încă de cînd animalul traversase poiana, să spunem că clipa se anunţase chiar de atunci, însă oamenii nu sînt de fiecare dată atenţi la semne. Chiar şi cînd nu mai există motiv de îndoială, încă se mai încăpăţînează să reziste la lecţie, asta face Joaquim Sassa, care întreabă, Şi de ce, mă rog, trebuie să-l urmăm, ce neghiobie mai e şi asta, să mergem patru oameni în toată firea în urma unui cîine de pripas care nici măcar nu are vreun mesaj la zgardă, salvaţi-mă, sau o plăcuţă de identificare, mă numesc Pilot, cine mă găseşte să mă

ducă la stăpînul meu, domnule cutare cutărescu, sau cutărească, pe strada aşa şi aşa, Nu te mai osteni, a spus José Anaiço, la fel de absurdă e povestea asta ca şi cele care s-au întîmplat pînă acum şi care păreau să n-aibă nici o noimă, Mă îndoiesc că ar avea vreun tîlc, Nu te îngriji de tîlcuri, asta a spus-o Pedro Orce, o călătorie n-are alt sens decît să se sfîrşească, iar noi sîntem abia la jumătatea drumului, sau la începutul lui, cine poate să ştie, spune-mi ce scop ai avut şi-ţi voi spune ce sens ai putut avea, Prea bine, şi pînă o veni ziua aia, ce hotărîre luăm. S-a aşternut tăcere. Lumina scade, ziua se îndepărtează şi lasă umbre printre copaci, de-acum e altfel şi cîntecul păsărilor. Cîinele se duce şi se lungeşte în faţa maşinii, la trei paşi de ea, îşi lasă capul pe labele de dinainte întinse, aşteaptă fără nerăbdare. Atunci Joana Carda spune, Sînt gata să merg oriunde ne duce, dacă pentru asta a venit, cînd vom ajunge la destinaţie vom şti. José Anaiço a răsuflat adînc, nu a fost un suspin, deşi există şi de uşurare, Şi eu, numai atît a spus, Şi eu, a adăugat Pedro Orce, De vreme ce toată lumea e de acord, n-o să fiu eu infamul care să vă silească să mergeţi pe jos în spatele pilotului, am să vă însoţesc, la ceva trebuie să servească şi concediul, concluzie a lui Joaquim Sassa.

A hotărî înseamnă a rosti da sau nu, suflare a gurii în afară, abia pe urmă vin greutăţile, în partea practică, după cum spune marea experienţă din popor, cîştigată odată cu trecerea timpului şi cu răbdarea de a-l suporta, cu puţine speranţe şi schimbări şi mai puţine. Mergem în urma cîinelui, în regulă, dar trebuie să ştim cum merge călăuza, de vreme ce nu ştie să explice, nu poate merge în maşină, ia-o la stînga, ia-o la dreapta, tot înainte pînă la al treilea semafor, în afară de asta, ceea ce deja e o mare încurcătură, cum ar putea încăpea un animal atît de mătăhălos într-un automobil care are toate locurile ocupate, fără a mai pomeni de bagaj şi nuiaua de velniş, deşi de asta aproape că nu-ţi mai dai seama cînd merg Joana Carda şi José Anaiço unul lîngă altul. Şi dacă tot vorbim de Joana Carda, încă

lipseşte bagajul ei, şi pe lîngă asta, înainte de a ajunge să-l îndese şi pe el în acest talmeş-balmeş, trebuie să meargă după el, să le explice verilor despre plecarea neaşteptată, însă nu pot apărea la uşa casei trei bărbaţi, Doi Cai şi un cîine, Merg cu ei, ar fi glasul adevărului inocent, dar o femeie care de atît de puţină vreme s-a despărţit de soţ nu trebuie să dea şi alte motive pentru gura lumii, mai ales în acest mediu restrîns cum e Ereira, un sat, marile rupturi sînt fără probleme în capitală şi în oraşele importante, şi chiar şi aşa doar Dumnezeu ştie cu cîte lupte şi suferinţe ale corpului şi ale simţirii.

Soarele a asfinţit, noaptea nu va întîrzia, nu e ora să începi o călătorie spre necunoscut, iar Joana Carda rău ar face dacă ar dispărea nitam-nisam, le-a spus rudelor că se duce la Lisabona să rezolve ceva, s-a dus cu un tren şi a venit cu altul. Asemenea greutăţi par noduri gordiene, atît de puternice sînt convenienţele societăţii şi ale familiei. Numai ce iese Pedro Orce din maşină, că s-a şi ridicat cîinele văzîndu-l că se apropie, şi acolo, în amurg, au stat amîndoi de vorbă, cel puţin aşa s-ar spune, deşi ştim că acest cîine nici să latre nu e în stare. Odată încheiat dialogul, Pedro Orce s-a întors în maşină şi a spus, Cred că Joana se poate duce acasă, cîinele rămîne cu noi, vedeţi voi pe unde om putea dormi şi hotărîţi cum şi unde să ne întîlnim cu toţii mîine. Nimeni nu a pus la îndoială garanţia, Joaquim Sassa a desfăcut harta şi în trei secunde s-au hotărît să rămînă în Montemor-O-Velho, sub acoperişul modestei pensiuni de acolo, Şi dacă n-o fi existînd aşa ceva pe-acolo, a întrebat Joaquim Sassa, Ne ducem la Figueira, a spus José Anaiço, de fapt cel mai bine ar fi să mizăm pe cartea sigură, ne ducem să dormim în Figueira, iar tu mîine iei cursa, te aşteptăm lîngă cazino în parcare, nu mai e nevoie să spunem că aceste instrucţiuni îi erau destinate Joanei Carda, care le-a primit fără să se îndoiască de competenţa celui care i le dădea. A spus Joana la revedere, pe mîine, şi în ultima clipă, cînd scosese deja un picior afară, s-a întors şi l-a sărutat pe José

Anaiço pe gură, iar atunci, nu ceva de complezenţă sau simplă alipire, au fost două fulgere, unul de iuţeală, altul de şoc, dar de la ultimul s-au prelungit efectele, ceea ce nu s-ar fi întîmplat dacă s-ar fi prelungit contactul buzelor, atît de dulce. Ar spune verişorii din Ereira dacă ar şti ce s-a petrecut aici, La urma urmelor nu eşti decît o uşuratică, şi noi, care credeam că de vină e soţul tău, multă răbdare trebuie să fi avut, un bărbat pe care l-ai cunoscut abia ieri, şi îl şi săruţi, nici măcar nu l-ai lăsat pe el să ia iniţiativa, o femeie trebuie să facă asta întotdeauna, pentru că, mă rog, trebuie păstrat respectul, şi-n afară de asta ai spus că te duci şi vii în aceeaşi zi, ai dormit la Lisabona, în afara casei, nu-i frumos deloc ce-ai făcut tu, dar verişoara, cînd toată lumea s-a culcat, se ridică din pat şi se duce în camera Joanei s-o întrebe cum a fost, ea îi spune că nu ştie prea bine, şi e adevărat, De ce-am făcut-o, se întreabă Joana Carda, pe cînd se îndepărtează sub penumbra deasă a copacilor, merge cu mîinile libere, aşa poate să le ducă la gură, parcă reţinîndu-şi sufletul. Valijoara a rămas în maşină, marcînd locul pentru restul bagajului, nuiaua de velniş e bine pusă la păstrare, sub paza a trei bărbaţi şi a unui cîine, care, chemat de Pedro Orce, a intrat în maşină şi s-a făcut comod pe locul Joanei Carda, cînd toţi vor fi dormind în Figueira da Foz, două femei vor mai tăifăsui încă într-o casă din Ereira în taina nopţii. Ce n-aş da să merg cu tine, îi spune verişoara Joanei, măritată şi nemulţumită de căsnicie.

Ziua următoare a mijit închisă, nu te poţi încrede în vreme, seara de ieri părea o răsfrîngere din paradis, limpede şi suavă, copacii legănîndu-şi blînd crengile, Mondego neted ca pielea cerului, nimeni n-ar spune aici că e vorba de acelaşi rîu, sub norii joşi, apa învolburată, dar bătrînii dau din umeri, Prima zi de august, prima zi de iarnă, spun ei, ce noroc că prima zi a întîrziat aproape o lună. Joana Carda a sosit în zori, dar José Anaiço o aştepta deja în maşină, aşa au hotărît ceilalţi doi bărbaţi, pentru ca îndrăgostiţii să poată fi singuri şi să stea de vorbă

înainte de a o porni cu toţii la drum, în ce direcţie, asta încă nu se ştie. Cîinele şi-a petrecut noaptea la adăpostul automobilului, dar acum se plimbă pe plajă cu Pedro Orce şi Joaquim Sassa, discret, frecîndu-şi creştetul de piciorul spaniolului, a cărui companie a ales-o în mod manifest.

În parcare, printre alte automobile mai de soi, Doi Cai nu face o impresie prea grozavă, una la mînă, pe lîngă asta, cum am mai explicat, dimineaţa e aspră, nimeni nu se plimbă prin jur, două la mînă, aşadar nimic mai firesc decît să se îmbrăţişeze imediat José Anaiço şi Joana Carda, ca şi cum ar fi fost despărţiţi de un an de zile şi ar fi suferit de dor din prima zi. S-au sărutat cu nesaţ, pătimaş, nu a fost un fulger, ci un şir de fulgere, cuvinte au fost mai puţine, e greu să vorbeşti într-un sărut, dar, în sfîrşit, după cîteva minute s-au putut auzi, Mi-eşti dragă, cred că te iubesc, a spus José Anaiço sincer, Şi tu mi-eşti drag, şi eu cred că te iubesc, de-aceea te-am sărutat ieri, nu, nu-i chiar aşa, nu te-aş fi sărutat dacă n-aş fi simţit că te iubesc, dar pot să te iubesc mult mai mult, Nu ştii nimic despre mine, Dacă cineva, ca să-i placă de altcineva, ar aştepta să-l cunoască, nu i-ar ajunge viaţa întreagă, Te îndoieşti că doi oameni se pot cunoaşte, Dar tu, crezi asta, Pe tine te întreb, Mai întîi spune-mi ce înseamnă a cunoaşte, N-am un dicţionar la mine, În cazul ăsta, a recurge la dicţionar înseamnă să afli ceea ce ştiai dinainte, Dicţionarele spun doar ceea ce le poate servi tuturor, Repet întrebarea, ce înseamnă a cunoaşte, Nu ştiu, Şi totuşi poţi iubi, Pot să te iubesc pe tine, Fără să mă cunoşti, Aşa se pare, Numele tău, Anaiço, de unde vine, Un bunic de-al meu se numea Inácio, dar acolo, în sat, i-au schimbat numele, s-au apucat să-i spună Anaiço, cu timpul a devenit numele familiei, şi tu, de ce te numeşti Carda, Pe vremuri familia se numea Cardo[32], dar pe o bunică de-a mea care, după ce i-a murit soţul, a rămas cu familia pe cap, au început s-o numească aşa, Carda[33], îşi meritase pe deplin propriul său nume de femeie, Am crezut că eşti cuişor, Acum aş putea fi, şi încă ceva, am căutat odată în dicţionare

şi am văzut că mai înseamnă Carda şi un instrument de dilacerat cărnurile, sărmanii martiri, jupuiţi, arşi, decapitaţi, dilaceraţi, Asta mă aşteaptă, Dacă m-aş întoarce la numele de Cardo n-ai cîştiga nimic la schimb, Ai să înţepi întotdeauna, Nu, eu nu sînt numele pe care-l port, Cine eşti, atunci, Eu. José Anaiço a întins mîna, a mîngîiat-o pe faţă, a murmurat, Tu, ea a făcut la fel, a repetat cu voce joasă, Tu, şi ochii i s-au umplut de lacrimi, poate pentru că era încă sensibilă la viaţa ei de-abia trecută, iar acum, era normal să urmeze asta, va dori să ştie despre viaţa lui, Eşti însurat, ai copii, ce faci, Am fost însurat, n-am copii, sînt învăţător. Ea a răsuflat adînc, dacă n-a fost cumva un suspin de uşurare, apoi a spus, zîmbind, Ar fi mai bine să-i chemăm, sărmanii, mor de frig. José Anaiço a spus, Cînd i-am povestit lui Joaquim prima noastră întîlnire, am vrut să-i descriu culoarea ochilor tăi, dar n-am fost în stare, am spus culoarea cerului nou, am spus nişte ochi nu ştiu bine, şi el s-a agăţat de cuvînt, a început să te cheme chiar aşa, Cum, Doamna Ochi Nu Ştiu Bine Cum, desigur că în prezenţa ta nu îndrăzneşte, Îmi place numele, Îmi place de tine, şi-acum trebuie să-i chemăm.

Un braţ făcînd semne, altul din depărtare care răspunde, agale pe nisip au venit Pedro Orce şi Joaquim Sassa, cîinele mare şi blînd între cei doi. După cum a făcut semn cu mîna, a spus Joaquim Sassa, a decurs bine întîlnirea, orice auz cu experienţă de viaţă ar desluşi fără greutate în tonul acestor cuvinte o melancolie reţinută, care e un sentiment nobil, prefăcută în invidie, sau resentiment, pentru cine preferă o expresie mai şlefuită. Îţi place şi ţie de fată, a întrebat Pedro Orce, înţelegător, Nu, nu e asta, sau ar putea fi chiar şi asta, problema mea e că nu ştiu de cine să-mi placă şi cum să fac ca să-mi placă în continuare. La această declaraţie total negativă nu a ştiut Pedro Orce ce să răspundă. Au intrat în maşină, bună dimineaţa, ne pare bine că te vedem din nou, fii binevenită la bord, încotro ne-o duce aventura asta, fraze artificiale şi

joviale, greşită ultima, mai exact ar fi dacă s-ar fi spus aşa, Încotro ne-o duce cîinele ăla. José Anaiço a dat drumul la motor, dacă e la volan poate rămîne acolo, a făcut manevrele necesare pentru a ieşi din parcare, Acum ce fac, o iau la dreapta, o iau la stînga, stătea în această şovăială prefăcută, ca să dea timp, atunci cîinele s-a răsucit în jurul propriului său corp, şi, într-un trap înfrînat, dar iute, atît de regulat încît părea mecanic, a început să meargă în direcţia nordului. Cu firul albastru atîrnîndu-i în bot.

Aceasta a fost ziua însemnată cînd de-acum îndepărtata Europa, după ultimele măsurători cunoscute, ajunsese cam la o distanţă de vreo două sute de kilometri, s-a văzut zdruncinată, din temelii pînă la acoperiş, de o convulsie de natură psihologică şi socială care în mod dramatic i-a pus în primejdie de moarte identitatea, negată, în acea clipă decisivă, în fundamentele sale particulare şi intrinseci, naţionalităţile, atît de laborios formate de-a lungul atîtor şi atîtor secole. Europenii, de la cei mai mari conducători pînă la cetăţenii de rînd, se obişnuiseră repede, bănuim cu un sentiment neexprimat de uşurare, fără ţinuturile din extremul occident, iar dacă noile hărţi, puse numaidecît în circulaţie pentru actualizarea culturală a vulgului, mai provocau încă vederii un anume disconfort, o fi numai din motive de ordin estetic, acea indefinibilă impresie de indispoziţie pe care cu siguranţă a provocat-o în timp, şi chiar şi azi ne-o provoacă nouă, lipsa braţelor lui Venus din Milo, că ăsta-i numele cel mai sigur al insulei unde-a fost găsită, Aşadar Milo nu e numele sculptorului[34], Nici pomeneală, Milo e insula unde sărăcuţa de ea a fost descoperită, a înviat din adîncuri precum Lazăr, dar nu s-a înfăptuit încă nici o minune care să facă să-i mai crească o dată braţele.

Cu trecerea secolelor, dacă ele vor trece, Europa nici nu-şi va mai aminti de vremea cînd era mare şi intra direct în ocean, aşa cum noi, astăzi, nu mai reuşim să ne-o imaginăm pe Venus cu braţe. Desigur că nu se pot ignora pagubele şi tulburările care curg de-a lungul Mediteranei, cu mareele, oraşele riverane

distruse la ţărm, hotelurile care aveau trepte spre plajă şi acum nu mai au nici plajă şi nici trepte, şi Veneţia, Veneţia e ca un smîrc, e un sat palafit ameninţat, s-a dus frumosul turism, copiii mei, dar dacă ar lucra olandezii repede, în cîteva luni, oraşul Dogilor, Aveiro al Italiei[35], şi-ar putea redeschide porţile publicului nerăbdător, mult ameliorat, fără vreun pericol de scufundare catastrofică, fiindcă sistemele de echilibru hidraulic comunicant, digurile, ecluzele, valvulele de umplere şi descărcare vor asigura un nivel constant al apelor, acum le revine italienilor sarcina întăririi structurilor inferioare ale oraşului pentru ca acesta să nu se afunde trist în noroi, lucrul cel mai dificil, daţi-mi voie să v-o spun, a fost făcut, să le mulţumim descendenţilor acelui flăcău eroic care, doar cu vîrful fraged al degetului arătător, a evitat ca oraşul Harlem să dispară de pe hartă prin inundaţie şi potop.

Salvîndu-se Veneţia, se va găsi o soluţie şi pentru restul Mediteranei. De cîte ori n-au trecut pe aici ciuma şi războiul, cutremure şi incendii, şi de fiecare dată acest ţinut sinuos a renăscut din pulbere şi cenuşă, făcînd din suferinţa amară dulceaţa vieţii, din tentaţia barbară civilizaţie, teren de golf şi piscină, iaht pe apă şi decapotabilă pe chei, omul e cea mai adaptabilă creatură, mai ales cînd merge spre mai bine. Deşi nu este măgulitor să o mărturisim, pentru anumiţi europeni simplul fapt că s-au văzut scăpaţi de popoarele occidentale incomprehensibile, aflate acum în derivă fără catarg pe întinsul oceanului, de unde n-ar fi trebuit să vină niciodată, a fost, el însuşi, o binefacere, făgăduinţa unor zile şi mai confortabile, cum e sacul şi peticul, am început în sfîrşit să ştim ce este Europa, dacă n-or mai rămîne în ea, încă, parcele nelegitime care, mai devreme sau mai tîrziu, într-un fel sau altul se vor dezlega şi ele. Să punem rămăşag că în viitorul nostru final vom fi reduşi la o singură ţară, chintesenţă a spiritului european, sublimat perfect simplu, Europa, adică, Elveţia.

Totuşi, dacă există astfel de europeni, mai există şi alt fel de europeni. Rasa neliniştiţilor, drojdie a necuratului, nu se stinge uşor, oricît şi-ar da osteneala augurii s-o prevestească. Ea e cea care urmăreşte cu privirea trenul care trece şi se întristează de dorul călătoriei pe care nu o va face, ea e cea care nu poate vedea o pasăre în văzduh fără a simţi un dor de zbor alcionic, ea e cea care, atunci cînd dispare un vas în zare, îşi smulge din suflet un suspin tremurat, s-a gîndit la iubita care a fost şi erau atît de aproape, doar el ştia ce înseamnă să fii atît de departe. Aşadar, una din aceste persoane nonconformiste şi fără linişte a îndrăznit să scrie pentru prima dată cuvintele scandaloase, semn al unei evidente perversiuni, *Nous aussi, nous sommes ibériques*, a scris-o pe un colţ de perete, cu teamă, ca unul care, neputînd încă să-şi proclame dorinţa, nu mai suporta s-o ascundă. Fiind, după cum se poate citi, în limba franceză, s-ar putea considera că a fost în Franţa, e cazul să spunem, Gîndiţi fiecare ce vreţi, ar fi putut la fel de bine să fie în Belgia sau Luxemburg. Această declaraţie inaugurală s-a răspîndit cu iuţeală, a apărut pe faţadele marilor clădiri, pe frontoane, pe asfaltul străzilor, în vagoanele de metrou, pe poduri şi viaducte, europenii fideli şi conservatori protestau, Anarhiştii ăştia sînt nebuni, mereu e aşa, se dă toată vina pe seama anarhiştilor.

Dar fraza a depăşit hotarele, şi după ce le-a depăşit s-a constatat că de fapt apăruse şi în alte ţări, în germană *Auch wir sind Iberisch*, în engleză *we are iberians too*, în italiană *Anche noi siamo iberici*, şi deodată a fost ca un praf de puşcă, ardea pretutindeni cu litere roşii, negre, verzi, galbene, violete, un foc ce părea de nestins, în olandeză şi flamandă *Wij zijn ook Iberiërs*, în suedeză *Vi ocksa är iberiska*, în finlandeză *Me myöskin olemme iberialaisia*, în norvegiană *Vi ogsa er iberer*, în daneză *Ogsaa vi er iberiske*, în greceşte *Eímaste íberoi ki emeís*, în frigiană *Ek Wv Binne Ibeariërs*, şi mai departe, deşi cu o timiditate evidentă, în poloneză *My też jesteśmy*

iberyjczykami, în bulgară *Nie sachto sme iberiytzi*, în maghiară *Mi is ibérek vagyunk*, în rusă *Mi toje iberitsi*, în română *Şi noi sîntem iberici*, în slovacă *Ai my sme iberčamia*. Însă culmea, apogeul, acmeea, cuvînt rar, pe care nu-l vom mai folosi, a fost cînd pe zidurile Vaticanului, pe venerabilii pereţi şi pe coloanele bazilicii, pe soclul statuii Pietà a lui Michelangelo, pe cupolă, în enorme litere azurii pe caldarîmul Pieţii Sfîntul Petru, exact aceeaşi frază a apărut în latină, *nos quoque iberi sumus*, ca o sentinţă divină la pluralul majestăţii, un *mane teckel fares*[36], al noilor ere, iar papa, de la fereastra apartamentelor sale, înspăimîntat de-a binelea, făcea în spaţiu semnul crucii, zadarnic, căci această cerneală e din cele tari, zece congregaţii la un loc n-ar dovedi-o, înarmate cu perii de sîrmă, leşie, piatră ponce şi răzuitori, în plus, cu ajutorul diluanţilor, vor avea aici de lucru pînă la următorul sinod.

Peste noapte, Europa s-a văzut acoperită cu inscripţii. Ceea ce la început nu fusese pesemne decît o simplă şi neputincioasă răbufnire a unui visător, s-a răspîndit pînă a devenit strigăt, protest, manifestaţie pe stradă. Fenomenul a început prin a fi subestimat, exprimările sale au fost ţinta batjocurilor. Dar nu după multă vreme, autorităţile au început să se îngrijoreze în faţa unui proces care de data aceasta nu putea fi atribuit unei manevre din exterior, fiind el însuşi cîmp al acţiunilor subversive, şi această împrejurare a scutit, cel puţin, truda de a cerceta ce exterior ar fi acela, identificat nominal. Devenise o modă să iasă contestatarii pe stradă cu inscripţii pe rever, sau, şi mai libertin, lipite pe piept şi pe spate, pe picioare, pe toate părţile corpului şi în toate acele limbi, pînă şi în dialectele regionale, în diverse idiomuri, pînă la urmă şi în esperanto, dar pe asta era greu s-o pricepi. O acţiune de contraofensivă decisă de guvernele europene s-a soldat cu organizarea unor dezbateri şi mese rotunde la televiziune, cu participarea principală a celor care fugiseră din peninsulă cînd s-a produs ruptura şi a devenit ireversibilă, nu cei care fuseseră acolo ca turişti şi

care, sărmanii, nu-şi reveniseră încă din spaimă, ci aceia provenind chiar de acolo, cei care, în pofida strînselor legături de tradiţie şi cultură, de proprietate şi putere, întorseseră spatele bramburelii geologice şi aleseseră stabilitatea fizică a continentului. Aceste persoane au trasat cadrul sumbru al realităţilor iberice, au dat poveţe, cu multă claritate şi în deplină cunoştinţă de cauză, pentru turbulenţii care în mod imprudent erau gata să pună în pericol identitatea europeană, şi au încheiat intervenţia în dezbatere cu o frază definitivă, privind în ochii telespectatorilor într-o atitudine de mare francheţe, Faceţi ca mine, alegeţi Europa.

Efectul nu a fost deosebit de eficace decît poate în protestele împotriva discriminării căreia îi căzuseră victime adepţii peninsulei, care, dacă independenţa şi pluralismul democratic nu ar fi fost cuvinte goale, ar fi trebuit să fie prezenţi la televizor pentru a-şi susţine raţiunile, dacă le aveau. Precauţia e de înţeles. Înarmaţi cu raţiunile pe care controversa despre raţiune le creează întotdeauna, tinerii, pentru că mai ales ei declanşau acţiunile cele mai spectaculoase, şi-ar fi putut fundamenta cu mai multă convingere protestul, atît la şcoală, cît şi pe stradă, şi în familie, să nu uităm. Rămîne discutabil dacă tinerii, echipaţi cu raţiuni, ar fi lăsat deoparte acţiunea directă, caz care s-ar isprăvi prin efectul împăciuitor al inteligenţei, spre deosebire de ceea ce a fost convingere de la începutul secolelor. Rămîne de discutat, dar nu merită, pentru că între timp s-a aruncat cu pietre în clădirile televiziunii, s-au spart magazinele care vindeau televizoare în ciuda disperării comercianţilor care se tînguiau, Da' nu-i vina mea, inocenţa lor relativă nu-i ajuta la nimic, detunau lămpile ca nişte petarde, cutiile erau aruncate claie peste grămadă pe străzi, li se dădea foc, rămîneau doar scrum. Venea poliţia, încărca armele, se răspîndeau insurgenţii, şi acest joc de-a v-aţi ascunselea a durat opt zile, pînă în cea în care sîntem, cînd din Figueira da Foz au plecat, în urma unui cîine, trei bărbaţi şi femeia unuia din ei, căci

asta era fără să fi fost încă, sau care nefiind încă asta era, cine are vreo ştiinţă despre acordurile şi întîlnirile inimilor va înţelege ambiguitatea. În timp ce ei călătoresc spre nord, Joaquim Sassa a şi spus, Dacă trecem prin Porto ne oprim pe la mine, sute de mii, milioane de tineri de pe întreg continentul au ieşit la aceeaşi oră pe stradă, înarmaţi nu cu raţiuni, ci cu bîte, cu lanţuri de bicicletă, cu cîngi, cuţite, răngi, foarfeci, de parcă ar fi înnebunit de furie, dar şi de frustrare şi durere anticipată, şi strigau, Şi noi sîntem iberici, cu aceeaşi disperare care-i făcea pe comercianţi să geamă, Da' nu-i vina noastră.

După ce s-au înseninat spiritele, cîteva zile şi săptămîni mai tîrziu vor veni psihologii şi sociologii să demonstreze că, la urma urmelor, acei tineri nu voiau să fie de fapt iberici, ceea ce făceau, profitînd de un pretext oferit de împrejurări, era să dea frîu liber visului de neînfrînat care, durînd atît cît durează viaţa, are în general în tinereţe întîia sa răbufnire, sentimentală sau violentă, neputînd fi într-un anume fel e în celălalt fel. Între timp s-au dat bătălii pe cîmpul de luptă, sau pe stradă şi în piaţă, ca să fim mai exacţi, au fost răniţi cu duiumul, vreo trei-patru morţi, cu toate că autorităţile au încercat să camufleze tristele cazuri în confuzia şi contradicţia ştirilor, niciodată n-au ajuns să afle cu siguranţă mamele din august cîţi fii le-au dispărut, datorită simplului motiv că n-au ştiut să se organizeze, întotdeauna sînt cîteva care rămîn pe dinafară, erau ocupate să-şi jelească nenorocirea, sau să aibă grijă de fiul care le rămăsese, sau dedesubtul soţului să mai facă un fiu, de asta pierd mamele întotdeauna. Gaze lacrimogene, tunuri cu apă, bastoane de cauciuc, scuturi şi viziere, pietre smulse din caldarîm, ţevi de la conducte, suliţe ad-hoc din gardurile parcurilor, iată cîteva din armele folosite de o parte şi de alta, anumite inovaţii cu efecte mai dureros persuasive au început să fie testate aici de diverşi poliţişti, războaiele sînt ca nenorocirile, nu vin niciodată singure, primul experimentează, al doilea perfecţionează, al treilea e pentru că merită,

fiind fiecare pe rînd, în funcţie de unde începe numărătoarea, al treilea, al doilea, primul. Pentru almanahurile cu memorii şi amintiri a rămas ultima frază a acelui blajin băiat olandez, atins de un proiectil de cauciuc care, printr-o deficienţă de fabricare, ieşise mai tare ca oţelul, dar legenda se va răspîndi imediat şi fiecare ţară va reclama paternitatea, rămînînd proiectilul, desigur, nerevendicat, iar fraza n-a fost atît pentru semnificaţia sa obiectivă, cît pentru că a fost frumoasă, romantică, incredibil de tinerească, iar ţărilor le place asta, mai ales fiind vorba de cauze pierdute, ca aceasta, În sfîrşit, sînt iberic, şi, spunînd asta, şi-a dat duhul. Ştia băiatul ăsta ce vrea, sau credea că o ştie, ceea ce, atunci cînd nu există altceva mai bun, ajunge uneori, nu era ca Joaquim Sassa, care nu ştie de cine să-i placă, însă acesta e încă viu, poate îi va veni ziua, dacă va fi atent la ocazie.

Dimineaţa s-a făcut amiază, amiaza se va face noapte, pe această şosea lungă aproape încolăcită de mare merge cîinele în chip de călăuză în trapul lui sigur, dar nu e copoi alergător, nici pe departe, chiar şi Doi Cai, cu toate că hodorogit, ar fi în stare să meargă mai repede decît a dovedit-o în ultimele zile, Şi mersul ăsta nu-i face bine deloc, se nelinişteşte Joaquim Sassa, acum la volan, dacă se întîmplă vreo avarie la mecanismul obosit, măcar să fie în mîinile sale. Radioul, cu baterii proaspete, a dat de ştire despre evenimentele catastrofale din Europa şi a citat surse bine informate după care s-ar face presiuni internaţionale asupra guvernelor portughez şi spaniol pentru a pune capăt situaţiei, ca şi cum în mîinile lor ar sta puterea de a realiza un asemenea deziderat, ca şi cum a fi guvern într-o peninsulă în derivă ar fi acelaşi lucru cu a-l conduce pe Doi Cai. Protestele au fost refuzate demn, cu orgoliu masculin din partea spaniolilor şi feminină morgă din partea portughezilor, fără discreditare sau înfumurare de sex, anunţîndu-se că premierii vor lua cuvîntul chiar în acea noapte, fiecare în ţara sa, desigur, dar de comun acord. Ceea ce a provocat o anume

perplexitate este prudenţa Casei Albe, în general atît de pregătită să intervină în afacerile lumii, oriunde ar aduce ele avantaje, existînd totuşi unii care să susţină că americanii nu sînt dispuşi să se angajeze în problemă înainte de a vedea unde oare, literalmente, se va opri totul. Între timp, totuşi, din Statele Unite ale Americii a venit aprovizionarea cu carburanţi, cu o anumită neregularitate, e adevărat, dar trebuie să le fim recunoscători pentru că în locuri îndepărtate este încă posibil să se găsească benzină, o pompă da, una ba. De n-ar fi americanii, drumeţii aceştia ar trebui să umble pe jos, dacă tot nu s-ar lăsa păgubaşi de mersul după cîine.

Cînd s-au oprit să ia prînzul, animalul a rămas în afara restaurantului, fără să opună rezistenţă, o fi înţeles că însoţitorii săi umani aveau nevoie să se alimenteze. La sfîrşitul mesei, Pedro Orce a ieşit înaintea celorlalţi, aducea nişte resturi, dar cîinele nu a vrut să mănînce, îţi dădeai seama de ce, erau semne de sînge proaspăt pe blană şi în jurul gurii. A fost la vînătoare, a spus José Anaiço, Dar tot are firul albastru, a observat Joana Carda, faptul ăsta e mai ciudat decît celălalt, în definitiv, cîinele nostru, dacă e ceea de credem noi, duce această viaţă de vagabond de vreo două săptămîni, iar dacă a străbătut toată peninsula pe jos, din Pirinei pînă aici, şi cine mai ştie pe unde, nu se poate să fi avut pe cineva care să-i umple farfuria cu regularitate sau să-l consoleze cu vreun os. Cît despre firul albastru poate fi aruncat pe jos şi apoi înhăţat din nou, ca un vînător care-şi ţine respiraţia pentru a trage şi apoi respiră iar, normal. A spus Joaquim Sassa, în fine binevoitor, Căţeluş frumos, dacă vei putea să ai grijă de noi după cum se pare că ştii să ai grijă de tine, sîntem bine încredinţaţi competenţei tale canine. Cîinele a scuturat din cap, mişcare pe care nu ştim cum s-o interpretăm. Apoi a coborît spre şosea şi şi-a reluat mersul, fără a privi înapoi. Amiaza e mai bună decît dimineaţa, e soare şi al naibii cîine, sau cîinele ăsta al naibii, îşi reia trapul neobosit, cu capul plecat, cu botul alungit, cu coada în prelungirea spinării, blana arămie, Ce rasă o fi, a

întrebat José Anaiço, De n-ar fi coada aia, ar putea fi corcitură de prepelicar cu ciobănesc, a spus Pedro Orce, A mărit viteza, a observat Joaquim Sassa, satisfăcut, iar Joana Carda, poate doar ca să nu tacă, Ce nume i-or fi dat, mai devreme sau mai tîrziu, e inevitabil, ajungem veşnic la chestiunea cu numele.

Primul ministru le-a vorbit portughezilor, şi a spus, Portughezi, în ultimele zile, cu intensificare subită în ultimele douăzeci şi patru de ore, ţara noastră a ajuns să fie ţinta unor presiuni pe care fără exagerare le-aş putea clasifica drept inadmisibile, provenind din aproape toate ţările europene, unde, după cum se ştie, s-au observat serioase perturbări ale ordinii publice, care s-au văzut brusc agravate, fără vreo răspundere de-a noastră, de ieşire în stradă a unor mase mari de manifestanţi care, într-o manieră entuziastă, au dorit să-şi exprime solidaritatea cu ţările şi popoarele peninsulei, ceea ce a dus la evidenţierea unei grave contradicţii în care se zbat guvernele Europei, de care noi nu mai aparţinem, în faţa profundelor mişcări sociale şi culturale ale acestor ţări care văd în aventura istorică în care ne găsim aruncaţi făgăduinţa unui viitor mai fericit şi, pentru a spune totul în cîteva cuvinte, speranţa unei reîntineriri a omenirii. Or, aceste guverne, în loc să ne sprijine, ca dovadă a unei omenii elementare şi a unei conştiinţe culturale efectiv europene, au hotărît să ne facă ţapi ispăşitori ai greutăţilor lor interne, somîndu-ne în mod absurd să oprim deriva peninsulei, cu toate că, cu mai mult simţ şi respect pentru fapte, ar fi trebuit s-o numească navigare. Această atitudine e cu atît mai lamentabilă cu cît se ştie că în fiecare oră care trece ne îndepărtăm cu vreo şapte sute cincizeci de metri de ceea ce sînt acum coastele occidentale ale Europei, ceea ce face ca guvernele europene, care niciodată în trecut nu s-au arătat cu adevărat dornice să ne aibă alături, să vină acum să ne someze să facem ceva ce de fapt nu vor, ba, mai mult, ştiu că nu e posibil. Sălaş incontestabil

de istorie şi de cultură, Europa, în aceste zile tulburi, arată, la urma urmelor, că este lipsită de bun simţ. Nouă, care păstrăm seninătatea celor puternici şi drepţi, ne revine sarcina, ca guvern legitim şi constituţional ce sîntem, să respingem energic presiunile şi amestecurile de orice fel şi de orice provenienţă, proclamînd în faţa lumii, că nu ne vom lăsa călăuziţi decît de interesul naţional şi, în mod mai cuprinzător, al popoarelor şi ţărilor peninsulei, afirmaţie pe care pot să o fac aici solemn şi cu siguranţă deplină, odată ce guvernele Portugaliei şi Spaniei au trecut de comun acord, şi tot astfel vor continua, la examinarea şi dezbaterea măsurilor necesare pentru un deznodămînt fericit al evenimentelor care s-au declanşat de la istorica ruptură a Pirineilor. Un cuvînt de recunoştinţă îl datorăm spiritului umanitar şi realismului politic al Statelor Unite ale Americii, graţie cărora s-a menţinut la nivele rezonabile aprovizionarea cu carburanţi şi, de asemenea, cu produse alimentare, pe care pînă acum, în cadrul relaţiilor comunitare, le importam din Europa. În condiţii normale, astfel de chestiuni ar fi, evident, tratate prin canale diplomatice competente, însă, într-o situaţie de atare gravitate, guvernul pe care îl prezidez a înţeles că trebuie să aducă faptele la cunoştinţa imediată a întregului popor, exprimîndu-şi astfel încrederea în demnitatea portughezilor, care vor şti, ca şi în alte momente istorice, să strîngă rîndurile în jurul reprezentanţilor săi legitimi şi al simbolului sacru al patriei, oferind lumii imaginea unui popor strîns unit şi deplin hotărît, într-un moment atît de dificil şi delicat al istoriei sale, trăiască Portugalia.

Cei patru călători au auzit discursul cînd erau în apropiere de Porto, au intrat într-o cafenea care servea meniuri la minut şi au rămas acolo destulă vreme pentru a vedea la televizor imagini ale marilor manifestaţii şi ale atacurilor înarmate ale poliţiei, nu puteai să nu te emoţionezi văzînd tinerii generoşi arborînd afişe şi pancarte de pînză pe care se citea, în limbile lor, formidabila frază. De ce oare, întreba

Pedro Orce, or fi atît de preocupaţi de noi, Iar José Anaiço, repetînd fără să-şi dea seama, dar mai direct, teza primului ministru, spunea, Sînt de fapt preocupaţi de ei înşişi, probabil că nu ar şti să-şi explice mai bine gîndul. Au isprăvit de mîncat şi au ieşit, de data asta cîinele a acceptat resturile pe care i le aducea Pedro Orce şi, odată pus în mişcare Doi Cai, acum mai încet, deoarece călăuza de-abia se distinge în faţa lor. Joaquim Sassa a spus, La intrarea pe pod o să încercăm să convingem cîinele să intre în maşină, merge în spate, în poala Joanei şi a lui José, nu putem umbla prin oraş aşa cum am venit pînă acum, iar el, cu siguranţă, nu va dori să-şi continue drumul în toiul nopţii.

S-au dovedit exacte pronosticurile şi au fost satisfăcute dorinţele lui Joaquim Sassa, de cum a priceput ce voiau de la el, cîinele a intrat, lent şi greoi, s-a întins în poala călătorilor de pe bancheta din spate, şi-a lăsat capul pe antebraţul Joanei Carda, dar nu a aţipit, mergea cu ochii deschişi, luminile oraşului alunecau în ei ca pe o suprafaţă de cristal negru. Ne oprim la mine, a spus Joaquim Sassa, am un pat mare, şi o canapea extensibilă unde încap destul de bine doi oameni dacă nu sînt graşi, unul din noi trei, se referea la bărbaţi, desigur, va trebui să doarmă pe un scaun, ei, am s-o fac eu, că sînt stăpînul casei, sau mă duc să dorm la o pensiune din apropiere. Ceilalţi nu au răspuns, arătînd astfel, prin supunerea tacită, că sînt de acord, sau poate preferau să rezolve mai tîrziu, discret, chestiunea delicată, acum se simţea în aer o constrîngere, o încordare, parcă ar fi făcut-o Joaquim Sassa în mod voit, şi era în stare de asta doar ca să se distreze. Dar nu trecuseră nici două minute şi Joana Carda a spus cu voce limpede, Noi rămînem împreună, zău că lumea e pierdută dacă au început femeile să ia iniţiative atît de însemnate, pe vremuri existau reguli, se pornea întotdeauna de la început, cîteva priviri calde şi grăitoare din partea bărbatului, coborîrea suavă a pleoapelor femeii insinuînd privirea săgetătoare printre gene, iar apoi, pînă la prima atingere de mîini,

aveau loc multe conversaţii, erau scrisori, îmbufnări, împăcări, semne cu batiste, tuşituri diplomatice, desigur că rezultatul final era pînă la urmă acelaşi, pe spate în pat domniţa, deasupra galantonul, cu căsătorie sau fără, dar niciodată nu se pomenise această neobrăzare, această lipsă de respect în faţa unui om în vîrstă, şi încă se mai spune că andaluzele au sîngele fierbinte, uitaţi-vă la portugheza asta, lui Pedro Orce aici prezent nu i-a spus nici una aşa în faţă, Noi rămînem împreună. Dar timpurile s-au schimbat mult, şi încă prea mult, dacă Joaquim Sassa voia să glumească cu sentimentele altora, lucrurile au luat altă întorsătură, şi poate că Pedro Orce o fi priceput greşit, cuvîntul împreună nu se spune la fel în castiliană şi în portugheză. José Anaiço nu a deschis gura, ce-ar mai fi putut să spună şi el, ar face o figură groaznică dacă s-ar arăta îngîmfat ca un păun, şi mai rău ar fi dacă s-ar arăta scandalizat, cel mai bine a fost că a tăcut, nu e nevoie să te gîndeşti mult ca să-ţi dai seama că doar Joana Carda ar fi putut spune cuvintele de angajament, să ne închipuim numai ce grosolănie dacă le-ar fi spus el fără să o consulte şi pe ea înainte, şi chiar aşa, dacă ar fi întrebat-o dacă e de acord, există atitudini pe care nu le poate lua decît o femeie, depinde de împrejurare şi de moment, asta e, momentul, acea secundă exactă care se găseşte între alte două care ar provoca greşeală sau dezastru. Pe spinarea cîinelui sînt împreunate mîinile Joanei Carda şi le lui José Anaiço, prin retrovizor Joaquim Sassa îi priveşte discret, le vine să zîmbească, pînă la urmă s-a terminat cu bine gluma, Are nerv Joana asta, şi Joaquim Sassa simte din nou pişcătura invidiei, dar vina, deja mărturisită, e a lui, că nu ştie de cine să-i placă.

Casa nu-i nici un palat, are un dormitor micuţ, la mijloc, o odaie şi mai mică unde este canapeaua, bucătăria, baia, o locuinţă de burlac, şi încă norocos, nu-şi duce traiul prin camere închiriate. Cămara e goală, dar pofta de mîncare a fost potolită la ultimul popas. Se uită la televizor aşteptînd alte veşti,

deocamdată nu există reacţii ale cancelariilor europene, dar ca să nu se prefacă ele, cumva, că n-au înţeles, primul ministru a apărut din nou la ultimul buletin de ştiri, Portughezi, a spus el, restul îl ştim. Înainte de culcare au făcut consiliu de război, nu c-ar fi fost necesar să ia hotărîri, acestea îi reveneau cîinelui, care moţăia la picioarele lui Pedro Orce, dar fiecare înainta cîte o supoziţie, Poate că sfîrşitul călătoriei o fi aici, spunea Joaquim Sassa, interesat, Sau mai spre nord, admitea José Anaiço, gîndindu-se la altceva, Cred că e mai la nord, a adăugat Joana Carda, care se gîndea la acelaşi lucru, dar Pedro Orce a găsit cuvîntul potrivit, Numai el ştie, apoi a căscat, a spus, Mi-e somn.

Acum nu mai trebuiau contradansuri despre cine va dormi cu cine, Joaquim Sassa a desfăcut canapeaua ajutat de Pedro Orce, Joana Carda s-a retras discret, iar José Anaiço a mai rămas cîteva clipe, stîngaci, prefăcîndu-se că nu însemna nimic pentru el, dar inima îi zvîcnea în piept ca un ropot de alarmă, îi răsuna în coşul pieptului, făcea să se legene toată clădirea pînă în temelii, deşi acest tremur nu semăna deloc cu celălalt, în sfîrşit a spus, Noapte bună, pe mîine, şi s-a retras, cu siguranţă că niciodată nu pot fi cuvintele la înălţimea marilor clipe. Dormitorul e chiar alături, există o ferestruică sus, lîngă tavan, făcută să prelungească lumina zilei, şi nici măcar perdea nu are, e de înţeles ceea ce pare o lipsă de pudoare, casa e a unui om singur, chiar de ar avea Joaquim Sassa aceste gusturi perverse nu s-ar putea spiona pe sine însuşi, deşi se spune, în orice caz, c-ar fi foarte interesant, în afară de educativ, să fim din cînd în cînd spionii propriilor noastre persoane, probabil că nu ne-ar plăcea. Cu asemenea precauţii oratorice nu vrem să insinuăm că Joaquim Sassa şi Pedro Orce s-ar gîndi să comită copilării de o atare gravitate, dar fereastra aceea, acum doar fantasmă de fereastră, de-abia vizibilă în întunericul camerei, e tulburătoare, răscoleşte sîngele, ca şi cum toate astea ar fi o singură cameră, un dormitor comun, o promiscuitate, iar Joaquim Sassa, culcat pe

spate, nu vrea să se gîndească, dar înalţă capul de pe pernă pentru a crea o aură de tăcere şi a putea auzi mai bine, are gura uscată şi rezistă eroic ispitei de a se ridica pentru a se duce la bucătărie să bea apă şi pe drum să asculte şoapte. Pedro Orce, deh, obosit cum era, a adormit de îndată, s-a întors cu spatele le el, şi-a lăsat braţul să cadă pe spinarea cîinelui, care venise să se culce acolo, tremurul unuia e şi tremurul celuilalt, poate şi somnul acelaşi. Din dormitor nu răzbate nici un sunet, nici un cuvînt dezarticulat, nici măcar un suspin, un geamăt înăbuşit, Ce tăcere, îşi spune Joaquim Sassa, şi i se pare ciudat, nici el nu-şi închipuie cît e de ciudat, nici n-o va şti sau imagina vreodată, căci astfel de lucruri rămîn de obicei taina celui care le-a trăit, José Anaiço a pătruns în Joana Carda şi ea l-a primit, fără altă mişcare, dur el, nespus de suavă ea, şi au rămas astfel, cu degetele încleştate, cu gurile sorbindu-se în tăcere, în timp ce valul violent le zguduie centrul fiinţei, fără urmă de zgomot, pînă la ultima vibraţie, pînă la ultimul picur delicat, să o spunem aşa, discret, ca să nu fim acuzaţi de exhibiţii nemoderate de scene de împreunare, urît cuvînt, din fericire azi aproape uitat. Mîine, cînd Joaquim Sassa se va trezi, îşi va spune că cei doi vor fi avut răbdarea de a aştepta, Dumnezeu ştie cu ce preţ, dacă o şti Dumnezeu despre aceste sublimări ale cărnii, vor fi aşteptat să adoarmă ceilalţi, s-a înşelat, fiindcă exact în clipa în care el cade pradă somnului, Joana Carda îl primeşte iarăşi pe José Anaiço, acum nu vor mai fi atît de tăcuţi cum au fost mai devreme, anumite bravuri sînt irepetabile. Cred c-au adormit pînă acum, a spus unul din ei, şi astfel trupurile au putut să se descătuşeze, o meritaseră doar cu prisosinţă.

Pedro Orce s-a sculat primul, printr-o deschizătură îngustă a ferestrei l-a atins pe gura obosită degetul cenuşiu al dimineţii, a visat atunci că îl săruta o femeie, ah, cum a luptat să se menţină visul şi să dureze, dar ochii s-au deschis, iar buzele erau uscate, nici o gură nu lăsase pe gura sa realitatea salivei, fertila umezeală. Cîinele a înălţat capul, s-a

ridicat pe labele din faţă, şi-a aţintit privirea asupra lui Pedro Orce în penumbra deasă a camerei, era imposibil să-ţi dai seama de unde putea veni lumina care se reflecta în pupilele sale. Pedro Orce a mîngîiat animalul, iar acesta, doar o dată, i-a lins mîna slabă. Simţind mişcările, s-a trezit Joaquim Sassa, la început fără habar de locul unde se afla, deşi era propria lui casă, poate pentru că nu era obişnuit cu un pat în care rareori dormea, şi datorită vecinului de pat. Culcat pe spate, cu capul cîinelui pe piept, Pedro Orce a spus, Să înceapă o nouă zi, oare ce se va mai întîmpla, iar Joaquim Sassa, Poate şi-a schimbat ideile, poate şi-a pierdut simţul după ce a dormit, se întîmplă deseori, dormi şi asta-i destul să se schimbe lucrurile, sîntem aceiaşi şi nu ne recunoaştem. În acest caz nu părea că s-ar fi schimbat. Cîinele se sculase, mare, corpolent, şi o pornise spre uşa închisă. I se vedea conturul nedesluşit, silueta, sclipirea privirii. Ne aşteaptă, a spus Joaquim Sassa, mai bine să-l chemăm înapoi, e încă prea devreme să ne sculăm. Cîinele a venit la glasul lui Pedro Orce, s-a culcat fără să opună rezistenţă, bărbaţii vorbeau acum încet, spunea Joaquim Sassa, Am să scot banii pe care-i am la bancă, nu-s mulţi, cer şi un împrumut, Şi cînd se vor termina, Poate se termină aventura înainte de a se termina banii, Ştim şi noi ce ne-o aştepta, Ne vom descurca noi cumva, la nevoie furăm, cuvintele astea le-a spus Joaquim Sassa zîmbind. Dar poate nu va fi nevoie să recurgă la asemenea extreme ale ilegalităţii, aici în Porto se va duce şi José Anaiço la reprezentanţa băncii unde-şi ţine economiile, Pedro Orce şi-a adus toate pesetele, de Joana Carda nu ştiu nimic în privinţa resurselor, cel puţin am văzut că nu pare o femeie care să trăiască din caritatea sau pe cheltuiala masculului. Ne îndoim că ar putea cei patru să-şi găsească serviciu, de vreme ce serviciul presupune permanenţă, stabilitate, reşedinţă normală, pe cînd ţinta lor imediată e să meargă în urma unui cîine care despre ţinta sa proprie sperăm să ştie ceva, dar asta nu-i vremea cînd animalele, vorbind, ar

putea spune unde doresc să meargă, dacă nu le-ar lipsi corzile vocale.

În încăperea de alături dormeau obosiţi amanţii, îmbrăţişaţi, minune ce nu poate din păcate să dureze veşnic, şi e firesc, un corp e corpul acesta şi nu acela, un corp are un început şi un sfîrşit, începe cu pielea şi se termină cu ea, ceea ce e înăuntru îi aparţine, dar are nevoie de linişte, de independenţă, de autonomia funcţionării, ca să dormi în braţele cuiva e nevoie de armonia unor încastrări pe care somnul fiecăruia o deranjează, te trezeşti cu braţul amorţit, un cot proptit în coaste, şi-atunci spui încetişor, cît mai tandru cu putinţă, Dragostea mea, du-te mai încolo. Dorm obosiţi Joana Carda şi José Anaiço, care s-au regăsit pentru a treia oară în miezul nopţii, sînt la început, de aceea îndeplinesc buna regulă de a nu-i refuza corpului ceea ce corpul, din motivele sale proprii, reclamă. Păşind cu toată grija, Joaquim Sassa şi Pedro Orce au ieşit cu cîinele, s-au dus să caute de mîncare pentru masă, Joaquim Sassa îi spune mic dejun, după francezi, Pedro Orce *desayuno*, dar apetitul comun va rezolva diferenţa lingvistică. Cînd se vor întoarce, Joana Carda şi José Anaiço se vor fi sculat, îi auzim în baie, apa duşului curge, fericită pereche, şi mari călători, care în timp atît de scurt au fost în stare să parcurgă atîta drum.

La ora plecării, încă în casă, toţi patru şi-au îndreptat privirile spre cîine cu aerul perplex al cuiva care, aşteptînd comenzi, se îndoieşte atît de garanţia lor cît şi de bunul simţ de a le da ascultare. Să sperăm că şi pentru a ieşi din Porto se va încrede în noi aşa cum s-a încrezut la intrare, a spus Joaquim Sassa, şi ceilalţi au înţeles motivul observaţiei, îşi închipuie la ce se pot aştepta dacă, fidel preocupării sale de a urma direcţia către nord, cîinele Fidel, în oraş, ar lua-o pe străzi cu sens unic în care nordul ar fi exact în direcţia interzisă, nu ar lipsi conflictele cu poliţia, accidentele, blocări de trafic, cu toată populaţia din Porto adunată să se hlizească la spectacol. Dar acest cîine nu e un dulău oarecare, cu paternitate suspectă sau clandestină, arborele său

genealogic are rădăcini în infern, care, după cum ştim, e locul unde se duce toată înţelepciunea, cea străveche e deja acolo, cea modernă şi cea viitoare vor urma aceeaşi cale. De aceea, şi poate pentru că Pedro Orce a repetat şiretlicul de a-i murmura la ureche cuvinte potrivite pe care pînă acum încă n-am reuşit să le percepem, cîinele a intrat în maşină cu cel mai firesc aer din lume, aerul cuiva care toată viaţa lui a călătorit astfel. Dar, atenţie, acum nu şi-a pus capul pe antebraţul Joanei Carda, acum merge vigilent, în timp ce Joaquim Sassa îl conduce pe Doi Cai prin curbele şi unghiurile străzilor, în toate sensurile, cineva pus pe observaţii, văzîndu-i, ar spune, Se duc spre sud, dar în curînd s-ar corecta, Se duc spre apus, sau, Se duc spre răsărit, şi acestea sînt direcţiile principale sau cardinale, dacă am menţiona roza vînturilor completă n-am mai reuşi să ieşim din Porto şi din confuzie.

Există un acord între acest cîine şi aceşti oameni, patru fiinţe raţionale consimt să se lase conduse de instinctul animal, poate doar dacă or fi toţi atraşi de vreun magnet cu vîrful spre nord sau împinşi de celălalt vîrf al unui fir albastru aidoma cu cel pe care cîinele nu-l lasă din gură. Au ieşit din oraş, se ştie că şoseaua, cu toate serpentinele, urmează direcţia bună, cîinele dă semne că vrea să iasă, i se deschide portiera şi el o ia înainte, înviorat de odihna de peste noapte şi de porţia zdravănă care i s-a servit acasă. Trapul e foarte iute, Doi Cai îl însoţeşte sprinţar, nu trebuie să muşte din dîrlog de nerăbdare. Acum şoseaua nu mai merge pe lîngă mare, continuă pe drumuri interne, numai de aceea nu vom mai vedea plaja unde Joaquim Sassa a avut mai multă forţă decît Samson într-un anume ceas al vieţii sale. Chiar el a zis, Păcat că n-a vrut cîinele să o ia pe coastă, v-aş fi arătat locul unde mi s-a întîmplat chestia cu piatra, nici chiar Samson din Biblie n-ar fi fost în stare să facă ce-am făcut eu, dar din modestie ar trebui să tacă, mai mare minune a fost şi continuă să fie cea a Joanei Carda de pe cîmpiile din Ereira, mai enigmatic este tremurul pe

care îl simte Pedro Orce, iar dacă aici călăuza noastră terestră este un cîine de aiurea, ce să mai spunem de miile de sturzi care l-au însoţit atîta vreme pe José Anaiço, lăsîndu-l doar în clipa cînd a început un alt zbor.

Drumul urcă, apoi coboară, şi pe urmă urcă din nou, şi urcă mereu, iar cînd se lasă în jos e doar ca să se odihnească puţin, nu-s prea înalţi munţii ăştia, dar obosesc inima lui Doi Cai, care gîfîie pe povîrnişuri, cîinele merge înainte, mlădios ca un elan. S-au oprit să ia masa de prînz într-un han de la marginea şoselei, cîinele a dispărut iar, ca să-şi găsească singur de-ale gurii, şi cînd s-a întors avea sînge pe bot, dar cunoaştem prea bine motivul, nu-i nici un mister, dar dacă nu are cine să-ţi umple troaca, descurcă-te cu ce găseşti. Din nou la drum, mereu către nord, la un moment dat José Anaiço a spus, şi i se adresa lui Pedro Orce, Dac-o ţinem tot aşa, o să intrăm în Spania, ne întoarcem în ţinutul tău, Ţinutul meu e Andaluzia, Ţinut şi ţară sînt acelaşi lucru, Ba nu-s, se prea poate să nu ne cunoşteam ţara, însă ne cunoaştem ţinutul, Ai fost vreodată în Galicia, N-am fost niciodată în Galicia, Galicia e ţinutul altora.

Dacă vor intra acolo rămîne de văzut, pentru că în seara asta vor dormi încă în Portugalia. S-au înregistrat José Anaiço şi Joana Carda în pensiune ca soţ şi soţie, din spirit de economie vor rămîne în aceeaşi cameră Pedro Orce şi Joaquim Sassa, iar cîinele trebuie să doarmă cu Doi Cai, o dihanie atît de mare o înspăimîntă pe gazdă, Nu vreau cogeamite lighioana înăuntru, să stea pe stradă, că e salonul cîinilor, n-ar mai lipsi decît să-mi umple casa de purici, Cîinele ăsta n-are purici, a protestat Joana Carda, fără rezultat, că nu ăsta era punctul esenţial. În toiul nopţii s-a sculat Pedro Orce din pat, încredinţat că uşa de la stradă nu era încuiată, şi într-adevăr nu era, s-a dus să doarmă în automobil două ore îmbrăţişat cu cîinele, cînd nu poţi fi amant, în acest caz din evidente impedimente ale naturii, prietenia ajunge şi ea. I s-a părut lui Pedro Orce că, atunci cînd a intrat în maşină, scheunase cîinele

încetişor, dar o fi fost o halucinaţie a lui, una din multele care ne apar cînd dorim mult un lucru, corpul înţelept se milostiveşte de noi, simulează în sinea sa satisfacerea dorinţelor, chiar acesta e visul, ce altceva credeţi, Dacă n-ar fi aşa, spuneţi-mi atunci cum am putea suporta viaţa asta lipsită de satisfacţii, comentariul e al vocii necunoscute care mai intervine uneori.

Cînd Pedro Orce s-a întors în cameră, cîinele a venit după el, dar, fiindu-i interzis să intre, s-a întins pe treptele de la uşă şi acolo a rămas, nu există cuvinte care să poată descrie spaima şi ţipetele de la ivirea zorilor, venea gazda matinală să inaugureze o nouă zi de lucru, deschide larg uşile, să intre răcoarea aurorii, şi iată că de pe rogojină se scoală leul din Nemeea, cu botul căscat, era doar căscatul cuiva care nu-şi încheiase încă somnul, dar şi de căscat trebuie să te temi cînd îţi arată nişte colţi formidabili şi o limbă care, de roşie ce e, pare să verse sînge. A fost un asemenea scandal, încît plecarea oaspeţilor a fost mai mult o izgonire decît o retragere pacifică, deja Doi Cai era departe, aproape gata să dea colţul, şi gazda încă mai ţipa ca din gură de şarpe din pragul uşii împotriva fiarei tăcute, că astea-s cele mai rele, dacă e să crezi în zicala care spune, Cîinele care latră nu muşcă, e sigur că acesta n-a muşcat încă, dar dacă puterea lamentărilor ar fi direct proporţională cu tăcerea, scapă-mă Doamne de javră. Departe, pe drum, în timp ce călătorii rîd de întîmplare, Joana Carda, din solidaritate feminină, se adapta împrejurării, Dac-aş fi în locul ei, şi eu aş muri de frică, şi voi nu mai faceţi atîta pe grozavii, mai ales nu fiţi curajoşi din obligaţie, a nimerit din plin observaţia, fiecare din marii bărbaţi a făcut bilanţul, în taină, al propriilor laşităţi, cazul cel mai interesant a fost al lui José Anaiço, care s-a hotărît să i le relateze Joanei Carda cu prima ocazie, nu merge bine iubirea dacă nu spune totul, mai rău e cînd sfîrşeşte iubirea, te căieşti de mărturisiri, şi nu rareori confesorul abuzează de confidenţă, să aibă grijă

Joana Carda şi José Anaiço ca de data asta să nu fie aşa.

Graniţa nu mai e departe. Obişnuiţi cum au fost cu însuşirile de cercetaş ale călăuzei, nici n-au observat drumeţii modul expeditiv, fără umbră de şovăială sau chiar de gîndire prevăzătoare, cu care Fidel sau Pilot, vreun nume din acestea sau altul tot îi va trebui dat într-o bună zi, alege ramura din bifurcaţie pe care trebuie să-şi continue drumul, şi mai greu decît bifurcaţie, intersecţie. Chiar dacă expertul animal o fi făcut aceeaşi cale de la nord la sud, iar siguranţa acestui fapt nu poate nimeni s-o aibă, experienţa nu l-ar prea ajuta dacă ne amintim de diferenţa punctului de vedere, în care, după cum nu ignorăm din fericire, totul rezidă. E neîndoios că oamenii trăiesc în preajma minunilor, dar din minuni nu ajung să cunoască nici măcar jumătate, iar despre jumătatea cunoscută de cele mai multe ori se înşală, mai ales pentru că doresc, cu orice preţ, precum Domnul Dumnezeul Nostru, ca lumea aceasta şi altele să fie făcute după chipul şi asemănarea lor, pentru caz necontînd prea mult cine le-a făcut. Instinctul îl conduce pe cîine, dar nu ştim ce sau cine conduce instinctul, şi dacă într-o bună zi vom avea pentru straniul caz prezentat vreo primă explicaţie, cel mai probabil e că o asemenea explicaţie nu trece de aparenţa sa, doar dacă nu cumva despre explicaţie vom putea avea vreo explicaţie, şi tot aşa mai departe, pînă la clipa din urmă în care nu va mai fi nimic de explicat la sumedenia celor explicate, de aici încolo presupunînd că va fi împărăţia haosului, dar nu vorbim acum despre formarea universului, ce ştim noi despre ea, aici e vorba doar de cîini.

Şi de oameni. Aceştia care merg după un cîine pe drumul către o graniţă care a început să se apropie. Vor ieşi din pămînt portughez la stingerea zilei, şi deodată, poate datorită amurgului care se apropie, şi-au dat seama că animalul a dispărut, şi rămîn dintr-odată ca nişte copii rătăciţi în pădure, acum ce ne facem, Joaquim Sassa profită, pentru a lua peste picior fidelitatea canină, a contat însă

experienţa de viaţă cu care Pedro Orce a făcut senina constatare, Pesemne că s-a dus să traverseze rîul înot şi ne aşteaptă pe malul celălalt, dacă oamenii ar merge într-adevăr atenţi la verigile şi valenţele care leagă existenţele şi chimia, ar fi priceput imediat, ne referim la José Anaiço şi Joaquim Sassa, că motivele unui cîine pot fi aidoma celor ale miilor de sturzi, dacă Fidel a venit din nord şi a trecut prin acest post, poate că nu mai vrea să repete experienţa, fără zgardă, nici botniţă, poate chiar suspect de turbare, e posibil să fi tras în el.

Santinelele portugheze se uită distrate peste acte, le fac semn să-şi continue drumul, se vede că lucrul nu prea îi copleşeşte pe aceşti funcţionari, e adevărat că oamenii, cum am mai avut ocazia să constatăm, călătoresc mult, dar deocamdată mai mult în interiorul graniţelor, de parcă le-ar fi teamă să nu se piardă de casa lor mai mare care este ţara, chiar dacă şi-au părăsit casa mică, cea a propriului lor trai meschin. De partea cealaltă a rîului Minho plictiseala nu diferă, se observă doar o strălfulgerare de curiozitate lipsită de vlagă la faptul că vine cu aceşti portughezi un spaniol din altă generaţie, dacă am fi pe vremea mai multor intrări sau ieşiri nici măcar atîta n-ar observa. Joaquim Sassa a mers un kilometru şi l-a proptit pe Doi Cai la marginea trotuarului, a oprit, Să aşteptăm aici, dacă, după cum spune Pedro, cîinele ştie ce face, va veni să ne caute. Nici nu au avut timpul să-şi piardă răbdarea. Zece minute mai tîrziu le-a apărut cîinele în faţa maşinii, cu blana încă jilavă. Pedro Orce avusese dreptate, iar noi, dacă nu ne-am fi îndoit un pic, am fi rămas la malul rîului ca să asistăm la curajoasa traversare, pe care am fi descris-o cu atîta plăcere, în locul unei banale treceri a graniţei cu gărzi diferite doar după uniforme, Treceţi, *Pase*, la asta s-a rezumat totul, chiar şi strălfulgerarea de curiozitate nu a fost decît o sărmană născocire pentru a vătui materia.

Alte născociri mai bune s-ar potrivi acum pentru a împodobi ceea ce a mai rămas din călătorie, cu două nopţi şi două zile la mijloc, dormite primele în

aşezări rustice, parcurse celelalte pe drumuri străvechi, spre nord, mereu spre nord, ţinutul Galiciei şi al ceţii, cu burniţe care anunţă toamna, numai atît ar fi de spus, şi n-a fost nevoie de născociri. Celelalte ar fi îmbrăţişările nocturne ale Joanei Carda şi José Anaiço, insomnia intermitentă a lui Joaquim Sassa, mîna lui Pedro Orce pe spinarea cîinelui, pe-aici i-au dat voie cîinelui să intre în camere şi să doarmă acolo. Şi zilele pe şosea, tot înainte spre un orizont care nu te lasă să te apropii de el. Joaquim Sassa a spus din nou că toate astea sînt curată nebunie, să mergi pe urmele unui cîine idiot pînă la capătul lumii, fără barem să ştim de ce sau pentru ce, la care Pedro Orce a răspuns cu o anume asprime şi ostilitate, Chiar pînă la capătul lumii nu, înainte de asta o să ajungem la mare. Se vede că de-acum cîinele este ostenit, merge cu capul în jos, a coborît stindardul cozii, şi pernuţele de la labe, cu toată asprimea pielii, trebuie să doară de la răzuirea de pămînt şi de pietre, chiar la noapte se va duce Pedro Orce să i le examineze şi va vedea jupuituri care sîngerează, nu-i de mirare că i-a răspuns atît de dur lui Joaquim Sassa, care observă şi el mai de departe şi spune, vrînd parcă să-şi ceară iertare, Nişte comprese cu apă oxigenată i-ar prinde bine, asta-i ca şi cum ai vinde castraveţi grădinarului, despre arta farmaceutică ştie destule Pedro Orce, nu-i nevoie să i se vină în ajutor. Totuşi, cu aceste cîteva cuvinte, au făcut pace.

Aproape de Santiago de Compostela cîinele a luat-o spre nord-vest. Se apropia pesemne de destinaţie, se vedea după vigoarea reînnoită cu care mergea acum la trap, după siguranţa jaretelor, după cum îşi ţinea capul în sus, după fermitatea cozii. Joaquim Sassa a trebuit să-l accelereze pe Doi Cai pentru a-i însoţi mersul, şi pentru că astfel s-au apropiat, a fost cît pe ce să atingă animalul. Joana Carda a exclamat, Uitaţi-vă, uitaţi firul albastru. Toţi au văzut. Firul parcă n-ar fi acelaşi. Celălalt, după cît se murdărise, putea la fel de bine să fi fost albastru sau maro sau negru, dar acesta strălucea în propria sa

culoare, albastru nici al cerului, nici al mării, cine l-o fi vopsit şi depănat astfel, cine îl spălase, dacă era acelaşi, şi cine-l pusese apoi în gura cîinelui spunîndu-i, Du-te. Drumul s-a îngustat, e aproape un drumeag care mărgineşte dealurile. Soarele a început să pogoare peste marea care de-aici încă nu se vede, natura e maestră în alcătuirea spectacolelor potrivite cu starea sufletească, de dimineaţă şi chiar şi în timpul după-amiezii cerul fusese încă acoperit şi trist, cernînd burniţa galiciană, iar acum o lumină purpurie se revărsa peste cîmpuri, cîinele e ca un giuvaer sclipitor, un animal de aur. Pînă şi Doi Cai nu pare să fie maşina obosită pe care o ştim, iar înăuntru toţi pasagerii sînt făpturi minunate, le bate lumina în faţă, înflăcărîndu-i. José Anaiço o priveşte pe Joana Carda şi tresaltă văzînd-o atît de frumoasă, Joaquim Sassa îşi lasă în jos oglinda retrovizoare pentru a-şi admira ochii strălucitori, iar Pedro Orce îşi contemplă bătrînele mîini, nu sînt bătrîne, nu, au ieşit dintr-o operaţie de alchimie, au devenit nemuritoare, chiar dacă restul trupului va trebui să moară.

Dintr-odată cîinele se opreşte. Soarele a pogorît în vîrful culmilor muntoase, se ghiceşte marea de partea cealaltă. Şoseaua coboară în serpentine, două dealuri par să o stranguleze acolo jos, dar e o iluzie a ochilor şi a depărtării. În faţă, pe la jumătatea povîrnişului, e o casă mare, cu arhitectură simplă, are un aer părăsit, străvechi, cu toate că există semne de cultivare pe cîmpurile care o înconjoară. O parte din casă se află deja în umbră, lumina se atenuează treptat, parcă întreaga lume s-ar cufunda în crepuscul şi singurătate. Joaquim Sassa a oprit maşina. Au ieşit cu toţii. Se aude tăcerea, vibrează ca un ecou final, poate că nu-i decît izbirea îndepărtată a valurilor de stînci, asta-i întotdeauna cea mai bună explicaţie, chiar şi înăuntrul melcilor de mare răsună amintirea nesfîrşită a valurilor, totuşi nu e cazul aici, aici se aude doar tăcerea, nimeni nu ar trebui să moară înainte de a o cunoaşte, ai auzit-o, te poţi duce, acum ştii cum e. Dar ceasul acesta încă n-a venit pentru nici unul din cei patru. Ştiu că ţinta lor e acea casă,

aici i-a adus cîinele fermecat, liniştit ca o statuie, în aşteptare. José Anaiço e lîngă Joana Carda, însă n-o atinge, înţelege că nu trebuie s-o atingă, şi ea îl înţelege, există clipe cînd chiar şi dragostea trebuie să se conformeze cu propria sa neînsemnătate, scuzaţi-ne că astfel reducem afecţiunea extremă la aproape nimic, ea care, în alte cazuri, e aproape totul. Pedro Orce a fost ultimul care iese din maşină, lasă picioarele jos şi simte pămîntul vibrînd cu o intensitate înspăimîntătoare, aici s-ar sparge toate acele seismografelor, iar dealurile dimprejur par să se unduiască şi ele odată cu zbaterea valurilor care departe, în mare, se îmbulzesc unele peste altele, împinse de această plută de piatră, aruncîndu-se înspre ea în refluxul puternicelor curente pe care le tăiem.

Soarele s-a ascuns. Atunci un fir albastru s-a unduit în aer, aproape nevăzut de străveziu, ca şi cum ar fi căutat un sprijin, le-a atins uşor mîinile şi chipurile, Joaquim Sassa l-a prins, a fost o întîmplare, a fost destin, să rămînă aşa aceste ipoteze, chiar dacă există atîtea motive pentru a nu crede nici în una nici în cealaltă, iar acum ce va face Joaquim Sassa, nu poate intra în automobil, cu mîna de afară ţinînd şi urmînd firul, un fir pe care vîntul îl susţine şi-l împinge nu însoţeşte cuminte traseul şoselelor, Ce fac cu ăsta, a întrebat, dar ceilalţi nu-i puteau răspunde, cîinele, da, a ieşit de pe şosea şi a început să coboare panta lină, în urma lui s-a dus Joaquim Sassa, mîna sa ridicată urmărea firul albastru ca şi cum ar fi atins aripile sau pieptul unei păsări de deasupra capului. José Anaiço s-a întors la maşină, cu Joana Carda şi Pedro Orce, a demarat şi, încetişor, însoţindu-l mereu pe Joaquim Sassa cu privirea, a coborît şoseaua, nu voia să ajungă înaintea lui, şi nici cu mult după el, armonia posibilă a lucrurilor depinde de echilibrul lor şi de timpul în care se petrec, nici prea devreme, nici prea tîrziu, de aceea ne e atît de greu să atingem perfecţiunea.

Cînd s-a oprit în faţa casei, Joaquim Sassa ajunsese la zece paşi de uşa care era deschisă. Cîinele

a scos un suspin care părea omenesc şi s-a culcat întinzîndu-şi gîtul pe labele din faţă. A tras cu unghiile din gură firul de lînă, l-a scuturat jos. Din interiorul întunecat al casei s-a ivit o femeie. Avea în mînă un fir, acelaşi pe care Joaquim Sassa continua să-l ţină. Femeia a coborît singura treaptă de la uşă, Intraţi, că veţi fi obosiţi, a spus. Joaquim Sassa a fost primul care a înaintat, ducea înfăşurat în jurul încheieturii mîinii capătul firului albastru.

Acum cîteva zile, a povestit Maria Guavaira, cam pe la ceasurile acestea şi cu o lumină cum era mai adineauri, s-a ivit cîinele, cu aerul cuiva care vine de departe, avea blana murdară, labele îi sîngerau, a venit şi a lovit cu capul în uşă, şi cînd m-am dus să deschid, crezînd că e vreunul din cerşetorii ăia care merg dintr-un loc în altul, care atunci cînd vin bat la uşă şi spun, Fie-vă milă de un biet nenorocit, doamnă, ce să văd, cîinele gîfîia de parcă ar fi venit de la capătul lumii şi sîngele murdărea pămîntul de sub labele sale, şi mai de mirare a fost că nu m-am speriat, şi ar fi fost cazul, cine nu ştie cît de blînd este ar socoti că are în faţă cea mai înspăimîntătoare dihanie, săracul, cum m-a văzut s-a lăsat pe labele din faţă ca şi cum doar pe mine m-ar fi aşteptat ca să se odihnească, şi parcă plîngea, ca cineva care ar vrea să vorbească şi nu poate, cît timp a fost aici nu l-am auzit deloc lătrînd, Cu noi merge de şase zile şi tot aşa, n-a lătrat deloc, a spus Joana Carda, L-am băgat în casă, l-am oblojit, m-am ocupat de el, nu-i un cîine de pripas, se vede după blană, şi se vede că stăpînii îl hrăneau bine, îi purtau de grijă şi nu-l lăsau în plata Domnului, ca să pricepi diferenţa e de ajuns să faci comparaţie cu cîinii galicieni, care se nasc flămînzi şi mor flămînzi după ce au trăit flămînzi, şi-s trataţi cu beţe şi pietre, de-aceea cîinele galician nu poate să-şi ridice coada, o ascunde între picioare nădăjduind că va trece nevăzut, revanşa lui, atunci cînd poate, este să muşte, Ăsta nu muşcă, a spus Pedro Orce, Probabil că nu

vom şti niciodată de unde anume a venit, a spus José Anaiço, şi poate că nici nu contează prea mult, ceea ce mă intrigă e că a venit în căutarea noastră ca să ne aducă pînă aici, nu poţi să nu te întrebi cu ce scop, Habar n-am, ştiu doar că într-o bună zi a rupt cu dinţii o bucată de fir, s-a uitat la mine de parcă ar fi vrut să spună, Nu ieşi de-aici pînă nu mă întorc, şi s-a dus în sus pe munte, pe unde-a coborît acum a urcat atunci. Ce fir e ăsta, a întrebat Joaquim Sassa, în timp ce înfăşura şi desfăşura pe încheietura mîinii capătul care încă îl mai lega de Maria Guavaira, Ce n-aş da să ştiu şi eu, a răspuns ea, depănînd între degete capătul dinspre ea, întinzînd firul ca pe o coardă de ghitară foarte încordată, dar nici el şi nici ea nu păreau să observe că erau legaţi, ceilalţi da, priveau, gîndurile pe care le aveau le-au ţinut sub tăcere, deşi n-ar fi chiar atît de greu să le ghicim, Pentru că n-am făcut decît să desfac un ciorap vechi, din cele care serveau pe vremuri la păstrat banii, dar ciorapul pe care l-am desfăcut ar da un pumn de lînă, or ceea ce-i aici parc-ar fi din lîna a o sută de oi, şi cine spune o sută spune o sută de mii, ce explicaţie s-ar putea da în cazul ăsta, După mine s-au ţinut mai multe zile două mii de sturzi, a spus José Anaiço, Am aruncat în mare o piatră care cîntărea aproape cît mine şi a căzut foarte departe, a adăugat Joaquim Sassa, dîndu-şi seama că exagera, iar Pedro Orce a spus doar, Pămîntul tremură şi a tremurat.

Maria Guavaira s-a ridicat şi a deschis o uşă, a spus, Priviţi, Joaquim Sassa se afla lîngă ea, dar nu îl trăsese firul, şi ceea ce au văzut a fost un nor albastru de o culoare albastră care devenea densă şi aproape neagră în mijloc, Dacă las uşa deschisă există întotdeauna fire care ies, precum cel de adineauri care a urcat pe şosea şi te-a adus aici, i-a spus Maria Guavaira lui Joaquim Sassa, şi bucătăria unde se adunaseră cu toţii a rămas ca pustie, numai ei doi, legaţi de firul albastru, şi norul albastru care părea că respiră, se auzea pocnetul vreascurilor în vatra unde fierbe o supă de varză asezonată cu cuburi de carne, mîncare tipic galiciană.

Nu pot Joaquim Sassa şi Maria Guavaira să rămînă aşa legaţi mai mult decît e nevoie pentru a dobîndi neîndoielnicul simţ al legăturii, de aceea ea deapănă tot firul, ajungînd la încheietura mîinii lui o înconjoară ca şi cum pe nevăzute l-ar mai lega o dată, pe urmă strînge micul ghem la piept, despre semnificaţia acestui gest doar un nătărău ar avea îndoieli, dar ar trebui să fie nătărău de-a binelea ca să le aibă. José Anaiço s-a îndepărtat de focul care ardea, Deşi pare absurd, ne-am convins pînă la urmă că există o relaţie între ceea ce ni s-a întîmplat şi separarea Spaniei şi a Portugaliei de Europa, cred c-ai auzit despre ea, Am auzit, dar prin locurile astea nu le pasă, dacă trecem de munţi şi coborîm pe coastă e întotdeauna aceeaşi mare, Au arătat la televiziune, Nu am televizor, Radioul a transmis ştiri, Ştirile sînt cuvinte, nu izbutim niciodată să aflăm dacă şi cuvintele sînt ştiri.

Cu sentinţa asta sceptică s-a întrerupt pentru cîteva minute conversaţia, Maria Guavaira s-a dus să aducă nişte blide de pe policioară, a turnat în ele supa, penultima pentru Joaquim Sassa, ultima pentru ea, dintr-odată li s-a părut tuturor că avea să lipsească o lingură, dar nu, erau pentru toţi, de aceea Maria Guavaira nu a trebuit să aştepte ca Joaquim Sassa să termine de mîncat. Atunci el a vrut să afle dacă ea trăia singură, pentru că pînă în acea clipă nu văzuseră alte persoane în casă, şi ea a răspuns că era văduvă de trei ani, că veneau lucrători să-i muncească pămîntul, Sînt între mare şi munţi, fără copii şi fără alte rude, fraţii pe care-i am au emigrat în Argentina, tatăl meu a murit, mama nu e în toate minţile şi stă la Coruña, puţini trebuie să fie mai singuri pe lume decît mine, Puteai să te recăsătoreşti, i-a amintit Joana Carda, dar imediat s-a căit, nu avea dreptul să spună aşa ceva, ea care de cîteva zile doar rupsese o căsătorie şi deja umbla cu un alt bărbat, Eram obosită, şi pe urmă o femeie, la vîrsta mea, dacă se mărită a doua oară, o face din cauza pămîntului pe care-l are, bărbaţii se însoară cu pămîntul, nu cu femeia, Eşti încă foarte tînără, Am fost tînără, şi de-

abia îmi mai aduc aminte de vremea cînd am fost, şi spunînd asta s-a lăsat spre vatră, pentru ca focul să o arate mai bine, îl privea pe Joaquim Sassa pe deasupra flăcărilor şi parcă ar fi vrut să-i spună, Uite-aşa sînt, priveşte-mă bine, ai venit pînă la uşa mea aninat de un fir care era în mîna mea, aş putea, dacă aş vrea, să te împing spre patul meu, şi ai veni, sînt convinsă, dar frumoasă nu voi fi niciodată, doar dacă ai să mă preschimbi tu în cea mai frumoasă femeie care a existat vreodată, numai bărbaţii sînt în stare să facă asta, păcat că nu poate dura veşnic.

Joaquim Sassa o privea din partea cealaltă a focului şi a socotit că vîlvătăile care dansau îi transformau pe rînd chipul, cînd săpînd suprafeţe, cînd descreţind umbrele, dar ceea ce nu se schimba era strălucirea ochilor întunecaţi, poate că o lacrimă suspendată devenise o peliculă de lumină pură. Nu e frumoasă, şi-a spus, dar nu e nici urîtă, are mîinile muncite şi obosite, nu se compară cu ale mele, care sînt de funcţionar la birou bucurîndu-se de un concediu plătit, şi apropo, mîine, dacă nu m-am încurcat în socoteala timpului, e ultima zi a lunii, poimîine va trebui să mă întorc la lucru, dar nu, nu se poate aşa ceva, cum să-i las aici pe José şi pe Joana, pe Pedro şi pe Cîine, n-au nici un motiv pentru a dori să mă însoţească, şi dacă-l iau pe Doi Cai le va fi foarte greu să se întoarcă la casele lor, dar pesemne că nu o vor, singurul lucru adevărat care există în această clipă pe pămînt este că sîntem aici împreună, Joana Carda şi José Anaiço discutînd în şoaptă, poate despre viaţa amîndurora, poate despre viaţa fiecăruia, Pedro Orce cu mîna pe capul lui Pilot, probabil că măsoară amîndoi vibraţii şi seisme pe care nimeni altcineva nu le simte, în timp ce eu mă uit, fără să-mi dezlipesc ochii de la ea, la această Maria Guavaira care are un mod de a privi care nu e a privi ci a-şi arăta ochii, este îmbrăcată în negru, văduvă pe care timpul a alinat-o pînă acum, dar pe care obiceiul şi tradiţia o înnegresc încă, din fericire ochii îi strălucesc, iar acolo este un nor albastru care nu pare să-i aparţină acestei case, părul e castaniu, şi are

bărbia rotundă şi buzele pline, iar dinţii, i-am văzut ceva mai devreme, sînt albi, slavă Domnului, la urma urmelor femeia asta e frumoasă şi nu observasem, eram legat de ea şi nu ştiam de cine, trebuie să mă hotărăsc, mă întorc sau rămîn aici, chiar dacă revin la serviciu peste cîteva zile mă iartă ei, cu toată confuzia asta peninsulară cine să mai observe întîrzierile salariaţilor care se întorc, se pot invoca dificultăţile de transport, acum arată ştearsă, acum mai drăguţă, iar acum, acum, alături de Maria Guavaira, Joana Carda nu face nici două parale, a mea e mult mai frumoasă, domnule José Anaiço, uită-te numai dacă se poate compara femeia ta citadină şi arătoasă cu această făptură a pădurilor care are cu siguranţă aroma sării adusă de vînt pe deasupra munţilor şi trebuie să aibă corpul alb sub straiele astea, dac-aş putea eu acum, Pedro Orce, ţi-aş spune ceva, Ce anume mi-ai spune, Că acum ştiu de cine să-mi placă, Felicitări, alţii au întîrziat şi mai mult, sau n-au aflat-o chiar niciodată, Cunoşti vreunul, Eu, de pildă, şi după ce a răspuns astfel a spus Pedro Orce cu glas tare, Ies pe-afară să dau o raită cu cîinele.

Încă nu e în puterea nopţii, dar e frig. În direcţia muntelui care ascunde marea există o potecă ce începe mai încolo să urce coasta în trepte succesive, la stînga şi la dreapta, ca o vîrtelniţă, pînă se pierde într-un nevăzut peste care ochii nu mai pot trece. Nu peste mult timp valea asta va fi ca în noaptea de *apagón*, pentru asta n-a fost nevoie să se rupă cablurile de transport de electricitate de la Europa civilizată şi cultă. Pedro Orce a ieşit din casă pentru că acolo nu-i ducea nimeni lipsa. Înaintează fără să privească în urmă, mai întîi pe cît de repede îi permit forţele, pe urmă, pentru că s-au frînt, alene. Nu are nici o senzaţie de teamă în această tăcere dintre pereţii imenşi care sînt munţii, e om care s-a născut şi a trăit într-o pustietate, în praf şi între pietre, unde fără mirare se prea poate să întîlneşti o falcă de cal, o copită care are încă potcoava prinsă, unii spun că nici armăsarii Apocalipsului n-ar supravieţui acolo, de

război a murit calul din timpul războiului, de ciumă a murit calul din timpul ciumei, de foame a murit calul din timpul foametei, moartea este raţiunea supremă a tuturor lucrurilor şi infailibila lor concluzie, doar pe noi ne înşală linia aceasta de vii în care ne aflăm, şi care înaintează înspre ceea ce numim viitor doar pentru că trebuia să-i dăm un nume, culegînd din el neîncetat noile fiinţe, lăsînd în urmă neîncetat fiinţele bătrîne cărora a trebuit să le dăm numele de morţi ca să nu iasă din trecut.

Bătrînă sau obosită este acum inima lui Pedro Orce. Trebuie să se odihnească adeseori şi de fiecare dată mai mult, dar nu renunţă, îl însufleţeşte prezenţa cîinelui. Schimbă semnale unul cu celălalt, ca un cod de comunicare care chiar şi nedescifrat este destul, pentru că e destul simplul fapt că există, umărul animalului se freacă de coapsa bărbatului, mîna bărbatului mîngîie pielea moale dinăuntrul urechii cîinelui, lumea este populată de un zvon de paşi, de respiraţii, de fricţiuni, şi acum da, se aude în spatele crestei freamătul surd al mării, din ce în ce mai sonor, din ce în ce mai limpede, pînă cînd se iveşte în faţa ochilor suprafaţa imensă, vag scînteietoare sub noaptea fără lună şi doar cu cîteva stele, iar jos, ca o linie vie care desparte noaptea şi moartea, albul violent al spumei constant risipite şi reînnoite. Stîncile de care se izbesc valurile sînt mai negre, ca şi cum piatra ar avea acolo o densitate mai mare sau ar fi îmbibată cu apă de la începutul veacurilor. Vîntul vine dinspre mare, o parte din el e suflare naturală, cealaltă parte, minimă, poate că este datorită dislocării peninsulei peste ape, e doar o adiere, o ştim prea bine, şi niciodată nu a existat vreo vijelie ca aceasta de cînd e lumea lume.

Pedro Orce măsoară cuprinsul oceanului şi în acel moment i se pare mic, pentru că, inspirînd profund, i se dilată plămînii într-atît încît în ei ar putea intra de-a valma toate abisurile lichide şi încă ar mai rămîne spaţiu pentru pluta care cu pintenii săi de piatră îşi croieşte drum contra valurilor. Pedro Orce nu ştie dacă e om sau peşte. Coboară spre mare,

cîinele merge înainte să recunoască şi să aleagă drumul, şi tare necesar era hăitaşul prudent şi ager, înainte de ivirea zorilor Pedro Orce, singur, n-ar mai găsi intrarea şi ieşirea din acest labirint de pietre. În sfîrşit, au ajuns la marile lespezi care se înclină spre mare, aici este asurzitor bubuitul valurilor care se sparg. Sub acest cer nespus de întunecat şi vuirea mării, dacă s-ar ivi acum luna, un om ar putea muri de fericire, socotind că moare de nelinişte, de teamă, de singurătate. Pedro Orce nu mai simte frigul. Noaptea s-a mai limpezit, apar alte stele, iar cîinele, care dispăruse pentru o clipă, s-a întors alergînd, n-a fost învăţat să-l tragă de pantalon pe stăpîn, dar îl cunoaştem îndeajuns pentru a şti că e prea bine în stare să-şi comunice orice dorinţă, acum va trebui Pedro Orce să-l însoţească pînă la ceea ce a descoperit, un înecat care a eşuat la mal, o arcă a comorilor, urme ale Atlantidei, rămăşiţele Olandezului zburător, obsesivă amintire, şi cînd a ajuns a văzut că nu erau decît pietre peste pietre, dar, nefiind acest animal un cîine care se înşală, trebuia să fie pe acolo ceva deosebit, atunci a observat, cînd propriile sale picioare s-au aşezat pe el, obiectul, o piatră enormă, cu forma frustă a unui vas, şi mai încolo alta, lungă şi strîmtă ca un catarg, şi alta încă, asta ar fi cîrma cu timona sa, deşi spartă. Crezînd că lumina foarte slabă îl înşela, a dat ocol pietrelor, pipăind şi palpînd, şi astfel a pierdut orice urmă de îndoială, partea asta, înaltă şi ascuţită, este prova, astalaltă, rombul, e pupa, catargul de neconfundat, iar cîrma ar putea fi doar, de exemplu, maiul unui uriaş, dacă asta nu ar fi cu adevărat, acolo unde este, o barcă de piatră. Fenomen geologic, cu siguranţă, Pedro Orce cunoaşte din chimie mai mult decît suficient pentru a-şi explica singur cele găsite, o străveche barcă de lemn adusă de valuri sau lăsată de marinari, aruncată cu forţă peste acele lespezi din negura vremurilor, apoi a acoperit-o pămîntul, s-a mineralizat materia organică, s-a retras din nou pămîntul, pînă astăzi, vor trebui mii de ani ca să se stingă contururile şi să se micşoreze volumele, vînt,

ploaie, şlefuirea datorită frigului şi a căldurii, într-o bună zi nu se va mai deosebi piatră de piatră. Pedro Orce s-a aşezat pe fundul bărcii, din poziţia în care se află nu mai vede decît cerul şi marea îndepărtată, dacă această navă s-ar legăna puţin i s-ar năzări că navighează, şi atunci, cîte mai pot şi închipuirile, i-a venit o idee absurdă, că această barcă pietrificată ar fi cu adevărat navigantă, într-atît încît ea a smuls după sine peninsula remorcînd-o, nu te poţi încrede în delirurile fanteziei, desigur că n-ar fi imposibil să se petreacă aşa ceva, s-au văzut şi alte acrobaţii mai dificile, numai că ironia cazului este că vasul are pupa întoarsă către mare, nici o ambarcaţiune care se respectă nu ar naviga vreodată de-a-ndoaselea. Pedro Orce s-a ridicat, i s-a făcut frig, şi cîinele a sărit parapetul, E timpul să ne întoarcem acasă, domnul şi stăpînul meu, nu mai ai vîrsta pentru asemenea nopţi albe, nu le-ai trăit cînd erai tînăr, acum e tîrziu.

Cînd au ajuns pe culmea munţilor, Pedro Orce nu mai putea de picioare, iar sărmanii săi plămîni, care mai adineauri erau în stare să inspire întreg oceanul, gîfîiau ca nişte foale stricate, aerul aspru îi zgîria nările, îi usca gîtlejul, aventurile astea alpine sînt nepotrivite pentru un spiţer în asfinţitul vieţii. S-a lăsat vlăguit pe o piatră, să se odihnească, cu coatele proptite pe genunchi, cu capul sprijinit în mîini, sudoarea face să-i strălucească fruntea, vîntul îi scutură firele rare şi scurte de păr, e un om prăbuşit, ostenit şi trist, din păcate încă nu s-a inventat procesul de mineralizare a unei persoane în floarea tinereţii pentru a-l preschimba într-o statuie nepieritoare. Gîfîiala s-a mai potolit, aerul este mai blînd, intră şi iese fără acea duritate de şmirghel. Dîndu-şi seama de aceste schimbări, cîinele, care aşteptase întins, a dat semne că vrea să se ridice. Pedro Orce a înălţat capul, a privit în jos, înspre valea unde se afla casa. Părea să fie deasupra ei o aură, o lucire fără scîntei, un fel de lumină neluminoasă, dacă această expresie, care, ca şi toate celelalte, numai din cuvinte se poate alcătui, ajunge la înţelegere cu un sens univoc. În memoria lui Pedro

Orce a apărut acel epileptic din Orce care, după accesele care îl doborau, încerca să-şi explice senzaţiile confuze cu care se anunţau ele, o fi o vibraţie a particulelor invizibile din aer, o fi iradierea unei energii precum căldura în depărtare, o fi distorsiunea razelor luminoase la limita cuprinderii lor, noaptea asta într-adevăr s-a populat cu minunăţii, firul şi norul de lînă albastru, barca de piatră aruncată peste lespezile de la ţărm, acum o casă care freamătă în mod miraculos, sau aşa am spune, văzută de aici. Imaginea oscilează, se topesc contururile, deodată pare să se îndepărteze pînă cînd devine un punct aproape invizibil, apoi se întoarce pulsînd lent. Pentru o clipă s-a temut Pedro Orce că a fost lăsat de izbelişte într-un alt deşert, dar spaima a trecut, doar cît i-a trebuit ca să înţeleagă că acolo se iubiseră Maria Guavaira şi Joaquim Sassa, vremurile s-au schimbat mult, acum totul e numaidecît împănat, înnodat şi afumat, dacă-mi permiteţi comparaţia grosolană, plebee şi arhaică. Se ridicase Pedro Orce pentru a începe să coboare povîrnişul, dar s-a aşezat din nou şi a aşteptat cu răbdare, răzbit de frig, să se întoarcă iarăşi casa la imaginea sa de casă, unde să nu mai fie atîtea vîlvătăi în afară de aceea ultimă care arde încă în vatră, cu cît va întîrzia mai mult, cu atît e mai sigur că va găsi doar cenuşă în loc de foc.

Maria Guavaira s-a trezit la revărsatul zorilor. Era în camera ei, în patul ei, şi un bărbat adormit se afla lîngă ea. Îl auzea respirînd, profund, ca şi cum ar fi purtat din măduva oaselor vlăstarul noilor forţe, şi, pe jumătate inconştientă, şi-a dorit ca propria ei respiraţie să o însoţească pe a lui. Mişcarea diferită a pieptului a făcut-o să simtă că este goală. Şi-a plimbat mîinile pe trup, de la mijlocul coapselor, înconjurînd pubisul, apoi pe pîntece în sus pînă la sîni, şi deodată şi-a amintit strigătul său de uimire cînd înăuntru explodase plăcerea ca un soare. Trează acum de-a binelea, şi-a muşcat degetele ca să nu scoată acelaşi strigăt, dar ar fi vrut să recunoască în

sunetul sugrumat senzaţiile, să le facă inseparabile pentru totdeauna, sau poate era dorinţa renăscută, cine ştie dacă nu remuşcarea, neliniştea care rosteşte cunoscuta expresie, Ce mă fac eu acum, gîndurile nu pot fi izolate de alte gînduri, impresiile nu rămîn nealterate de alte impresii, această femeie trăieşte la ţară, departe de arta de a iubi a civilizaţiei, şi în curînd vor veni cei doi bărbaţi care îi lucrează pămîntul Mariei Guavaira, ce-o să le spună, cu casa aşa plină de străini, nimic nu schimbă forma lucrurilor precum lumina zilei. Dar bărbatul acesta care doarme a aruncat o stîncă în mare, iar Joana Carda a tăiat pămîntul în două, iar José Anaiço a fost regele sturzilor, iar Pedro Orce face să-i tremure pămîntul sub picioare, iar Cîinele a venit nu se ştie de unde pentru a lega aceste fiinţe, Şi mai mult decît de ceilalţi m-a legat de tine, am tras de fir şi ai venit pînă la uşa mea, pînă în patul meu, pînă în lăuntrul trupului meu, pînă în sufletul meu, căci numai din el a putut ieşi strigătul pe care l-am scos. Timp de cîteva minute ochii i se închiseră, cînd îi deschise văzu că Joaquim Sassa se trezise, îi simţea duritatea corpului, şi suspinînd de nerăbdare se deschise pentru el, nu strigă, dar plînse rîzînd, şi se făcu dimineaţă. Din ceea ce şi-au spus nu trebuie să luăm notiţe indiscrete, puneţi fiecare ce credeţi, încercaţi să scoateţi din închipuirea dumneavoastră, cel mai probabil e că nu veţi nimeri, oricît de limitat ar părea vocabularul iubirii.

S-a sculat Maria Guavaira şi trupul ei e alb aşa cum visase Joaquim Sassa, ea spune, N-aş mai vrea să pun hainele astea întunecate, dar acum n-am vreme să caut altele, vor veni lucrătorii dintr-o clipă într-alta. S-a îmbrăcat, s-a întors în pat, părul ei a acoperit chipul lui Joaquim Sassa, şi l-a sărutat, apoi a fugit, ieşind din cameră, Joaquim Sassa s-a rostogolit în pat, a închis ochii, va adormi. Are o lacrimă pe unul din obraji, poate fi la fel de bine a Mariei Guavaira sau a lui, şi bărbaţii plîng, nu-i nici o ruşine şi le face chiar bine.

Aici e camera unde au stat Joana Carda şi José Anaiço, au uşa închisă, dorm încă. Uşa cealaltă este întredeschisă, cîinele a venit să se uite la Maria Guavaira, s-a întors înăuntru, s-a dus iar să se întindă, veghind somnul lui Pedro Orce, care se odihneşte după aventurile şi descoperirile sale. Că ziua de azi va fi călduroasă se ghiceşte în atmosferă. Norii vin dinspre mare şi par să fugă mai repede ca vîntul. Lîngă Doi Cai se află doi bărbaţi, sînt angajaţii care au venit la lucru, îşi spun că văduva, care se plînge atîta de roadele pămîntului, şi-a cumpărat o maşină pînă la urmă, După ce le-a răposat omul, toate se descurcă, sentinţa asta sarcastică a fost a celui mai vîrstnic. Maria Guavaira i-a chemat, şi în timp ce aprindea focul şi încălzea cafeaua le-a explicat că dăduse adăpost unor călători rătăciţi, trei sînt portughezi, dar e şi un spaniol, dorm încă, sărmanii. Dumneavoastră, singură aici, sînteţi tare expusă, a spus cel mai tînăr, dar fraza asta, atît de omeneşte solidară, e doar o variantă a multor altora care au mai fost spuse, orientate spre un cu totul alt sens, Ar trebui neapărat să vă măritaţi din nou, aveţi nevoie de un om care să vadă de casă, Nu aţi găsi, şi nu că mă dau mare, un bărbat mai capabil ca mine, atît pentru lucru cît şi pentru celelalte, Zău că-mi place tare mult de dumneavoastră, Într-o bună zi o să mă vedeţi intrînd pe uşă şi să ştiţi că va fi ca să rămîn, Mă faceţi să-mi pierd minţile, credeţi că un bărbat e de lemn, Nu ştiu, dar pot s-o ştiu cîndva, dacă te apropii de mine te trezeşti cu un tăciune în faţă, asta a spus-o odată Maria Guavaira, şi bărbatul mai tînăr nu a avut altceva mai bun de făcut decît să se întoarcă la prima frază, modificînd-o un pic, Aveţi nevoie de cineva care să aibă grijă de dumneavoastră, dar nici aşa nu a izbutit, pînă astăzi, să-şi atingă ţelul.

S-au dus lucrătorii pe cîmp şi Maria Guavaira s-a întors în cameră. Joaquim Sassa dormea. Încet, ca să nu-l trezească, a deschis cufărul, şi a început să aleagă haine din vremea cînd era măritată, nuanţe de roz, verde, albastru, albul şi roşul, portocaliul şi

violetul, şi pe deasupra amestecatele culori feminine, nu c-ar fi asta o garderobă de teatru sau ea vreo ţărancă avută, dar toată lumea ştie că două rochii fac o sărbătoare şi cu două fuste şi două bluze se ţese un curcubeu. Hainele miros a naftalină şi a aer închis. Maria Guavaira se va duce să le atîrne la soare ca să se evapore miasmele chimiei şi ale timpului mort, şi pe cînd coboară aşa cu braţele doldora de culori, o întîlneşte pe Joana Carda care şi-a lăsat şi ea bărbatul în căldura cearşafurilor şi care, înţelegînd numaidecît ceea ce se întîmplă, vrea s-o ajute. Rîd amîndouă pe cînd întind rufele, vîntul le răvăşeşte părul, hainele se desfac şi flutură ca nişte drapele, îţi vine să strigi trăiască libertatea.

Se întorc la bucătărie şi pregătesc masa, miroase a cafea aburindă, şi a lapte, pîine de cîteva zile, dar gustoasă, brînză tare, dulceaţă de fructe, aceste arome laolaltă îi vor trezi pe bărbaţi, mai întîi apăru José Anaiço, apoi Joaquim Sassa, al treilea nu a fost om, ci cîine, s-a ivit la uşă, a privit şi s-a întors înapoi, S-a dus să-şi cheme stăpînul, a spus Maria Guavaira, care teoretic are mai multe drepturi de proprietate, dar a făcut deja act de renunţare. A apărut în sfîrşit şi Pedro Orce, i-a salutat şi s-a aşezat tăcut, i se observă în privire o anumită iritare cînd vede gesturile oricum foarte discrete de tandreţe cu care se exprimă cei patru, atît doi cîte doi cît şi toţi împreună, lumea mulţumirii îşi are soarele ei propriu şi diferit.

N-o cădea bine ranchiuna lui Pedro Orce, care se ştie bătrîn, dar va fi datoria noastră să-l înţelegem, dacă nu s-a resemnat încă. José Anaiço vrea să-l atragă în conversaţie, îl întreabă dacă i-a plăcut plimbarea nocturnă, dacă i-a ţinut bună companie cîinele, şi Pedro Orce, împăcat de-acum, mulţumeşte în gînd mîinii întinse, a picat la ţanc, înainte ca amărăciunea să-i sporească senzaţia de frustrare, Am fost pînă la mare, a spus, şi auzind asta s-au uimit toţi, cel mai mult Maria Guavaira, care ştie foarte bine unde se află marea şi ce greu se ajunge acolo. Dar dacă n-aş fi luat cîinele cu mine, n-aş fi izbutit,

explică Pedro Orce, şi deodată îi veni în minte barca de piatră, rămase tulburat, incapabil să priceapă, timp de cîteva secunde, dacă fusese doar într-un vis sau fusese concretă şi reală, Dacă n-am visat, dacă n-a fost totul închipuire visată, există, este acolo chiar în această clipă, stau aici pe scaun şi beau cafea, iar vasul e acolo, şi, atît de mari sînt puterile imaginaţiei, deşi îl văzuse doar la lumina slabă a cîtorva stele, acum şi-l reprezenta în minte în plină zi, cu soarele şi albastrul cerului, stînca neagră sub vasul mineralizat. Am dat peste un vas, spuse, şi fără să-şi dea seama că se putea înşela, îşi dezvoltă teoria, expuse, deşi cu o anume imprecizie în termeni, procesul chimic, dar în curînd cuvintele începură să-i lipsească, îl neliniştea expresia dezaprobatoare a Mariei Guavaira, şi isprăvi cu o altă ipoteză de autoapărare, Admit de asemenea că poate fi vorba de un efect extraordinar al eroziunii, desigur.

Joana Carda spuse că vroia să meargă să vadă, José Anaiço şi Joaquim Sassa fură de aceeaşi părere imediat, Maria Guavaira nu vorbea, se priveau ea şi Pedro Orce. În curînd tăcură şi ceilalţi, înţelegeau că ultimul cuvînt nu fusese încă rostit, dacă există într-adevăr pentru toate lucrurile un ultim cuvînt, ceea ce ridică delicata chestiune de a afla cum vor rămîne lucrurile după ce, despre ele, s-a spus totul. Maria Guavaira strînse mîna lui Joaquim Sassa ca şi cum ar fi depus un jurămînt, E un vas de piatră, declară, Asta am spus şi eu, s-a transformat în piatră odată cu trecerea vremii, poate că a fost prin mineralizare, dar la fel de bine se poate să fie operă a întîmplării şi ca forma lui de azi să fi fost modelată de vînt şi de alţi agenţi atmosferici, ploaie, de pildă, şi chiar şi marea, o fi fost o vreme în care nivelul mării a fost mai ridicat, E un vas de piatră care a fost întotdeauna de piatră, e un vas care a venit din depărtări şi a rămas acolo după ce au debarcat fiinţele care călătoreau cu el, Ce fiinţe, întrebă José Anaiço, Sau fiinţă, de asta nu pot fi sigură, Şi despre ceea ce se spune că e sigur, ce siguranţă poţi avea, a întrebat cu îndoială Pedro Orce, Spuneau bătrînii că le spuseseră cei mai

bătrîni, iar acestora alţii încă şi mai bătrîni, că pe această coastă au debarcat, în bărci de piatră, sosind din deşerturile din cealaltă parte a lumii, nişte sfinţi, unii au ajuns vii, alţii morţi, cum a fost cazul lui Santiago, bărcile au eşuat acolo încă de atunci, iar asta e doar una din ele, Credeţi în ceea ce spuneţi, întrebă Pedro Orce, Problema nu constă în a crede sau a nu crede, tot ceea ce spunem noi se adaugă la ceea ce e, la ceea ce există, mai întîi am spus granit, pe urmă spun vas, cînd ajung la sfîrşit, chiar dacă nu cred în ceea ce am spus, trebuie să mă încred că am spus-o, de multe ori asta-i de ajuns, tot aşa apa, făina şi drojdia fac pîinea.

Îi păru lui Joaquim Sassa o ciobăniţă erudită, o Minervă din munţii galicieni, în general nu ne dăm seama de asta, iar adevărul e că oamenii ştiu cu toţii mult mai mult decît socotim noi, majoritatea lor nici nu visează ce ştiinţă au, partea proastă e că doresc să treacă drept ceea ce nu sînt, îşi pierd farmecul şi gingăşia, faceţi mai bine ca Maria Guavaira care se mărgineşte să spună, Am citit cîteva cărţi la viaţa mea, e de minune efectul lecturii, nu e această femeie atît de îngîmfată încît să fi declarat aşa ceva despre sine, ci naratorul, iubitor de dreptate, a fost cel care n-a rezistat comentariului. Acum Joana Carda întreabă cînd se vor duce să vadă barca de piatră, exact în clipa cînd Maria Guavaira, poate pentru a nu prelungi disputa, pe terenuri care nu mai sînt de competenţa ei, spuneam exact în clipa aceea, dădu Maria Guavaira drumul la radioul pe care-l are în bucătărie, lumea trebuie să aibă nişte ştiri de transmis, aşa-i în fiecare dimineaţă, sînt înfricoşătoare ştirile, chiar dacă au pierdut primele cuvinte reconstituite mai tîrziu, Începînd de astă seară, în mod inexplicabil, viteza de dislocare a peninsulei s-a modificat, ultima măsurătoare înregistrează mai mult de două mii de metri pe oră, practic cincizeci de kilometri zilnic, adică triplul a ceea ce se observă de cînd a început deriva.

În clipa asta pesemne că s-a lăsat în peninsulă o tăcere generală. Ştirile se aud în case şi în pieţe,

totuşi mai sînt şi unii care vor afla despre ele ceva mai tîrziu, precum cei doi bărbaţi care lucrează pentru Maria Guavaira, sînt afară pe cîmp, departe, pun rămăşag că cel mai tînăr va lăsa deoparte complimentele şi galanteriile şi nu se va mai gîndi decît la propria sa viaţă şi siguranţă. Dar răul cel mare încă nu venise, de-abia cînd crainicul citeşte o ştire de la Lisabona, mai devreme sau mai tîrziu trebuia să se afle, mult a mai ţinut secretul, există o mare îngrijorare în mediile oficiale şi ştiinţifice portugheze, deoarece arhipelagul insulelor Azore se găseşte exact pe calea pe care a urmat-o pînă acum peninsula, se observă deja primele indicii de nelinişte în rîndul populaţiilor, deocamdată nu se poate vorbi de panică, dar se prevede că în următoarele ore se va pune în aplicare un plan de evacuare a oraşelor şi a unor aşezări de pe litoral mai direct ameninţate de ciocnire, cît despre noi, spaniolii, ne putem considera în afara efectelor imediate, pentru moment, de vreme ce Azorele se găsesc între paralelele treizeci şi şapte şi patruzeci şi fiind toată regiunea Galiciei la nordul paralelei patruzeci şi doi, se poate observa uşor că, nefiind nici o modificare în traseu, numai ţara-soră, veşnic nefericită, va suferi impactul direct, fără să uităm, firește, la fel de nefericitele insule care, prin dimensiunea lor redusă, riscă să dispară sub marea masă de piatră care se dislocă acum, după cum am spus, cu impresionanta viteză de cincizeci de kilometri zilnic, putînd încă, pe de o parte, să se întîmple ca aceleaşi insule să se constituie în acea frînă providenţială care să oprească marşul neobosit, sîntem cu toţii în mîna Celui De Sus, de vreme ce nu vor mai fi de ajuns puterile omului pentru a evita catastrofa, dacă ea se va produce, din fericire, repetăm, noi spaniolii, sîntem mai mult sau mai puţin în siguranţă, să nu dovedim totuşi vreun optimism exagerat, întotdeauna trebuie să ne temem de consecinţele secundare ale şocului, recomandîndu-se aşadar o maximă vigilenţă, netrebuind să rămînă pe coasta galiciană decît cei care, prin natura obligaţiilor şi îndatoririlor lor, nu se pot retrage în regiunile din

interior. A tăcut crainicul, a venit o muzică menită pentru o cu totul altă ocazie, şi José Anaiço, amintindu-şi, îi spuse lui Joaquim Sassa, Aveai dreptate cînd vorbeai de Azore, şi cîte mai poate şi vanitatea omenească, chiar şi cu acest risc extrem al vieţii, îi plăcu lui Joaquim Sassa că în faţa Mariei Guavaira fusese în mod public recunoscută o dreptate pe care o avusese el, chiar dacă nemeritat, culeasă cum a fost între uşile laboratorului unde fusese dus împreună cu Pedro Orce.

Ca într-un vis repetat, José Anaiço făcea socoteli, ceruse hîrtie şi creion, de data asta n-o să mai spună că peste cîteva zile va trece Gibraltarul prin faţa faclelor de pe lanţul muntos Gádor, atunci fusese vreme de sărbătoare, acum trebuia verificat cîte zile mai rămîneau pînă la ciocnirea Capului da Roca cu insula Terceira, ţi se face pielea de găină şi părul măciucă cînd îţi închipui cumplita clipă, după ce insula São Miguel se va fi înfipt ca un ciot în pămîntul blîndului Alentejo, adevăr adevărat grăiesc vouă, orice rău vă poate paşte. Spune José Anaiço la sfîrşitul calculelor, Am mers pînă acum cam trei sute de kilometri, or, cum distanţa de la Lisabona la Azore e, în mare, de o mie două sute de kilometri, vom mai avea de parcurs încă nouă sute, iar nouă sute de kilometri la cincizeci de kilometri pe zi, în cifre rotunde, înseamnă optsprezece zile, adică, în jurul zilei de douăzeci septembrie, probabil mai înainte, vom ajunge la Azore. Neutralitatea concluziei era o ironie forţată şi amară care nu a făcut pe nimeni să zîmbească. Maria Guavaira le-a amintit, Dar noi sîntem aici în Galicia, dincolo de pericol, Nu trebuie să fim siguri de asta, a avertizat Pedro Orce, e destul să se schimbe traseul doar un pic, înspre sud, şi noi vom fi cei care vom bătea în plin, cel mai bine, singurul lucru de făcut e să fugim spre interior, cum a anunţat crainicul, şi chiar şi aşa nimic nu e sigur, Să las casa şi pămîntul, Dacă se va întîmpla ceea ce se anunţă, nu vor mai exista nici casă nici pămînt. Erau aşezaţi, deocamdată mai puteau sta aşezaţi încă optsprezece zile. Focul ardea în vatră, pîinea era pe

masă, mai erau şi altele acolo, laptele, cafeaua, brînza, dar pîinea atrăgea privirile tuturor, o jumătate de pîine mare, cu o coajă groasă şi un miez compact, îi simţeau încă în gură parfumul, după atîta timp, dar limba recunoştea firimitura care rămăsese după mestecat, sosind ziua sfîrşitului lumii vom privi ultima furnică într-o tăcere dureroasă, ştiind că ne luăm rămas bun pentru totdeauna.

Joaquim Sassa spuse, Concediul meu se termină azi, pentru ca totul să fie conform regulilor ar trebui să fiu mîine în Porto, la serviciu, aceste cuvinte obiective au fost doar începutul unei declaraţii, Nu ştiu dacă vom mai fi şi în continuare împreună, e o chestiune care va trebui hotărîtă aici, dar, din partea mea, vreau să fiu unde va fi şi Maria, dacă şi ea o să accepte şi o să-şi dorească asta. Or, pentru că fiecare lucru va trebui spus la timpul său, pentru că toate piesele vor trebui să fie ajustate în ordinea lor firească, au aşteptat ca Maria Guavaira, convocată, să vorbească cea dintîi, iar ea spuse, Da, asta vreau, fără alte înfloriturі care nu erau necesare. Spuse José Anaiço, Dacă peninsula se ciocneşte de Azore, şcolile nu se vor mai deschide prea curînd, sau poate că nici nu se mai deschid, voi rămîne cu Joana şi cu voi, dacă şi ea va hotărî să rămînă. Acum era rîndul Joanei Carda, care, ca şi Maria Guavaira, spuse doar trei cuvinte, femeile nu-s prea vorbăreţe de data asta, Rămîn cu tine, au fost doar acestea, pentru că se uita direct la el, dar toţi înţeleseră restul. În sfîrşit, ultimul, pentru că cineva trebuia să fie ultimul, Pedro Orce spuse, Oriunde vom merge, merg, şi fraza asta, care evident jigneşte gramatica şi logica prin exces de logică şi poate şi de gramatică, va trebui să rămînă necorectată, aşa cum a fost spusă, poate i se va găsi vreun sens particular care să o justifice şi să o absolve, cine are experienţa cuvintelor ştie că de la ele trebuie să se aştepte totul. Cîinii, se ştie, nu vorbesc, iar acesta nici măcar un lătrat sonor nu poate să scoată pentru a-şi arăta aprobarea jovială.

În acea zi s-au dus pe coastă să vadă barca de piatră. Maria Guavaira purta veşmintele sale

colorate, nici nu se obosise să le calce cu fierul, vîntul şi lumina le vor şterge cutele de la lunga şedere în limbul profund. În faţa grupului mergea Pedro Orce, ghid emerit, cu toate că se încrede mai degrabă în instinctul şi simţul cîinelui decît în propriii săi ochi, pentru care, într-adevăr, la lumina zilei, totul pare alt drum. De la Maria Guavaira, deocamdată, nu ne putem aştepta la orientare, ruta ei e alta, toate gesturile ei sînt pretexte pentru a lua mîna lui Joaquim Sassa şi a se lăsa trasă, rămînînd corpul lipit de corp atît timp cît durează un sărut, măsură după cum ştim variabilă, de asta ei mai întîrzie în expediţie şi nu prea sînt în stare să-i însoţească pe ceilalţi. José Anaiço şi Joana Carda folosesc altă discreţie, a trecut o săptămînă de cînd sînt împreună, şi-au potolit întîia foame, şi-au săturat întîia sete, să spunem că nesaţul apare dacă ei îl convoacă, şi, la drept vorbind, nu prea îl scutesc. Numai în noaptea care a trecut, cînd Pedro Orce a văzut de departe splendoarea, n-a fost doar pentru că s-au iubit Joaquim Sassa şi Maria Guavaira, parcă în casa aceea ar fi dormit şi s-ar fi iubit în acelaşi timp zece cupluri.

Norii vin dinspre mare şi aleargă grăbiţi, se fac şi se desfac numaidecît, ca şi cum fiecare minut n-ar dura mai mut de o secundă sau o fracţiune din ea, şi toate gesturile acestor femei şi bărbaţi sînt, sau par să fie, într-o aceeaşi egală clipă, grabnice şi lente, s-ar spune că lumea s-a schimbat, dacă poate fi înţeleasă semnificaţia plenară a unei expresii sărace şi populare. Ajung în vîrful muntelui şi marea e un zbucium continuu. Pedro Orce de-abia recunoaşte locurile, bolovanii gigantici rostogoliţi care stau grămadă unii peste alţii, poteca aproape nevăzută care coboară în trepte, cum de-a putut să treacă pe-aici în timpul nopţii, chiar şi cu ajutorul cîinelui, e o cutezanţă pe care nu-i în stare să şi-o explice sieşi. Caută cu privirea barca de piatră şi nu o vede, dar acum Maria Guavaira trece înaintea grupului, era şi timpul, mai bine decît oricine cunoaşte drumurile. Ajung la locul cu pricina, şi Pedro Orce vrea să

deschidă gura ca să spună, Nu-i aici, dar a tăcut, are în faţă piatra cîrmei cu timona sfărîmată, marele catarg care la lumină pare mai gros, şi barca, dar la ea se observă cele mai mari deosebiri, ca şi cum eroziunea de care vorbise în această dimineaţă ar fi făcut într-o noapte treaba a mii şi mii de ani, unde e, că nu o văd, prora înaltă şi ascuţită, pîntecele concav, este limpede că piatra are forma generală a unui vas, dar nici cel mai grozav dintre sfinţi n-ar izbuti să înfăptuiască miracolul de a menţine pe linia de plutire o ambarcaţiune atît de precară, fără parapeţi, îndoiala nu vine de la faptul că e de piatră, vine de la risipirea aproape totală a formei de vas, la urma urmelor o pasăre zboară doar pentru că seamănă cu o pasăre, se gîndeşte Pedro Orce, acum Maria Guavaira spune, Asta-i barca în care a venit din răsărit un sfînt, se mai văd încă aici urmele picioarelor cînd a debarcat şi a luat-o spre interiorul ţinutului, urmele erau nişte cavităţi în stîncă, acum nişte băltoace pe care necontenitul du-te-vino al valurilor, din timpul fluxului, le reînnoieşte constant, fireşte că orice îndoială e legitimă, dar lucrurile depind de ceea ce se acceptă sau se neagă, dacă un sfînt a venit de departe navigînd pe o lespede, nu se vede de ce ar fi cu neputinţă ca picioarele sale de foc să topească roca pînă în zilele noastre. Pedro Orce n-are altceva de făcut decît să accepte şi să confirme, dar îşi păstrează pentru sine amintirea unei alte bărci pe care doar el a văzut-o în noaptea aproape fără stele şi totuşi populată de viziuni supreme.

Marea năvăleşte peste stînci de parcă ar ţine piept înaintării acestei marei irezistibile de pietre şi pămînt. Nu mai privesc barca mitică, privesc valurile care se îmbulzesc, şi José Anaiço spune, Mergem pe un drum, îl ştim, şi nu-l simţim. Iar Joana Carda, Ce soartă. Atunci Joaquim Sassa spuse, Sîntem cinci oameni şi un cîine, nu încăpem în Doi Cai, e o problemă pe care va trebui s-o rezolvăm, o ipoteză ar fi să mergem noi doi, José şi cu mine, în căutarea unei maşini mai mari, din cele care zac cu duiumul peste tot, mai greu o să fie să găsim una în stare

bună, fiecăreia din cele pe care le-am văzut îi lipsea cîte ceva, După ce ajungem acasă hotărîm ce avem de făcut, spuse José Anaiço, avem timp destul, Dar casa, pămîntul, murmura Maria Guavaira, N-avem de ales, sau plecăm de-aici, sau pierim cu toţii, cuvintele au fost rostite de Pedro Orce, şi erau definitive.

După masa de prînz, s-au dus Joaquim Sassa şi José Anaiço să caute o maşină mai mare, de preferinţă un jeep, unul de armată ar fi fost foarte nimerit, sau, şi mai bine, un vehicul din acelea de transportat marfă, o furgonetă acoperită, care s-ar putea transforma într-o casă ambulantă şi dormitor, dar, după cum se cam aşteptase Joaquim Sassa, n-au găsit nimic care să le fie de folos, pe lîngă faptul că regiunea în care ne aflăm nu e prea bine înzestrată cu parcări. S-au întors pe înserate, pe şosele care treptat se umpleau de un trafic intens dinspre apus spre răsărit, era începutul pribegirii populaţiilor care locuiau pe coastă, se vedeau automobile, căruţe, din nou străvechii măgari împovăraţi, şi biciclete, deşi puţine pe terenuri atît de accidentate, şi motociclete, şi autocare, cu cincizeci şi ceva de locuri, care transportau sate întregi, era cea mai mare migraţie din istoria Galiciei. Unii dintre ei îi priveau cu mirare pe drumeţii care mergeau în sens invers, ba chiar îi opreau, poate nu ştiu ce s-a întîmplat, Ştim, mulţumim frumos, mergem doar să luăm pe cineva, deocamdată nu-i pericol, iar apoi José Anaiço zise, Dacă aici e aşa, ce-o mai fi şi în Portugalia, şi deodată îi veni în minte ideea salvatoare, Ce proşti sîntem, soluţia-i atît de simplă, facem drumul de două ori, sau de trei ori, de cîte ori va fi nevoie, alegem un loc în interior unde să ne instalăm, o casă, nu poate fi greu, oamenii lasă totul baltă. Asta a fost buna vestire pe care au dus-o, sărbătorită aşa cum se cuvine, în ziua următoare aveau să înceapă alegerea şi punerea deoparte a celor necesare, s-au făcut liste, s-au tăiat unele, s-au adăugat altele, Doi Cai avea mult de mers şi de cărat.

În dimineaţa următoare lucrătorii nu au apărut şi motorul lui Doi Cai nu a funcţionat. Spus aşa, se pare

că am dori să insinuăm că există vreo relaţie între cele două întîmplări, de pildă, că agricultorii absenţi ar fi furat vreo piesă esenţială a automobilului, dintr-o nevoie imperioasă sau din spirit răuvoitor ivit din senin. Nu-i aşa. Atît cel mai vîrstnic, cît şi cel mai tînăr au fost purtaţi de exodul care depopula cu repeziciune toată fîşia de pe coastă pe o distanţă de peste cincizeci de kilometri, dar, de azi în trei zile, după ce locatarii casei vor fi plecat, se va întoarce în acest loc lucrătorul cel mai tînăr, cel care o curta pe Maria Guavaira cu pămînturile ei cu tot, în această ordine sau invers, şi noi nu vom afla niciodată dacă el se va întoarce ca să-şi vadă împlinit visul de a deveni proprietarul acelor averi imobile, chiar şi numai pentru cîteva zile, înainte de a muri într-un prăpăd geologic ce avea să ia cu sine atît pămînturile cît şi visul, ori s-a hotărît să rămînă de pază, luptînd împotriva singurătăţii şi a spaimei, riscînd totul pentru a putea cîştiga totul, mîna Mariei Guavaira şi agoniseala ei, dacă înspăimîntătoarea ameninţare nu se va concretiza totuşi, mai ştii. Într-o bună zi, cînd Maria Guavaira se va întoarce aici, dacă se va mai întoarce, va găsi un bărbat săpînd pămîntul, sau dormind, obosit de muncă, într-un nor de lînă albastră.

Toată ziua Joaquim Sassa s-a luptat cu mecanica îndărătnică, José Anaiço l-a ajutat cum a putut, dar ştiinţa amîndurora nu a fost îndeajuns pentru a rezolva problema. Nu lipseau piese, nu lipsea energie, dar în străfundul intim al motorului ceva anume obosise şi se rupsese, sau se stricase lent, se întîmplă cu oamenii, se poate întîmpla şi cu maşinile, într-o zi, cînd nimic nu o prevestea, corpul spune, Nu, sau sufletul, sau spiritul, sau voinţa, şi nimic nu-l mai poate clinti, la punctul acesta a ajuns şi Doi Cai, i-a adus aici pe Joaquim Sassa şi pe José Anaiço, nu i-a lăsat în mijlocul drumului, furioşi, pumnii nu rezolvă nimic, nici loviturile cu piciorul nu ajută cu ceva, Doi Cai a murit. Cînd intră descurajaţi în casă, murdari de ulei, cu mîinile zdrelite după lupta, aproape fără scule, cu bucşe, şuruburi şi garnituri, şi

s-au dus să se spele, ajutaţi cu blîndeţe de femeile lor, atmosfera era de adîncă tulburare, Şi-atunci cum o să mai ieşim de-aici, întreba Joaquim Sassa, care, ca stăpîn al automobilului, se simţea nu numai răspunzător, ci vinovat, i se părea o nerecunoştinţă a destinului, o ofensă personală, anumite mîncărimi de onoare nu furnică mai puţin doar pentru că ar fi absurde.

Pe urmă s-a convocat consiliul de familie, se părea că avea să fie o sesiune agitată, dar Maria Guavaira a luat imediat cuvîntul pentru a face o propunere, Am un car vechi, care ne-ar putea fi de folos, şi un cal care-a trecut de prima tinereţe, însă, dacă-l îngrijim cum trebuie, s-ar putea să fie în stare să ne ducă. Au urmat cîteva secunde de perplexitate, reacţie naturală la cei obişnuiţi cu locomoţia automobilă şi care se văd dintr-odată obligaţi de vicisitudinile vieţii să se întoarcă la vechile obiceiuri. Şi carul e acoperit, a întrebat Pedro Orce, practic şi dintr-o generaţie mai vîrstnică. Coviltirul n-o mai fi în bună stare, dar se cîrpeşte pe unde-i nevoie, am pînză groasă care va servi pentru început, Şi la nevoie, spuse Joaquim Sassa, smulgem prelata lui Doi Cai, şi-aşa nu-i mai trebuie, şi va fi ultimul hatîr pe care i-l datorez. Sînt toţi în picioare, fericiţi, li se pare mare aventura, porniţi în lumea largă într-un car, lume e un fel de a spune, şi zic ei, Hai să vedem calul, hai să vedem trăsura, trebuie să le explice Maria Guavaira că un car nu-i o trăsură, are patru roţi, sistem de direcţie în faţă, şi, sub coviltirul care îi va adăposti de intemperii, suficient spaţiu pentru familie, cu ordine şi o bună administrare a resurselor nu va fi mare diferenţa faţă de şederea în casă.

Calul e bătrîn, i-a văzut intrînd în grajd şi a întors spre ei marele său ochi negru, tresărind la lumină şi la zarvă. E foarte adevărată învăţătura înţeleptului, pînă nu-ţi sună ceasul, încă se mai pot întîmpla atîtea, nu dispera.

Aflîndu-ne departe, ştim puţine despre laţurile şi nodurile gordiene ale crizei care, mustind de cînd cu devierea peninsulei, se agravase treptat în sînul guvernelor, mai ales de la celebra invazie a hotelurilor, cînd masele inculte au călcat în picioare legea şi ordinea pînă într-atît încît nu se vedea nici o ieşire din impas în viitorul apropiat, redîndu-i Cezarului ce-i al Cezarului, după cum determină interesele superioare ale moralei şi justiţiei. Mai ales pentru că nu se ştie dacă va mai fi vreun viitor apropiat. De vestea că peninsula se năpusteşte cu viteza de doi kilometri pe oră în direcţia Azorelor a profitat guvernul portughez pentru a-şi prezenta demisia, bizuindu-se pe evidenta gravitate a conjuncturii şi pe primejdia colectivă iminentă, ceea ce ne face să credem că guvernele sînt capabile şi eficace doar în clipele în care nu există motive puternice pentru a pretinde totul de la eficacitatea şi capabilitatea lor. Primul ministru, în declaraţia către ţară, a semnalat trăsătura monopartidară a guvernului său ca obstacol la consensul naţional amplu pe care, în condiţiile cumplitului moment critic pe care îl trăim, îl considera indispensabil pentru restabilirea normalităţii. În această ordine de idei, îi propusese preşedintelui Republicii formarea unui guvern de salvare naţională, cu participarea tuturor forţelor politice, cu sau fără reprezentare parlamentară, avînd în vedere că întotdeauna se va găsi un loc de subsecretar adjunct al vreunui secretar adjunct al vreunui ministru adjunct pentru a fi încredinţat formaţiilor partidare care, într-o situaţie normală, nu ar fi chemate nici măcar să deschidă o uşă. Şi nu a uitat să precizeze foarte clar şi răspicat că atît el cît şi miniştrii săi se considerau în slujba ţării pentru ca, în funcţii noi sau diferite, să colaboreze la salvarea patriei şi să contribuie la fericirea poporului.

Preşedintele Republicii a acceptat cererea de demisie şi, respectînd constituţia şi normele de funcţionare democratică a instituţiilor, l-a invitat pe primul ministru demisionar, ca şef suprem al partidului celui mai votat, şi care, pînă acum,

guvernase fără alianţe, l-a invitat, spuneam, să formeze guvernul de salvare naţională propus. Pentru că, e bine să nu se îndoiască nimeni de asta, guvernele de salvare naţională sînt şi ele foarte bune, se poate chiar spune că sînt cele mai bune care există, păcat că patriile doar arareori au nevoie de ele, de aceea nu avem, în mod obişnuit, guverne care să ştie să guverneze la nivel naţional. Despre această temă delicată, dintre cele mai delicate, au avut loc nesfîrşite dezbateri între constituţionalişti, politologi şi alţi cunoscători, şi-n atîţia ani nu s-a putut adăuga prea mult la evidenţa semnificaţiilor pe care le au cuvintele, adică faptul că un guvern de salvare naţională, fiind naţional şi de salvare, e de salvare naţională. Aşa ar spune vocea patriotului naţional, şi ar spune bine. Şi cel mai interesant din toate astea e că populaţiile se simt de la bun început salvate, sau pe cale să fie salvate, de cum s-a anunţat formarea pomenitului guvern, neputîndu-se, în orice caz, evita anumite manifestări de scepticism congenital cînd se cunoaşte lista ministerială şi se văd portretele miniştrilor în ziare şi la televiziune. La urma urmelor, sînt aceleaşi figuri, şi la ce ne aşteptam oare, dacă sîntem atît de reticenţi să le dăm pe ale noastre.

S-a vorbit de pericolele pe care le riscă Portugalia dacă se va ciocni de Azore, şi totodată şi de efectele secundare, dacă nu vor ajunge să fie directe, cu care este ameninţată Galicia, dar mult mai gravă e, firește, situaţia populaţiei din insule. În definitiv, ce e o insulă? O insulă, în acest caz un arhipelag întreg, este o ieşire la suprafaţă a lanţului muntos submarin, de multe ori doar vîrfurile ascuţite ale unor ace stîncoase care în mod miraculos se susţin pe picioare în străfunduri de mii de metri, o insulă, pe scurt, e cea mai fortuită dintre întîmplări. Şi deodată mai vine şi ceea ce, nefiind decît tot o insulă, e atît de mare şi precipitată încît există marele pericol să asistăm, să sperăm că de departe, la decapitarea succesivă a lui São Miguel, a insulei Terceira, a lui São Jorge şi Faial, şi a altor insule din

Azore, cu pierderea generală de vieţi omeneşti, dacă guvernul de salvare naţională, care mîine îşi va prelua atribuţiile, nu va găsi soluţii pentru dislocarea, într-un timp scurt, a sute de mii şi milioane de oameni către regiunile suficient de sigure, în cazul în care acestea există. Preşedintele Republicii, chiar înainte de intrarea în funcţiune a noului guvern, a şi apelat la solidaritatea internaţională, mulţumită căreia, după cum ne amintim, şi acesta e doar unul din nenumăratele exemple pe care le-am putea prezenta, s-a evitat foametea în Africa. Ţările din Europa, unde, din fericire, s-a înregistrat o anumită scădere de ton în limbaj, cînd se referă la Portugalia şi Spania, după serioasa criză de identitate în care s-au zbătut cînd milioane de europeni s-au hotărît să se declare iberici, au întîmpinat cu simpatie apelul şi au dorit chiar imediat să afle cum anume vrem să fim ajutaţi, cu toate că, aşa cum se întîmplă de obicei, totul depinde de cum vor putea fi satisfăcute nevoile noastre de posibilităţile lor excedentare. Cît despre Statele Unite ale Americii de Nord, care astfel, prin extensie completă, ar trebui mereu numite, au trimis veste că formula guvernului de salvare naţională nu le e pe plac, dar că, în fine, treacă-meargă, avînd în vedere împrejurarea, s-au declarat totuşi dispuse să evacueze toată populaţia din Azore, care nu ajunge la două sute cincizeci de mii de persoane, rămînînd să se decidă însă mai tîrziu unde vor putea fi instalate aceste persoane, chiar în statele salvatoare, nici pomeneală, datorită legilor de imigrare, idealul, dacă vreţi să vi-l spun, şi acesta e visul secret al Departamentului de Stat şi al Pentagonului, ar fi ca insulele să reţină, chiar şi cu cîteva stricăciuni, peninsula, care astfel ar rămîne fixată în mijlocul Atlanticului spre beneficiul păcii mondiale, al civilizaţiei occidentale şi al evidentelor convenienţe strategice. Plebei i se va comunica faptul că toate escadrilele nord-americane au primit ordin să se îndrepte spre zona Azorelor, imediat se vor aduna acolo mai multe mii de azorieni, rămînînd restul pentru podul aerian care se află în curs de amenajare.

Portugalia şi Spania vor trebui să-şi rezolve singure problemele locale, mai puţin spaniolii decît noi, că pe ei întotdeauna istoria şi soarta i-au tratat cu o parţialitate mai mult decît evidentă.

Exceptînd cazul Galiciei, caz şi regiune pur periferice, sau, cu alte cuvinte, apendiculare, Spania se află la adăpost de urmările mai nefaste ale coliziunii, avînd în vedere că, în mod substanţial, Portugalia îi serveşte drept tampon sau amortizor. Există probleme de o anume complexitate logistică de rezolvat, cum ar fi oraşele importante, ca Vigo, Pontevedra, Santiago de Compostela şi La Coruña, dar, în privinţa celorlalte, populaţia din sate e atît de obişnuită cu precara guvernare a vieţii sale, încît, aproape fără să aştepte ordine, poveţe şi opinii, s-a pornit să mărşăluiască spre interior, paşnică şi resemnată, folosind mijloacele de transport pomenite, şi altele, începînd cu cel mai primitiv, propriile picioare.

Dar situaţia Portugaliei e radical diferită. Observaţi că toată coasta, cu excepţia părţii sudice din Algarve, se află expusă la lovirea cu pietrele insulelor azoriene, expresie care se foloseşte aici, lovire cu pietre, pentru că, la urma urmelor, nu e mare diferenţa, în ceea ce priveşte efectele, între faptul că ne loveşte o piatră sau că ne lovim de o piatră, totul e o chestiune de viteză şi inerţie, neuitînd totuşi, că în cazul de faţă capul, chiar rănit şi spart, va face ţăndări toată cremenea. Or, cu o astfel de coastă, aproape toată cu ţinuturi joase şi cu oraşele principale chiar la ţărmuri, şi avînd în vedere lipsa de pregătire a portughezilor pentru cea mai neînsemnată dintre calamităţile publice, cutremur, inundaţie, incendii de pădure, secetă persistentă, e de mirare ca guvernul de salvare naţională să-şi poată îndeplini îndatorirea. Soluţia ar fi să se simuleze chiar panica, să-i facă pe oameni să-şi părăsească grabnic casele şi să se refugieze în cîmpiile din interior. Mai rău este dacă în călătorie şi la instalare aceşti oameni se vor vedea privaţi de alimente, nici nu se poate închipui pînă la ce extreme vor putea ajunge indignarea şi

revolta. Toate acestea, firește, ne preocupă, dar, hai să o mărturisim, mult mai mult ne-ar preocupa dacă nu s-ar întîmpla să fim în Galicia, observînd pregătirile de călătorie făcute de Maria Guavaira şi Joaquim Sassa, de Joana Carda şi José Anaiço, de Pedro Orce şi Cîine, importanţa relativă a subiectelor e variabilă, el e punctul de vedere, el e starea de o clipă, el e simpatia personală, obiectivitatea naratorului e o invenţie modernă, e de ajuns să vedem că nici Domnul Dumnezeul Nostru nu şi-a dorit-o în Cartea sa.

Au trecut două zile, calul a primit hrană din belşug, ovăz şi grăunţe la discreţie, el care înainte fusese pus la regimul bazic, Joaquim Sassa a ajuns chiar să propună supe de vin, iar carul, odată peticite găurile din coviltir cu prelata lui Doi Cai, pe lîngă confortul interior pe care îl oferă, îl va proteja de ploaie atunci cînd aceasta va veni cu mai multă constanţă decît ultimele efluvii, căci a sosit de mult septembrie şi ne aflăm într-o zonă ploioasă. În tot acest du-te-vino, se presupune că peninsula o fi navigat vreo sută cincizeci de kilometri de cînd José Anaiço a făcut calculul. Mai lipsesc, aşadar, încă şapte sute cincizeci de kilometri de parcurs, sau cincisprezece zile, pentru cine preferă măsuri mai empirice, la capătul cărora, un minut în plus sau în minus, se va produce primul şoc, sfinte Iisuse, sărmanii alentejani, norocul lor e că s-au obişnuit, sînt ca şi galicienii, au pielea atît de bătătorită că ar fi foarte nimerit să ne întoarcem la cuvintele vechi, să spunem că e tăbăcită, şi nu mai e nevoie de alte explicaţii. Aici, pe pămînturile septentrionale, în această paradisiacă vale a Galiciei, timpul ajunge, şi încă prea destul, pentru ca grupul să se pună la adăpost. Carul are de acum saltele, cearşafuri şi pături, are bagajele tuturor şi ustensilele de bucătărie elementare, mîncare gătită pentru primele zile, turtiţe, dacă ţineţi morţiş să aflaţi ce anume, şi diverse alimente, din cele rustice şi casnice, fasole albă şi roşie, orez şi cartofi, un butoi cu apă, un poloboc cu vin, două găini ouătoare, una din ele

pestriţă şi cu gît golaş, cod, ulciorul cu untdelemn, sticluţa cu oţet, şi sare, că nu poţi trăi fără ea, numai dacă n-ai fost botezat, piper şi boia, toată pîinea care era în casă, făină într-o traistă, fîn, ovăz şi grăunţe pentru cal, cîinele nu ridică probleme, ştie să se descurce fără ajutor, cînd îl acceptă e ca să le facă pe plac. Maria Guavaira, fără să spună de ce, dar poate că n-ar şti să explice dacă ar fi întrebată, a ţesut cu firul albastru brăţări pentru toţi şi colane pentru cal şi cîine. Atît de mare e muntele de lînă că nici nu se observă vreo diferenţă. În afară de asta, fie spus, chiar dacă ar vrea să-l ia, n-ar încăpea în car, şi nici nu s-au gîndit vreodată să o facă, altminteri unde s-ar mai culca acel lucrător mai tînăr care o să vină aici.

În ultima noapte pe care au petrecut-o în casă s-au culcat tîrziu, au stat la taifas ore în şir, ca şi cum ziua următoare ar fi fost de despărţiri dureroase, fiecare spre căminul său. Dar faptul că se aflau laolaltă era încă un mod de a întări spiritele, se ştie că surcelele încep să se rupă atunci cînd sînt scoase din snop, tot ce se poate frînge s-a şi frînt. Au desfăcut peste masa din bucătărie harta peninsulei, în această configuraţie încă impropriu legată de Franţa, şi au însemnat itinerariul primei călătorii, inaugurale, avînd grijă să aleagă traseele mai puţin accidentate, dată fiind lipsa de vlagă a amărîtului cabalin. Dar aveau de făcut un ocol mai către nord, pînă la Coruña, acolo era internată la ospiciu mama zăludă a Mariei Guavaira, simpla iubire de fiică îi ordona acesteia să se ducă să-şi scoată mama de la balamuc, să ne închipuim numai panica din casa de nebuni, cu o insulă intrîndu-le pe uşă, prăvălindu-se uriaşă peste oraş, luînd din faţă vasele ancorate, şi toate acele ferestre cu geamurile către bulevardul dinspre ţărm, făcîndu-se zob în aceeaşi clipă, iar nebunii socotind, dacă or putea socoti, că sosise în sfîrşit ziua Judecăţii. Maria Guavaira va spune sincer şi corect, Nu ştiu cum va putea fi viaţa noastră cu mama alături în car, cu toate că ea, zău, nu-i violentă, va dura doar pînă ajungem la un loc singur, aveţi răbdare. I-au răspuns că au răbdare, să nu le poarte de grijă, că

totul se va aranja cît mai bine, dar ştim prea bine că nici o foarte mare iubire nu rezistă intactă la propria sa nebunie, darmite să mai fii nevoit şi să stai cu o străină, în cazul ăsta mama nebună a unuia din nebuni. Noroc că José Anaiço a avut ideea inspirată să telefoneze din primul loc unde va fi posibil, pentru a afla veşti, se prea poate ca autorităţile sanitare să fi transferat sau să fie pe cale să transfere alienaţii într-un loc sigur, căci acest naufragiu nu-i din cele clasice, mai întîi se salvează cei care sînt dinainte pierduţi.

S-au retras în sfîrşit cuplurile în camere, au făcut ceea ce se face întotdeauna în astfel de ocazii, cine ştie dacă ne vom mai întoarce aici vreodată, atunci să rămînă ecourile iubirii carnale omeneşti, care nu are asemuire între specii, pentru că e făcută din suspine, şoapte, din cuvinte imposibile, din salivă şi sudoare, din agonie, din martiriu implorat, Încă nu, mori de sete şi refuzi apa salvatoare, Acum, acum, iubirea mea, şi aşa ceva vor să ne răpească bătrîneţea şi moartea. Pedro Orce, care e bătrîn şi are deja primul semn de la moarte, care e singurătatea, a ieşit încă o dată din casă, ca să mai vadă barca de piatră, s-a dus cu el şi cîinele, care are toate numele şi nici unul, iar cel care o vrea să spună că de vreme ce merge cîinele, nu merge Pedro Orce singur, acela uită sorgintea îndepărtată a animalului, cîinii din infern au văzut deja totul, şi avînd un trai atît de lung ei nu sînt tovarăşii nimănui, oamenii, care trăiesc atît de puţin, sînt cei care întovărăşesc cîinii. Barca de piatră e acolo, iar prora e înaltă şi ascuţită ca în prima noapte, Pedro Orce nu se miră, fiecare din noi vede lumea cu ochii pe care-i are, iar ochii văd ceea ce vor, ochii creează diversitatea lumii şi făuresc minunile, chiar dacă sînt de piatră, şi prorele înalte, chiar dacă sînt din iluzii.

Dimineaţa se anunţă închisă, expresie care, deşi curentă, nu e exactă, dimineţile nu se anunţă, noi ne trezim în ele, şi atunci, venind la fereastră, vedem că cerul e acoperit de nori joşi şi cade o ploaie măruntă şi blîndă de înmuiat proştii care merg prin ea, totuşi,

fiind atît de mare forţa tradiţiei, dacă această călătorie a noastră ar avea un jurnal de bord, desigur că ofiţerul de card şi-ar începe astfel întîia filă, Dimineaţa se anunţă închisă şi ploioasă, ca şi cum în ceruri aventura asta nu e bine văzută, de fiecare dată în astfel de cazuri sînt invocate cerurile, fie că plouă, fie că e soare. Doi Cai, împins cu chiu cu vai, s-a dus să ia locul carului, sub un acoperiş, de fapt, de paie, că ăsta nu-i garaj, ci şopron, deschis tuturor vînturilor. Lăsat aşa, fără acoperămîntul de pînză care a servit pentru repararea coviltirului de la car, pare de-acum un hîrb, lucrurilor li se întîmplă la fel ca şi oamenilor, cînd nu mai servesc la nimic se sfîrşesc, sfîrşesc cînd au încetat să servească. Carul, dimpotrivă, în ciuda aerului său vetust, a întinerit cu ieşirea în aer liber, iar ploaia care cade îl scaldă din nou, admirabil a fost întotdeauna efectul acţiunii, uitaţi-vă la cal, sub muşamaua care-i protejează şalele, îţi vine să crezi că e armăsar de turnir, cu valtrap pentru bătălii.

N-ar trebui să provoace mirarea aceste zăboviri descriptive, sînt moduri de-a arăta cît costă să fie smulşi oamenii din locurile unde-au fost fericiţi, cu atît mai mult cu cît aceştia nu vor fugi într-o panică dezorientată, acum Maria Guavaira închide cu grijă uşile, dă drumul găinilor care au rămas, iepurilor din cuşti, porcului din cocină, sînt animale obişnuite cu masă fixă şi care acum rămîn la mila Domnului, dacă nu cumva ispitelor diavolului, căci porcul e prea bine în stare, dacă le prinde uşor, să facă razie printre celelalte animale. Cînd cel mai tînăr dintre lucrători va apărea va trebui să spargă o fereastră ca să intre în casă, nu există, la multe leghe în jur, nimeni care să fie martor la asalt. Dacă am făcut-o, am făcut-o cu intenţii bune, sînt cuvintele lui, şi poate că-i adevărat.

Maria Guavaira s-a urcat pe capră, alături s-a aşezat Joaquim Sassa cu umbrela deschisă, e datoria lui să însoţească femeia iubită şi s-o apere de vremea rea, numai că nu poate să-i îndeplinească sarcina, că din toate cele cinci persoane doar Maria Guavaira ştie cum să mîne un car şi un cal. Pe înserate, cînd

cerul se va limpezi, se vor da lecţii, Pedro Orce va cere să fie cel dintîi care să primească rudimentele, cîtă bunătate din partea lui, aşa pot şi cele două cupluri să se odihnească sub coviltir, fără despărţiri nedorite, şi, fiind locul de pe capră atît de spaţios, pot merge acolo trei, soluţie ideală pentru intimitatea celor rămaşi sub coviltir, chiar dacă numai pentru a sta tăcuţi, liniştiţi şi împreună. A smucit Maria Guavaira hăţurile, calul, înhămat la oiştea carului, fără partener de cealaltă parte a tras cu putere, a simţit rezistenţa hăţurilor, apoi greutatea încărcăturii, memoria a revenit în bătrînele sale oase şi în muşchi, iar sunetul aproape uitat s-a repetat, fărîmiţarea pămîntului sub rostogolirea roţilor întărite cu fier. Totul se învaţă, se uită şi se învaţă din nou, dacă nevoia o cere. Pe o distanţă cam de o sută de metri cîinele a însoţit carul prin ploaie. Apoi şi-a dat seama că putea merge, chiar dacă pe propriile picioare, la adăpost de neplăceri. S-a vîrît sub car, şi-a potrivit pasul după mersul calului, aşa o să-l vedem cît timp va dura această călătorie, fie ploaie, fie soare, atîta timp cît nu are chef să facă pe hăitaşul sau să se amuze într-un du-te-vino fără sens aparent care face să se asemene atît de mult oamenii şi cîinii.

În ziua aceasta nu au mers prea mult. Trebuiau să cruţe calul, cu atît mai mult cu cît terenul accidentat îi cerea eforturi continue, fie la urcuş, trăgînd, fie la coborîş, susţinînd. Cît vedeai cu ochii, nu se zărea nici ţipenie de om. Cred c-am fost ultimii care-au plecat de prin locurile astea, a spus Maria Guavaira, iar cerul jos, aerul plumburiu, priveliştea deprimantă anunţau deja secătuirea unei lumi sfîrşite şi pustii jeluindu-se după atîta suferinţă şi istov, după atîta trăit şi murit, de atîta viaţă îndărătnică şi moarte necontenită. Dar în acest car ambulant merg iubiri noi, iar iubirile noi, după cum nu ignoră observatorii, sînt cel mai puternic lucru care există pe lume, de aceea nu se tem de accidente, fiind ele însele, iubirile, cum sînt prin excelenţă, reprezentarea maximă a accidentului, fulgerul neaşteptat, prăbuşirea surîzătoare, înlănţuirea nerăbdătoare. Nu

trebuie totuşi să ai încredere deplină în primele impresii, această despărţire aproape funebră de un ţinut pustiu, sub o ploaie melancolică, ar fi preferabil, dacă n-am fi atît de discreţi, să tragem cu urechea la dialogul dintre Joana Carda şi José Anaiço, dintre Maria Guavaira şi Joaquim Sassa, tăcerea lui Pedro Orce e şi mai discretă, despre el se poate spune că parcă nici nu merge cu ei.

Primul sat pe care l-au străbătut nu fusese părăsit de toţi localnicii. Unii bătrîni le declaraseră fiilor şi rubedeniilor neliniştite că, dacă tot e să mori, mai bine aşa decît de foame sau de vreo boală rea, dacă cineva a fost ales să fie atît de glorios încît să moară odată cu lumea sa, chiar dacă nu e un erou wagnerian, îl aşteaptă Walhala supremă acolo unde se strîng toate marile catastrofe. Bătrînii galicieni sau portughezi, că tot una e galicimea sau portughezimea, habar n-au de lucrurile astea, dar dintr-o pricină inexplicabilă au fost în stare să spună, Nu plec de-aici, duceţi-vă voi dacă vă e teamă, şi asta nu înseamnă că ei ar fi nemaipomenit de curajoşi, ci doar că-n acest moment al vieţii au ajuns la înţelegerea că teama şi curajul sînt pur şi simplu cele două talere oscilante de la o balanţă al cărei ac indicator se menţine nemişcat, paralizat de spaima inutilei invenţii a emoţiilor şi a sentimentelor.

Pe cînd carul străbătea satul, curiozitatea, care e probabil ultima însuşire care se pierde, i-a făcut pe moşnegi să iasă la drum, să facă semne cu mîna încet, de parcă s-ar fi despărţit de ei înşişi. A spus atunci José Anaiço că ar fi un act de înţelepciune să profite, pentru a dormi, de una din casele abandonate, aici sau în altă aşezare, sau într-un loc părăsit, trebuiau să fie paturi, un confort mai bun decît cel al carului, dar Maria Guavaira a declarat că nu va sta niciodată într-o casă fără îngăduinţa stăpînilor, aşa sînt unii, scrupuloşi, alţii, dacă văd o fereastră închisă o sparg, dar vor spune, Am făcut-o cu intenţii bune, şi fie că binele e al lor sau al altora, va rămîne întotdeauna îndoiala asupra întîiului şi ultimului motiv. José Anaiço a regretat ideea, nu c-ar

fi fost rea, ci pentru că era absurdă, au fost suficiente cuvintele Mariei Guavaira pentru a defini o regulă de demnitate, Îţi vei fi suficient ţie însuţi cît timp poţi suporta, pe urmă lasă-te pe mîna cui o meriţi, cu atît mai bine dacă e cineva care să te merite. După cum merg lucrurile, se pare că se merită aceştia cinci unul pe altul, reciproc şi complementar, să rămînă aşadar în car, să mănînce turtiţe, să trăncănească despre drumul făcut şi drumul pe care-l mai au de făcut, Maria Guavaira va întări cu teoria lecţiile practice de mînare pe care le-a şi dat, sub un copac calul îşi rumegă întruna tainul său de fîn, cîinele se mulţumeşte de data asta cu aprovizionarea domestică, umblă de colo-colo, adulmecînd şi înfricoşînd păsările de noapte. A încetat ploaia. O lanternă luminează pe dinăuntru coviltirul carului, cine-ar trece pe aici ar spune, Ia uite un teatru, e adevărat că sînt personaje, dar nu sînt interpreţi.

Mîine, cînd va putea Maria Guavaira, în sfîrşit, să telefoneze la Coruña, i se va spune că mama sa şi ceilalţi internaţi au şi fost transferaţi spre interior, Şi ea ce face, La fel de nebună ca mai înainte, dar răspunsul acesta e valabil pentru oricine. Îşi vor continua călătoria pînă cînd se va popula din nou ţinutul cu oameni. Iar acolo vor rămîne în aşteptare.

S-a constituit guvernul de salvare naţională a portughezilor, s-a pus numaidecît pe treabă, după ce primul ministru, acelaşi, se dusese la televiziune să declame o frază pe care istoria o va consemna cu siguranţă, ceva în genul, Sînge, sudoare şi lacrimi, sau, Să-i îngropăm pe cei morţi şi să avem grijă de cei vii, sau, Onoraţi-vă patria, căci patria priveşte spre voi, sau, Sacrificiul martirilor va face să rodească luminile viitorului. În cazul de faţă, şi avînd în vedere particularităţile situaţiei, primul ministru a găsit de cuviinţă să spună doar, Portughezi, portugheze, salvarea constă în retragere.

Totuşi, să cazezi în zonele retrase din interior milioane de persoane care locuiesc pe fîşia de litoral

era o sarcină de o complexitate atît de mare încît nimeni nu a avut pretenţia, de-a dreptul prostească, să prezinte un plan naţional de evacuare, general şi în stare să integreze iniţiativele locale. În legătură, de pildă, cu oraşul şi periferiile Lisabonei, analiza situaţiei şi măsurile decurgînd din ea au pornit de la o presupunere obiectivă şi subiectivă, ce s-ar putea rezuma în felul următor, Marea majoritate, de ce să n-o spunem, majoritatea zdrobitoare a locuitorilor Lisabonei nu s-au născut acolo, iar cei care s-au născut acolo sînt legaţi de ceilalţi prin relaţii familiale. Urmările unui asemenea fapt sînt ample şi decisive, prima fiind că şi unii şi alţii vor trebui să se strămute în locurile de baştină, unde, cu siguranţă, mai au încă rude, pe unii chiar că împrejurările vieţii i-au făcut să se piardă din vedere, aşadar se va profita de această ocazie forţată pentru a reintroduce armonia în sînul familiilor, îndreptînd vechile neînţelegeri, vrajbele pentru moşteniri rele şi partaje şi mai rele, gîlceve iscate din clevetiri, marea nefericire care ne cade pe cap va avea darul de a apropia inimile. A doua urmare, decurgînd firesc din prima, atinge problema alimentaţiei persoanelor dislocate. Or, tocmai aici, şi fără să fie statul nevoit să intervină, va avea comunitatea familială un mare rol de jucat, care, traducînd în numere, s-ar putea exprima printr-o actualizare macroeconomică a vechii zicale, Unde mănîncă doi, mănîncă şi al treilea, cunoscută resemnare aritmetică şi familială a perioadei cînd se aşteaptă un copil, acum se va spune, cu un ton de mai mare autoritate, Unde mănîncă cinci milioane, să mănînce şi zece şi, cu un surîs tandru, O ţară nu e altceva decît o mare familie.

Vor rămîne fără mijloace de subzistenţă singuraticii, cei fără familie, mizantropii, dar chiar şi aceştia nu vor fi automat excluşi din societate, trebuie să avem încredere în solidarităţile spontane, în acea nestinsă dragoste de aproape care se manifestă în toate ocaziile, iată exemplul dat de călătoriile pe calea ferată, mai ales la clasa a doua, cînd vine ora să se deschidă panerul cu merinde,

mama unei familii nu uită niciodată să invite la ospăţ pe călătorii necunoscuţi care ocupă locurile de alături, Nu doriţi, întreabă ea, dacă cineva acceptă nu i se ia în nume de rău, deşi se contează pe faptul că toţi vor răspunde în cor, Mulţumim, poftă bună. Handicapul mai stînjenitor va fi cazarea, una e să oferi o plăcintă de cod şi un pahar de vin, şi altceva, cu totul altceva, ar fi să cedezi jumătate din patul unde te culci de obicei, dar dacă izbutim să vîrîm în capul oamenilor ideea că aceşti singuratici şi abandonaţi sînt noile încarnări ale Domnului Dumnezeul Nostru, ca pe vremea cînd umbla prin lume, deghizat în cerşetor, punînd la încercare bunătatea oamenilor, atunci se va găsi întotdeauna pentru ei un cotlon pe scară, un culcuş în pod, sau, vorbind rural, un acoperiş şi un braţ de paie. Dumnezeu, de data asta, oricîte înfăţişări ar lua, va fi tratat aşa cum se cuvine, spre lauda celui care a făurit omenirea.

Am vorbit despre Lisabona, cu o diferenţă doar cantitativă în termeni am fi putut vorbi despre Porto sau despre Coimbra, şi despre Setúbal şi Aveiro, despre Viana sau Figueira, fără a uita de măruntele orăşele şi sate care există peste tot, deşi în unele cazuri se ridică neliniştitoarea problemă de a afla încotro trebuie să se ducă cei ce locuiesc exact în locul în care s-au născut, precum şi cei care, trăind într-un ţinut de litoral, s-au născut într-un alt ţinut de litoral. Fiind transmise aceste dileme la Consiliul de Miniştri, a adus purtătorul de cuvînt răspunsul, Guvernul este convins că spiritul de iniţiativă particular rezolvă, poate într-un mod original şi cu profit ulterior general, situaţiile care nu se vor încadra în schema naţională de evacuare şi reinstalare a populaţiilor. Astfel autorizaţi de forul superior, să lăsăm deoparte, ca fiind personale, aceste destine, să ne mărginim să pomenim, referitor la Porto, despre cazul patronilor şi colegilor lui Joaquim Sassa. Va fi de ajuns să spunem că el, datorită imperativului disciplinei şi al conştiinţei profesionale, dacă ar fi venit fără zăbavă din munţii

galicieni părăsind în voia soartei iubirea şi prietenii, ar fi întîlnit biroul închis şi pe uşă afişată o tăbliţă cu ultimul anunţ al conducerii, Funcţionarii care se întorc din concediu se vor prezenta la noile birouri pe care le deschidem la Penafiel, unde sperăm să primim în continuare stimatele comenzi ale preţuiţilor noştri clienţi. Iar verişorii Joanei Carda, cei din Ereira, se află acum în Coimbra, în casa vărului părăsit, care nu i-a primit cu braţele deschise, se înţelege, la urma urmelor el e cel rănit, a mai avut o străfulgerare de nădejde, s-a gîndit că verişorii veneau înainte ca să pregătească întoarcerea fugarei, dar cînd, prelungindu-şi ei şederea, i-a întrebat, şi Joana, verişoara a mărturisit, pocăită, Nu ştim, a fost la noi, e adevărat, dar a dispărut chiar înainte de năpasta asta, n-am mai primit veşti, de ceea ce ştie despre restul poveştii se fereşte să vorbească, dar, dacă după aceste puţine date s-a speriat, ce n-ar mai spune dacă ar cunoaşte totul.

Iată deci lumea în suspensie, într-o neliniştită stare de aşteptare, ce-o fi, ce n-o fi să se întîmple plajelor lusitane şi galiciene, occidentale. Dar, repetăm încă o dată, deşi obositor, nu există nici un lucru rău care să nu aducă înlăuntrul său un lucru bun, acesta e, cel puţin, punctul de vedere al guvernelor Europei, căci au văzut, de la o oră la alta, în paralel cu salutarele efecte ale represiunii aduse la cunoştinţă aici la vremea cuvenită, cum scade şi se stinge de tot entuziasmul revoluţionar al tinerilor, cărora acum le spun părinţii atotştiutori, Vezi, fiule, în ce primejdie era să te bagi dacă nu te lăsai de încăpăţînarea aia că eşti iberic, iar băiatul, în sfîrşit edificat, răspunde, Da, tăticule. În timp ce se petrec aceste scene de împăciuire familială şi liniştire socială, sateliţii geostaţionari, reglaţi pentru a menţine o poziţie relativă constantă, emit spre pămînt fotografii şi măsurători, primele în mod firesc invariabile în ceea ce priveşte forma obiectului în dislocare, celelalte înregistrînd cu fiecare minut care trece o reducere cam cu treizeci şi cinci de metri din distanţa care separă insula mare de insulele mici.

Într-o vreme ca aceasta a noastră, de acceleratori de particule, treizeci şi cinci de metri pe minut, ca factor de îngrijorare, ar fi ceva derizoriu, dar dacă ne amintim că dincolo de aceste nisipuri plăcute şi moi, de aceste litoraluri dantelate şi pitoreşti, de aceste largi terase povîrnite înspre mare, vin cinci sute optzeci de mii de kilometri pătraţi de suprafaţă şi un număr incalculabil, astronomic, de milioane de tone, dacă, asta ca să vorbim doar de lanţuri muntoase, cordilieri şi munţi, am încerca să vedem în minte ce ar însemna inerţia tuturor sistemelor orografice ale peninsulei puse acum în mişcare, fără a uita Pirineii, cu toate că reduşi la jumătate din străvechea lor grandoare, atunci nu putem decît să admirăm curajul acestor popoare cu atîta sînge încrucişat, şi să omagiem în ele un simţ fatalist al existenţei care, cu experienţa veacurilor, s-a condensat în formula demnă de reţinut, Dintre morţi şi răniţi cineva trebuie să scape.

Lisabona e un oraş pustiu. Mai umblă încă pe-acolo patrule de armată cu sprijin aerian, de elicoptere, cum s-a procedat în Spania şi în Franţa cînd s-a produs ruptura şi în timpul acelor zile de instabilitate care au urmat. Cît timp nu vor fi retraşi, ceea ce se prevede că se va face cu douăzeci şi patru de ore înainte de momentul previzibil al ciocnirii, soldaţii au misiunea să păzească şi să stea de veghe, deşi într-adevăr nu merită osteneala, de vreme ce toate valorile au fost, la timpul lor, luate din bancă. Dar nimeni nu i-ar ierta unui guvern dacă ar abandona un oraş ca acesta, frumos, armonios, perfect în proporţii şi fericire, aşa cum inevitabil se va vorbi despre el după ce va fi fost distrus. De aceea sînt aici soldaţii ca reprezentare simbolică a populaţiei absente, garda de onoare care ar trage salvele de tun, dacă pentru aşa ceva ar mai fi încă timp în acea clipă supremă în care oraşul se va coborî în apă.

Între timp, soldaţii mai trag cîte un glonţ în tîlharii de drumul mare şi în spărgători, le sfătuiesc şi le orientează pe rarele persoane care se încăpăţînează

în dorinţa lor de a nu-şi abandona casele, precum şi pe cele care, în sfîrşit, s-au hotărît să plece, iar cînd întîlnesc, aşa cum se mai întîmplă, din cînd în cînd, nebuni hoinărind pe străzi, de soiul celor paşnici care, pentru că primiseră, din ghinionul lor, permisiunea să iasă din balamuc în ziua cu debandada şi, neştiind sau neînţelegînd ordinul de întoarcere, au rămas în cele din urmă în voia soartei, două feluri de a acţiona în general se confirmă. Anumiţi gradaţi sînt de părere că nebunul e întotdeauna mai primejdios decît tîlharul, avînd în vedere că tîlharul, cel puţin, a păstrat o judecată asemănătoare cu a lor. Într-un astfel de caz nu se gîndesc de două ori, comandă deschiderea focului. Alţii, mai puţin nemiloşi, şi mai ales conştienţi de nevoia vitală de descărcări nervoase în timp de război sau ceva similar, autorizează ca subordonaţii lor să se distreze pe seama zănatecului un pic, trimiţîndu-l apoi la plimbare în pace, dar nu fac aşa dacă în loc de zănatec e zănatecă, exact în aceeaşi stare, asta se datoreşte faptului că nu lipsesc, în rîndul trupelor, dar şi în afara lor, oamenii care să abuzeze de observaţia elementară şi evidentă că sexul, vorbind din punct de vedere instrumental, nu se află în cap.

Dar atunci cînd în acest oraş, pe bulevarde, străzi şi pieţe, prin cartiere şi grădini, nu se va mai zări nici ţipenie de om, cînd la ferestre nu se va mai vedea ivindu-se nici un chip, cînd canarii care încă n-au murit de foame şi de sete vor cînta în tăcerea absolută a casei sau a verandei înspre grădinile pustii, cînd apele din fîntîni şi havuzuri vor străluci în soare şi nici o mînă nu va veni să se moaie în ele, cînd ochii statuilor, morţi, se vor roti în jur în căutarea ochilor care să-i vadă, cînd porţile mari şi deschise ale cimitirelor vor arăta că nu există deosebire între o absenţă şi altă absenţă, cînd, în cele din urmă, oraşul va fi pe pragul unei clipe agonice, aşteptînd ca o insulă din mare să vină să-l distrugă, atunci se va întîmpla povestea minunată şi salvarea miraculoasă a navigatorului solitar.

De peste douăzeci de ani navigatorul umblă pe mările lumii. Moştenise vasul, sau îl cumpărase, sau îi fusese dat de alt navigator care navigase şi el pe vas vreme de douăzeci de ani, şi înaintea lui, dacă amintirile după atîta timp nu cumva sfîrşesc prin a se confunda, se pare că pentru alţi douăzeci de ani un prim navigator brăzdase solitar oceanele. Povestea vaselor şi a marinarilor care le cîrmuiesc e plină de peripeţii, cu furtuni groaznice şi perioade de acalmie la fel de înspăimîntătoare ca şi cel mai groaznic dintre taifunuri, şi ca să nu lipsească ingredientul romantic, se spune de obicei, iar despre subiect s-au făcut şi cîntece, că în fiecare port există mereu cîte o femeie în aşteptarea micului matelot, manieră deosebit de optimistă de a-ţi închipui viaţa, dar pe care faptele vieţii şi actele femeii în cele mai multe cazuri le dezmint. Navigatorul solitar, cînd debarcă, o face ca să ia apă de băut, să cumpere tutun şi piese pentru motor, sau ca să se aprovizioneze cu ulei şi carburant, medicamente, ace pentru pînză, o manta de plastic contra ploii şi burniţei, cîrlige şi undiţe, ziarul din ziua respectivă, pentru a-i confirma ceea ce ştie deja, că nu merită osteneala, dar niciodată, căci niciodată nu se întîmplă aşa, nu a pus navigatorul piciorul pe uscat cu scopul de a lua cu sine o femeie care să-i fie tovarăşă la navigare. Dacă într-adevăr se întîmplă ca într-un port să-l aştepte o femeie, ar fi absurd să o dispreţuiască, dar în general ea doreşte acest lucru, şi pentru cît timp i se pare ei suficient, niciodată nu i-a spus navigatorul solitar, Aşteaptă-mă, că într-o bună zi am să mă întorc, nu e o cerere pe care să-şi permită el să i-o facă, Aşteaptă-mă, nici el n-ar putea garanta că se va întoarce în acea zi sau vreodată, şi, întorcîndu-se, de cîte ori nu s-a întîmplat să găsească cheiul pustiu, sau, fiind acolo o femeie, aşteaptă alt marinar, nefiind cu totul exclus ca, lipsind acesta, să se mulţumească cu ce pică. Vina, dacă trebuie să o spunem, nu e a femeilor, nici a navigatorilor, vina e a singurătăţii, care uneori nu se suportă, şi ea îl poate purta pe navigator spre port, iar pe femeie spre chei.

Totuşi, aceste consideraţii sînt de spirit şi metafizice, nu rezistăm să le facem fie înainte fie după singularele fapte pe care nu întotdeauna le ajută să se limpezească. Vorbind fără înfloriturі, să spunem că la mare distanţă de această peninsulă, care a devenit insulă ambulantă, naviga navigatorul solitar, cu pînza şi motorul său, cu radioul şi luneta sa, şi cu răbdarea nesfîrşită a celui care într-o zi a hotărît să-şi împartă viaţa în jumătate cer şi jumătate mare. Vîntul, dintr-odată, a încetat să sufle, şi el şi-a strîns pînza, briza a căzut deodată, şi talazul pe care venea vasul navigînd îşi pierde încet avîntul, îşi micşorează spinarea, în mai puţin de o oră va fi marea netedă şi liniştită, ajunge să ni se pară imposibil ca această genune de apă, cu mii de metri adîncime, să se poată menţine echilibrată deasupra ei înseşi, fără să se lase într-o parte sau în cealaltă, observaţia îi va părea stupidă doar celui care găseşte că toate lucrurile din lumea asta se explică prin simplul fapt că sînt aşa cum sînt, ceea ce, evident, se acceptă, dar nu e suficient. Motorul merge, tunc-tunc, tunc-tunc, marea, atît cît pot cuprinde ochii, corespunde, scînteie după scînteie, clasicii imagini a oglinzii, iar navigatorul, cu toate că şi-a disciplinat de mai mulţi ani somnul şi veghea, închide ochii, moleşit de soare, şi aţipeşte, poate după socoteala lui au trecut minute sau ore, şi n-au fost decît secunde, s-a trezit zgîlţîit de ceea ce i s-a părut a fi o mare bubuitură, în scurta sclipire a somnului a visat că dăduse peste un animal zdrobit, o balenă. Trezit brusc, cu inima bătîndu-i nebuneşte, a căutat originea sunetului, nu a reuşit să-şi dea seama imediat că se oprise motorul. Tăcerea neaşteptată îl trezise, însă trupul, pentru a se putea trezi mai firesc, născocise un leviatan, un şoc, un tunet. Motoare avariate, pe mare şi pe uscat, se întîlnesc foarte des, am aflat despre unul căruia nu i se poate găsi leac, i s-a frînt sufletul şi a fost abandonat într-un şopron expus tuturor vînturilor, înspre nord, unde a început să se acopere de rugină. Dar acest navigator nu e ca automobiliştii aceia, are experienţă şi se pricepe, a cumpărat piese de rezervă

ultima dată cînd a atins pămîntul şi femeia, o să-l demonteze cît o să poată, să sondeze mecanismul. Chinuri zadarnice vor fi. Răul e de la biele şi în adîncuri, caii acestui motor sînt răniţi de moarte.

Disperarea, o ştim cu toţii, e omenească, nu se pomeneşte în istoria naturală ca animalele să dispere. Dar tot omul, inseparabil de disperare, s-a obişnuit să trăiască cu ea, o suportă pe o ultimă linie a graniţei, şi pentru că i s-a avariat un motor în mijlocul mării n-o să-şi smulgă acum părul din cap navigatorul, n-o să implore cerurile şi nici nu le va arunca blesteme şi sudălmi, la fel de inutil un act ca şi celălalt, remediul este să aştepţi, cine a luat vîntul îl va aduce înapoi. Însă vîntul, care a fost, nu s-a întors. Au trecut orele, a venit noaptea nespus de senină, s-a născut o altă zi, şi marea nu se mişcă, un fir uşor de lînă atîrnat aici ar cădea ca şi cum ar fi cu plumb, nu se simte nici cea mai mică legănare de apă, e o barcă de piatră pe o lespede de piatră. Navigatorul nu-i prea îngrijorat, asta nu-i prima lui mare în acalmie, însă radioul, acum, inexpicabil, a încetat şi el să mai funcţioneze, nu se mai aude decît un zumzăit, unda de susţinere, dacă o mai fi existînd aşa ceva, care nu transportă decît tăcere, ca şi cum dincolo de acest cerc de apă stătută lumea ar fi amuţit, ca să asiste, pe nevăzute, la neliniştea crescîndă a navigatorului, la nebunie, poate la moartea în mare. Nu lipsesc alimentele şi nici apa de băut, însă orele trec, fiecare mai lungă decît cealaltă, tăcerea se strînge în jurul vasului cu inelele unei cobre însetate, din cînd în cînd navigatorul bate cu o cange în margine, vrea să audă un sunet care să nu fie al propriului său sînge curgîndu-i prin vene, gros, sau al inimii, de care mai uită uneori, şi atunci se trezeşte după ce socotise că se trezise, pentru că visa că era mort. Pînza este ridicată împotriva soarelui, totuşi nemişcarea aerului reţine căldura, navigatorul solitar are pielea arsă, buzele crăpate. A trecut ziua aceasta, următoarea a fost la fel. Navigatorul se refugiază în somn, a coborît în cabina mică deşi este ca un cuptor, acolo e un singur pat, îngust, dovadă că într-adevăr acest navigator e

solitar, şi, complet gol, lac de sudoare, mai întîi, apoi cu pielea uscată, încreţită de fioruri, luptă cu visele, un şir de copaci foarte înalţi unduindu-se sub un vînt care apleacă frunzele dintr-o parte în alta, şi după ce le lasă revine şi le ia din nou, la nesfîrşit. Navigatorul se trezeşte ca să bea apă, şi apa se termină. Se întoarce în somn, copacii nu se mai mişcă, dar un pescăruş a poposit pe catarg.

Din zare înaintează o masă imensă şi întunecată. Cînd se va apropia mai mult se vor vedea casele de-a lungul plajelor, farurile ca nişte degete albe ridicate, o linie fină de spumă, şi dincolo de larga gură a unui rîu un oraş mare construit pe coline, un pod roşu care leagă cele două maluri, la distanţa asta e ca un desen trasat de un penel subţire. Navigatorul mai doarme încă, s-a cufundat în ultima toropeală, dar visul a revenit dintr-odată, o briză rapidă a agitat crengile copacilor, vasul a oscilat pe valul mic de la dană, şi, înghiţit de rîu, a intrat pe uscat, scăpat de mare, nemişcat încă, dar pămîntul nu. Navigatorul solitar a simţit în oase şi în muşchi legănarea, a deschis ochii, şi a spus, Vîntul, s-a întors vîntul, şi vlăguit s-a lăsat să cadă din patul de campanie, s-a tîrît afară, i se părea că în fiece clipă murea şi în fiece clipă încă putea să renască, lumina soarelui i-a bătut în ochi, dar era lumina dinspre uscat, aducea cu sine tot ce putuse să atragă din verdele copacilor, din întunecimea adîncă a cîmpurilor, din culorile suave ale caselor. Era salvat, şi mai întîi nu ştia cum, aerul nu se mişca, adierea vîntului fusese o iluzie. I-a trebuit timp ca să înţeleagă că îl salvase o insulă întreagă, străvechea peninsulă care navigase în întîmpinarea sa şi-i deschisese braţele unui rîu. Atît de imposibil trebuie să pară lucrul acesta, că însuşi navigatorul solitar, care de atîtea zile auzise ştirile despre dezlipirea geologică, deşi ştia că se afla în drumul navei terestre, niciodată nu-i trecuse prin minte că ar putea fi salvat astfel, pentru întîia oară de cînd există naufragii şi rătăciţi pe mare. Dar pe pămînt nu se putea vedea nimic, pe covertele vaselor ancorate sau acostate nu apărea nici o siluetă, tăcerea

era din nou a mării crude, Asta-i Lisabona, a murmurat navigatorul, dar unde sînt oamenii. Ferestrele oraşului strălucesc, se văd automobile şi autobuze staţionate, o piaţă mare înconjurată de arcade, un arc de triumf în fundal, cu figuri de piatră şi coroane de bronz, bronz trebuie să fie, după culoare. Navigatorul solitar, care cunoaşte Azorele şi ştie să le găsească şi pe hartă şi pe mare, şi-a amintit atunci că insulele se află pe o rută de coliziune, ceea ce l-a salvat pe el le va distruge pe ele, ceea ce le va distruge pe ele îl va distruge şi pe el, dacă nu se va îndepărta numaidecît de aceste locuri. Fără vînt, cu motorul stricat, nu poate urca rîul, unica soluţie e să umfle barca gonflabilă, să arunce ancora pentru a susţine vasul, gest inutil, să meargă spre uscat vîslind. Forţele revin de cîte ori se întoarce speranţa.

Navigatorul solitar se îmbrăcase pentru debarcare, pantaloni, cămaşă, o beretă pe cap, sandale, totul alb ca neaua, e punctul de onoare al marinarilor. A împins vasul gonflabil spre treptele înclinate ale cheiului, a stat locului cîteva secunde privind, aşteptînd şi ca noi puteri să-i revină, dar mai ales pentru a lăsa timp să apară cineva venind din umbra arcadelor, sau ca dintr-odată automobilele şi autobuzele să-şi reia mersul, iar piaţa să se umple cu lume, se putea chiar întîmpla să se apropie o femeie, legănîndu-şi suav şoldurile în mers, fără exagerare, doar chemarea insinuantă care tulbură vederea şi cuvîntul bărbatului, de cum a pus piciorul pe uscat. Dar ceea ce era pustiu, pustiu a rămas în continuare. Navigatorul a înţeles în cele din urmă ceea ce nu înţelesese pînă atunci, Au plecat toţi din cauza ciocnirii cu insulele. A privit îndărăt, a văzut vasul în mijlocul rîului, asta e ultima dată, era sigur, nici un cuirasat nu s-ar salva din înfiorătoarea coliziune, darmite o cojiţă de nucă, cu pînză, părăsită de stăpîn. Navigatorul a traversat piaţa, încă amorţit de lunga nemişcare, pare o sperietoare cu pielea lui arsă, cu părul zburlit ieşindu-i de sub beretă, sandalele abia prinse pe picior. Înalţă privirea cînd se apropie de marele arc, vede literele latine, Virtutibus Majorum

ut omnibus documento P.P.D., n-a învăţat niciodată latina, dar pricepe oarecum că monumentul este consacrat virtuţilor strămoşilor celor de-aici şi înaintează pe o stradă îngustă, flancată de clădiri identice, pînă dă într-o altă piaţă, mai mică, cu un edificiu grec sau roman în fund, şi în mijlocul ei două fîntîni arteziene cu femei goale, de fier, apa curge, şi el simte deodată o sete imensă, dorinţa de a-şi afunda gura în apa aceea şi corpul în goliciunea aceea. Merge murmurînd, nu ştie ce spune, ştie doar ce vrea.

Patrula a apărut la colţ, cinci soldaţi comandaţi de un sublocotenent. Au văzut nebunul făcînd grimase de nebun, l-au auzit pronunţînd cuvinte incoerente de nebun, nici nu a fost nevoie să se dea ordin. Navigatorul solitar a rămas întins pe jos, mai avea încă destul de mers pentru a ajunge la apă. Femeile, după cum ştim, sînt de fier.

Acestea au fost zilele celui de-al treilea exod.

Întîiul, despre care la timpul cuvenit s-a dat o ştire substanţială, a fost cel cu turiştii străini, cînd au fugit înspăimîntaţi de ceea ce pe atunci, ce repede trece timpul, încă părea simpla ameninţare că se deschide o falie în Munţii Pirinei pînă la nivelul mării, şi ce păcat că accidentul inopinat nu s-a terminat aici, închipuiţi-vă ce mîndră ar fi fost Europa să dispună, în toate privinţele, de un canion geologic în comparaţie cu care cel din Colorado abia dacă ar putea fi asemuit cu un şănţuleţ cu apă. Al doilea exod a fost al celor înstăriţi şi puternici, cînd s-a dovedit ireparabilă fractura, cînd deriva peninsulei, deşi încă greoaie, de parcă încerca să-şi menţină echilibrul, a arătat, într-un mod pe care îl considerăm definitiv, cît de precare sînt structurile şi ideile stabilite. S-a văzut atunci cum edificiul social, cu toată complexitatea sa, nu e decît un castel din cărţi de joc, solid doar în aparenţă, dacă dăm un pumn în masa pe care a fost ridicat, se prăbuşeşte. Iar masa, în acest caz, şi pentru întîia oară în istorie, se

mişcase de una singură, Doamne Dumnezeule, să ne salvăm bunurile preţioase şi vieţile preţioase, să fugim.

Al treilea exod, cel de care pomeneam înainte de a le rezuma pe primele două, a avut, ca să spunem aşa, două componente, sau laturi, care, dacă luăm în considerare diferenţele esenţiale care le disting, ar trebui, după părerea unora, să fie desemnate ca al treilea şi al patrulea exod. Mîine, adică în viitorul îndepărtat, istoricii care se vor dedica studiului evenimentelor care, într-un sens nu doar alegoric, ci literal, au schimbat faţa lumii, vor hotărî, sperăm cu ponderaţia şi imparţialitatea celor care observă fără pasiune fenomenele trecutului, dacă va trebui, sau nu, făcută fracţionarea pe care unii o susţin încă de pe acum. Spun aceştia că e o mare lipsă de simţ critic şi de noţiune a proporţiilor să pui pe acelaşi picior de egalitate retragerea a milioane de persoane dinspre ţinuturile litorale spre interior, şi fuga cîtorva mii acolo în străinătate, numai pentru că între un exod şi celălalt s-a întîmplat să fie o coincidenţă de netăgăduit în timp. Nefiind ţelul nostru să luăm poziţie în dezbatere, şi cu atît mai puţin să avansăm judecăţi, nu face nimic totuşi dacă recunoaştem că, fiind teama unora şi a celorlalţi asemănătoare, nu erau egale mijloacele şi resursele de a-i găsi leac.

În primul caz, lumea nevoiaşă, fiind silită de autorităţi şi de evenimentele nemiloare să se mute în alte locuri, s-a mărginit să aştepte, cel mult, să-şi salveze viaţa prin căile tradiţionale, miracol, şansă, întîmplare, soartă, stea norocoasă, rugăciune, credinţă în Sfîntul Duh, talismanul lui Solomon, amuletă şi corn mic de fildeş atîrnate la gît, medalion sfinţit, şi toate celelalte care din economie de spaţiu se omit, dar care se pot rezuma în cealaltă formulă, la fel de celebră ca şi cele care or mai fi, Încă nu mi-a sunat ceasul. În al doilea caz, fugarii au fost persoane cu resurse medii şi mari, cu disponibilităţi sigure, mai rămăseseră acolo să vadă încotro bat vînturile, dar acum nu mai era loc de îndoială, s-au umplut avioanele noii punţi aeriene, au purtat încărcătură

maximă pacheboturile, cargoboturile şi alte ambarcaţiuni de dimensiuni mai reduse, peste episoadele petrecute, de nici o edificare morală, să aruncăm un văl pios, şperţuri, intrigi, trădări, chiar şi crime, au fost asasinaţi oameni doar din pricina unui bilet de trecere, o atmosferă ruşinoasă, dar, fiind lumea aşa cum e, naivi am fi dacă ne-am aştepta la altceva de la ea. În sfîrşit, odată văzut şi analizat totul, cel mai probabil, de fapt, e că se vor înregistra în cărţile de istorie patru exoduri şi nu trei, nu din exces de rigoare şi de clasificare, ci ca să nu se mai vadă amestecate orzul cu ovăzul.

Să rectificăm, totuşi, ceea ce, în sumara analiză care e făcută aici, ar putea reflecta, fie chiar şi involuntar, o anumită atitudine mentală, infectată de maniheism, adică, înclinaţia către o viziune idealizantă a claselor de jos şi către condamnarea preliminară a claselor de sus, imediat etichetate, în mod răutăcios, şi nu întotdeauna nimerit, drept înstăriţi şi puternici, ceea ce, fireşte, suscită ură şi antipatii, pe lîngă acel meschin sentiment care e invidia, sursă a tuturor relelor. Fără îndoială că cei săraci există, e o evidenţă greu de negat, dar nu trebuie supravalorizaţi. Cu atît mai mult cu cît nu sînt, şi n-au fost, cum s-ar fi cuvenit în această conjunctură, un model de răbdare, de resemnare, de disciplină liber consimţită. Cel care, fiind departe de aceste întîmplări şi locuri, şi-a închipuit că ibericii care se retrag, îngrămădiţi în case, azile, spitale, cazărmi, magazine, tabere, sau în corturile şi barăcile de campanie care au putut fi rechiziţionate, pe lîngă cele cedate şi montate de armată, precum şi ceilalţi oameni, şi mai numeroşi, care n-au găsit adăpost şi trăiesc pe sub poduri, la umbra copacilor, în automobilele abandonate, dacă nu chiar în aer liber, cine şi-a închipuit că Dumnezeu a venit să trăiască laolaltă cu aceşti îngeri o fi ştiind multe despre îngeri şi Dumnezeu, dar despre oameni nu cunoaşte nici întîia literă.

Se poate spune, fără vreo exagerare, că infernul, în vremurile mitologice distribuit uniform în toată

peninsula, aşa cum s-a amintit chiar la începutul acestei relatări, e acum concentrat într-o fîşie verticală de aproximativ treizeci de kilometri lăţime, de la nordul Galiciei pînă în Algarve, avînd la apus ţinuturile depopulate în al căror efect de paraşoc puţine persoane cred cu adevărat. De pildă, dacă guvernul spaniol nu a trebuit să plece din Madrid, aflat în mod atît de confortabil interior, pentru guvernul portughez, dacă vrei să dai de el, trebuie să te duci la Elvas, care e oraşul cel mai îndepărtat de coastă, trăgînd o linie dreaptă, mai mult sau mai puţin orizontală şi meridională, plecînd din Lisabona. Printre refugiaţi, prost alimentaţi, prost odihniţi, cu bătrîni pe moarte, cu copii ţipînd şi plîngînd, bărbaţi fără lucru, femei ducînd în cîrcă toată familia, apar conflicte, cuvinte grele, dezordine şi agresiuni, furturi de haine şi de mîncare, izgonirile şi atacurile, şi pe urmă, cine şi-ar fi închipuit, s-a instalat un libertinaj de obiceiuri care a preschimbat aceste tabere în bordeluri colective, o ruşine, un exemplu prost pentru copiii mari care, dacă încă mai ştiu cine sînt tata şi mama, nu ştiu ce fii vor face ei înşişi, şi unde, şi cu cine. Desigur că importanţa acestui aspect al chestiunii e mai mică decît pare la prima vedere, uitaţi-vă ce puţină atenţie dau istoricii de azi unor perioade care, dintr-un motiv sau altul, au avut puncte de asemănare, în particular, cu aceasta. La urma urmelor, probabil, exerciţiul liber al cărnii, în momentele de criză, convine cel mai mult intereselor profunde ale umanităţii şi ale omului, amîndouă de obicei prigonite de morală. Dar, fiind controversată ipoteza, să trecem mai departe, simpla aluzie satisface scrupulul observatorului imparţial.

În această bălmăjeală şi confuzie există, totuşi, o oază de pace, cele şapte fiinţe care trăiesc în cea mai desăvîrşită dintre armonii, două femei, trei bărbaţi, un cîine şi un cal, cu toate că acesta din urmă trebuie să treacă sub tăcere anumite pricini de nemulţumire în ce priveşte distribuirea sarcinilor, să tragă de unul singur un car încărcat, dar chiar şi asta se va rezolva în curînd. Cele două femei şi doi dintre

bărbaţi alcătuiesc două cupluri, şi încă fericite, doar al treilea bărbat nu are pereche, probabil că nu-l doare această privaţiune, avînd în vedere vîrsta sa înaintată, cel puţin pînă acum nu s-au observat acele semnale inconfundabile de nervozitate care denunţă pletora glandelor. Cît despre cîine, dacă atunci cînd se duce să caute de mîncare, caută şi găseşte şi alte mulţumiri, nu o ştim, cîinele, fiind în această zonă de comportare cel mai exhibiţionost dintre animale, este discret la anumiţi indivizi ai speciei, bine că nu se găseşte nimeni să-l urmărească pe acesta, există curiozităţi nesănătoase pe care e datoria igienei să le frustreze. Poate că aceste consideraţii despre relaţie şi comportament nu ar fi atît de marcate de sexualitate dacă cele două cupluri care s-au format, datorită intensităţii pasiunii sau faptului că aceasta e foarte recentă, nu s-ar arăta atît de exuberante în demonstraţii, ceea ce, să o spunem înainte de a gîndi cineva ceva rău, nu înseamnă că merg peste tot doar pupîndu-se şi îmbrăţişîndu-se, sînt sobri pînă aici, ceea ce nu pot ei să ascundă e aura care îi învăluie sau pe care o emană, mai deunăzi a văzut Pedro Orce din vîrful unui munte splendoarea jarului. Aici, la liziera pădurii unde locuiesc acum, suficient de îndepărtaţi de locurile populate pentru a se închipui singuri, destul de aproape de ele pentru a nu deveni o bătaie de cap aprovizionarea cu alimente, ar putea crede în fericire, dacă n-ar trăi, pentru cîteva zile încă, sub ameninţarea cataclismului. Dar profită, după cum a sfătuit poetul, *Carpe diem*, meritul acestor vechi citate latine este că ele conţin un univers de semnificaţii secundare şi terţe, fără a le mai socoti pe cele latente şi nedefinite, încît atunci cînd traducem, Trăieşte-ţi clipa, de exemplu, devine ceva flasc, insipid, care nu merită nici măcar efortul nostru de a-l încerca. De aceea insistăm să spunem *Carpe diem*, şi ne simţim ca nişte zei care au hotărît să nu fie veşnici, pentru a putea, în sensul exact al expresiei, să profite de timp.

Cît timp o mai fi încă nu se ştie. Posturile de radio şi televiziune funcţionează în toate cele

douăzeci şi patru de ore ale zilei, nu mai sînt jurnale la ore precise, se întrerupe programul în orice clipă pentru a se da citire ultimului buletin, iar informaţiile se succed, sîntem la trei sute cincizeci de kilometri distanţă, sîntem la trei sute douăzeci şi şapte, putem să vă informăm că insulele Santa Maria şi São Miguel au fost complet evacuate, continuă în ritm accelerat evacuarea celorlalte, sîntem la trei sute doisprezece kilometri, la baza din Lajes a rămas un mic grup de oameni de ştiinţă nord-americani care se vor retrage, pe cale aeriană, desigur, doar în ultimele minute, pentru a putea asista din aer la coliziune, să spunem doar coliziune, fără adjective, nu a fost aprobată o cerere a guvernului Portugaliei ca un savant portughez să fie integrat în pomenitul grup cu titlu de observator, mai sînt trei sute patru kilometri, responsabilii cu programele recreative şi culturale ale televiziunii şi radioului discută în contradictoriu despre ce trebuie să trasmită, muzică clasică, spun unii, în ton cu gravitatea situaţiei, muzica asta e deprimantă, argumentează alţii, cel mai bine ar fi să dăm muzică uşoară, canţonete franţuzeşti din anii treizeci, fadouri portugheze, malagueñas spaniole, şi alte cîntece din jurul Sevillei, şi mult rock, şi mult folk, cîştigătorii Euroviziunii, dar melodiile vesele vor şoca şi îi vor ofensa pe cei care trăiesc ore cu adevărat cruciale, răspund clasicii, şi mai rău ar fi să le cîntăm marşuri funebre, replică modernii, şi de aici nu se iese, c-o fi, c-o păţi, se tot ciondănesc, mai sînt două sute optzeci şi cinci de kilometri.

Radioul lui Joaquim Sassa a fost folosit cu parcimonie, există nişte baterii de rezervă, dar pe care e mai bine să le păstreze, nimeni nu ştie ce ne va aduce ziua de mîine, e o frază populară, din cele care se spun des, aici aproape că am putea pune rămăşag pentru ce va fi această zi, pieire şi distrugere, milioane de cadavre, scufundarea a jumătate din peninsulă. Însă minutele în care radioul e oprit devin numaidecît insuportabile, timpul rămîne palpabil, vîscos, le încleştează gîturile, în orice clipă se pare că se va simţi şocul, deşi încă sîntem departe, cine-ar

putea suporta o asemenea tensiune, Joaquim Sassa dă drumul la radio, E o casă portugheză, da, fireşte, da, fireşte, e o casă portugheză, cîntă vocea delicioasă a vieţii. *Donde vas de mantón de Manila, donte vas con el rojo clavel*[37], acelaşi deliciu, însăşi viaţa, dar în altă limbă, atunci toţi respiră uşuraţi, sînt mai aproape de moarte cu douăzeci de kilometri, dar ce contează asta, încă nu s-a anunţat moartea, Azorele încă nu se zăresc, Cîntă, fetiţo, cîntă.

Sînt aşezaţi la umbra unui copac au isprăvit de mîncat, şi sînt ca nişte nomazi după cum arată şi după cum se îmbracă, în atît de puţin timp atîta transformare, e rezultatul lipsei de comodităţi, veşminte boţite şi murdare, bărbaţi cu bărbi de cîteva zile, să nu le-o luăm în nume de rău, nici pe ele, care acum pe buze folosesc doar culoarea naturală, palidă din cauza grijilor, poate în ultimele ceasuri să se machieze şi să se pregătească pentru a primi cu demnitate moartea, viaţa, cînd se termină, nu merită atîta. Maria Guavaira se sprijină pe umărul lui Joaquim Sassa, îl ţine strîns de mînă, printre gene se ivesc două lacrimi, dar nu îi e teamă pentru ceea ce e pe cale să se întîmple, a fost iubirea care i s-a urcat aşa în priviri. Iar José Anaiço o ţine pe Joana Carda cuibărită în braţele lui, o sărută pe creştet, apoi pleoapele care se închid, dacă măcar această clipă ar putea veni cu mine acolo unde mă duc, nu cer mai mult, doar o clipă, aceasta, nu chiar cea de acum, cînd vorbesc, cealaltă, anterioară, cea dinaintea celei anterioare, cea care aproape că nici nu se mai distinge de aici, nu am apucat-o cînd era vie, acum e tîrziu. Pedro Orce s-a ridicat şi se îndepărtează, părul alb îi străluceşte în soare, şi el îşi poartă aura de foc rece. Cîinele l-a urmat, cu capul lăsat în jos. Dar nu se vor duce departe. Acum rămîn împreună cît pot de mult, nici unul din ei nu vrea să fie singur cînd va avea loc catastrofa. Calul, care, după cum afirmă învăţaţii, e unicul animal care nu ştie că va muri, se simte fericit, în ciuda marilor eforturi la care a fost supus în atît de lunga călătorie. Rumegă paiele, îşi scutură pielea ca să scape de tăuni, mătură cu lunga

coamă a cozii şalele bălţate şi probabil nici nu ştie că era să-şi sfîrşească zilele în semiîntunericul unui şopron dărîmat, între pînze de păianjen şi excremente, gîfîind de tignafes, cu siguranţă că răul unora e binele altora, chiar dacă e pentru foarte scurt timp.

Ziua a trecut, a venit alta şi s-a dus, mai lipsesc o sută cincizeci de kilometri. Se simte teama crescînd ca o umbră neagră, panica e un potop în căutarea punctelor slabe ale digului, erodînd pietrele fundaţiei din adîncuri, în cele din urmă a covîrşit, iar cei care pînă atunci rămăseseră mai mult sau mai puţin liniştiţi în locurile unde aşezaseră taberele au început să se mişte spre răsărit, înţelegînd acum că erau prea aproape de coastă, doar la şaptezeci, optzeci de kilometri, le venea în minte ideea că insulele aveau să sfîşie pămîntul pînă aici, iar marea va invada totul, conul insulei Pico precum o nălucire, şi cine ştie dacă, odată cu şocul, nu va intra vulcanul în activitate, Dar nu e nici un vulcan pe insula Pico, nimeni nu apleca urechea la această explicaţie şi la altele. Şoselele, desigur, s-au blocat, fiecare încrucişare era un nod imposibil de desfăcut, la un moment dat nu mai era posibil să înaintezi, şi nici să dai înapoi, toţi prinşi ca nişte şobolani, dar au fost puţini cei care au renunţat la cele cîteva bunuri pe care le transportau, pentru a încerca să-şi salveze viaţa în spaţiul larg al cîmpiilor. Pentru a susţine mişcarea cu un bun exemplu, guvernul portughez a părăsit siguranţa din Elvas ducîndu-se să se instaleze în Évora, iar cel din Spania, mai comod, s-a cazat în León, de acolo difuzau comunicate, pe care şi preşedintele Republicii de aici şi regele Monarhiei lor le-au semnat, fiecare pe al său, în mod lamentabil am uitat să spunem că preşedintele şi regele au însoţit în toate momentele critice pe respectivii executivi, cum am explica acum, dacă n-am corecta omisiunea, că şi unul şi celălalt s-au oferit să meargă în întîmpinarea mulţimilor înnebunite, şi, cu braţele deschise, oferindu-şi viaţa sacrificiului prin gest violent sau călcare în picioare, din nou *Friends,*

Romans, countrymen, and so, and so, nu, maiestate, nu, domnule preşedinte, mulţimea în panică, pe deasupra şi ignorantă, n-ar înţelege, trebuie să fii foarte cult şi civilizat ca să vezi un rege sau un preşedinte cu braţele deschise, în mijlocul drumului, şi să te opreşti ca să afli ce doreşte. Dar au fost şi persoane care, într-o izbucnire de furie, s-au întors înapoi şi au strigat, Decît o viaţă scurtă mai bine nici una, să isprăvim odată cu asta, iar aceştia au rămas în aşteptare, privind munţii senini din zare, trandafiriul dimineţii, albastrul profund al amiezii fierbinţi, noaptea înstelată, poate că ultima, dar cînd va sosi ceasul nu-mi voi lua ochii de la ea.

Atunci, s-a întîmplat. Cam pe la şaptezeci şi cinci de kilometri distanţă de extremul orient al insulei Santa Maria, fără ca nimic să o fi anunţat, fără să se fi simţit o cît de uşoară zdruncinătură, peninsula a început să navigheze în direcţia nordului. Timp de cîteva minute, în vreme ce în toate institutele geografice ale Europei şi Americii de Nord observatorii analizau neîncrezători datele primite de la sateliţi şi ezitau să le dea publicităţii, milioane de oameni înspăimîntaţi din Portugalia şi Spania erau salvaţi de la moarte şi nu ştiau asta. În aceste minute, în mod tragic, au existat unii care s-au luat la încăierare, nădăjduind că vor muri şi vor fi primit satisfacţie, şi alţii care, nemaiputînd îndura teama, şi-au pus capăt zilelor. Au fost unii care au cerut iertare pentru păcatele lor, şi alţii care, găsind că nu mai aveau timp pentru căinţă, le-au cerut lui Dumnezeu şi Diavolului să le spună ce păcate ar mai putea săvîrşi încă. Au fost femei care au născut, dorind să li se nască morţi copiii, şi altele care au aflat să sînt însărcinate cu copii pe care, credeau ele, nu aveau să-i aibă niciodată. Iar cînd un strigăt universal a răsunat în toată lumea, Sînteţi salvaţi, au fost unii care n-au crezut şi au continuat să-şi jelească sfîrşitul apropiat, pînă cînd nu a mai fost putinţă de îndoială, o jurau pe toate tonurile guvernele, oamenii de ştiinţă veneau să dea explicaţii, se spunea că salvarea avea ca pricină un puternic curent maritim produs artificial, disputa

era mare dacă nu cumva fuseseră americanii sau sovieticii la mijloc.

Bucuria a fost un foc de artificii care a umplut de rîsete şi dansuri toată peninsula, în special pe întinsa fîşie unde se adunau milioane de oameni dislocaţi. Bine că asta s-a întîmplat în plină zi, cam pe la ora prînzului pentru cei care aveau ce să mănînce, altfel confuzia şi haosul ar fi fost groaznice, spuneau autorităţile responsabile, dar curînd s-au căit de părerea lor pripită, pentru că, de cum a devenit sigur că ştirea era adevărată, mii şi mii de oameni au început să ia drumul de întoarcere spre casă, au trebuit să răspîndească, cu o anume cruzime, ipoteza că peninsula ar putea reveni la traiectoria iniţială, acum un pic mai la nord. Nu le-au dat crezare prea mulţi, mai ales pentru că o nouă nelinişte îşi făcea locul viclean în spiritul oamenilor, le veneau în minte oraşele, tîrgurile şi satele părăsite, oraşul, tîrgul sau satul unde trăiseră, strada pe care locuiau, şi casa, casa prădată de spărgători care nu credeau în poveşti de adormit copiii sau acceptau ipoteticul risc cu firescul celui care, prin natura slujbei sale, trebuia să facă în fiecare seară un triplu salt mortal, şi nu erau aceste viziuni năluciri ale închipuirii bolnave, pentru că prin toate acele aşezări părăsite se insinuau deja, cu fereală încă, dar ducînd în minte ţelul necinstit, toţi tîlharii, hoţii de buzunare, haimanalele vechi şi moderne prin rîndul cărora trecea un cuvînt de ordine corporativ, Cine ajunge primul se serveşte, cine urmează caută altă casă, nu vă luaţi la harţă că e destul pentru toţi. Să nu se lase vreunul din aceştia ispitit, spunem noi, de casa Mariei Guavaira, altceva mai rău nu li s-ar putea întîmpla, pentru că bărbatul care e acolo are o ditamai puşcă de vînătoare încărcată şi nu va deschide uşa decît stăpînei casei ca să-i spună, V-am păstrat agoniseala, acum măritaţi-vă cu mine, numai dacă nu cumva, somnoros după atîta veghe, din simpla oboseală, nu o fi adormit brusc peste muntele de lînă albastră, ratîndu-şi astfel viaţa de bărbat.

Făcînd uz de prudenţă, azorienii încă nu s-au întors la insulele şi casele lor, să ne punem în pielea lor, e adevărat că pericolul imediat a trecut, dar mai stăruie prin acele meleaguri, dînd tîrcoale, asta pare versiunea nouă a poveştii cu oala de fier şi oala de lut, cu diferenţa substanţială că din lutul de aici s-au putut face doar cănile insulelor, nu a fost de ajuns pentru oala unui continent, iar acesta, dacă a ajuns să existe, a fost doar în adîncuri, i se spunea Atlantida, tare proşti am mai fi dacă n-am fi învăţat, din experienţă, sau din amintirea ei, chiar dacă false şi una şi cealaltă. Dar sentimentul care le reţine sub acel copac pe cele cinci persoane care stau acolo nu este prudenţa, acum cînd toţi s-au pus în mişcare spre coastele Portugaliei şi ale Galiciei, ca să spunem aşa, într-o întoarcere triumfală, merg cu crengi, flori, orchestre muzicale, şi se lansează focuri de artificii, iar clopotele răsună la trecerea lor, familiile reintră în casele lor, poate mai lipseşte cîte ceva, dar viaţa a venit cu ei, şi ăsta e cel mai important lucru, viaţa, masa la care am mîncat, patul în care am dormit şi unde la noapte, din pur jubileu, se va face cea mai veselă dragoste din lume. Sub copac, cu carul în aşteptare şi calul cu forţele de-acum refăcute, cei cinci oameni care au rămas în urmă privesc cîinele, ca şi cum de la el ar trebui să vină ordinul sau povaţa, Tu, care ai venit de nu se ştie unde, tu, care mi-ai apărut într-o zi venind de departe, atît de obosit încît, ajungînd la mine, te-ai culcat pe labele din faţă, tu, care, pe cînd le arătam eu acestor bărbaţi locul unde am tăiat pămîntul cu o nuia, ai trecut şi ai privit, tu, care ne aşteptai lîngă maşina pe care am lăsat-o sub şopron, tu, care aveai un fir de lînă albastră în gură, tu care ne-ai călăuzit pe atîtea şosele şi pe atîtea drumuri, tu care ai fost cu mine la mare şi ai găsit barca de piatră, spune-ne tu, printr-o mişcare, un gest, un semnal, de vreme ce nici măcar să latri nu mai ştii, spune-ne încotro va trebui să o luăm, că nici unul din noi nu vrea să se întoarcă la casa din vale, ar fi pentru toţi începutul ultimei întoarceri, mie mi-ar spune omul acela că vrea să se însoare cu mine,

doamnă, măritaţi-vă cu mine, mie mi-ar spune şeful de la serviciul unde lucrez am nevoie de factura asta, mie mi-ar spune soţul pînă la urmă tot te-ai întors, mie mi-ar spune tatăl celui mai prost elev domnule învăţător trageţi-i o chelfăneală bună, mie mi-ar spune nevasta notarului care se plînge de dureri de cap daţi-mi nişte hapuri pentru dureri de cap, spune-ne tu aşadar, încotro va trebui s-o luăm, ridică-te şi umblă, acesta va fi destinul nostru.

Cîinele, care stătea lungit sub car, a înălţat capul de parcă ar fi auzit glasuri, a sărit brusc şi a gonit către Pedro Orce, care i-a luat capul în mîini, Dacă vrei, te iau cu mine, a spus, numai cuvintele au fost spuse de bărbat. Maria Guavaira e stăpîna calului şi a carului, iar ea încă nu s-a hotărît, dar Joana Carda a privit spre José Anaiço, care a înţeles-o, Hotărîţi ce-oţi hotărî, eu nu mă întorc, atunci Maria Guavaira a spus cu voce tare şi limpede, Vine o vreme pentru a sta şi vine o vreme pentru a pleca, încă nu a sosit vremea de întoarcere, iar Joaquim Sassa a întrebat, Încotro vrem să mergem, Unde-om vedea cu ochii, Să mergem în cealaltă parte a peninsulei, a propus Pedro Orce, n-am văzut niciodată Pirineii, Şi nici acum nu-i vei vedea, jumătate din ei au rămas în Europa, i-a amintit José Anaiço, Nu contează, după deget se cunoaşte uriaşul. Sărbătoreau hotărîrea, dar Maria Guavaira a spus, Calul ne-a adus pînă aici singur, dar nu va mai suporta singur restul călătoriei, e bătrîn, iar un car e făcut pentru a fi tras de doi cai, cu un cal doar e un car ciung, Şi atunci, a întrebat Joaquim Sassa, Trebuie să mai găsim unul, Nu cred să fie uşor să dai de cai pe-aici, pe lîngă asta un cal, socotesc eu, e un animal scump, s-ar putea să nici nu avem destui bani.

Problema pare să n-aibă leac, dar aici vom vedea o demonstraţie mai degrabă de ductibilitate a spiritului omenesc, mai deunăzi Maria Guavaira a refuzat, pe şleau, ideea de a dormi într-o casă părăsită, lecţia răsună încă în urechile celor care şi-o aminteau, iar acum, cîte mai poate şi nevoia, va condamna Maria Guavaira o viaţă întreagă de

probitate morală, dar nu care cumva să-i arunce cineva în faţă nesăbuinţa, N-o să-l cumpărăm, o să-l furăm, astea au fost cuvintele, iar acum Joana Carda încearcă să corecteze, în mod indirect, pentru a nu răni pudorile, N-am furat niciodată nimic în viaţa mea. S-a aşternut o tăcere incomodă, oamenii trebuie să se obişnuiască cu noile coduri morale, în acest caz întîiul pas a fost făcut de Pedro Orce, contrar obiceiului de a fi bătrînii nişte oameni oţeliţi care respectă vechea lege, În viaţa noastă n-am furat niciodată nimic, întotdeauna în viaţa altora, ar putea fi o maximă de filosofie cinică, dar e o verificare de fapt, Pedro Orce s-a ascuns sub un zîmbet, dar cuvintele fuseseră spuse. Prea bine, s-a hotărît deci, furăm un cal, şi cum o facem, tragem la sorţi să vedem cine merge în expediţie, Eu va trebui să merg, a spus Maria Guavaira, voi habar n-aveţi de cai, n-aţi fi în stare să-l aduceţi. Eu vin cu tine, a spus Joaquin Sassa, dar ar fi bine dacă ar vrea şi cîinele să meargă cu noi, ne-ar putea feri de vreo întîlnire nedorită.

În aceeaşi seară, au ieşit toţi trei din tabără, s-au îndreptat spre răsărit, unde, fiind o regiune care se menţinuse într-o oarecare acalmie, puteau fi mai multe probabilităţi de a găsi ceea ce doreau. Înainte de a pleca a spus Joaquim Sassa, Nu ştim cît timp vom întîrzia, aşteptaţi-ne aici, Poate dacă ne gîndim bine, ar fi de preferat să aduceţi o maşină mare, unde să putem încăpea cu toţii, cu bagajele şi cîinele, a spus José Anaiço, Nu există asemenea maşini, ne-ar trebui un camion, pe lîngă asta, adu-ţi aminte că n-am găsit nici una întreagă, în stare să meargă, şi avem calul, nu-l putem lăsa pe-aici în voia sorţii. Toţi pentru unul şi unul pentru toţi, au strigat la vremea lor cei trei muşchetari, care erau patru, iar acum sînt cinci, fără a mai pune la socoteală cîinele. Şi calul.

Au luat-o pe şosea Maria Guavaira şi Joaquim Sassa, animalul mergea în faţă să adulmece vîntul şi să cerceteze umbrele. Expediţia are ceva absurd în ea, să cauţi un cal, Şi un catîr e bun, spusese Maria Guavaira, fără a şti dacă o fi existînd vreun astfel de animal la cinci leghe în jur, se prea poate să fie mai

uşor de găsit un bou, dar nu se înjugă boul şi calul la un car, sau un măgar, în acest caz, pentru asemenea încărcătură, ar fi ca şi cum ar pune la un loc două slăbiciuni pentru a face din ele o forţă, lucru care se poate întîmpla doar în parabole, ca în cea cu surcelele, pe care am citat-o. Au mers, au mers, ieşeau de pe şosea ori de cîte ori vedeau în cîmp deschis locuinţe şi ferme, dacă or fi cai, cam pe-acolo ar trebui să se găsească, fiindcă avem nevoie de animale de tracţiune, nu de bidivii de paradă sau trăpaşi de pistă. Cum se apropiau, se porneau cîinii pe lătrat, dar în scurt timp amuţeau, nu s-a putut afla niciodată ce har avea Cîinele, pînă şi cel mai gălăgios şi frenetic dulău de pază tăcea brusc, şi nu pentru că l-ar fi omorît fiara venită de aiurea, s-ar fi auzit zarva de luptă, scheunături de durere, tăcerea nu e de mormînt doar pentru că, de fapt, nu moare nimeni.

Creşteau zorii, Maria Guavaira şi Joaquim Sassa nu mai puteau să-şi mişte picioarele de oboseală, el spusese, Trebuie să găsim un loc unde să ne odihnim, dar ea insista, Să căutăm, să căutăm, şi atîta au căutat că pînă la urmă au găsit, căci găsit a fost şi nu descoperit, şi s-a întîmplat în cel mai simplu chip din lume, deja se însenina cerul, la răsărit noaptea neagră se preschimbase în albastru intens, cînd dintr-un şanţ de pe drum au auzit un nechezat înfundat, un suav miracol, iată-mă-s, s-au dus să vadă şi era un cal priponit, nu-l pusese acolo Domnul Dumnezeul Nostru pentru a-şi îmbogăţi catalogul miracolelor sale proprii, ci stăpînul legitim al animalului, căruia potcovarul îi spusese, Pune-i unguentul ăsta la băşică şi lasă-l să-l prindă umezeala nopţii, faci asta trei nopţi la rînd începînd dintr-o vineri, şi dacă nu se face bine calul îţi dau înapoi banii şi să nu-mi mai spui pe nume. Un cal priponit, dacă n-ai la îndemînă un brici ascuţit ca să-i tai frînghia, nu-i un animal care să se poată transporta în spinare, dar Maria Guavaira ştie cum să vorbească cu astfel de jivine, şi, cu toată nervozitatea lighioanei, care nu recunoaşte persoana care îl conduce, a putut să-l ducă pînă la umbra unor copaci, iar acolo, riscînd să fie călcată

sau să primească o lovitură violentă de copită, a reuşit să desfacă nodul frînghiei aspre, în general în asemenea cazuri se face un nod corect, uşor de dezlegat, dar poate că e o ştiinţă care aici nu se mai practică. Noroc că şi-a dat calul seama că voiau să-l elibereze, e întotdeuna bună libertatea, chiar şi cînd mergem spre necunoscut.

S-au întors pe drumuri foarte ocolite mai mult decît oricînd, bizuindu-se pe meritul cîinelui pentru a preîntîmpina apropierile suspecte şi a remedia vecinătăţile inoportune. Cînd s-a făcut ziuă de-a binelea, departe acum de locul furtului, au început să întîlnească oameni pe cîmpuri şi pe şosele, dar nici unul din ei nu cunoştea calul, şi chiar dacă, cunoscîndu-l, l-ar fi putut recunoaşte, poate că nu-l observau, atît de admirabil şi inocent era tabloul, ca să spunem aşa medieval, domniţa aşezată ca o amazoană pe calul de povară, iar în faţă cavalerul rătăcitor, umblînd pedestru, ducînd calul de căpăstru, pe care, din fericire, nu uitaseră să-l aducă. Dogul completa viziunea încîntătoare, care unora le-a părut un vis, altora un semn al schimbării vieţii, nu ştiu nici unii nici alţii că în faţa lor merg doar doi mîrşavi hoţi de cai, e foarte adevărat că aparenţele înşală, ceea ce în general se ignoră e că înşală de două ori, pricină pentru care poate că cel mai bine ar fi să te încrezi totuşi în primele impresii şi să nu continui cercetările. De aceea astăzi vor fi destui care să spună, Azi dimineaţă i-am văzut pe Amadis şi pe Oriana, ea călare, el pe jos, mergea cu ei un cîine, Amadis şi Oriana nu puteau fi, că nici un cîine n-a fost văzut cu ei vreodată, L-am văzut şi cu asta basta, un martor e la fel ca o sută, Dar în viaţa, iubirile şi aventurile acestor doi nu se vorbeşte de cîine, Atunci pune-te tu să le scrii viaţa, şi de atîtea ori de cîte ori va fi nevoie, pentru ca să poată începea acolo totul, Totul, Mă rog, cît mai mult posibil.

După-amiaza devreme au ajuns în tabără, au fost primiţi cu îmbrăţişări şi rîsete. Calul pestriţ l-a privit pieziş pe murgul care-şi trăgea sufletul alături, Are o băşică la şale, aproape uscată, desigur că i-au

pus un unguent şi l-au lăsat afară timp de trei nopţi, începînd cu vinerea, e leac care nu dă greş.

În timp ce populaţiile revin la căminele lor şi viaţa îşi reia, încetul cu încetul, după cum se spune de obicei, cursul normal, merg cu vîntul în pupă dezbaterile între oamenii de ştiinţă în legătură cu cauzele devierii in extremis a peninsulei atunci cînd nimic nu părea să poată evita catastrofa. Tezele sînt diverse, aproape toate antagonice între ele, ceea ce, matematic, contribuie la ireductibilitatea învăţaţilor polemişti.

O primă teză susţine fortuitatea absolută a noului traseu, întrucît, făcînd el un unghi riguros drept cu cel anterior, ar fi inacceptabilă orice explicaţie care ar presupune, ca să spunem aşa, un act de voinţă, care pe deasupra nu s-ar şti cui să-i fie atribuit, de vreme ce nimeni nu va îndrăzni să pretindă că o masă enormă de piatră şi pămînt, pe deasupra căreia se agită cîteva zeci de milioane de oameni, ar putea produce, prin simplă adunare sau înmulţire reciprocă, o inteligenţă şi o putere în stare de a se conduce cu o precizie, ne vine să spunem, diabolică.

O altă teză pretinde că înaintarea peninsulei, sau, cu mai multă precizie spus, progresia ei, şi vom vedea imediat de ce e folosit acest cuvînt, se va face, de fiecare dată, într-un nou unghi drept, ceea ce, *ipso facto*, permite să se admită înspăimîntătoarea probabilitate a revenirii peninsulei la punctul de plecare, după o succesiune, sau, iată, o progresie de trepte care vor putea fi, de la un moment dat, mai puţin decît milimetrice, pînă la ajustarea finală, perfectă.

A treia teză propune existenţa unui cîmp magnetic în peninsulă, sau a unei forţe similare, care, la apropierea unui corp străin suficient de voluminos, să reacţioneze şi să dezlănţuie un proces de respingere de o natură cu totul deosebită, dat fiind că această respingere, după cum s-a văzut, nu are loc în

sensul invers al sensului mişcării iniţiale, sau ultime, ci, pentru a folosi o comparaţie uzitată în practica de conducere a automobilelor, derapînd, de ce către nord sau de ce către sud a fost o chestiune pe care propunerea a uitat să o clarifice.

În sfîrşit, a patra teză, mai heterodoxă, recurge la puterile pe care le numeşte metapsihice, afirmînd că peninsula a fost deviată de la coliziune de un vector format din concentrarea, într-o zecime de secundă, a năzuinţelor de salvare şi a spaimelor populaţiilor, greu încercate. Această explicaţie a cîştigat multă popularitate mai ales atunci cînd, pentru a o face accesibilă creierelor vulgului fără pregătire, susţinătorul ei a folosit o comparaţie din domeniul fizicii, arătînd că incidenţa razelor solare într-o lentilă biconvexă face să conveargă aceste raze într-un punct sau focar real, cu rezultatele cunoscute imediat, căldură, arsură, foc, prin urmare efectul intensificator al lentilelor are o paralelă evident în forţa minţii colective, care ar fi soarele haotic, stimulată, concentrată şi potenţată, într-un moment de criză, pînă la paroxism. Incongruenţa explicaţiei nu a dat nimănui de gîndit, dimpotrivă, au fost unii care au venit cu propunerea ca de acum înainte toate fenomenele psihicului, ale spiritului, ale sufletului, ale voinţei, ale creaţiei să fie explicate în termeni fizici, chiar dacă prin simplă analogie sau inducţie imperfectă. Teza este acum studiată şi dezvoltată în sensul aplicării principiilor sale fundamentale în viaţa de zi cu zi, îndeosebi în funcţionarea partidelor politice şi în competiţiile sportive, pentru a cita doar două exemple comune.

Argumentează, totuşi, unii sceptici, că proba adevărată a tuturor acestor ipoteze, de vreme ce nu depăşesc acest stadiu, se va vedea peste cîteva săptămîni, dacă peninsula îşi va continua ruta pe care merge acum şi care o va face să se vîre cu chiu cu vai între Groenlanda şi Islanda, meleaguri neprimitoare pentru portughezi şi spanioli, obişnuiţi în general cu gingăşiile şi variaţiile uşoare ale unei clime temperate, tinzînd spre cald în cea mai mare parte a

anului. Dacă se va întîmpla cumva aşa, singura concluzie logică de extras din tot ce s-a văzut pînă acum este că, la urma urmelor, călătoria n-a meritat osteneala. Ceea ce, pe de altă parte, ar fi, sau va fi, un mod prea simplist de a privi lucrurile, căci nici o călătorie nu este doar una singură, orice călătorie conţine o pluralitate de călătorii, şi dacă, aparent, una din ele pare să prezinte atît de puţin sens încît ne simţim autorizaţi să dăm sentinţa, N-a meritat osteneala, ar pretinde atunci bunul simţ, dacă din prejudecată sau lene nu l-am şterge de atîtea ori cu buretele, să verificăm dacă nu cumva călătoriile pe care aceea le-a conţinut sau în care a fost conţinută nu ar fi destul de valoroase pentru a fi meritat, la urma urmelor, osteneala şi ostenelile. Toate aceste consideraţii reunite ne sfătuiesc să renunţăm la judecăţile definitive şi la alte aroganţe. Călătoriile se succed şi se acumulează ca generaţiile, între nepotul care ai fost şi bunicul care vei fi, ce tată vei fi fost. Ei bine, oricît de ticălos, totuşi necesar.

José Anaiço a făcut socotelile pentru călătoria care îi aşteaptă, pe drumuri care nu vor putea fi drepte dacă vor dori să evite marii versanţi ai munţilor Cantábricos, şi a comunicat rezultatele, De la Palas del Rei, cam pe unde sîntem acum, pînă la Valladolid, să tot fie vreo patru sute de kilometri, iar de acolo pînă la graniţă, mă scuzaţi, pe harta asta mai am, încă, o graniţă, mai sînt vreo patru sute, în total opt sute de kilometri, cam mare călătorie la pasul unui cal, Al unui cal, nu, asta s-a sfîrşit, şi nu va fi la pas, ci la trap, l-a corectat Maria Guavaira. A spus atunci Joaquim Sassa, Cu doi cai la trap, s-a întrerupt în acest punct al frazei, cu expresia cuiva care vede o lumină înăuntrul propriei sale minţi, şi a izbucnit în rîs, Ce ţi-e şi cu lucrurile astea, l-am lăsat pe Doi Cai şi acum vom călători cu altul, propun ca şi carul să se numească de acum înainte Doi Cai, *de facto et de jure*, cum mi se pare că se spune în latină, că eu n-am învăţat latina, e numai după ureche, după cum zicea un bunic de-al meu care nici el nu prea cunoştea limba strămunilor săi. Doi Cai rumegă fîn, în spatele

carului, băşica murgului s-a vindecat complet, iar pagul, dacă n-a întinerit, arată mai bine şi e mai viguros, înalţă mai puţin capul decît celălalt, dar nu va face figură proastă la atelaj. A reluat Joaquim Sassa întrebarea, după rîsul general, După cum spuneam, cu doi cai la tras, cîţi kilometri, în medie, vom face pe oră, şi Maria Guavaira, Cam vreo trei leghe, Deci cincisprezece kilometri după măsurătorile moderne, Exact, Zece ore ori cincisprezece kilometri înseamnă o sută cincizeci, în mai puţin de trei zile vom fi la Valladolid, peste alte trei ajungem la Pirinei, e repede. Maria Guavaira s-a arătat consternată, a răspuns, E un program bun, mai ales dacă vrem să plesnească animalele în scurtă vreme, Dar tu ai spus, Am spus cincisprezece kilometri, dar asta pe teren plan, şi în orice caz niciodată nu vor merge caii zece ore pe zi, Cu popas, Tot e bine că n-ai uitat de popas, după ironia tonului se vedea că Maria Guavaira era cît pe ce să se supere.

În astfel de împrejurări, chiar dacă nu intră caii în discuţie, bărbaţii rămîn umiliţi, e un adevăr pe care femeile în general îl ignoră, observă doar ceea ce li s-a părut că e dispreţ masculin, reacţia autorităţii contrariate. Şi aşa apar echivocurile şi neînţelegerile, probabil cauza tuturor acestor lucruri rezidă în insuficienţa aparatului auditiv al fiinţelor omeneşti, mai ales al femeilor, cu toate că se laudă că ar fi ascultătoare foarte fine. Mă rog, eu nu mă pricep la cai, am făcut infanteria, a bombănit Joaquim Sassa. Ceilalţi asistă la duelul verbal, zîmbesc pentru că nu e un caz grav, firul albatru e cea mai puternică legătură din lume, după cum se va vedea în scurt timp. Maria Guavaira spuse, Şase ore pe zi vor fi maximum, prin urmare vom străbate vreo trei leghe pe oră, dacă nu, va fi atît cît pot caii să ne ducă, Plecăm mîine, a întrebat José Anaiço, Dacă sînteţi cu toţii de acord, a răspuns Maria Guavaira, şi cu glasul ei de femeie, către Joaquim Sassa, E bine aşa, şi el, dintr-odată dezarmat, E bine, şi a zîmbit.

În aceeaşi seară au făcut bilanţul economiilor în numerar, atîţia escudos, atîtea pesetas, ceva bani

străini ai lui Joaquim Sassa, pe care îi luase cînd plecaseră din Porto, acum cîteva zile doar, dar parcă ar fi trecut secole, reflecţie care n-are nimic original, dacă o fi avînd vreuna ceva original, însă irezistibilă, ca atîtea alte locuri comune. Alimentele pe care le-au adus din casa Mariei Guavaira sînt pe sfîrşite, trebuie umplută cămara, şi nu va fi uşor, cu toată această debandadă a aprovizionărilor, mulţimea asta devoratoare care pe oriunde trecea nici cotoare de varză nu lăsa în urmă, ca să nu mai vorbim de coteţele prădate, urmare tot a indignării nevoiaşilor, cărora li se cerea o avere pentru un pui slăbănog. După ce situaţia a început să se normalizeze, preţurile au mai scăzut un pic, dar nu au revenit la cele de dinainte, se ştie, nu revin niciodată. Iar acum problema e că toate lipsesc, ar fi greu şi să fure, dacă ar dori să continue pe acest drum pervers, cazul cu calul a fost ceva special, dacă nu suferea de băşică încă ar mai fi împodobit grajdul şi ar ajuta la treburile fostului său stăpîn, care despre soarta calului ştie doar că l-au luat două haimanale şi un cîine, rămăseseră urmele. Se spune şi se insistă că tot răul e spre bine, atîţia o afirmă, atîţia au afirmat-o, că se prea poate să fie vorba de un adevăr universal, de vreme ce ne dăm atîta osteneală să separăm cu grijă partea răului de partea binelui, şi cui anume i s-au potrivit unul şi altul în soartă. A spus atunci Pedro Orce, Va trebui să muncim ca să cîştigăm nişte bani, ideea a părut logică, dar, după inventarierea profesiilor, au ajuns la concluzia dezamăgitoare, de altfel aşteptată, astfel, Joana Carda, deşi făcuse literele, nu profesase niciodată, a fost mereu, de cînd s-a măritat, casnică, iar aici, în Spania, nu e atît de mare interesul pentru literatura portugheză, pe lîngă faptul că spaniolii, în vremea asta, au altele la care să se gîndească, Joaquim Sassa, după cum a declarat iritat, e infanterist, ceea ce, în gura lui, înseamnă că aparţine gloatei funcţionărimii de birou, preţioasă activitate, nimeni n-o va pune la îndoială, însă în vremurile de linişte socială şi afaceri curente, Pedro Orce a pregătit leacuri toată viaţa lui, cînd l-am

cunoscut făcea caşete cu chinină, păcat că nu s-a gîndit să-şi ia cu el farmacia, ar fi putut acum să dea consultaţii şi să cîştige bani frumoşi, căci prin locurile astea rurale cine spune spiţer spune medic, José Anaiço e învăţător, şi cu asta s-a zis totul, ca să nu mai spunem că se află în alte locuri, cu altă geografie şi altă istorie, cum să le explice copiilor spanioli că Aljubarrota a fost o victorie, cînd ei sînt obişnuiţi să uite că a fost o înfrîngere, mai rămîne Maria Guavaira, e singura care poate căuta un loc de lucru pe la vreuna din ferme, muncind după puterile şi ştiinţa ei, care nu le stăpînesc pe toate.

Se privesc unii pe alţii, fără să ştie ce curs vor da vieţii, şi Joaquim Sassa, şovăind, spune, Dacă va trebui să ne oprim tot timpul ca să cîştigăm bani, nu vom ajunge niciodată la Pirinei, banii astfel cîştigaţi sînt bani care nu ţin, de haram vin, de haram se duc, soluţia ar fi să facem cum fac ţiganii, mă refer la cei care merg dintr-un ţinut într-altul, din ceva anume trebuie să trăiască şi ei, era o întrebare, era o îndoială, poate cădea mana cerească peste ţigani. Pedro Orce a fost cel care a răspuns, fiind din ţinuturile sudice, unde specia abundă, cu precădere, Unii fac afaceri cu cai, alţii vînd boarfe prin tîrguri, alţii fac comerţ din poartă-n poartă, femeile îţi citesc viitorul în palmă, Poveşti cu cai nu mai vrem, pentru ruşine ne-a ajuns una, în afară de asta e o treabă la care nu ne pricepem, cît despre cititul în palmă din fericire nu-i treaba noastră, Ca să nu mai punem la socoteală că pentru a vinde cai trebuie să începi prin a-i cumpăra, şi nu avem atîţia bani, dacă pînă şi calul care e aici a trebuit să fie furat. S-a făcut tăcere, cum a reuşit ea să se facă nu se ştie, şi cînd s-a terminat de făcut, a spus Joaquim Sassa, care pare să aibă un spirit convenabil de practic, Văd doar o ieşire din impas, cumpărăm haine la una din prăvăliile de solduri, trebuie să existe în primul oraş mare prin care vom trece, şi le vindem prin sate, cu un profit rezonabil, cu socotelile mă însărcinez eu. A părut o idee bună, în lipsa alteia mai bune, puteau să facă experienţa, de vreme ce nu puteau fi agricultori, nici

spiţeri, nici profesori, nici geambaşi, vor fi vînzători ambulanţi de lenjerie şi mărunţişuri, vor vinde haine pentru bărbaţi, femei şi copii, că nu-i nici o ruşine, şi cu o bună administrare vor reuşi să se descurce.

Astfel trasat planul vieţii, s-au dus la culcare, sosind acum vremea să spunem cum se strîng toţi cinci în carul care acum se numeşte Doi Cai, păi e cam aşa, Pedro Orce stă în faţă, de-a curmezişul pe o saltea îngustă de paie, care e tocmai bună pentru el, apoi Joana Carda şi José Anaiço, de-a lungul, în spaţiul lateral care a prisosit de la o parte din obiectele de uz casnic, la fel stau Maria Guavaira şi Joaquim Sassa, mai în spate, există pînze atîrnate ca să formeze despărţituri simbolice, respectul e mare, dacă Joana Carda şi José Anaiço, care ocupă mijlocul carului, vor să iasă la aer în timpul nopţii, trec pe lîngă Pedro Orce, care nu se plînge, lipsa de confort, aici, se împarte aşa cum se împarte şi restul. Dar atunci sărutările, îmbrăţişările, atingerile carnale, cînd se mai practică şi se mai exercită, vor întreba acele spirite curioase pe care natura le-a înzestrat cu un deosebit simţ al maliţiei. Să spunem că erau două moduri de a-şi satisface amanţii dulcile porniri ale firii, fie că se duc prin cîmpuri în căutarea vreunui loc izolat şi agreabil, fie că profită de îndepărtarea temporară şi deliberată a tovarăşilor de drum, pentru care nici nu e nevoie de cuvinte, există semnele unei mari elocinţe, doar dacă nu sîntem atenţi, iar aici lipsesc banii, dar nu şi înţelegerea.

Nu au plecat cînd s-a crăpat de ziuă, cum ar povăţui artele poetice, de ce să te scoli devreme dacă acum ai tot timpul la dispoziţie, dar acest motiv nu a fost unicul şi nici cel mai puternic, s-a întîmplat să întîrzie pentru toaleta corporală, bărbieritul bărbaţilor, dichisirea femeilor, perierea hainelor, într-un loc anume din pădurice, unde au cărat, cu găleţile, apă de la rîu, s-au spălat, rînd pe rînd, cuplurile, nu se ştie dacă în întregime goi, pentru că n-au avut martori. Pedro Orce a fost ultimul care a făcut baie, a luat cu el cîinele, păreau două animale toante, ne vine să spunem, că la fel de mult rîdeau şi unul şi

celălalt, cîinele împingîndu-l pe Pedro Orce şi Pedro Orce împroşcîndu-l cu apă pe cîine, un bărbat la vîrsta asta n-ar trebui să se expună într-atîta batjocurii publice, cineva care tocmai trecea s-a dus să spună mai departe, trebuia să se arate mai demn de respect, doar e destul de copt la minte pentru aşa ceva. Din tabără aproape că nu au mai rămas urme, doar pămîntul bătătorit, bălăcăreala băltoacelor de după baie pe sub copaci, cenuşă între pietrele înnegrite, primul vînt va mătura toate astea, prima burniţă va netezi pămîntul ridicat, va dilua cenuşa, doar pietrele vor mai arăta că pe acolo au trecut oameni, la nevoie vor servi unui alt foc.

Ziua este frumoasă pentru călătorie. De pe coasta dealului, unde se adăpostiseră, coboară la şosea, pe capră merge Maria Guavaira, care nu încredinţează hăţurile nimănui, trebuie să ştii să le vorbeşti cailor, pe drum sînt pietre, bolovani, dacă s-ar rupe pe-acolo vreo osie s-ar alege praful de toată truda lor, departe de noi asemenea gînd. Mîrţoaga şi mînzocul încă nu se înţeleg bine, Al pare să n-aibă încredere în siguranţa jaretelor lui Pig, iar Pig, după ce a fost înhămat la atelaj, are tendinţa să tragă în afară, ca şi cum ar vrea să se îndepărteze de tovarăşul său, silindu-l pe Al la un efort suplimentar de compensaţie. Maria Guavaira observă neînţelegerile, odată ajunşi la şosea va începe să-l aducă pe Pig la ordine, cu doze echilibrate de vorbă bună, bici şi joc de hăţuri îi va corecta purtarea. Numele de Pig şi Al le inventase Joaquim Sassa, avînd în vedere că aceşti Doi Cai nu sînt precum cei ai automobilului, fiindcă aceia, trăind atît de apropiaţi, nu se distingeau, şi amîndoi doreau acelaşi lucru şi în acelaşi timp, pe cîtă vreme cei de acum sînt diferiţi în toate, în culoare, în vîrstă, în putere, în felul cum merg, în temperament, atunci se justifică şi e necesar ca fiecare să aibă numele său propriu, Dar Pig, în engleză, înseamnă porc, iar Al e prescurtarea de la Alfred, bunăoară, a protestat José Anaiço, la care Joaquim Sassa a răspuns, Nu sîntem pe pămîntul englezilor, Pig este pigmentat şi Al este albicios, iar

eu sînt naşul, Joana Carda şi Maria Guavaira schimbă zîmbete în faţa infantilismului bărbaţilor. Iar Pedro Orce, pe neaşteptate, Dacă ar fi iapă şi cal şi ar avea mînz, l-am putea numi Pigal, cei care sînt mai informaţi despre cultura europeană s-au uitat la el surprinşi, prin ce minune şi-o fi amintit Pedro Orce de Pigalle, dar echivocul era al lui, au existat întotdeauna coincidenţe, şi anumite calambururi bine găsite sînt rodul involuntar al unei ocazii. Pedro Orce, despre Pigalle, n-are habar.

În această primă zi n-au mers mai mult de şaptezeci de kilometri, mai întîi pentru că n-ar fi deloc bine să forţeze caii după lunga tihnă în care au trăit, unul datorită băşicii, celălalt în aşteptarea unor hotărîri care întîrziau, şi pe urmă pentru că au trebuit să treacă prin oraşul Lugo, care le era un pic peste mînă, la nord-est, unde s-au dus să se aprovizioneze cu mărfuri pentru negoţul de pe urma căruia aveau de gînd să-şi ducă traiul. Au cumpărat un ziar din oraş pentru a afla ultimele ştiri, tot ce au găsit mai grăitor în el a fost o fotografie a peninsulei, luată în ajun, era vizibilă dislocarea înspre nord începînd de la sensul rutei anterioare, didactic semnalată de redacţie cu linii întrerupte. Nu exista nici o îndoială, unghiul era drept cum nu se mai poate. Dar despre celebrele teze în discuţie, rezumate aici mai devreme, nu se mai adaugă prea mult, cît despre poziţia proprie a ziarului se observa, rod probabil al unor vechi deziluzii, un anume scepticism, poate că sănătos, dar care la fel de bine putea fi atribuit cunoscutei scurtimi a privirilor din micile centre urbane ale provinciei.

În prăvăliile de confecţii, femeile, căci lor le-a revenit, firește, alegerea colecţiei, cu Joaquim Sassa alături făcînd calcule, au şovăit mult în legătură cu criteriile care trebuiau urmate, dacă haine pentru iarna care se apropie, dacă, lucrînd într-un termen mediu, pentru următoarea primăvară, Cred că nu se spune într-un termen mediu, ci pe termen mediu, a corectat Joana Carda, la care Joaquim Sassa a răspuns sec, La mine la birou aşa se spune, în scurt, în mediu, şi în lung. Pentru decizia finală au fost

hotărîtoare propriile necesităţi, era evident că erau cu toţii prost îmbrăcaţi, cu articole de sezon estival, adăugîndu-se la acest lucru şi faptul că nu s-a putut evita ca Maria Guavaira şi Joana Carda să nu cedeze anumitor tentaţii personale. Armonizînd totul, au putut conchide achiziţia mărfurilor în termenii unei bune perspective pentru viitor, dacă cererea avea să fie la nivelul ofertei. Joaquim Sassa se arăta puţin îngrijorat, Am păpat mai mult de jumătate din banii pe care-i aveam, dacă într-o săptămînă nu recuperăm jumătate din această jumătate, vom avea probleme, în asemenea cazuri, ca al nostru, fără mijloc de mînuire a banilor, nici posibilităţi de a recurge la credit bancar, buna gestiune a stocurilor e fundamentală, o perfectă armonie între primiri şi restituiri, fără strangulări, într-un flux continuu. Acest discurs l-a ţinut Joaquim Sassa la prima haltă după ieşirea din Lugo, cu autoritate de administrator, binevoitor acceptată de ceilalţi.

Că negoţul n-o să plutească într-o mare de trandafiri au înţeles-o cu toţii atunci cînd talentul la tocmeală al unei precupeţe i-a făcut să scadă preţul a două fuste pînă la pierderea profitului. Din întîmplare, vînzătorul a fost Joana Carda, care pe urmă a cerut scuze societăţii şi a promis că va fi, pe viitor, cea mai feroce dintre neguţătoarele activînd în peninsulă, Păi dacă nu băgăm de seamă, ne-am dus pe copcă, rămînem cu buza umflată şi fără marfă, a reamintit Joaquim Sassa, nu e vorba doar de subzistenţa noastră, mai avem trei guri de hrănit, cîinele şi caii, Cîinele se descurcă singur, a spus Pedro Orce, Pînă acum s-a descurcat, dar într-o bună zi nu-i va merge vînătoarea, vine la noi cu coada între picioare, şi dacă n-o să avem ce să-i dăm de mîncare, cum va fi, Jumătate din porţia mea i-o dau lui, Foarte frumoasă atitudinea ta, dar grija noastră n-ar trebui să fie să ne împărţim sărăcia, ci să sporim avuţia, Avuţia şi sărăcia, în acest caz, observă José Anaiço, sînt moduri de exprimare, dar în această clipă a vieţii noastre sîntem mai săraci decît în realitate, situaţia e ciudată, trăim ca şi cum am fi ales

să fim săraci, Dac-ar fi vorba de o alegere, cred că n-ar fi de bună credinţă, au fost împrejurările, dar din ele am acceptat doar cîteva, cele care au servit scopurilor noastre personale, sîntem ca nişte actori, ori sîntem doar personaje, dacă, de pildă, eu m-aş întoarce la soţul meu, cine-aş fi eu, actorul în afara personajului său, sau un personaj jucînd rolul unui actor, şi între unul şi celălalt, eu unde aş fi, asta a spus-o şi a întrebat-o Joana Carda. Maria Guavaira ascultase cu atenţie, tăcută, acum spunea asemeni cuiva care leagă de la început o nouă conversaţie, poate că nu înţelesese bine ce spuseseră ceilalţi, Oamenii se nasc în fiecare zi, doar de ei depinde dacă vor continua să trăiască ziua de ieri sau să înceapă de la rădăcină şi de la leagăn ziua cea nouă, astăzi, Dar mai e experienţa, tot ceea ce am învăţat pînă acum, le-a amintit Pedro Orce, Da, ai dreptate, a spus José Anaiço, însă trăim viaţa în general ca şi cum n-am avea nici o experienţă anterioară, sau ne servim doar de acea parte a ei care ne îngăduie să persistăm în greşeală, citînd explicaţii şi lecţii ale experienţei, iar acum îmi trece prin minte o idee care poate că o să vi se pară absurdă, un nonsens, şi anume că poate efectul experienţei este mult mai mare în ansamblul societăţii decît în fiecare din membrii săi, societatea profită de experienţa tuturor, dar nici un om nu vrea, nu ştie sau nu poate să profite în întregime de propria sa experienţă.

Se dezbat aceste interesante chestiuni la umbra unui copac, la ora prînzului, frugal după cum le şade bine drumeţilor care încă nu şi-au încheiat călătoria, iar dacă vreunii ar considera dezbaterea nepotrivită, fie locului, fie împrejurării, va trebui să le amintim că, luate laolaltă, instrucţia şi cultura peregrinilor admit, fără vreo încălcare scandaloasă a bunei cuviinţe, o conversaţie al cărei cuprins, dintr-un punct de vedere exclusiv al compoziţiei literare care să caute la rîndul său o verosimilitate exclusivă, ar prezenta de fapt, anumite deficienţe. Totuşi, fiecare om în parte, independent de însuşirile pe care le are, cel puţin o dată în viaţa sa a făcut sau a spus lucruri

cu mult deasupra firii şi condiţiei lui, iar dacă pe aceşti oameni i-am putea scoate din cotidianul cenuşiu în care îşi pierd contururile, sau dacă ei înşişi s-ar smulge violent din intrigi şi capcane, cîte alte minuni n-ar putea înfăptui, ce mostre de cunoaştere profundă ar putea comunica, pentru că fiecare dintre noi ştie infinit mai mult decît crede şi fiecare dintre ceilalţi infinit mai mult decît acceptăm noi să recunoaştem în ei. Cinci oameni sînt aici din motive extraordinare, ciudat ar fi să nu reuşească să spună cîte ceva niţel mai deosebit.

Prin aceste ţinuturi rareori întîlneşti vreun automobil. Din cînd în cînd trece cîte un camion, transportă provizii, pentru populaţie, mai ales de mîncare, cu toate aceste accidente, e firesc să se fi dezorganizat comerţul local cu alimente, sînt lipsuri, şi dintr-odată apar excese, dar totul are o scuză, să ne amintim că omenirea nu s-a pomenit niciodată într-o asemenea situaţie, de navigat a navigat întotdeauna, dar în vase mici. Mulţi umblă pe jos, alţii merg pe măgar, dacă n-ar fi terenul atît de accidentat, am vedea mai multe biciclete. În general, oamenii de pe aici sînt amabili de felul lor, liniştiţi, dar sentimentul de invidie este probabil singurul care nu alege păturile sociale, şi cel cu cea mai asiduă manifestare în sufletul omenesc, de aceea nu doar o dată s-a întîmplat ca Doi Cai, plimbîndu-se într-o perioadă cu atîtea greutăţi de transport, să trezească lacome jinduiri. Orice grup hotărît şi violent le-ar face iute seama ocupanţilor, unul dintre bărbaţii ăia e bătrîn, ceilalţi nu prea arată a Samson şi Hercule, cît despre femei, odată învinşi însoţitorii, ar fi o pradă uşoară, e adevărat că Maria Guavaira e o femeie în stare să înfrunte un bărbat, dar are nevoie de un tăciune aprins. S-ar fi putut întîmpla prea bine să nu scape călătorii de un atac scelerat, rămînînd în voia soartei, daţi pierzaniei, nenorocite şi violate femeile, răniţi şi ruşinaţi bărbaţii, dar era acolo cîinele, care, cum vedea că se apropie cineva, ieşea de sub car şi, în faţă sau în spate, oprit sau mergînd, cu botul lăsat în jos ca un lup, îşi aţintea privirea de foc rece în drumeţi

aproape întotdeauna inocenţi, dar tot atîta spaimă simţeau aceştia, pe cîtă teamă simţeau firile criminale. Cîinele acesta, dacă luăm în considerare tot ce a făcut pînă astăzi, ar merita titlul de înger păzitor, în ciuda constantelor insinuări care continuă să se facă asupra pretinsei sale origini infernale. Se va obiecta, recurgîndu-se la autoritatea tradiţiei creştine şi necreştine, că îngerii au fost întotdeauna reprezentaţi cu aripi, dar în acele cazuri, multe la număr, în care îngerul necesar nu ar avea nevoie să zboare, ce rău poate fi să apară, binevoitor, în chip de cîine, fără să fie obligat să latre, ceea ce, de altfel, nu i-ar şedea bine fiinţei spirituale. Să se admită, aşadar, şi măcar atît, că acei cîini care nu latră sînt îngeri în exerciţiul funcţiunii.

Au instalat tabăra la asfinţit pe malurile fluviului Minho, în împrejurimile unei aşezări numite Portomarín. În timp ce José Anaiço şi Joaquim Sassa au rămas să dezlege caii şi să-i hrănească, iar apoi să pregătească focul, să cureţe cartofii şi să taie mărunt zarzavatul, femeile, însoţite de Pedro Orce şi de îngerul păzitor, au profitat de ultima lumină a înserării pentru a se duce să bată la unele porţi ale satului. Necunoscînd bine limba, Joana Carda nu deschidea gura, probabil că dificultăţile de comunicare o înşelaseră mai înainte, dar acum ia lecţii pentru viitor, care e singurul loc unde se pot corecta greşelile. Nu le-a mers rău negoţul, au vîndut la preţul cuvenit. Cînd s-au întors, tabăra părea un cămin, focul se lăfăia între pietre, felinarul atîrnat de car răspîndea în spaţiul liber un semicerc de lumină, iar mirosul fierturii era ca prezenţa Dumnezeului Stăpînul nostru.

Cînd, după cină, stăteau la taclale în jurul focului, Joaquim Sassa a avut o bruscă inspiraţie şi a întrebat, De unde ţi-a venit numele ăsta de Guavaira, ce înseamnă, iar Maria Guavaira a răspuns, Guavaira, după cîte ştiu eu, e un nume pe care nu-l mai are nimeni, l-a visat mama cînd eu mai eram încă în pîntecele ei, voia ca eu să mă numesc Guavaira, atîta doar, dar tata s-a încăpăţînat că trebuie să fie Maria,

şi am rămas cum nu trebuia, Maria Guavaira, Aşadar nu ştii ce vrea să însemne, Numele meu a venit dintr-un vis, Visele înseamnă întotdeauna ceva, Dar nu şi numele care se întîmplă să fie în vis, acum spuneţi-mi numele pe care le aveţi voi. I le-au spus, fiecare pe rînd. Atunci Maria Guavaira, înteţind focul cu un tăciune, a spus, Numele pe care le avem sînt vise, pe cine oare voi visa dacă voi visa numele tău.

S-a schimbat vremea, formulă a unei concluzii exemplare, care, atenuat sau cu neutră obiectivitate, ne informează că, schimbîndu-se, s-a schimbat înspre rău. Plouă, şi e o ploaie măruntă de început de toamnă, care atîta timp cît nu va îmbiba pămînturile ne va da chef să hoinărim pe cîmpuri, în cizme şi impermeabil, primind pe faţă pulberea nespus de dulce a apei şi bucurîndu-ne de melancolia depărtărilor înceţoşate, primii copaci care îşi pierd frunzele şi apar dezgoliţi, înfiguraţi, ca şi cum ne-ar cere dezmierdări, e unul pe care îţi vine să-l strîngi la piept cu infinită duioşie, ne lipim obrazul de coaja umedă şi parcă am atinge un chip înlăcrimat.

Însă coviltirul carului se trage din vremurile primordiale ale coviltirelor, tehnologia, solidă în pînze şi ţesătură, nu se prea îngrijea de impermeabilităţi, era secolul şi locul persoanelor în stare să-şi zvînte hainele pe corp avînd ca singură măsură de protecţie, şi nu în toate cazurile, un pahar cu rachiu. I s-a mai adăugat efectul anotimpurilor, uscarea firelor, destrămarea cusăturilor, e uşor de văzut că prelata scoasă de pe automobil nu a putut îndrepta toate stricăciunile. De aceea picură întruna în Doi Cai, şi continuă să picure, contrar convingerilor lui Joaquim Sassa, care susţinea că înmuierea şi îngroşarea firelor, cu reducerea ulterioară a spaţiilor dintre ele, şi-ar avea partea sa binefăcătoare, atîta timp cît vor avea răbdare să aştepte. Teoretic, nimic mai exact, însă evidenţa practică e alta, dacă n-ar fi avut grijă să facă sul

saltelele şi să le pună la adăpost, foarte curînd n-ar mai fi putut dormi pe ele.

Cînd ploaia cade cu mai multă putere şi se iveşte prilejul, drumeţii se adună sub viaducte, dar pe această şosea sînt rare, e doar un drumeag de provincie, departe de marile artere rutiere, acelea care, pentru a evita răscrucile şi a permite viteze mari, fac să treacă pe deasupra lor drumurile secundare. Într-una din aceste zile va avea José Anaiço ideea să cumpere un lac sau o vopsea impermeabilă, şi chiar aşa va şi face, dar unica vopsea potrivită pe care a găsit-o, un stacojiu strident, nu va ajunge nici măcar pentru un sfert din prelată. Dacă Joana Carda nu ar fi avut o idee mai bună şi mai rezonabilă, să coasă folii mari de plastic unele de altele ca să formeze din ele un acoperămînt complet, iar pe drum chiar şi pentru cai, şi dîndu-şi seama şi el că era puţin probabil să găsească la treizeci de kilometri distanţă o vopsea impermeabilă de aceeaşi culoare, s-ar fi putut prea bine întîmpla să se plimbe carul prin lumea largă cu coviltirul în nuanţe irizate, în dungi, cercuri şi pătrate, după inspiraţia artistului, în verde şi galben, în portocaliu şi albastru, în violet, în alb peste alb, în maro, poate în negru. Deocamdată, plouă.

După dialogul scurt şi neconcludent despre sensul numelor şi înţelesul viselor, au pornit să discute ce nume ar trebui dat visului care este acest cîine. Părerile sînt împărţite, ceea ce, după cum ar trebui s-o ştim pînă acum, este doar o chestiune de gust, să spunem chiar că opinia este expresia aparent raţionalizată a gustului. Pedro Orce propune şi justifică un nume rustic şi tradiţional, Fidel, sau Pilot, ambele foarte pertinente dacă avem în vedere trăsăturile morale ale animalului, călăuză infailibilă şi de o loialitate fără cusur. Joana Carda şovăie între Grănicer şi Combatant, nume de rezonanţă belicoasă ce nu par să se potrivească personalităţii celui care le sugerează, însă sufletul feminin are adîncimi insondabile, Margareta de la războiul de ţesut va lupta toată viaţa pentru a reprima pornirile acelei

Lady Macbeth pe care o poartă în sine, şi pînă la ultimul său ceas nu va avea siguranţa de a fi învins. Cît despre Maria Guavaira, fără să ştie să explice de ce, fapt care nu i se întîmplă pentru prima oară, a propus, pe jumătate ruşinată de propria-i idee, să fie numit Înger Păzitor, şi s-a îmbujorat spunînd-o, îşi dădea seama cît ar fi de ridicol, mai ales în public, să chemi îngerul păzitor şi în locul unei fiinţe luminoase, înveşmîntată într-o tunică imaculată, anunţîndu-se cu un fîlfîit de aripi, să se ivească, înnoroiat şi cu urme de sînge de la ultimul iepure, o dihanie canină care îşi respectă numai stăpînii, dacă aceştia îi sînt stăpîni. A vrut José Anaiço să potolească rîsetele încinse pe care sugestia Mariei Guavaira le iscase şi a propus să i se dea cîinelui numele de Constant, îşi amintea că citise acest nume într-o carte oarecare, Acum nu-mi amintesc, dar Constant, dacă înţeleg bine cuvîntul, le conţine pe toate cele care au fost sugerate, Fidel, Pilot, Grănicer, Combatant şi chiar şi Înger Păzitor, fiindcă, dacă nici unul din aceştia n-ar fi constant, se pierde fidelitatea, se dezorientează pilotul, grănicerul îşi abandonează postul, combatantul predă armele, iar îngerul păzitor se lasă sedus de tînăra pe care trebuie s-o ferească de ispite. Toţi au aplaudat, cu toate că Joaquim Sassa a fost de părere că cel mai bine totuşi ar fi să i se spună pur şi simplu Cîine, pentru că, fiind unicul care e pe acolo, nu poate exista posibilitatea confundării apelurilor şi răspunsurilor. Îl vor numi aşadar Constant pe cîine, dar zău că nu meritase osteneala asta cu botezul, fiindcă animalul răspunde la toate numele care i s-ar da, atunci cînd înţelege că acel cuvînt, oricare ar fi el, îi este adresat, deşi un alt nume îi bîntuie uneori prin memorie, Ardent, dar de acesta nimeni din cei prezenţi nu şi-a amintit. Bine a zis cine a zis cîndva, contrar părerii Mariei Guavaira, că un nume nu e nimic, nici măcar un vis.

Merg, şi nu o ştiu, pe vechiul drum spre Santiago, trec prin ţinuturi care au nume de speranţă sau amintire neplăcută, conform întîmplărilor prin care au trecut călătorii acelui timp primitiv, Sarria,

Samos, sau privilegiatul Villafranca del Bierzo, unde peregrinul bolnav sau obosit care se ducea să bată la uşa bisericii apostolului nu mai trebuia să ajungă la Santiago de Compostela, cîştigînd aceleaşi indulgenţe ca şi cum s-ar fi dus pînă acolo. Încă de pe atunci credinţa îşi avea comodităţile sale, totuşi nimic care să se poată compara cu zilele de astăzi, în care comodităţile răsplătesc mai mult decît credinţa însăşi, aceasta sau oricare alta. Cel puţin, aceşti călători ştiu că dacă vor dori să vadă Pirineii vor trebui chiar să ajungă acolo, să le pună mîna deasupra, că nu ajunge piciorul, fiindcă e mai puţin sensibil, şi ochii, mult mai mult decît se consideră, se lasă înşelaţi. Ploaia, încetul cu încetul, a scăzut în intensitate, cade în stropi rari, pînă se opreşte de tot. Cerul e încă acoperit, noaptea vine mai repede. Fac tabără sub nişte copaci, pentru a se apăra de alte rafale posibile, cu toate că Pedro Orce citează zicala iberică, Sub un copac de te adăposteşti, de două ori de-nnămoleşti, asta-i versiunea portugheză, modificată. N-a fost uşor să aprindă focul, dar arta Mariei Guavaira şi-a spus cuvîntul în cele din urmă, cu toată împotrivirea lemnelor umezite, care pocneau şi ardeau în vîlvătăi la extremităţi, ca şi cum ar fi dat seva pe-afară. Au mîncat cum au putut, destul pentru ca stomacul să nu ghiorăie de foame în timpul nopţii, pentru că, aşa cum ne învaţă altă zicală, Cine se culcă nemîncat se zvîrcoleşte noaptea-n pat, versiune autentică. Au mîncat înăuntrul carului, la lumina felinarului fumegînd, într-o atmosferă apăsătoare de haine jilave, cu saltelele făcute sul şi puse una peste alta, cu restul lucrurilor claie peste grămadă, pentru o bună gospodină ar fi lovituri de pumnal un asemenea spectacol. Dar cum nici un rău nu durează veşnic, şi nici o ploaie nu curge neîncetat, numai să vină o rază de timp frumos şi de îndată va începe marea curăţenie, se vor desface saltelele ca să se poată usca, pînă la cel mai subţire fir de pai, iar rufele vor fi întinse peste copaci şi pietre, cînd ne vom duce să le strîngem vor avea mireasma aceea bună pe care o lasă soarele pe unde trece, şi asta se va face în timp

ce femeile, alcătuind un frumos cadru familial, aranjează şi croiesc lungile fîşii de plastic ce vor rezolva toate problemele acvatice, binecuvîntat fie cine a inventat progresul.

Au stat la taifas cu nepăsarea şi starea de vagă indecizie a celor care trebuie să-şi petreacă timpul cumva pînă vine ora de culcare, iar atunci Pedro Orce întrerupse ceea ce tocmai spunea chiar el, şi începu să vorbească, Am citit odată nu ştiu unde că galaxia de care aparţine sistemul nostru solar se îndreaptă spre o constelaţie al cărei nume de asemeni nu mi-l pot aminti acum, iar această constelaţie se îndreaptă, la rîndul ei, spre un anumit punct din spaţiu, aş vrea să fiu mai limpede, dar capul meu nu a reţinut amănuntele, totuşi ceea ce voiam să spun era următorul lucru, să vedeţi, noi aici mergem pe peninsulă, peninsula navighează pe mare, marea se roteşte odată cu Pămîntul din care face parte, iar Pămîntul se roteşte în jurul axei sale, şi în timp ce se roteşte în jurul axei sale se roteşte şi în jurul soarelui, iar soarele se învîrteşte şi el în jurul axei sale, şi toate astea merg laolaltă în direcţia constelaţiei cutare, şi-atunci vin eu şi întreb, dacă noi sîntem extrema cea mai mică a acestui lanţ de mişcări în interiorul mişcărilor, ceea ce aş dori să aflu e ce se mişcă oare în interiorul nostru şi încotro se duce, nu, nu mă refer la limbrici, microbi, şi bacterii, vietăţile astea care trăiesc în noi, vorbesc de altceva, de ceva care se mişcă şi care poate ne mişcă şi pe noi, aşa cum se mişcă şi ne mişcă pe noi constelaţia, galaxia, sistemul solar, soarele, pămîntul, marea, peninsula. Doi Cai, ce nume în sfîrşit are ceea ce le mişcă pe toate, de la o extremitate a lanţului la cealaltă, sau poate că n-o exista lanţ şi poate că universul o fi un inel, atît de delicat, încît să dea impresia că doar noi, şi ceea ce încape în noi, încăpem în el, şi totodată atît de gros, încît să poată conţine maxima dimensiune a universului care este chiar el, ce nume are ceea ce ne urmează nouă, Cu omul începe ceea ce nu e vizibil, a fost răspunsul surprins al lui José Anaiço, care l-a dat fără să se gîndească.

Peste coviltir cad, foarte rare, marile picături de apă care au venit prelingîndu-se din frunză în frunză, se aud afară foşnetele scoase de Pig şi Al sub muşamalele care nu-i acoperă de tot, pentru asta e bună de fapt tăcerea, pentru ca noi să putem desluşi ceea ce se spune că n-ar avea importanţă. Fiecare din oamenii care se află aici se gîndeşte că e obligaţia lui să contribuie cu ştiinţa pe care o deţine la un asemenea sfat înalt, însă toţi se tem că, dacă deschid gura, le vor ieşi, dacă nu aftele din poveste, nişte banalităţi asortate despre fiinţă, ontologice, avînd chiar îndoieli asupra pertinenţei cuvîntului într-un context primar de car, stropi de ploaie şi cai, şi să nu uităm cîinele, care doarme. Maria Guavaira, fiind cea mai puţin instruită, a fost prima care a luat cuvîntul, Celui care nu e vizibil să-i dăm numele de Dumnezeu, dar e curios cum s-a strecurat în frază o anume nuanţă interogativă, Sau voinţă, propunerea a venit din partea lui Joaquim Sassa, Sau inteligenţă, a adăugat Joana Carda, Sau istorie, şi această încheiere a fost a lui José Anaiço, Pedro Orce nu avea nici o sugestie de făcut, se mărginise să întrebe, cine crede să asta-i cel mai uşor lucru se înşală foarte mult, nu se poate socoti numărul răspunsurilor care se află doar în aşteptarea întrebărilor.

Ne învaţă prudenţa că examinarea unor atît de complexe subiecte trebuie să se suspende înainte ca fiecare persoană care intervine să înceapă să spună lucruri diferite de cele pe care le susţinuse mai înainte, nu pentru că ar fi neapărat greşit să-şi schimbe părerea, ci pentru că, variind aceste diferenţe atît de mult, se poate întîmpla, şi în general se întîmplă, ca discuţia să revină la început fără ca cei care o dispută să-şi fi dat seama de asta. În acest caz, acea primă frază inspirată a lui José Anaiço, după ce s-a făcut turul prietenilor, şi-a găsit încheierea banală prin evidenţa mai mult decît vădită a invizibilităţii lui Dumnezeu, sau a voinţei, sau a inteligenţei, şi, se prea poate, mai puţin banal şi mai puţin evident, a istoriei. Pe cînd o trage spre sine pe Joana Carda, care se plînge de frig, José Anaiço

încearcă să nu doarmă, vrea să reflecteze asupra ideii sale, dacă istoria e într-adevăr invizibilă, dacă martorii vizibili ai istoriei îi conferă destulă vizibilitate, dacă vizibilitatea astfel relativă a istoriei nu este cumva un simplu acoperămînt, ca hainele pe care şi le punea omul invizibil, continuînd să rămînă invizibil. Nu a suportat multă vreme aceste salturi cerebrale şi tot e bine că în ultimele clipe înainte de a adormi gîndul său se concentrase, în mod absurd, asupra deosebirii care există între invizibil şi nevăzut, ceea ce, în chip evident pentru cine stă puţin să chibzuiască, nu avea nici o însemnătate aparte pentru această situaţie. La lumina zilei, toate lucrurile încîlcite au mai puţină însemnătate. Dumnezeu, cel mai ilustru dintre exemple, a creat lumea pentru că era noapte cînd şi-a amintit de asta, a simţit în acea clipă supremă că nu mai putea îndura bezna, dacă ar fi fost ziuă, Dumnezeu ar fi lăsat totul aşa cum era. Şi cum acest cer de-aici a mijit liber şi neacoperit, iar soarele s-a ivit fără obstacolul norilor, şi aşa a rămas, filosofările nocturne s-au risipit, acum toată atenţia se concentrează asupra bunului mers al lui Doi Cai pe o insulă, fie că ea pluteşte ori ba, fie că ruta vieţii mele mă duce la o stea, nici măcar pentru asta nu am fost scutit să străbat drumurile lumii.

În seara aceea, pe cînd îşi făceau negoţul, au aflat că peninsula, după ce ajunsese la un punct chiar la nord de cea mai septentrională insulă din Azore, Corvo, în linie dreaptă, trebuind să se înţeleagă, din această descriere sumară, că extremul sud al peninsulei, Ponta da Tarifa, se găsea în celălalt meridian la est, la nordul extremului nord al lui Corvo, Ponta das Tarsais, ei bine, peninsula, după tot ce am încercat să explicăm, îşi reluase imediat dislocarea spre apus, într-o direcţie paralelă cu cea a primei sale rute, adică, să vedem dacă ne înţelegem odată pentru totdeauna, urmînd-o cu cîteva grade mai sus. Aşadar, au triumfat autorii şi susţinătorii tezei dislocării în linie dreaptă, frîntă în unghiuri drepte, şi dacă pînă acum nu s-a observat încă vreo mişcare

care să fundamenteze ipoteza unei întoarceri la punctul de plecare, enunţată, de altfel, mai degrabă ca demonstraţie a sublimului decît ca o infirmare previzibilă a tezei generale, asta nu înseamnă imposibilitatea dării înapoi, fiind admisibil chiar că peninsula nu s-ar mai opri niciodată, hoinărind veşnic prin mările lumii, precum de atîtea ori citatul Olandez Zburător, la fel acum peninsula, cu alt nume, aici din prudenţă omis pentru a se evita exploziile naţionaliste şi xenofobe, care ar fi tragice în împrejurările actuale.

În satul unde au poposit drumeţii nu ajunseseră veşti despre aceste diferende, în afară de faptul că Statele Unite ale Americii anunţaseră, prin gura preşedintelui însuşi, că ţările care veneau spre ele puteau conta pe sprijinul şi solidaritatea morală şi materială a naţiunii nord-americane, Dacă vor continua să navigheze dintr-acolo încoace, vor fi primite cu braţele deschise. Dar această declaraţie, de extraordinară cuprindere, atît din punct de vedere umanitar cît şi geostrategic, s-a mai atenuat puţin odată cu bruscul entuziasm al agenţiilor de turism din toată lumea, asediate de clienţi care voiau să călătorească spre Corvo cît mai iute cu putinţă, fără să se uite la mijloacele de transport sau costuri, şi de ce, Pentru că, dacă nu se va modifica itinerariul, peninsula va trece prin apropierea insulei Corvo, spectacol care nu poate fi comparat cu neînsemnata defilare a pietrei gibraltine, atunci cînd peninsula s-a desfăcut de stîncă şi a lăsat-o acolo în voia valurilor. Acum e vorba de o masă imensă care va trece prin faţa privirilor privilegiaţilor ce vor reuşi un locşor la jumătatea nordică a insulei, însă, în ciuda vastităţii peninsulei, evenimentul va dura puţin, cel mult două zile, pentru că, avînd în vedere configuraţia deosebită a acestei plute, doar partea extremă de sud va putea fi observată, şi asta dacă se va descoperi cînd anume. Restul, din cauza curburii pămîntului, va trece la mare depărtare, închipuiţi-vă ce-ar fi dacă, în loc de acea formă colţuroasă, peninsula ar fi avut în sud o coastă tăiată toată drept, nu ştiu dacă urmăriţi

desenul, ar fi fost şaisprezece zile, să tot vezi defilarea, ce sărbătoare, dacă s-ar menţine viteza de cincizeci de kilometri pe zi. Cum-necum, sînt mari probabilităţile unui aflux pecuniar în insula Corvo, aşa cum nu s-a mai pomenit vreodată, ceea ce i-a silit pe localnici să comande încuietori la uşi şi lăcătuşi care să le instaleze, cu zăvoare şi sisteme de alarmă.

Din cînd în cînd mai burează, în cel mai rău caz cade o aversă, dar ziua e aproape toată însorită, cu cerul albastru şi nori înalţi. Marele acoperămînt de plastic a fost asamblat, cusut şi întărit, iar acum, dacă ameninţă ploaia, se opresc din mers, şi-n doi timpi şi trei mişcări, întîi desfă, doi trage, trei leagă, s-a protejat coviltirul. Înăuntrul carului se află saltelele cele mai uscate cu putinţă, gata cu jilăveala şi umezeala, acest interior, curat şi aranjat, e într-adevăr un cămin. Dar de-abia acum se vede bine ce multă ploaie a căzut pe aceste meleaguri. Solul bălteşte, trebuie să aibă grijă de car să nu-l bage, fără vreo sondare prealabilă, în terenurile moi de la marginea şoselei, altfel ar fi chinul naibii să-l scoată de acolo, doi cai, trei bărbaţi şi două femei nu fac cît un tractor. Priveliştea s-a schimbat, au rămas în urmă munţii şi colinele, ultimele ondulaţii se estompează şi începe să apară în faţa ochilor un şes care pare fără sfîrşit, avînd deasupra un cer atît de mare, încît, de uluire, îţi vine să te îndoieşti că cerul ar fi doar unul, cel mai sigur e că fiecare loc, dacă nu chiar fiecare om, îşi are propriul său cer, mai mare sau mai mic, mai înalt sau mai jos, iar asta de acum a fost o mare descoperire, zău că da, cerul e ca o nemărginire de bolţi succesive, şi mozaicate, contradicţia termenilor e doar aparentă, e de ajuns să te uiţi. Cînd Doi Cai atinge poalele ultimului deal îţi vine să crezi că niciodată, pînă la sfîrşitul lumii, nu se va mai ridica pămîntul, şi fiind atît de comun faptul că diferite cauze au aceleşi efect, aici ni s-a tăiat respiraţia, ca şi cum am fi fost duşi pe vîrful Everestului, spuneţi-mi, cei care aţi fost pe acolo, dacă nu vi s-a întîmplat la fel ca nouă pe acest sol plat.

Bune socoteli face Pedro, dar altele cu totul diferite face stăpînul. Totuşi, să spunem că acest Pedro nu e Orce, nici naratorul de fapt nu ştie cine o fi, deşi admite că dincolo de zicală o fi apostolul cu acelaşi nume care s-a lepădat de Hristos de trei ori, şi tot astea sînt socoteli pe care le-a făcut şi Dumnezeu, probabil pentru că era alcătuit din trei părţi şi nu era priceput în ştiinţa aritmetică. Se obişnuieşte să se spună că Pedro face socoteli bune atunci cînd socotelile pe care le fac cei cu numele de Pedro ies strîmbe, e un mod popular şi ironic de a spune că n-ar trebui unii să decidă ceea ce doar altora le-ar reveni de îndeplinit, adică, dacă a greşit Joaquim Sassa cînd a stipulat o sută cincizeci de kilometri de mers pe zi, a dat greş şi Maria Guavaira cînd l-a corectat la nouăzeci. De prăvălie ştie negustorul, de tras ştiu caii, şi aşa cum se zice, sau se zicea, că merele putrede le strică pe cele bune, tot aşa şi mersul calului bătrîn a moderat mersul calului tînăr, dacă n-a fost mai degrabă compasiune din partea acestuia, bunătate a inimii, respect uman, să-şi etaleze forţele cel tare în faţa celui nevolnic e semn de perversiune morală. Toate aceste cuvinte au fost considerate necesare pentru a explica faptul că am venit mai alene decît era prevăzut, însă concizia nu e o însuşire definitivă, uneori se pierde cînd se vorbeşte mult, de acord, dar cîte nu se cîştigă pentru că s-a spus mai mult decît suficient. Caii merg la pasul care le convine, i-au pus la trap şi ei au ascultat de capriciul sau nevoia surugiului, dar, treptat, atît de fin că nici nu se observă, Pig şi Al îşi încetinesc mersul, cum de reuşesc să o facă atît de armonios e un mister, nu s-a auzit ca vreunul să-i fi spus celuilalt, Mai încet, iar celălalt să-i răspundă, După copacul ăla.

Din fericire, drumeţii nu se grăbesc. La început, cînd au plecat din de-acum îndepărtatele meleaguri galiciene, li se părea că aveau de ajuns la date fixe şi de respectat itinerarii, exista chiar un anumit sentiment de urgenţă, ca şi cum fiecare din ei ar fi trebuit să meargă să-şi salveze tatăl de la

spînzurătoare şi să ajungă la eşafod înainte ca acolo călăul să dea drumul la chepeng. Aici nu e vorba nici de tată nici de mamă, că nici de unii nici de alţii nu ştim nimic, decît de mama Mariei Guavaira, care e dusă cu pluta şi nu mai e la Coruña, sau se prea poate să se fi întors acolo, odată trecută primejdia. De celelalte mame şi de ceilalţi taţi, vechi şi moderni, nimic n-a fost pomenit, cînd fiii tac trebuie să tacă şi întrebările şi să se retragă investigaţiile, la urma urmelor fiecare din noi începe şi sfîrşeşte lumea, dacă prin această declaraţie n-au rămas jignite de moarte spiritul de familie, interesul moştenirii şi curăţenia numelui. Şoseaua, în cîteva zile, a devenit o lume în afara lumii, ca orice om care, fiind pe lume, îşi descoperă el însuşi o lume, şi nici nu e greu, e de ajuns să făurească puţină singurătate în jurul său, ca aceşti drumeţi care, mergînd împreună, merg singuri. De aceea nu se grăbesc, de aceea s-au lăsat de făcut socoteli pentru drumul parcurs, popasurile sînt pentru negoţ şi pentru repaus, şi nu rareori îi apucă pofta să oprească fără alt motiv în afara acestei pofte, pentru care, dacă există întotdeauna motive, în general nu ne pierdem vremea să le căutăm. Toţi ajungem pînă la urmă acolo unde dorim, e doar o chestiune de timp şi de răbdare, iepurele merge mai repede decît broasca ţestoasă, va ajunge poate primul, cu condiţia să nu întîlnească în cale vînătorul cu puşca.

Am lăsat ţinutul pustiu leonez, am intrat şi mergem prin Tierra de Campos, unde s-a născut şi a devenit faimos predicator fratele Gerúndio de Campazas, ale cărui spuse şi fapte le-a relatat amănunţit nu mai puţin celebrul părinte Isla, pentru ruşinarea oratorilor limbuţi, a amatorilor de citate cu orice preţ, a recitatorilor de proverbe la tot pasul şi a unei sumedenii scriitori, păcat că nu prea am tras învăţăminte din această lecţie, care e atît de limpede. Să tăiem, aşadar, de la rădăcină, prefaţa divagantă şi să spunem, cu dreaptă simplitate, că drumeţii vor dormi în această noapte într-o aşezare numită Villalar, nu departe de Toro, Tordesillas şi Simancas,

toate locuri care ating istoria portugheză îndeaproape prin bătălie, tratat şi arhivă. Fiind José Anaiço învăţător de profesie, acestea sînt nume care trezesc în el evocări imediate, de altfel, fără multe amănunte, deoarece ştiinţa sa istorică, fiind generală, e din rudimente, puţin mai asezonată cu detalii decît cea a ascultătorilor săi, spanioli şi portughezi, care or fi învăţat şi ei cîte ceva şi n-au uitat chiar de tot, în privinţa unor Simancas, Toro şi Tordesillas, conform cu abundenţa informativă şi interesul naţional al manualelor de istorii ale patriilor de o parte şi de cealaltă. Dar de Villalar nimeni de aici nu ştie nimic, în afară de Pedro Orce care, cu toate că e de baştină de pe meleagurile andaluze, are luminile celui care a mers, cîndva, prin toate ţinuturile peninsulei, faptul că am spus că nu cunoştea Lisabona, atunci cînd a intrat acolo în urmă cu două luni, nu e contrar ipotezei, poate că pur şi simplu nu a recunoscut-o, aşa cum n-ar recunoaşte-o azi fondatorii fenicieni, cuceritorii romani, dominatorii vizigoţi, poate cu anumite indicii slabe musulmanii, şi din ce în ce mai confuz portughezii.

Sînt aşezaţi în jurul focului, dispuşi pe cupluri, Joaquim şi Maria, José şi Joana, Pedro şi Constant, noaptea e cam răcoroasă, dar cerul e senin şi curat, aproape că nu se văd stele, pentru că luna, care a răsărit devreme, inundă cu lumină cîmpurile întinse şi, aici în apropiere, acoperişurile din Villalar, al cărui guvernator, om bine educat, nu a ridicat obiecţii la instalarea atît de aproape de aşezare a oamenilor din caravana hispano-portugheză, în ciuda îndeletnicirii pe care o practică, de nomazi şi negustori de boarfe, concurenţi, în această specialitate mercantilă, ai comerţului local. Luna nu e încă sus, dar deja are aspectul pe care ne place cel mai mult să-l vedem la ea, un disc luminos inspirator de versuri uşoare şi sentimente şi mai uşoare, sită de mătase care presară o pulbere albă peste priveliştea din jur. Spunem atunci, Ce minunat clar de lună, şi trecem sub tăcere fiorul de teamă pe care-l simţim cînd astrul apare enorm, roşu, ameninţător, deasupra

curburii pămîntului. După atîtea şi atîtea milenii, răsăritul lunii continuă şi azi să se ivească precum o ameninţare, un semn al sfîrşitului, ceea ce ne ajută e că neliniştea durează puţine minute, s-a urcat astrul, s-a făcut mic şi alb, putem respira uşuraţi. Şi animalele se înfricoşează, nu cu mult timp în urmă, cînd a răsărit luna, cîinele şi-a aţintit privirea asupra ei, încordat, înfrigurat, poate c-ar fi urlat dacă nu i-ar fi lipsit corzile vocale, dar tot părul de pe el se zbîrlise, ca şi cum o mînă îngheţată i-ar fi trecut peste spinare în răspăr. Sînt clipe în care lumea îşi iese din ţîţîni, pricepem că nimic nu e sigur, dacă am putea da glas pe deplin la ceea ce simţim am spune, cu o expresivă lipsă de retorică, A fost cît pe ce.

Ce poveşti despre Villalar cunoaşte Pedro Orce vom afla acum, la sfîrşitul cinei, în timp ce focul dansează în aerul încremenit, îl privesc gînditori drumeţii, întind către el mîinile ca şi cum le-ar impune sau ca şi cum le-ar preda focului, există un străvechi mister în această legătură între noi şi foc, chiar şi cu cerul deasupra e ca şi cum am fi, el şi noi, în interiorul peşterii originare, grotă sau matrice. Spălatul vaselor îi revine azi lui José Anaiço, dar nu e zor, vremea e blîndă, aproape plăcută, văpăile flăcărilor şterg uşor chipurile arse de aerul liber, au culoarea pe care o dă soarele cînd răsare, soarele e de altă natură şi e viu, nu mort ca luna, asta-i deosebirea.

Şi spune Pedro Orce, Poate că nu ştiţi, dar cu mulţi, mulţi ani în urmă, în o mie cinci sute douăzeci şi unu, a avut loc pe aceste meleaguri din Villalar o însemnată bătălie, mai însemnată prin urmări decît prin numărul morţilor, că dacă ar fi fost cîştigată de cine a pierdut-o, altă lume am fi moştenit, cei vii de astăzi. Despre marile bătălii care au rămas în istorie are José Anaiço destule informaţii, şi dacă i-ar fi cerute pe nepusă masă, ar recita fără şovăire o duzină de nume, începînd, clasic, cu Maraton şi Termopile, şi, fără să aibă grijă de cronologie, Austerlitz şi Borodino, Marne şi Monte Cassino, Ardenas şi Al-Alamein, Poitiers şi Alcácer Quibir[38], şi, de

asemenea, Aljubarrota, care pentru lume nu înseamnă nimic şi pentru noi e totul, acelea au venit împerecheate fără vreun motiv anume, Dar de bătălia de la Villalar n-am auzit niciodată, a încheiat José Anaiço. Ei, această bătălie, a explicat Pedro Orce, a fost atunci cînd comunităţile din Spania s-au ridicat împotriva împăratului Carlos al V-lea, străin, dar nu atît pentru că era străin, căci în secolele de demult cel mai obişnuit lucru din viaţă era să vadă popoarele intrîndu-le pe uşă un rege vorbind o altă limbă, afacerea era doar între case regale care îşi jucau ţările lor şi ale altora, nu am să spun că la zaruri sau la cărţi, dar pentru interese de dinastie, cu trucuri de alianţe şi mariaje trucate, de aceea nu se poate spune că s-au ridicat comunităţile împotriva regelui intrus, şi nici nu vă închipuiţi că a fost marea revoltă a săracilor împotriva bogaţilor, ce bine-ar fi ca toate lucrurile, astea şi altele, să fie atît de simple pe cît e să le spui, s-a întîmplat ca nobililor spanioli să nu le fie pe plac deloc, chiar deloc, ca străinilor împăratului să li se împartă atîtea slujbe, iar una din primele rezoluţii ale noilor seniori a fost să mărească impozitele, e leacul fără greş pentru a plăti luxurile şi aventurile, or prima cetate rebelă a fost Toledo, şi curînd după aceea i-au urmat şi altele pilda, Toro, Madrid, Ávila, Soria, Burgos, Salamanca, şi încă, şi încă, dar motivele unora nu erau şi motivele celorlalte, uneori coincideau, într-adevăr, dar altele se contraziceau, şi dacă era aşa cu oraşele, mult mai mult era cu cei ce trăiau în ele, unii cavaleri îşi apărau doar interesele şi ambiţiile, şi de aceea erau ba de o parte, ba de alta, după cum bătea vîntul şi venea cîştigul, or, aşa cum se întîmplă întotdeauna, poporul era băgat la mijloc, din pricinile sale, dar mai cu seamă din pricini străine, aşa-i de cînd e lumea lume, barem, dacă ar fi fost poporul unit, ar fi fost bine, însă poporul nu e unit, asta-i o idee care intră anevoie în mintea oamenilor, ca să nu mai vorbim că popoarele în general trăiesc înşelate, de atîtea ori au purtat împuterniciţii lor un vot înspre curţi şi odată ajunşi acolo, prin mituire sau

ameninţare, au votat deputaţii contra voinţei celor care i-au trimis, de minune a fost că în ciuda atîtor dezacorduri şi contradicţii au fost comunităţile în stare să organizeze miliţii şi să meargă la război împotriva armatei regelui, nici nu merită să spunem că au fost bătălii cîştigate şi pierdute, aici în Villalar s-a pierdut ultima, şi de ce, ca de obicei, greşeli, incompetenţe, trădări, unii care s-au săturat să-şi aştepte solda şi au plecat, s-a dat bătălia, unii au cîştigat-o, alţii au pierdut-o, niciodată nu s-a reuşit să se afle exact cîţi comunarzi au murit aici, după socotelile moderne n-au fost mulţi, unii au spus c-au fost două mii, alţii au jurat că n-au fost mai mult de vreo mie, şi chiar dacă fuseseră numai două sute, nu se ştie, nu se va şti niciodată, doar dacă nu cumva cineva va avea într-o bună zi gîndul să sape aceste pămînturi cimitire şi să numere craniile îngropate, că dacă s-ar număra şi celelalte oase s-ar spori confuzia, trei dintre căpeteniile comunităţilor au fost în ziua următoare judecate, condamnate la moarte şi decapitate în piaţa din Villalar, se numeau Juan de Padilla, toledan, Juan Bravo, segovian, şi Francisco Maldonado, salmantin, asta a fost bătălia de la Villalar care, dacă ar fi fost cîştigată de cine a pierdut-o, ar fi schimbat destinul Spaniei, cu un clar de lună ca cel de acum cine şi-ar putea închipui ce-o fi fost în noaptea şi în ziua bătăliei, ploua, cîmpurile erau mocirloase, se băteau îngropaţi în noroaie, fără îndoială că după socotelile moderne au murit puţini, dar îţi vine să spui că puţinii morţi din războaiele de demult au cîntărit mai mult în istorie decît sutele de mii şi milioane din secolul douăzeci, clarul de lună e acelaşi, acoperă atît Villalarul cît şi Austerlitzul sau Maratonul, sau, Sau Alcácer Quibir, a spus José Anaiço, Ce bătălie a fost asta, a întrebat Maria Guavaira, Dacă şi ea ar fi fost cîştigată în loc să fie pierdută, nu pot să-mi închipui cum ar arăta Portugalia astăzi, a răspuns José Anaiço, Am citit odată într-o carte că regele vostru, Dom Manuel, a intrat în acest război, a spus Pedro Orce, În compendiile după care predau eu nu se spune că s-ar

fi dus portughezii în război alături de Spania pe vremea aceea, N-au venit portughezii în carne şi oase, au venit cincizeci de mii de *cruzados*, pe care regele vostru i-a împrumutat împăratului, Aha, a spus Joaquim Sassa, cincizeci de mii de *cruzados*, pentru armata regală, păi comunităţile trebuiau să piardă, cu *cruzados*[39] cîştigi întotdeauna.

În această noapte, cîinele Constant a visat că umbla să dezgroape oasele de pe cîmpul de luptă. Strînsese deja o sută douăzeci şi patru de cranii, cînd a apus luna şi pămîntul s-a întunecat. Atunci cîinele a adormit din nou. Două zile mai tîrziu, nişte puştani, care umblau pe cîmp jucîndu-se de-a războiul, s-au dus la guvernator să-i spună că găsiseră o mulţime de săpături într-un lan de grîu, niciodată nu s-a aflat cum apăruseră acolo, una lîngă alta. Dar despre acei portughezi şi spanioli care veniseră cu carul şi plecaseră, femeile din Villalar vorbesc doar de bine, La preţ şi calitate au fost dintre oamenii cei mai cinstiţi care au trecut vreodată pe-aici.

Bună ziua ţi-am dat, belea am căpătat, spuneau cei de demult, şi aveau dreptate, cel puţin ei au profitat de timpul lor pentru a judeca faptele pe atunci noi la lumina faptelor pe atunci vechi, greşeala noastră contemporană este persistenţa unei atitudini sceptice în legătură cu lecţiile antichităţii. A spus preşedintele Statelor Unite ale Americii că peninsula ar fi binevenită, şi Canadei, după cît se vede, nu i-a plăcut asta. Pentru că, observă canadienii, dacă nu se schimbă cursul, noi vom fi amfitrionii, vor fi aici două Terrae Novae în loc de una, iar peninsularii habar n-au, sărmanii, ce-i aşteaptă, frig de moarte, îngheţ, unicul avantaj e că rămîn portughezii mai aproape de codul care le place atît de mult, mai rece pentru naţie, mai mult la raţie.

Purtătorul de cuvînt al Casei Albe a sărit imediat în ajutor, explicînd că declaraţia preşedintelui fusese generată, la bază, de motive umanitare, fără vreo intenţie de preponderenţă politică, cu atît mai mult cu

cît ţările peninsulare au rămas în continuare suverane şi independente prin faptul că plutesc pe ape, într-o bună zi tot se vor opri şi vor fi la fel precum celelalte, şi a adăugat, Din partea noastră, vă dăm garanţia solemnă că tradiţionalul spirit de bună vecinătate între Statele Unite şi Canada nu va fi afectat de nici o împrejurare, şi, ca demonstraţie a voinţei nord-americane de a păstra prietenia cu marea naţiune canadiană, propunem realizarea unei conferinţe bilaterale pentru examinarea diverselor aspecte care, în cadrul acestei dramatice transformări a fizionomiei politice şi strategice a lumii, va constitui întîiul pas, cu siguranţă, pentru naşterea unei noi comunităţi internaţionale, compuse din Statele Unite, Canada şi cele două popoare iberice, care vor fi invitate să participe, cu titlul de observatori, la această reuniune, de vreme ce nu s-a consumat încă apropierea fizică la o distanţă destul de mică pentru ca, imediat, să se poată defini o perspectivă de integrare.

Canada, în mod public, s-a declarat mulţumită de explicaţii, dar a comunicat că nu considera oportună realizarea imediată a conferinţei care, în termenii în care fusese propusă, ar putea leza simţul de onoare al Portugaliei şi al Spaniei, sugerînd, ca alternativă, o conferinţă cvadripartită, pentru studierea măsurilor de prevedere care trebuiesc luate în cazul unei ciocniri violente cînd peninsula va amara pe coastele Canadei. Statele Unite au fost întru totul de acord, şi în particular conducătorii săi i-au mulţumit lui Dumnezeu pentru crearea insulelor Azore. Pentru că, dacă peninsula nu ar fi deviat spre nord, dacă mişcarea ar fi urmat mereu o linie dreaptă de la separarea de Europa, oraşul Lisabona ar fi rămas, efectiv, cu ferestrele întoarse spre Atlantic City, şi dintr-o reflecţie în alta ajunseră la concluzia că, de fapt, cu cît devia mai mult spre nord, cu atît era mai bine, închipuiţi-vă ce-ar fi să rămînă New York, Boston, Providence, Philadelphia, Baltimore, transformate în oraşe de interior, cu scăderea în consecinţă a nivelului de trai, fără îndoială că

preşedintele s-a pripit cînd a făcut prima declaraţie. Într-un schimb ulterior de note diplomatice confidenţiale, cărora le-au urmat întîlniri secrete între autorităţile celor două guverne, Canada şi Statele Unite au convenit că soluţia preferabilă ar fi, dacă s-ar putea, fixarea peninsulei într-un punct al rutei sale îndeajuns de apropiat pentru a rămîne departe de zona de influenţă europeană, dar îndeajuns de îndepărtat pentru a nu provoca pagube imediate sau mediate intereselor canadiene şi nord-americane, trebuind iniţiat numaidecît un studiu privind introducerea unor modificări convenabile în respectivele legi de imigrare, întărind mai ales dispoziţiile lor de precauţie, să nu creadă spaniolii şi portughezii că ne pot intra în casă, netam-nesam, sub pretextul că am ajuns vecini de palier.

Au protestat guvernul Portugaliei şi al Spaniei împotriva tracasărilor prin care pretindeau astfel să dispună puterile de interesele şi destinul lor, adică al Portugaliei şi al Spaniei, cu mai multă vehemenţă guvernul portughez, fiind obligat la aceasta, întrucît era de salvare naţională. Datorită unei iniţiative a guvernului spaniol, se vor stabili contacte între cele două ţări peninsulare pentru definitivarea unei politici de comun acord, tinzînd să scoată cel mai bun profit posibil din noua situaţie, dar în Madrid exista suspiciunea că guvernul portughez va veni la aceste negocieri cu o rezervă în minte, care ar fi să pretindă, pe viitor, extragerea de profituri particulare din mai marea apropiere în care se va afla de coastele canadiene sau nord-americane, depinde. Şi, se ştie, sau se crede că se ştie, că în anumite medii politice portugheze circulă o mişcare tinzînd spre o înţelegere bilaterală, cu toate că de un caracter neoficial, cu regiunea Galiciei, ceea ce, evident, nu va mulţumi deloc puterea centrală spaniolă, puţin dispusă să tolereze ofensele, oricît de mascate s-ar prezenta ele, existînd chiar unii care susţin, cu acerbă ironie, şi au răspîndit zvonul că nimic din toate astea nu s-ar fi întîmplat dacă Portugalia ar fi fost de partea Pirineilor, şi, mult mai bine, dacă ar fi rămas agăţată

de ei cînd s-a produs ruptura, ar fi fost modul de a sfîrşi, odată pentru totdeauna, prin reducerea la o singură ţară, cu această problemă iberică, iar aici se înşală spaniolii, că problema va subzista, mai mult nu spunem. Se face socoteala zilelor care lipsesc pînă la apariţia în faţa privirilor a coastelor Noii Lumi, se studiază planuri de acţiune pentru ca forţa de negociere să se exercite din plin în momentul cel mai potrivit, nici prea devreme, nici prea tîrziu, asta-i de fapt regula de aur a artei diplomatice.

Străină de aceste culise ale intrigii politice, peninsula continuă să navigheze spre apus, atît de mult şi atît de bine, că din insula Corvo s-au retras deja observatorii din diverse caste, milionară sau ştiinţifică, care se instalaseră acolo, ca să spunem aşa, în primele rînduri, pentru a asista la trecere. Spectacolul a fost uluitor, e de ajuns să menţionăm că punctul extrem al peninsulei a trecut la ceva mai mult de cinci sute de metri de Corvo, cu mare tălăzuire de ape, părea să fie o scenă gravă dintr-o operă wagneriană, însă cea mai bună comparaţie ar fi totuşi alta, să fii pe mare, într-o mică luntre, şi să vezi trecînd la cîţiva metri enorma masă a unui petrolier fără încărcătură, cu majoritatea părţilor vitale în afara apei, ce mai, un spectacol năucitor, o minunăţie, îţi venea să cazi în genunchi declarînd, de o mie de ori căindu-te de erezie şi de păcate, Dumnezeu există, atît de puternice sînt, în spiritul oamenilor, chiar şi civilizaţi, efectele naturii brute.

Dar în timp ce peninsula îşi îndeplineşte astfel rolul în mişcările universului, drumeţii au trecut de-acum de Burgos, atît de prosperi în afaceri încît au hotărît să-l tragă pe Doi Cai pe autostradă, căci e mai bun drumul. Tot înainte, trecînd de Gasteiz, se vor întoarce la drumurile de căruţe care leagă micile aşezări, acolo va fi carul în elementul său natural, pe drum campestru o căruţă cu cai, nu această insolită şi şocantă expunere de hoinari pe o şosea pentru viteze mari, în trapul mocăit de cincisprezece kilometri pe oră, dacă nu trebuie să urce şi caii sînt în formă. Lumea iberică e atît de schimbată, încît poliţiştii de

la circulaţie, care asistă la acest spectacol, nu le cer să oprească, nu îi amendează, aşezaţi în puternicile lor motociclete poliţiştii fac semnale scurte de drum bun, cel mult îi întreabă ce vrea să însemne pictura aia roşie de pe coviltir, dacă ei se află pe partea din care se vede pătratul. Vremea e bună, sînt zile cînd nu plouă, am putea crede că ne-am întors la vară dacă n-ar fi vîntul cîteodată rece, de toamnă în toată puterea cuvîntului, îndeosebi fiind atît de aproape de munţii înalţi. Odată, pe cînd femeile se plîngeau de asprimea aerului, José Anaiço a făcut aluzie, aşa, ca în treacăt, la urmările unei excesive apropieri de latidudinile înalte, a spus chiar, Dacă mergem spre Terra Nova, ni se încheie călătoria, ca să trăieşti în aer liber în clima aia trebuie să fii eschimos, dar ele nu i-au dat atenţie, poate pentru că nu văzuseră harta.

Şi poate pentru că vorbiseră nu atît de frigul pe care-l simţeau, cît de un frig mai mare pe care altcineva, cine putea să-l simtă, nu ele, într-adevăr, care în fiecare noapte se puteau cuibări în braţele bărbaţilor lor, sau chiar şi în timpul zilei, dacă aveau prilejul, de cîte ori nu se întîmpla ca unul din cupluri să-l însoţească pe Pedro Orce pe capră, în timp ce celălalt, întins, se lăsa legănat de mersul lui Doi Cai, după ce, pe jumătate dezbrăcaţi, bărbat şi femeie, îşi satisfăcuseră o cerinţă subită sau amînată a dorinţei. Cine ar şti că în acest car călătoreau cinci persoane astfel distribuite pe sexe ar putea, cu o anumită experienţă de viaţă, să ştie ce se petrecea sub coviltir, în funcţie de componenţa grupului la vedere pe capră, exemplificînd, dacă pe ea călătoresc cei trei bărbaţi se putea pune prinsoare că femeile se îndeletnicesc cu treburi gospodăreşti, mai ales cusutul, sau, dacă, după cum s-a mai spus, călătoresc doi bărbaţi şi o femeie, cealaltă femeie şi celălalt bărbat ar fi în intimitate, chiar dacă îmbrăcaţi şi doar tăifăsuind. Nu erau acestea unicele combinaţii posibile, de bună seamă, dar nu exista nici o amintire despre şederea pe capră a unei femei cu un bărbat care să nu fie al său, pentru că acelaşi lucru s-ar petrece sub coviltir, şi asta trebuia evitat, din cauza a

ceea ce s-ar zice. Aceste dispuneri s-au făcut de la sine, nu a fost nevoie să se reunească consiliul de familie pentru a delibera asupra modurilor de a proteja morala înăuntrul şi în afara prelatei, şi din ele a rezultat, printr-un ineluctabil efect matematic, că aproape întotdeauna mergea Pedro Orce pe capră, în afara cazurilor, rare, cînd cei trei bărbaţi se odihneau în acelaşi timp, conducînd femeile, sau cînd, liniştite toate simţurile, putea merge în faţă o pereche, în timp ce cealaltă, sub coviltir, nu comitea, în intimitatea sa acum diminuată, acte care să-l poată stingheri, ofensa ori tulbura pe Pedro Orce pe strîmta lui saltea de paie, pusă de-a curmezişul. Sărmanul Pedro Orce, îi spunea Maria Guavaira Joanei Carda, cînd José Anaiço a vorbit despre frigurile din Terra Nova şi de avantajul de a fi eschimos, iar Joana Carda a încuviinţat, Sărmanul Pedro Orce.

Aproape de fiecare dată instalau tabăra înainte de înnoptat, le plăcea să-şi aleagă un loc prielnic, cu apă în apropiere, dacă era posibil în vecinătatea unei aşezări, iar dacă vreunul le plăcea mult se opreau acolo, chiar dacă mai erau cîteva ore de soare. Lecţia cailor fusese bine însuşită, cu profit general, animalele pentru că acum aveau mai mult timp de odihnă, oamenii pentru că pierduseră năravul uman al zorului şi al nerăbdării. Dar de cînd Maria Guavaira a spus în acea zi, Sărmanul Pedro Orce, o atmosferă diferită învăluie carul în drumul său şi pe cei care merg în el. Asta dă de gîndit dacă ne amintim că numai Joana Carda a auzit cuvintele spuse şi că, repetîndu-le, le-a auzit la rîndul său doar Maria Guavaira, şi ştiind noi că amîndouă le-au păstrat pentru sine, nu era ăsta un subiect de dialog sentimental, vom conchide atunci că un cuvînt, cînd e spus, durează mai mult decît sunetul şi sunetele care l-au format, rămîne acolo, invizibil şi inaudibil, pentru a-şi putea păstra propria sa taină, un fel de sămînţă ascunsă în sol care germinează departe de priviri, pînă cînd deodată se îndepărtează bulgărele de pămînt şi se iveşte la lumină, o tulpină înfăşurată, o frunză şifonată care se desface alene. Puneau

tabăra, deshămau caii, le scoteau harnaşamentele, aprindeau focul, acte şi gesturi cotidiene pe care toţi le executau de-acum cu competenţă egală, în funcţie de sarcinile distribuite zilnic fiecăruia. Însă, împotriva a ceea ce la început era un obicei, nu vorbeau mult, şi cu siguranţă că ei înşişi ar rămîne surprinşi dacă i-am anunţa, De mai bine de zece minute nici unul din voi n-a scos vreun cuvînt, atunci ar deveni conştienţi de natura deosebită a acelei tăceri sau ar răspunde ca şi cum nu ar vrea să recunoască un fapt evident şi ar căuta o justificare inutilă, Se mai întîmplă cîteodată şi, într-adevăr, nu poţi să vorbeşti tot timpul. Dar dacă în acel moment s-ar privi în ochi cu toţii, ar vedea pe chipul fiecăruia, ca într-o oglindă, propria lor constrîngere, stînjeneala celui care ştie că explicaţiile sînt cuvinte goale. Cu toate că trebuie notat că în privirile schimbate între Maria Guavaira şi Joana Carda existau sensuri pentru ele explicite, în asemenea măsură încît nu suportă mult timp privirea şi îşi întorc ochii.

Obişnuia Pedro Orce, după ce îşi isprăvea sarcinile care îi reveneau, să se îndepărteze de tabără cu cîinele Constant, el spunea că pentru a face un tur de recunoaştere. Întîrzia întotdeauna mult, poate pentru că mergea încet, poate pentru că făcea ocoluri mari, poate pentru că zăbovea îndelung pe cîte o piatră ca să vadă cum scăpăta soarele, departe de tovarăşii săi de drum. Într-una din aceste zile, mai deunăzi, Joaquim Sassa spusese, Vrea să fie singur, poate că se simte trist, iar José Anaiço a comentat, Dac-aş fi în locul lui, aş face probabil la fel. Femeile terminaseră de spălat nişte rufe şi le atîrnau pe o frînghie întinsă între arcul civiltirului şi o creangă de copac, au auzit şi au tăcut, nu erau incluse în conversaţie. Cîteva zile mai tîrziu, Maria Guavaira, din cauza frigurilor, din Terra Nova, i-a spus Joanei Carda, Sărmanul Pedro Orce.

Sînt singuri, situaţie ciudată, ca patru să dea impresia că sînt singuri, aşteaptă să dea supa în clocot, mai e încă destulă lumină afară, şi pentru a

profita de timp José Anaiço şi Joaquim Sassa verifică starea harnaşamentelor, în timp ce femeile repetă şi înregistrează socotelile negoţului de azi, pe care mai tîrziu Joaquim Sassa, contabilul, le va trece în caiete. Pedro Orce s-a dus printre copacii din depărtare de vreo zece minute, cîinele Constant s-a dus cu el, ca de obicei. Acum nu se simte frigul, briza care adie o fi poate de la ultima răsuflare călduţă a toamnei, sau o simţim astfel prin comparaţie cu aceste zile de-acum reci. Maria Guavaira spune, Trebuie să cumpărăm şorţuri, s-a cam dus stocul, şi după ce a spus-o a înălţat capul şi a privit copacii, corpul aşezat a făcut o mişcare ca un avînt mai întîi reprimat şi apoi slobod, nu se mai auzea decît rumegatul aspru al cailor, atunci Maria Guavaira s-a ridicat şi a pornit-o în direcţia copacilor, pe unde se dusese Pedro Orce. Nu a privit înapoi, nici măcar cînd Joaquim Sassa a întrebat-o, Unde te duci, dar şi întrebarea, de fapt, nu a ajuns să fie rostită pînă la capăt, s-a suspendat, să spunem, cam pe la jumătate, pentru că răspunsul fusese anticipat, şi nu admitea corecţie. Peste cîteva minute a apărut cîinele, s-a dus să se întindă sub car. Joaquim Sassa se îndepărtase cîţiva metri, părea să studieze cu mare atenţie nişte coline îndepărtate. José Anaiço şi Joana Carda nu se uitau unul la celălalt.

Într-un tîrziu, Maria Guavaira s-a întors, se lăsase prima umbră a nopţii. Venea singură. S-a apropiat de Joaquim Sassa, dar el i-a întors violent spatele. Cîinele a ieşit de sub car şi a dispărut. Joana Carda a aprins felinarul. Maria Guavaira a luat supa de pe foc, a turnat untdelemn într-o tigaie, pe care a pus-o peste pirostrie, a aşteptat să se încingă untdelemnul, între timp spărsese nişte ouă, pe care le-a bătut, le-a adăugat felii de cîrnăciori, în curînd s-a răspîndit în aer o aromă care în alte împrejurări ţi-ar fi lăsat gura apă. Dar Joaquim Sassa nu a venit la masă, Maria Guavaira l-a chemat şi el nu a venit. A rămas mîncare în farfurii. Joana Carda şi José Anaiço nu prea aveau poftă de mîncare, iar cînd s-a întors Pedro Orce tabăra era deja în întuneric, doar rugul mistuia ultimii tăciuni. Joaquim Sassa se

culcase sub car, dar noaptea era mult prea frig, dinspre munţi venea, fără vînt, o masă de aer rece. Atunci Joaquim Sassa a rugat-o pe Joana Carda să se culce cu Maria Guavaira, nu i-a pronunţat numele, a spus, Culcă-te lîngă ea, eu rămîn cu José, şi cum i se părea că era timpul nimerit pentru un sarcasm, a adăugat, Nu-i nici un pericol, sîntem oameni serioşi, fără promiscuităţi. La întoarcere, Pedro Orce s-a urcat pe capră, nu se ştie cum cîinele Constant a izbutit să se suie cu el, a fost pentru întîia dată.

În ziua următoare, Pedro Orce a călătorit numai pe capră. Lîngă el mergeau José Anaiço şi Joana Carda, în car, singură, Maria Guavaira. Caii erau mînaţi la pas. Cînd voiau, după plăcerea şi voinţa lor, s-o ia la trap, José Anaiço le modera elanul inoportun. Joaquim Sassa umbla pe jos, cu mult în spatele carului. Au mers puţini kilometri în ziua aceea. Era încă după-amiază cînd José Anaiço l-a oprit pe Doi Cai într-un loc care părea identic cu celălalt, era ca şi cum nu ar mai fi plecat de acolo sau ar fi descris un cerc complet, pînă şi copacii păreau aceiaşi. Joaquim Sassa a apărut într-un tîrziu, cînd soarele cădea peste orizont. Văzîndu-l că se apropie, Pedro Orce s-a îndepărtat, copacii l-au ascuns imediat, cîinele s-a dus după el. Jarul ardea înalt, dar era încă devreme pentru pregătirea cinei, de altfel supa era făcută şi rămăseseră ouăle cu cîrnăciori din ajun. Joana Carda i-a spus Mariei Guavaira, N-am cumpărat şorţuri, acum mai avem doar două. Joaquim Sassa i-a spus lui José Anaiço, Mîine o şterg, îmi scot partea mea de bani, îmi arăţi pe hartă unde sîntem, trebuie să fie prin jur vreo cale ferată. Atunci Joana Carda s-a ridicat şi a pornit-o în direcţia copacilor, unde se dusese Pedro Orce cu cîinele. José Anaiço nu a întrebat, Unde te duci. Cîinele a apărut în cîteva minute şi s-a dus să se culce sub car. A trecut timpul, şi Joana Carda s-a întors, venea cu ea Pedro Orce, care se împotrivea, dar ea îl împingea cu blîndeţe, ca şi cum n-ar fi avut nevoie de multă putere, sau era o altfel de putere. Au ajuns în faţa focului, cu capul plecat Pedro Orce, cu

părul alb răvăşit, care din cauza luminii jucăuşe a flăcărilor părea să-i danseze pe deasupra capului, şi Joana Carda, care avea bluza ieşită într-o parte, peste pantaloni, a spus, iar cînd vorbea a observat în ce hal arăta, în timp ce vorbea s-a aranjat fără să se ferească, în mod firesc, Nuiaua cu care am tăiat pămîntul nu mai are însuşiri, dar poate încă servi pentru a trage o altă linie aici, atunci vom şti cine rămîne de o parte şi cine rămîne de cealaltă, dacă nu vom putea rămîne cu toţii împreună de aceeaşi parte, În ce mă priveşte, mi-e totuna, mîine plec oricum, a spus Joaquim Sassa, Ba eu am să plec, a spus Pedro Orce. Aşa cum ne-am adunat, aşa vom putea să ne despărţim, a spus Joana Carda, dar dacă pentru a justifica despărţirea va trebui găsit un vinovat, nu-l căutaţi în Pedro Orce, vinovate, dacă numele trebuie să fie acesta, sîntem noi două, eu şi Maria Guavaira, şi dacă socotiţi că ceea ce-am făcut noi va trebui să fie explicat, atunci am mers fără să ne înţelegem încă din ziua cînd ne-am cunoscut, Eu plec mîine, a spus Pedro Orce. Nu pleci, a spus Maria Guavaira, şi dacă pleci, cel mai sigur e că ne vom despărţi cu toţii, pentru că ei nu vor fi în stare să rămînă cu noi şi nici noi cu ei, şi asta nu pentru că nu ne iubim, ci pentru că nu vom fi în stare să înţelegem. José Anaiço a privit-o pe Joana Carda, a întins deodată mîinile spre foc ca şi cum i s-ar fi răcit deodată şi a spus, Eu rămîn. Maria Guavaira a întrebat, Şi tu, vrei să pleci sau rămîi. Joaquim Sassa nu a răspuns imediat, a mîngîiat cîinele, care se apropiase, apoi, cu vîrfurile degetelor, i-a pipăit zgarda de lînă albastră, a făcut la fel cu brăţara pe care o purta la încheietură, în cele din urmă a spus, Voi rămîne, dar cu o condiţie. Nu a fost nevoie să spună care anume, acum vorbea Pedro Orce, Sînt un om bătrîn, sau aproape bătrîn, sînt la vîrsta aceea cînd nu se ştie bine, dar mai degrabă bătrîn decît tînăr, După cît se vede, nu e chiar aşa, a zîmbit José Anaiço, şi zîmbetul era melancolic, Există unele lucruri care se întîmplă în viaţă, şi uneori sînt în aşa fel încît nu se pot repeta, se părea că voia să continue, dar şi-a dat seama că spusese

deja totul, şi-a plecat apoi capul şi s-a îndepărtat de acolo pentru a putea plînge. Dacă a fost mult, sau puţin, nu s-a putut şti, ca să plîngă trebuia să fie singur. În noaptea aceea au dormit din nou cu toţii în car, însă rănile încă sîngerau, au rămas împreună cele două femei, tot împreună bărbaţii trădaţi, iar Pedro Orce, de obosit ce era, a dormit buştean toată noaptea, voia să se mortifice prin insomnie, dar natura a fost mai puternică.

S-au trezit devreme, odată cu păsările, mai întîi, cînd de-abia mijeau zorii, a ieşit Pedro Orce, prin faţa galerei, apoi Joaquim Sassa şi José Anaiço prin spate, şi, în sfîrşit, femeile, ca şi cum ar fi venit cu toţii din lumi diferite şi aici ar fi trebuit să se întîlnească pentru întîia dată. La început de-abia s-au privit, doar pe furiş, s-ar fi spus că imaginea unui chip complet era insuportabilă, excesivă pentru slabele forţe cu care ieşiseră din criza acestor zile. După cafeaua de dimineaţă au început să se audă cîteva cuvinte risipite, o recomandare, o cerere, un ordin formulat cu grijă, însă prima problemă delicată acum avea să se ivească, cum să se strîngă drumeţii în car, avînd în vedere complicatele variante de organizare a grupurilor, după cum am avut mai devreme ocazia să explicăm. Că Pedro Orce avea să fie pe capră, asta era fără doar şi poate, dar bărbaţii şi femeile în fierbinţeala conflictului nu puteau fi în continuare separaţi, observaţi ce situaţie neplăcută şi echivocă, să meargă Joaquim Sassa şi José Anaiço în faţă cu Pedro Orce, ce ar fi putut să discute, sau, stînjeneală şi mai mare, să meargă pe capră Joana Carda şi Maria Guavaira, ce mai discuţie şi între ele cu vizitiul, ce evocări, şi între timp, sub coviltir, ce mai muşcări de unghii ar fi, cei doi soţi întrebîndu-se unul pe celălalt, Oare ce şi-or spune. Sînt situaţii care provoacă rîsul atunci cînd le privim din afară, dar imediat îţi piere cheful de rîs dacă-ţi închipui transa neliniştită în care se află cu toţii. Din fericire, totul are leac, doar moartea încă nu. Pedro Orce era aşezat pe locul său, cu hăţurile în mîini, aşteptînd decizia celorlaţi, cînd José Anaiço a spus, aşa, ca şi cum s-ar

fi adresat spiritelor nevăzute ale văzduhului, S-o ia carul înainte, eu şi Joana mergem pe jos un pic, Şi noi, a spus Joaquim Sassa. Pedro Orce a scuturat hăţurile, caii au tras o dată, apoi mai convingător, dar nici dacă ar fi dorit n-ar fi putut merge de data asta în grabă, şoseaua e toată un urcuş, între munţi care cresc treptat spre stînga. Sîntem în contraforturile Pirineilor, se gîndeşte Pedro Orce, totuşi e atît de mare seninătatea acestor înălţimi, că nici nu pare să fi fost aici locul dramaticelor rupturi relatate. Mult mai în spate vin două cupluri, nu împreună, de bună seamă ceea ce au de discutat e între bărbat şi femeie, fără martori.

Regiunea muntoasă nu e bună pentru negoţ, iar aceasta cu atît mai puţin. La populare redusă, care în general afectează orografiile ondulate, se adaugă, în acest caz, spaima oamenilor care încă nu s-au obişnuit cu ideea că Pirineilor din partea asta le lipseşte complementul şi sprijinul părţii de dincolo. Satele sînt aproape pustii, unele părăsite de tot, e lugubră impresia pe care o face zgomotul roţilor lui Doi Cai pe străzile pietruite, printre uşi şi ferestre care nu se deschid, Mai degrabă aş vrea să mă văd în Sierra Nevada, se gîndeşte Pedro Orce, şi aceste vorbe magice şi fascinante i-au umplut pieptul de dor, sau *ańoranza*, ca să folosim limbajul castilian. Dacă dintr-o asemenea dezolare s-ar putea trage vreun folos, ar fi acela că drumeţii dorm, după atîtea nopţi lipsite de confort şi cu o anumită promiscuitate, nu ne referim la o anume recentă manifestare a lor, despre care părerile sînt împărţite şi pe care tocmai au discutat-o principalii interesaţi, folosul ar fi că pot dormi în aceste case părăsite de locatarii lor, bunurile şi valorile au fost luate în exod, dar paturile, în general, au rămas. Cît de departe sîntem de ziua în care Maria Guavaira a respins energic sugestia de a dormi într-o casă străină, să sperăm că această complacere facilă de acum nu este un indiciu al decăderii morale, ci simplul efect al elecţiilor date de experienţa dură.

Pedro Orce va rămîne singur într-una din case, la alegere, în tovărăşia cîinelui, dacă-i va veni cheful pentru vreo plimbare nocturnă e liber să iasă şi să se întoarcă atunci cînd vrea, şi de data asta nu vor dormi despărţiţi ceilalţi bărbaţi de femeile lor, se vor culca în sfîrşit împreună Joaquim Sassa şi Maria Guavaira, José Anaiço şi Joana Carda, poate că şi-au spus tot ce era de spus, poate că în cursul nopţii vor continua să converseze, totuşi, dacă firea omenească va fi în continuare ceea ce este, e firesc ca din oboseală şi dezgust mîhnire, din tandreţe înţelegătoare şi iubire spontană, femeia şi bărbatul să se apropie, să schimbe un prim sărut temător, apoi, binecuvîntat fie cine ne-a făcut aşa, trupul se trezeşte şi cere celălalt trup, va fi o nebunie, va fi, cicatricile încă mai palpită, însă aura creşte, dacă la ora asta Pedro Orce umblă pe povîrnişuri, va vedea strălucind două case din sat, s-ar putea să simtă gelozia, s-ar putea să i se umple din nou ochii de lacrimi, totuşi nu va şti că în acea clipă suspină de durere fericită şi pasiune eliberată amanţii împăcaţi. Mîine va fi într-adevăr o altă zi, nu va mai fi important să se hotărască cine va merge înăuntrul carului sau pe capră, toate combinaţiile sînt posibile şi nici una dubioasă.

Caii sînt obosiţi, pantele nu se mai sfîrşesc şi toate sînt de urcat, José Anaiço şi Joaquim Sassa s-au dus să vorbească cu Pedro Orce, cu mult tact şi grijă, ca să nu se confunde unele pricini cu altele, voiau să-l întrebe dacă socotea suficient ceea ce văzuse din Pirinei, sau dacă voia să continue mai sus, spre înălţimi superioare, şi Pedro Orce le-a răspuns că nu atît înălţimile îl atrăgeau, cît capătul pămîntului, cu toate că nu ignora că de la capătul pămîntului se vede mereu aceeaşi mare, De aceea nu ne-am dus spre Donostia, la ce bun să vezi plaja tăiată, să fii în vîrfurile nisipurilor cu apă de o parte şi de cealaltă, Dar ca să vedem marea de la aşa înălţime nu ştiu dacă rezistă caii, a spus José Anaiço, Nu va fi nevoie să urcăm la două mii sau trei mii de metri, presupunînd că există drumuri pe culmi, dar zău că mi-ar plăcea să tot urcăm, pînă vedem. Au desfăcut

harta, Joaquim Sassa a spus, Cam pe-aici trebuie să fim, degetul a făcut drumul spre Navascués şi Burgui, apoi s-a mişcat către graniţă, Nu par să fie înălţimi prea mari de partea asta, drumul merge de-a lungul unui rîu, Esca, apoi îl lasă pentru a continua să urce, aici trebuie să se complice treaba, de partea cealaltă e o culme de peste o mie şapte sute de metri, Nu e, era, a spus José Anaiço, Aşa e, era, a fost de acord Joaquim Sassa, trebuie să-i cer Mariei o foarfecă să tai harta la graniţă, Am putea încerca drumul ăsta, dacă se dovedeşte prea anevoios pentru cai, ne întoarcem, a spus Pedro Orce.

Le-au trebuit două zile ca să ajungă acolo unde doreau. Noaptea auzeau lupii urlînd pe dealuri şi le-a fost frică. Fiind oameni din ţinuturile de jos, au înţeles pînă la urmă primejdia în care se găseau, dacă fiarele ar veni în preajma taberei ar începe să omoare caii, apoi ar fi rîndul oamenilor, lipsiţi pînă şi de o armă de foc cu care să se poată măcar apăra. Pedro Orce spuse, Din cauza mea riscăm atîta, hai să ne întoarcem, dar Maria Guavaira răspunse, Mergem înainte, avem cîinele care ne apără, Un cîine nu poate face faţă unei haite, a intervenit Joaquim Sassa, Ăsta poate, şi oricît de extraordinar i-ar părea cazul cuiva care ştie despre aceste lucruri mult mai multe decît naratorul, Maria Guavaira avea dreptate, căci într-o noapte au venit lupii mai aproape, caii, îngroziţi, au început să necheze, de spaimă, şi să smucească de funiile care îi ţineau legaţi, bărbaţii şi femeile căutau pe unde puteau să se adăpostească de asalt, doar Maria Guavaira mai spunea încă, deşi tremurătoare, N-au să vină, şi repeta, N-au să vină, rugul ardea înalt, căci îl menţineau aşa în noaptea fără somn, şi lupii nu s-au apropiat mai mult, cîinele părea să crească în cercul de lumină, prin efectul umbrelor schimbătoare era ca şi cum i s-ar fi înmulţit capetele, limbile şi dinţii, toate iluzii optice, iar corpul i se îngroşa, se umfla nemăsurat, lupii continuau să urle, da, însă din frica lor de lupi.

Drumul era tăiat, chiar tăiat, în sensul literal al cuvîntului. La stînga şi la dreapta, munţii şi văile se

întrerupeau neaşteptat, într-o linie netedă, ca o tăietură de brici sau ca o fîşie de cer. Drumeţii lăsaseră carul în spate, păzit de cîine, şi înaintau cu teamă şi prudenţă. La vreo sută de metri de tăietură era un post vamal. Două maşini de scris se mai aflau încă acolo, una din ele cu o foaie de hîrtie băgată pe rulou, un formular de vamă, cu cîteva cuvinte scrise pe ea. Vîntul rece pătrundea printr-o fereastră deschisă şi răvăşea hîrtiile căzute pe jos. Erau şi pene de păsări. E capătul pămîntului, a spus Joana Carda, Atunci hai să vedem cum arată, a spus Pedro Orce. Au ieşit. Mergeau cu grijă, însă drumul era neted şi continuu, cu mici denivelări de la circulaţia de odinioară. La zece metri de tăietură, Joaquim Sassa spuse, E mai bine să nu ne apropiem în picioare, din cauza ameţelilor, eu merg de-a buşilea. S-au aplecat şi au înaintat, mai întîi sprijinindu-se în mîini şi în genunchi, apoi tîrîndu-se, îşi simţeau inimile zvîcnind de spaimă şi de nerăbdare, trupul li se acoperea de sudoare în ciuda frigului pătrunzător, în sinea lor se îndoiau că vor fi în stare să se încumete pînă la marginea abisului, însă nici unul din ei nu voia să dea dovadă de slăbiciune şi într-un soi de vis s-au pomenit privind marea, de la aproape o mie opt sute de metri altitudine, panta tăiată abrupt pe verticală, şi marea scînteind, valurile minuscule în larg şi spuma albă, o linie de spumă, de la valurile oceanice care se spărgeau de munte şi păreau că vor să-l doboare. Pedro Orce strigă, exaltat, într-o durere triumfătoare, E capătul pămîntului, repeta cuvintele Joanei Carda, le repetau cu toţii, Dumnezeule mare, există fericire, a spus vocea necunoscută, şi poate că nu e mai mult decît atît, mare, lumină, şi năucire.

Lumea e plină de coincidenţe, şi dacă un anumit lucru nu coincide cu altul care îi este apropiat să nu negăm de aceea coincidenţele, asta înseamnă doar că lucrul care coincide nu se vede. Exact în clipa în care drumeţii se aplecau înspre mare, peninsula s-a oprit. Nimeni dintre ei nu şi-a dat seama de ceea ce se întîmplase, n-a fost nici un semn, nici o zgîlţîire de frînare bruscă, nici un semnal brusc de instabilitate a

echilibrului, nici o impresie de rigiditate. Doar două zile mai tîrziu, după ce au coborît de pe înălţimile magnifice, ajungînd în prima aşezare locuită, au fost informaţi de vestea de necrezut. Însă Pedro Orce a spus, Dacă afirmă că s-a oprit, o fi adevărat, dar că pămîntul continuă să tremure, acest adevăr pot eu să-l jur, prin mine şi acest cîine. Mîna lui Pedro Orce se odihnea pe spinarea cîinelui Constant.

Ziarele din toată lumea au publicat, cîteva pe toată lăţimea primei pagini, istorice, fotografia care arăta peninsula, dacă n-ar trebui odată pentru totdeauna să începem s-o numim insulă, liniştită acolo, în mijlocul oceanului, menţinîndu-şi, cu milimetrică aparenţă, poziţia faţă de punctele cardinale prin care se guvernează şi se orientează orbita pămîntească, cu Porto la fel de nordic faţă de Lisabona cum a fost întotdeauna, Granada la fel de sudică faţă de Madrid de cînd s-a născut Madridul, iar restul după acelaşi binecunoscut calapod. Forţa imaginativă a ziariştilor s-a revărsat aproape exclusiv în montajul stentorian al titlurilor, fiindcă secretele dislocării geologice, mai bine spus, enigma tectonică, rămîneau în continuare nedezvăluite, la fel de indescifrabile astăzi ca şi în ziua cea dintîi. Din fericire, presiunea opiniei publice, la care se făcuse apel, scăzuse, norodul încetase să mai pună întrebări, îi era de ajuns stimulentul sugestiilor directe şi indirecte suscitate de formidabilele paragoane, S-a născut noua Atlantidă, Pe tabla de şah mondială s-a mutat o piesă, O liniuţă de unire între America şi Europa, Între Europa şi America un măr al discordiei, Un cîmp de bătălie pentru viitor, dar titlul care a provocat cea mai mare vîlvă a fost tipărit de un ziar portughez, era aşa, E nevoie de un nou tratat la Tordesillas, este într-adevăr simplitatea geniului, autorul ideii s-a uitat pe hartă şi a observat că, o milă mai în sus sau mai în jos, peninsula ar fi aşezată pe ceea ce fusese linia care, în acele vremuri glorioase,

împărţise lumea în două părţi, una mie, una ţie, dă-mi-o mie.

În articolul editorial nesemnat se propunea adoptarea de către cele două ţări peninsulare a unei strategii comune şi complementare, care să le transforme în indicatorul balanţei politicii mondiale, cu Portugalia întoarsă către apus, către Statele Unite, şi Spania sucită spre răsărit, către Europa. Un ziar spaniol, doar ca să nu rămînă mai prejos în originalitate, a susţinut o teză administrativă care făcea din Madrid centrul politic al acestei întregi maşinării, sub pretextul că se află capitala spaniolă, ca să spunem aşa, în centrul geometric al peninsulei, ceea ce, de altfel, nici nu-i adevărat, e de ajuns să verifice, dar unii oameni nu se uită la mijloace ca să-şi atingă scopurile. Corul de proteste nu s-a limitat la Portugalia, chiar şi regiunile autonome spaniole s-au ridicat împotriva propunerii, considerată ca o nouă manifestare a centralismului castilian. Din partea portugheză a venit ceea ce era de aşteptat, o bruscă reînsufleţire a studiilor ocultiste şi ezoterice, care nu au ajuns prea departe numai pentru că situaţia s-a modificat radical, însă chiar şi aşa a fost îndeajuns ca să se epuizeze toate ediţiile din Istoria Viitorului a părintelui António Vieira[40] şi din Profeţiile lui Bandarra[41], pe lîngă Mesajul lui Fernando Pessoa, dar asta era de la sine înţeles.

Dintr-un punct de vedere al politicii practice, problema care se discuta în cancelariile europene şi americane era cea a zonelor de influenţă, adică dacă, în ciuda depărtării, peninsula, sau insula, ar trebui să-şi mai păstreze legăturile naturale cu Europa, sau dacă, netăindu-le complet, ar trebui să se orienteze, de preferinţă, către obiectivele şi destinul marii naţiuni nord-americane. Deşi nu nădăjduia că ar putea influenţa decisiv în această chestiune, Uniunea Sovietică le tot aducea aminte că nimic nu putea fi hotărît fără participarea sa la discuţii, şi între timp şi-a întărit escadronul care încă de la început însoţise călătoria hoinară, la vederea, bineînţeles, a

escadroanelor celorlalte puteri, cea nord-americană, cea britanică, cea franceză.

Cam în atmosfera acestor negocieri Statele Unite au înştiinţat Portugalia, într-o audienţă urgentă cerută de ambasadorul Charles Dickens la preşedintele Republicii, că nu mai avea nici un sens menţinerea unui guvern de salvare naţională, de vreme ce încetaseră motivele care, În mod foarte discutabil, domnule preşedinte, dacă-mi permiteţi o părere, duseseră la constituirea sa. Despre această sîrguinţă nepolitică s-a aflat pe căi lăturalnice, nu pentru că serviciile competente ale Preşedinţiei ar fi dat vreun comunicat publicităţii, nici din declaraţiile făcute de către ambasador la ieşirea din Belém[42], de fapt s-a mărginit să declare că avusese cu domnul preşedinte o întrevedere foarte sinceră şi constructivă. Însă a fost destul pentru ca partidele care inevitabil trebuiau să iasă din guvern, avînd loc o remaniere a acestuia, sau alegeri generale, să iasă la estacadă împotriva ingerinţei intolerabile consubstanţializate în intervenţia imperativă a ambasadorului. Problemele interne ale portughezilor, se spunea, cad în sarcina portughezilor să fie rezolvate şi adăugau, cu o ironie nemiloasă, Faptul că domnul ambasador a scris *David Copperfield* nu-l împuterniceşte să vină să dea ordine în patria lui Camões şi a *Lusiadei*. Aici ne aflam, cînd peninsula, fără să dea de veste, s-a mişcat iarăşi.

Pedro Orce avusese dreptate, acolo, la poalele Pirineilor, cînd spunea, S-o fi oprit, nimic de zis, dar continuă să tremure, şi pentru a nu fi unicul care o afirma a pus mîna pe spinarea cîinelui Constant, tremura şi animalul, aşa cum pe loc au putut constata cei doi bărbaţi şi cele două femei, repetînd experienţa pe care în aridele meleaguri dintre Orce şi Venta Micena, sub măslinul cordovic, singurul, o făcuseră Joaquim Sassa şi José Anaiço. Dar acum, şi spaima a fost generală şi mondială, mişcarea nu era înspre apus, nici înspre răsărit, înspre sud sau înspre nord. Peninsula se rotea în jurul ei înseşi, într-un sens diabolic, adică invers acelor de ceasornic, ceea ce,

odată divulgat, a provocat imediat ameţeli populaţiei portugheze şi spaniole, cu toate că viteza de rotaţie era oricum, numai vertiginoasă nu. În faţa fenomenului definitiv insolit, care punea în cauză, acum în mod absolut, toate legile fizice, mai cu seamă pe cele mecanice, prin care pământul se guvernase, s-au întrerupt negocierile politice, înţelegerile de cabinet şi de coridor, manevrele diplomatice în carne vie sau cu picătura de apă. Să fim de acord, de altfel, că n-ar fi uşor să-ţi păstrezi seninătatea, sîngele rece, atunci cînd se ştie, de pildă, că masa consiliului de miniştri, cu clădirea, şi strada, şi oraşul, şi ţara, şi peninsula întreagă, erau ca un carusel care se rotea lent, ca în vis. Persoanele mai sensibile jurau că simţeau dislocarea circulară, cu toate că recunoşteau că nu-şi dădeau seama de cea a pământului în spaţiu, totuşi, ca să demostreze, întindeau braţele pentru a se agăţa, pînă la urmă nu reuşeau, cădeau chiar, şi rămîneau pe jos întinse pe spate, văzînd cerul învîrtindu-se lent, în timpul nopţii stelele şi luna, şi soarele de asemenea, în timpul zilei, cu geamuri afumate, în opinia anumitor medici era vorba doar de manifestări isterice.

Desigur că nu au lipsit sceptici mai radicali, cum se putea aşa ceva, ca peninsula să se învîrtească în jurul ei înseşi, absolut imposibil, că alunecă, hai, treacă-meargă, se acceptă, ştim ce sînt alunecările de teren, ceea ce se întîmplă unui taluz de prea multă ploaie i se poate întîmpla şi unei peninsule, chiar fără urmă de ploaie, însă rotaţia de care se face atîta caz ar însemna că peninsula s-ar răsuci în jurul propriului său ax, şi, pe lîngă faptul că asta este obiectiv imposibil, dacă nu cumva şi subiectiv, rezultatul ar fi că s-ar sparge nucleul central mai devreme sau mai tîrziu, şi atunci, da, am rămîne în derivă fără parîme, în voia loviturilor sorţii. Uitau aceştia că rotaţia putea să se facă pur şi simplu aşa cum o placă se poate roti peste altă placă, acest şist lamelar, observaţi, compus, după cum i-o arată numele, din lamele suprapuse, dacă adeziunea între două plăci ar slăbi, una ar putea prea bine să se învîrtească peste cealaltă, menţinînd,

desigur teoretic, un anumit grad de legătură între ele care să împiedice deslipirea totală, Tocmai asta se întîmplă, afirmau susţinătorii acestei ipoteze. Şi pentru a o putea confirma, au trimis din nou scufundători pe fundul mării, atît de adînc pe cît au putut în acea regiune abisală a oceanului, şi s-au dus şi Arhimede, Cyana şi o maşinărie japoneză cu o denumire dificilă, rezultatul tuturor acestor eforturi a fost repetarea de către cercetătorul italian a frazei celebre, a ieşit din apă, a deschis tambuchiul şi a spus la microfoanele televiziunilor din lumea întreagă, Nu se poate învîrti şi totuşi se învîrteşte. Nu exista nici un ax central răsucit ca o frîghie, nu erau plăci, dar peninsula se rotea maiestuoasă în mijlocul Atlanticului, şi pe măsură ce se rotea devenea din ce în ce mai greu de recunoscut privirilor noastre, Oare chiar aici am trăit, se întreba, cu coasta portugheză înclinată toată către sud-vest, ceea ce fusese fostul extrem orient al Pirineilor arătînd spre Irlanda. Devenise o îndatorire a zborurilor comerciale transatlantice să observe peninsula, deşi, ca să spunem drept, cîştigul nu era prea mare, pentru că lipsea indispensabila referinţă fixă la care ar putea fi raportată mişcarea. Într-adevăr, nimic nu putea înlocui imaginea culeasă şi transmisă prin satelit, fotografia de la mare altitudine, atunci, da, îţi făceai o idee precisă despre magnitudinea fenomenului.

A durat o lună de zile această mişcare. Văzut din peninsulă, universul se transforma încetul cu încetul. În fiecare zi soarele răsărea într-un punct diferit al orizontului, la fel şi luna, iar stelele trebuiau căutate pe cer, nu era de ajuns mişcarea lor proprie, de translaţie în jurul centrului sistemului Căii Lactee, acum mai era şi această nouă mişcare care făcea din spaţiu un delir de scînteieri instabile, ca şi cum universul se reorganiza dintr-un capăt în celălalt, poate pentru că se observase că primul nu dăduse rezultat. A venit o zi în care soarele a asfinţit în acelaşi loc unde răsărise în timpurile normale, şi nu ajuta cu nimic să spunem că nu era adevărat, că era vorba de o simplă aparenţă, că soarele îşi urma

traiectoria obişnuită şi nici nu putea face altfel, oamenii simpli argumentau, Scuzaţi-mă, stimate domn, înainte soarele îmi intra dis-de-dimineaţă prin fereastra din faţă şi acum îmi intră-n casă prin partea din spate, fiţi amabil şi explicaţi-mi asta în aşa fel ca să pricep şi eu. De explicat, explica învăţatul, arăta fotografii, făcea desene, desfăcea o hartă a cerului, totuşi învăţăcelul nu se arăta mişcat şi cursul se termina cu rugămintea lui ca domnul doctor să fie amabil şi să ia măsuri pentru ca soarele, la răsărit, să-i lumineze din nou partea din faţă a clădirii. În disperare de cauză şi de ştiinţă spunea profesorul, Lasă, dacă peninsula face un tur complet, vei vedea soarele ca mai înainte, însă elevul, neîncrezător, a răspuns, Aşadar, domnule profesor, credeţi că toate astea se întîmplă ca să rămînă la fel. Şi într-adevăr nu au rămas.

Ar fi trebuit să vină iarna, însă iarna, care păruse să bată la uşă, se retrăsese, nu poate fi găsit alt cuvînt. Nu era iarnă, toamnă nu era, primăvară nici atît, nici vară nu putea fi, era un anotimp suspendat, fără dată, ca şi cum am fi fost la începutul lumii şi n-ar fi fost încă hotărîte anotimpurile şi vremea pentru ele. Doi Cai umbla alene, de-a lungul poalelor inferioare ale munţilor, acum drumeţii zăboveau mai mult oriunde ajungeau, se minunau mai ales de spectacolul soarelui, care încetase să se mai ivească deasupra Pirineilor pentru a apărea din mare, aruncîndu-şi primele raze în ramificaţiile muntoase foarte înalte pînă la culmile înzăpezite. Aici, într-unul din aceste sate, Maria Guavaira şi Joana Carda şi-au dat seama că erau însărcinate. Amîndouă. Cazul nu avea nimic înspăimîntător, se poate chiar spune că bine au făcut aceste femei de-a lungul atîtor luni şi săptămîni, dăruindu-se bărbaţilor lor cu sinceritate sănătoasă, fără cea mai mică precauţie, atît a bărbaţilor cît şi a femeilor. Şi nici simultaneitatea faptelor n-ar trebui să surprindă pe nimeni, a fost încă una din acele coincidenţe care alcătuiesc viaţa organizată a lumii, bine că unele pot fi clar identificate, din cînd în cînd, pentru ilustrare în faţa

scepticilor, Însă situaţia este îngreunată, după cum sare în ochi, şi îngreunarea reiese din dificultatea de a lămuri două paternităţi dubioase. Pentru că, dacă n-ar fi fost pasul greşit făcut de Joana Carda şi Maria Guavaira, ducîndu-se, mişcate de milă, sau alt sentiment mai complex, prin crîngurile şi păduricile acelea, în căutarea bărbatului solitar, pe care aproape că au trebuit să-l roage pentru ca el, poticnindu-se de emoţie şi nerăbdare, să pătrundă în ele şi să-şi reverse penultimele seve, dacă n-ar fi fost acest episod liric şi atît de puţin erotic, n-ar fi încăput nici o îndoială că pruncul Mariei Guavaira era al lui Joaquim Sassa şi pruncul Joanei Carda avea ca autor eficace pe José Anaiço. Dar iată că apare Pedro Orce în cale, dacă n-ar fi mai exact să spunem că în calea lui Pedro Orce s-au năpustit ispititoarele, şi normalitatea şi-a ascuns, ruşinată, chipul. Nu ştiu cine e tatăl, a spus Maria Guavaira, care a fost cea cu pilda, Nici eu, a spus Joana Carda, care a urmat-o numaidecît din două motive, primul, ca să nu rămînă mai prejos în eroism, al doilea, pentru a corecta greşeala cu o greşeală, făcînd ca excepţia să devină regulă.

Dar toată această cugetare, sau alta încă şi mai subtilă, nu amăgeşte chestiunea acum principală că trebuie informaţi José Anaiço şi Joaquim Sassa, cum oare vor reacţiona ei cînd femeile respective le vor spune, şi cu ce expresie, Sînt însărcinată. În împrejurări de armonie, ar rămîne, conform obiceiului sau după cum se spune de obicei, nebuni de fericire, şi poate că sub primul şoc chipul şi privirea le vor dezvălui exultarea subită care le umple sufletul, dar numaidecît chipul se va încărca, ochii devin înneguraţi, se anunţă o scenă groaznică. A propus Joana Carda să nu se spună nimic, odată trecut timpul şi cu burta mare, forţa faptului săvîrşit se va însărcina să îmblînzească susceptibilităţile, onoarea ofensată, mîhnirea trezită iarăşi, dar Maria Guavaira n-a fost de acord, i se părea nepotrivit ca purtările dintîi, de curaj şi generozitate din toate părţile, să aibă ca final laşitatea decolorată a

prefăcătoriei, laşitate mai rea decît complacerea tacită. Ai dreptate, a recunoscut Joana Carda, mai bine e să luăm taurul de coarne, a spus-o fără să-şi dea seama ce rostea, expresiile fixe au acest pericol, atunci cînd nu acordăm destulă atenţie contextului.

În aceeaşi zi cele două femei şi-au chemat bărbaţii deoparte, s-au dus cu ei la plimbare pe cîmp, acolo unde spaţiile largi reduc la şoapte strigătele cele mai colerice sau sfîşietoare, din această tristă pricină glasurile bărbaţilor nu ajung la cer, iar acolo, fără ocolişuri, aşa cum hotărîseră de comun acord, le-au spus, Sînt însărcinată şi nu ştiu dacă sînt cu tine sau cu Pedro Orce. Au reacţionat Joaquim Sassa şi José Anaiço după cum era de aşteptat, o explozie de furie, o gesticulare violentă, o durere chinuitoare, nu se puteau vedea unul pe celălalt, însă gesturile se repetau, vorbele erau la fel de amare, Nu ţi-ajunge ce s-a întîmplat, colac peste pupăză mai vii acum să-mi spui că eşti însărcinată şi nu ştii cine-i făptaşul, Cum ai vrea s-o ştiu, însă în ziua în care se va naşte copilul nu vor mai fi îndoieli, De ce, O să semene cu cineva, Păi sigur că da, dar ia închipuie-ţi că seamănă doar cu tine, Dacă seamănă doar cu mine, va fi pentru că e doar copilul meu şi al nimănui altcuiva, Îţi mai baţi şi joc de mine, Nu-mi bat joc, e un lucru la care nu mă pricep, Şi-acum, cum rezolvăm situaţia asta, Dac-ai putut accepta că m-am culcat odată cu Pedro Orce, acceptă şi să mai aştepţi nouă luni înainte de a lua vreo hotărîre, dacă va semăna copilul cu tine e al tău, dacă va semăna cu Pedro Orce e al lui şi îl vei respinge, şi pe mine de asemeni, dacă aşa-ţi va fi voia, cît despre asemănarea doar cu mine, să nu crezi în aşa ceva, întotdeauna există o trăsătură pe chip care aparţine altui germen, Şi Pedro Orce, cum ne purtăm faţă de el, îi spui, Nu, în primele două luni nu se va observa, şi poate chiar mai mult, după cum ne îmbrăcăm noi, cu cămăşile astea largi, cu hainele astea mari pe noi, Cred că-i mai bine să nu pomenim nimic, mărturisesc că mi-aş ieşi din pepeni să-l văd pe Pedro Orce privindu-te, privindu-vă, cu ifosul unui animal de prăsilă emerit, această frază a fost a

lui José Anaiço, care stăpîneşte mai bine limbajul. Joaquim Sassa s-a exprimat mai din topor, Aş turba să-l văd pe domnul Pedro Orce cu ifose de cocoş în coteţ. În acest fel, în sfîrşit pacific, au acceptat bărbaţii faptul ofensator, ajutaţi de nădejdea că poate nu va fi aşa în ziua în care enigma, astăzi încă fără figură, se va rezolva pe cale naturală.

Lui Pedro Orce, care n-a ştiut niciodată ce înseamnă să ai copii, nici nu-i trece prin minte că în pîntecele celor două femei germinează poate fecundări ale sale, foarte adevărat e că omul nu ajunge niciodată să cunoască toate urmările actelor sale, iată aici un bun exemplu, se stinge amintirea fericitelor clipe gustate, şi posibilul lor efect fecundant, încă infim, dar mai însemnat pentru el decît tot restul, dacă va ajunge la termen şi va exista confirmarea, e invizibil pentru ochii săi, ascuns cunoaşterii sale, pînă şi Dumnezeu a făcut oamenii şi nu îi vede. Pedro Orce, în orice caz, nu e în întregime orb, i se pare lui că armonia cuplurilor a suferit o lovitură, există în ei o anumită distanţare, n-am spune răceală, mai degrabă un soi de rezervă fără ostilitate, însă generatoare de tăceri adînci, a început călătoria asta atît de bine şi acum e ca şi cum s-ar fi isprăvit cuvintele sau nu s-ar încumeta să le pronunţe pe singurele care ar avea sens, S-a sfîrşit, ceea ce trăia a murit, dacă despre asta e vorba. Se prea poate să se fi reaprins focul primelor gelozii, poate că lăsînd să treacă timpul, Şi poate trecînd eu neobservat, de aceea Pedro Orce şi-a reluat plimbările îndelungi prin împrejurimi, ori de cîte ori făceau tabără, nu-ţi vine să crezi că acest bărbat poate umbla atîta.

Într-o zi în care Pedro Orce, era cam pe vremea cînd lăsaseră în urmă primele ondulări orografice care de foarte departe anunţau Pirineii, într-o zi în care Pedro Orce înaintase mult pe drumuri lăturalnice, a fost cît pe ce chiar să cedeze ispitei de a nu se mai întoarce la tabără, sînt idei care trec prin minte în orele de istov, a întîlnit aşezat pe marginea şoselei un bărbat care părea să fie cam de vîrsta lui, dacă nu chiar mai bătrîn, arăta necăjit şi trudit. Lîngă

el se afla un măgar, cu samar şi desagi, rozînd cu dinţii galbeni iarba spălăcită, fiindcă vremea, după cum s-a mai spus, nu e prielnică pentru noile înverziri, sau le face să se ivească unde şi cînd nu trebuie, natura s-a rătăcit pe drum, ar spune amatorul de metafore. Omul ronţăia o bucată de pîine uscată, fără nimic altceva, o ducea prost pesemne, hoinar fără masă şi acoperiş, dar avea un aer liniştitor, nu de haimana, de altfel Pedro Orce nu e un om sperios din fire, aşa cum de destule ori a demonstrat-o în aceste lungi cutreierări prin pustietăţi, desigur că nu-l părăseşte cîinele nici o clipă, adică l-a lăsat de două ori, dar în companie mai bună şi din pură discreţie.

I-a dat Pedro Orce bineţe omului, Seară bună, şi celălalt a răspuns, Seară bună, urechile amîndurora au înregistrat pronunţia familiară, accentul din sud, andaluz, ca să spunem totul într-un cuvînt. Dar omului cu pîinea uscată i s-a părut pricină de neîncredere să vadă prin aceste ţinuturi îndepărtate de orice aşezare omenească un bărbat şi un cîine, cu aerul că ar fi fost sloboziţi acolo dintr-o farfurie zburătoare, şi, cu grijă, dar fără să se ascundă, a tras înspre sine, de pe jos, o vergea cu mîner de metal. Pedro Orce a observat gestul şi nelinişitea celuilalt, o fi fost îngrijorat de purtarea cîinelui, cu capul plecat, nemişcat, privind, Nu-ţi fă griji mata de cîine, e blînd, adică nu-i chiar blînd, dar nu atacă pe nimeni care n-are vreun gînd rău, Şi de unde ştie el ce gîndesc oamenii, Ei, asta-i o întrebare nimerită, ce n-aş da să-i pot răspunde, însă nici eu nici tovarăşii mei de drum nu reuşim să pricepem ce fel de cîine-i ăsta şi de unde-a venit, Socoteam că umblai singur, sau că trăiai pe-aici pe-aproape, Umblu cu nişte prieteni, avem un car, din cauza celor întîmplate în ultima vreme ne-am aşternut la drum şi încă nu l-am sfîrşit, Matale eşti andaluz, îţi cunosc eu vorba, Mă trag din Orce, care-i în provincia Granada, Eu mi-s din Zufre, care e-n provincia Huelva, Bună să-ţi fie inima, Bună să-ţi fie şi matale, Îmi dai voie să mă aşez lîngă mata, Aşază-te unde vrei, nu-ţi pot oferi decît ce am, pîine uscată, Îţi mulţumesc din suflet, am mîncat cu

tovarăşii mei, Cine-s, Sînt doi prieteni şi cu femeile lor, ei doi şi una din femei sînt portughezi, cealaltă femeie e galiciană, Şi cum v-aţi adunat, Ehe, asta-i o poveste prea lungă ca s-o pot spune acum.

Celălalt nu a insistat, a priceput că nu era cazul, şi a spus, Te-oi fi gîndit de ce oare, fiind eu din provincia Huelva, m-ai găsit taman aici, În vremurile de azi e greu de întîlnit cineva care să se găsească acolo unde a fost dintotdeauna, Sînt de baştină din Zufre şi am acolo familia, dacă o mai fi încă acolo, dar cînd au început să spună că Spania se despărţea de Franţa m-am hotărît să merg să văd cu propriii mei ochi, Nu Spania, ci Peninsula Iberică, Sau asta, Şi nu de Franţa s-a despărţit peninsula, ci de Europa, pare acelaşi lucru, dar e deosebit, La treburile astea fine nu mă pricep, am vrut doar să merg şi să văd, Şi ce-ai văzut, Nimic, am ajuns la Pirinei şi-am văzut doar marea, Şi noi am văzut doar marea, Nici tu Franţa, nici tu Europa, păi, după mine, un lucru care nu-i e ca şi cum n-ar fi fost, de pomană m-am chinuit să merg atîtea şi atîtea leghe căutînd ceva ce nu exista, Ei, aici te înşeli, Cum aşa, Înainte să se separe peninsula de Europa, Europa era acolo, era şi o graniţă, firește, se mergea dintr-o parte în cealaltă, treceau spaniolii, treceau portughezii, veneau străini, n-ai văzut niciodată turişti pe la dumneata prin ţinut, Uneori, da’ nu era nimic de văzut, Erau turiştii care veneau din Europa, Dar dacă atunci cînd eu trăiam în Zufre n-am văzut niciodată Europa, iar acum am plecat din Zufre şi tot n-am văzut Europa, care-i diferenţa mă rog, Nici eu n-am fost pe lună şi ea există, Dar o văd, umblă acum brambura, dar o văd, Care ţi-e numele, Mi se spune Roque Lozano, la dispoziţia dumitale, Eu mă numesc Pedro Orce, Ai numele ţinutului unde te-ai născut, Nu m-am născut în Orce, ci în Venta Micena, care-i aproape, Mi-aduc aminte că pe la începutul călătoriei mele am întîlnit doi portughezi care mergeau la Orce, Cine ştie dacă n-or fi fost aceiaşi, Tare-aş vrea să ştiu, Vino cu mine şi vei scăpa de îndoială, Dacă mă inviţi, vin, umblu singur de-atîta amar de vreme, Ridică-te încet, să nu

creadă cîinele că vrei să-mi faci vreun rău, îţi dau eu băţul. Roque Lozano şi-a pus traista în spinare, a tras măgarul şi au pornit-o cu toţii, cîinele lîngă Pedro Orce, poate aşa ar trebui să fie mereu, unde este un om să fie şi un animal cu el, un papagal aşezat pe umăr, o cobră răsucită pe încheietura mîinii, un scarabeu pe rever, un scorpion umplut cu cîlţi, am spune chiar un păduche în cap, dacă anoplurul n-ar aparţine detestatei specii a paraziţilor, care nici de insecte nu sînt suportaţi, deşi sărmanii n-au nici o vină, a fost voinţa divină.

La pasul hoinar în care călătoriseră au intrat în adîncul Cataluñei. Negoţul a prosperat, a fost într-adevăr o idee strălucită că s-au lansat în această ramură de comerţ. Se vede mai puţină lume acum pe şosele, ceea ce înseamnă că, deşi peninsula îşi continuă mişcarea de rotaţie, oamenii se întorc la obiceiul şi purtările normale, dacă ăsta-i numele pe care trebuie să-l dăm vechilor obiceiuri şi purtări. Nu se mai întîlnesc aşezări pustii, totuşi nu poţi băga mîna-n foc că toate casele şi-au primit aceiaşi ocupanţi de la începuturi, sînt unii bărbaţi cu alte femei şi unele femei cu alţi bărbaţi, copiii sînt amestecaţi, întotdeauna din marile războaie şi din marile migraţii au rezultat asemenea efecte. În dimineaţa de azi, José Anaiço, pe neaşteptate, a spus că era necesar să se hotărască asupra viitorului grupului, de vreme ce părea să nu mai existe pericol de coliziune şi zguduiri. Cea mai sigură, sau măcar cea mai plauzibilă ipoteză, după părerea lui, ar fi fost să continue peninsula să se rotească fără a ieşi din acelaşi loc, ceea ce n-ar aduce nici un inconvenient vieţii cotidiene a oamenilor, în afară de faptul că nu le va mai fi niciodată cu putinţă să ştie unde erau diversele puncte cardinale, ceea ce de altfel ar avea puţină însemnătate, nu există nici o lege care să stipuleze că nu se poate trăi fără nord. Dar acum, că fuseseră văzuţi Pirineii, şi fusese o fericire uriaşă, marea de la aşa înălţime, E ca şi cum ai fi în avion, spusese Maria Guavaira, şi José Anaiço a corectat-o, ca unul cu experienţă, Nu se poate compara, e de

ajuns să spunem că la fereastra unui avion nu simte nimeni ameţeli, iar aici, dacă nu ne-am fi agăţat cu toate puterile, din propria noastră voinţă ne-am fi aruncat în mare. Mai devreme sau mai tîrziu, a încheiat José Anaiço avizarea matinală, va trebui să ne decidem destinele, cu siguranţă nu intenţionăm să trăim pe drumuri tot restul vieţii. Joaquim Sassa a fost de acord, femeile s-au abţinut să-şi spună părerea, bănuiesc că există un motiv ascuns în această grabă neaşteptată, doar Pedro Orce, timid, le-a amintit că pămîntul continua să tremure, şi că dacă asta nu era un semn că drumul lor nu se sfîrşise, atunci ar vrea să i se explice din ce pricină îl începuseră. În altă împrejurare, înţelepciunea argumentului, deşi îndoielnic, ar fi impresionat spiritele, dar trebuie luat în seamă că rănile sufletului sînt adînci, altminteri n-ar fi ale sufletului, acum orice ar spune Pedro Orce e suspectat de interes ascuns, ăsta-i gîndul care se poate citi în ochii lui José Anaiço atunci cînd spune, Îndată după cină, fiecare va spune ce-a gîndit despre asta, dacă trebuie să ne întoarcem spre casă sau să continuăm ca pînă acum, iar Joana Carda a întrebat doar, Care casă.

Iar acum vine Pedro Orce şi mai aduce un bărbat cu el, de la distanţa asta pare bătrîn, cu atît mai bine, în ceea ce priveşte problemele de coabitare avem deja prea multe. Omul trage un măgar înhămat cu samar şi desagi, ceea ce se vede foarte des la măgarii de modă veche, dar acesta are o culoare rară de argint, dacă s-ar numi Platero şi-ar onora numele, după cum Rocinante, fiind mai degrabă o mîrţoagă, şi l-a binemerit pe al său. Pedro Orce se opreşte pe linia nevăzută care delimitează teritoriul taberei, trebuie să îndeplinească formalităţile de prezentare şi introducere a vizitatorului, ceea ce întotdeauna trebuie făcut de partea de dincoace a barbacanei, sînt reguli pe care nu e nevoie să le învăţăm, le îndeplineşte în noi omul istoric, într-o zi am vrut să intrăm în castel fără permisiune şi ne-am făcut de ruşine. Spune Pedro Orce pompos, L-am întîlnit pe acest concetăţean al meu şi l-am adus să mănînce o

farfurie de supă cu noi, e o exagerare evidentă în cuvîntul concetăţean, să fie cu iertare, la această oră, în Europa, un portughez din Minho şi altul din Alentejo duc dorul aceleiaşi patrii, cu toate astea cinci sute de kilometri îl despărţeau pe unul de celălalt, acum sînt şase mii care îi separă de ea.

Joaquim Sassa şi José Anaiço nu recunosc omul, dar despre măgar nu pot spune acelaşi lucru, e ceva uşor de recunoscut şi familiar în el, fie el binecuvîntat, un măgar nu se schimbă în doar cîteva luni, pe cîtă vreme un om, dacă-i murdar şi nepieptănat, dacă şi-a lăsat barbă, dacă a slăbit sau s-a îngrăşat, dacă din păros a devenit chel, pînă şi propria lui nevastă va trebui să-l dezbrace ca să vadă dacă semnul particular e la locul lui, uneori prea tîrziu, cînd totul s-a consumat şi căinţa nu va mai culege rodul iertării. A spus José Anaiço, îndeplinind regula ospitalităţii, Fiţi binevenit, aşezaţi-vă aici lîngă noi, şi dacă doriţi să deshămaţi măgarul, daţi-i drumul, sînt acolo paie care să ajungă şi pentru el şi pentru cai. Fără desagi şi samar măgarul părea mai tînăr, acum se vedea bine că era făcut din două nuanţe de argint, una închisă, alta deschisă, ambele de carate. Omul s-a dus să instaleze animalul, caii s-au uitat pieziş la noul venit şi s-au îndoit că le-ar putea fi de vreun folos, avînd în vedere deficienţa de construcţie şi dificultatea de înjugare. S-a întors omul la foc şi, înainte de a-şi trage dedesubt pietroiul care avea să-i servească drept scaun, s-a prezentat, Mă numesc Roque Lozano, despre rest ne recomandă tehnicile elementare ale naraţiunii să lăsăm deoparte repetiţia. Voia José Anaiço să-l întrebe dacă măgarul avea vreun nume, dacă, de pildă, se numea Platero, dar ultimele cuvinte rostite de Roque Lozano, care pînă la urmă tot sînt repetate, Am venit să văd Europa, l-au redus la tăcere, o bruscă amintire a ridicat un deget în mintea sa şi a murmurat, Îl cunosc pe acest om, încă bine că a fost la timp, ar fi fost pur şi simplu jignitor să fie nevoie de un măgar ca să fie recunoscuţi oamenii. Mişcări asemănătoare se petreceau şi în capul lui Joaquim Sassa, care a spus,

şovăind, Am impresia că ne-am cunoscut cîndva, Şi eu la fel, a răspuns Roque Lozano, îmi aduceţi aminte de doi portughezi pe care i-am întîlnit la începutul călătoriei, însă aceia mergeau cu maşina şi nu erau însoţiţi, Lumea se schimbă atîta, domnule Roque Lozano, şi, în schimbările astea, se pierde şi se cîştigă la fel de mult, că se prea poate să se piardă un automobil Doi Cai şi să se găsească un car cu doi cai, două femei şi încă un bărbat, a spus Maria Guavaira, Pe lîngă ceea ce încă nu se vede, fraza asta a fost a Joanei Carda, nici Pedro Orce, nici Roque Lozano nu ştiau la ce se referă ea, dar o ştiau José Anaiço şi Joaquim Sassa, şi nu le-a picat bine aluzia la secretele organismului uman, îndeosebi ale celui feminin.

Recunoaşterea se făcuse, îndoielile fuseseră risipite, Roque Lozano era acel drumeţ întîlnit între lanţurile muntoase Morena şi Aracena, cu măgarul său Platero pe drumul spre Europa, pe care pînă la urmă n-o văzuse, dar rămînea intenţia, întotdeauna salvatoare. Iar acum, încotro mergeţi, a întrebat Joana Carda, Acu mă întorc la mine acasă, că doar pentru că tot face roată pămîntul nu s-o fi mutat din loc, Pămîntul, Nu, casa, casa e întotdeauna unde e pămîntul. Maria Guavaira a început să umple strachinile cu supă, puţin înmulţită cu apă, ca să le poată ajunge tuturor, au mîncat în tăcere, în afară de cîine, care rodea metodic un os, şi de dobitoacele de atelaj şi povară, care mestecau şi rumegau paiele, din cînd în cînd se auzea pocnind cîte un bob uscat, nu se pot plînge aceste animale de hrana zilnică proastă, avînd în vedere greutăţile din prezent.

Una din aceste greutăţi, dar deosebite, va încerca s-o rezolve consiliul de familie convocat pentru această noapte, nu va fi un impediment prezenţa unui străin, dimpotrivă, s-a spus aici că Roque Lozano se întoarce acasă, şi noi, ce vom face noi, să umblăm hai-hui ca ţiganii, cumpărînd şi vînzînd haine de gata, sau ne întoarcem acasă, la serviciu, la regularitatea vieţii, căci chiar dacă peninsula nu se va mai opri niciodată, toată lumea se

va obişnui pînă la urmă, după cum omenirea s-a obişnuit să trăiască pe un pămînt care e mereu în mişcare, noi nici nu sîntem în stare să ne închipuim cît o fi costat pentru echilibrul fiecăruia să-şi ducă viaţa într-un titirez zbîrnîitor care se învîrteşte în jurul unui acvariu cu un peşte-soare înăuntru, Iertaţi-mă că trebuie să vă corectez, a spus vocea necunoscută, dar nu există peşte-soare, există peşte-lună, peşte-soare ba, Ştiţi ce, eu nu am chef să mă iau la harţă cu dumneavoastră, dar dacă nu există, lipseşte, Din păcate nu poţi avea totul, a rezumat José Anaiço, confortul şi libertatea sînt incompatibile, viaţa asta hoinară are farmecele ei, dar patru pereţi solizi, cu un acoperiş deasupra, apără mai bine decît un coviltir supus zdruncinăturilor şi găurit. A spus Joaquim Sassa, Mai întîi îl ducem pe Pedro Orce acasă, şi pe urmă, a suspendat fraza, nu ştia cum s-o completeze, atunci Maria Guavaira a intervenit, a spus limpede ceea ce era necesar să fie spus, Foarte bine, îl lăsăm pe Pedro Orce la farmacie, apoi mergem în Portugalia, va rămîne José Anaiço la şcoala lui, într-un ţinut care nici nu ştiu cum se numeşte, continuăm către ceea ce se numea nord, Joana Carda va trebui să aleagă dacă vrea să rămînă în Ereira, cu verişorii, sau să se întoarcă în braţele soţului din Coimbra, odată rezolvată treaba asta luăm direcţia spre Porto şi-l lăsăm pe Joaquim Sassa la uşa biroului, i s-or fi întors patronii din Penafiel, şi, în sfîrşit, eu singură mă voi întoarce la mine acasă, unde se află un bărbat în aşteptare ca să se poată însura cu mine, va spune că a rămas de pază la bunurile mele cît timp am fost eu plecată, Acum mărită-te cu mine, doamnă, şi eu cu un tăciune voi arde acest car, ca şi cum aş arde un vis, apoi poate voi izbuti să împing spre mare barca de piatră şi să mă îmbarc pe ea.

Un discurs aşa, continuu, taie respiraţia celui care vorbeşte şi nu-l lasă să respire pe cel care ascultă. Timp de un minut au rămas cu toţii tăcuţi, în cele din urmă José Anaiço le-a amintit, Pe o plută de piatră mergem de mult, E prea mare ca să ne simţim

marinari, a răspuns Maria Guavaira, şi Joaquim Sassa a comentat, zîmbind, Bine zis, şi nici nu ne-a făcut astronauţi faptul că umblăm prin spaţiu deasupra lumii. Altă tăcere, acum era rîndul lui Pedro Orce să vorbească, Să facem fiecare lucru la rîndul său, Roque Lozano ni se poate alătura, mergem să-l ducem la familie, care l-o fi aşteptînd în Zufre, şi pe urmă ne vom hotărî propria noastră viaţă, Dar în car nu mai încape altcineva să doarmă, a spus José Anaiço, Nu vă faceţi griji din pricina asta, dacă alta nu mai aveţi în legătură cu venirea mea, sînt obişnuit să stau în aer liber, e de ajuns să nu plouă, iar acum cu carul, dacă dorm sub el, e ca şi cum aş avea în fiecare noapte un acoperiş, mă cam săturasem de singurătate, drept să vă spun, a mărturisit Roque Lozano.

În ziua următoare şi-au reluat călătoria. Pig şi Al nu pot decît să pizmuiască soarta măgarilor, ăsta vine tropăind în spatele carului, prins uşor de el şi despovărat de sarcină, liber cum a venit pe lume, cu strălucirea sa de argint curat, stăpînul lui, pe capră, vorbeşte de-ale vieţii cu Pedro Orce, cuplurile stau la taifas sub coviltir, cîinele merge înainte, patrulînd. Dintr-o clipă în alta, aproape prin miracol, a revenit armonia în sînul expediţiei. Ieri, după ultima deliberare, au trasat un itinerariu, nimic prea riguros, atît cît să nu înainteze orbeşte, mai întîi coborînd prin Tarragona, trecînd prin coastă pînă la Valencia, intrînd în interior prin Albacete, pînă la Córdoba, coborînd în Sevilla, şi, în sfîrşit, la mai puţin de optzeci de kilometri, Zufre, acolo vom spune, Iată că vine Roque Lozano, teafăr şi sănătos întors din marea sa aventură, sărac s-a dus, sărac s-a întors, n-a descoperit Europa, nici Eldorado, nu toţi care l-au căutat l-au găsit, dar vina nu-i întotdeauna a celui care caută, de cîte ori nu e nici o urmă de bogăţie acolo unde, din maliţie sau ignoranţă, ni se spusese că era, apoi vom rămîne deoparte să vedem cum e primit, iubite bunic, iubite tată, iubite soţ, ce păcat că te-ai întors, credean că te-ai prăpădit în vreo

pustietate, mîncat de lupi, nu chiar tot ce se gîndeşte acolo poate fi spus cu glas tare.

Atunci, în Zufre, se va reuni iarăşi consiliul de familie, acum încotro mergem, şi de noi ce vor spune cînd vom ajunge, unde, pentru ce, pentru cine, Te minţi singur punînd întrebări, dacă tot ştii dinainte răspunsul, într-un timp atît de scurt de două ori a vorbit vocea necunoscută.

Cînd, tot învîrtindu-se şi rotindu-se, dinspre răsărit înspre apus, s-a completat perfect jumătate de tură, peninsula a început să cadă. Chiar în acea clipă, şi în sens absolut riguros, dacă pot metaforele, ca transportatoare ale sensului literal, să fie riguroase, Portugalia şi Spania au fost două ţări cu picioarele în aer. Să lăsăm la o parte, în seama spaniolilor, care au dispreţuit dintotdeauna ajutoarele noastre, sarcina şi răspunderea de a evoca, pe cît pot şi reuşesc mai bine, avatarurile configuraţionale ale spaţiului fizic în care trăiesc, şi să spunem noi aici, cu modesta simplitate care a caracterizat popoarele elementare, că Algarve, tărîm în sudul hărţii încă din negura vremurilor, a fost, în acel minut supranatural, regiunea cea mai nordică a Portugaliei. Incredibil, dar adevărat, aşa cum pînă astăzi propovăduieşte un Părinte al Bisericii, nu pentru că ar fi viu, Părinţii Bisericii au murit cu toţii, ci pentru că la tot pasul oamenii aderă la lecţia lui şi cu indiferenţă se servesc de ea, atît pentru interesele divine cît şi pentru convenienţele umane. Dacă sorţii ar fi dorit ca peninsula să se imobilizeze pentru totdeauna în acea poziţie, consecinţele faptului, sociale şi politice, culturale şi economice, fără a uita mutaţia psihologică la care nu prea dăm de fiecare dată atenţia cuvenită, urmările, după cum spuneam, în multiplicitatea şi efectele lor, ar fi fost drastice, radicale, într-un singur cuvînt, cosmice. Să ajungă faptul că amintim, de pildă, că celebrul oraş Porto s-ar vedea deposedat, fără vreo posibilitate de resurse logice şi topografice, de titlul său cel mai iubit de

capitală a nordului, iar dacă referinţa, în ochii vreunor cosmopoliţi, va păcătui prin provincialism şi viziune îngustă, să-şi închipuie atunci dumnealor ce ar însemna să se trezească dintr-odată Milano în sudul Italiei, în Calabria, şi calabrezii prosperînd în comerţul şi industria nordului, transformări nu cu totul imposibile, dacă am lua în considerare ce s-a întîmplat în Peninsula Iberică.

A fost, însă, după cum am spus, doar un minut. Cădea peninsula, dar rotaţia nu s-a întrerupt. Totuşi, înainte de a merge mai departe, ar fi bine să explicăm ce sens trebuie să atribuim, în acest context, verbului a cădea, desigur nu sensul său imediat, de prăbuşire primejdioasă, ceea ce, literalmente, ne-ar spune că peninsula începuse să se scufunde. Or, dacă în decursul atîtor zile de navigare, nu rareori zbuciumată şi cu riscul iminent de catastrofă, nu s-a produs o asemenea calamitate şi nici alta de calibru asemănător, ar fi culmea ghinionului să se isprăvească acum odiseea într-o scufundare completă. Oricît de mult ne-ar costa, ne-am resemnat că Ulise nu va ajunge pe plajă la timp ca s-o întîlnească pe dulcea Nausica, dar măcar să fie permis ca ostenitul matelot să eşueze pe insula Feacilor, şi neputînd fi aceasta, oricare alta, e de ajuns să-şi odihnească el capul pe propriul său antebraţ, dacă nu îl aşteaptă un piept feminin care să i se ofere. Să ne liniştim, aşadar. Peninsula, jurăm asta, nu se afundă în marea crudă, unde, dacă s-ar petrece un asemenea cataclism, ar dispărea toată, fără a lăsa la vedere nici măcar cel mai înalt vîrf al Pirineilor, atît de profunde sînt aici abisurile. Peninsula cade, da, nu există alt mod de a o spune, dar înspre sud, pentru că astfel împărţim noi planisfera, în sus şi în jos, în superior şi în inferior, în alb şi negru, la figurat vorbind, cu toate că ar trebui să provoace o anume spaimă faptul că nu folosesc ţările de sub ecuator hărţi de-a-ndoaselea, care în mod justiţiar să-i dea lumii imaginea complementară care lipseşte. Dar lucrurile sînt ceea ce sînt, au această însuşire irezistibilă, şi pînă şi un copil de

şcoală înţelege de la bun început, fără alte explicaţii, chiar şi dicţionarul de sinonime, atît de lesne dispreţuit, ne-ar confirma-o, spre jos se coboară, se cade, şi mare e norocul nostru că pluta asta de piatră nu se scufundă în adîncuri, gîlgîind printr-o sută de milioane de plămîni, amestecînd apele dulci ale Tagelui şi Guadalquivirului în unda amară a nesfîrşitei mări.

Nu lipsesc pe acolo, n-au lipsit niciodată, unii care să afirme că poeţii, într-adevăr, nu sînt indispensabili, şi eu întreb ce s-ar alege de noi dacă n-ar veni poezia să ne ajute să înţelegem ce puţină claritate au lucrurile pe care noi le numim clare. Pînă în momentul de faţă, după ce s-au scris atîtea pagini, materia narativă s-a rezumat la descrierea unei călătorii oceanice, cu toate că nu întru totul banală, şi chiar în această clipă dramatică, în care întreaga peninsulă îşi reia drumul, acum înspre sud, în timp ce continuă să se rotească în jurul axului său imaginar, desigur că n-am şti să despărţim şi să îmbunătăţim enunţarea simplă a faptelor dacă n-ar veni să ne dea o mînă de ajutor inspiraţia acelui poet portughez care a comparat revoluţia şi coborîrea peninsulei cu pruncul care în pîntecele mamei face întîia tumbă în viaţa lui. Comparaţia e magnifică, deşi trebuie să cenzurăm în ea cedarea în faţa ispitelor antropomorfismului, care pe toate le vede şi pe toate le socoteşte în relaţia obligatorie cu omul, ca şi cum, de fapt, natura n-ar avea altceva mai bun de făcut decît să se gîndească la noi. Ar fi totul mai uşor de înţeles dacă ne-am mărturisi, pur şi simplu, nesfîrşita teamă, teama asta care ne face să populăm lumea cu plăsmuiri asemănătoare cu ceea ce sîntem sau credem că sîntem, numai dacă nu cumva un efort atît de obsesiv nu e, dimpotrivă, o invenţie a curajului, sau simpla încăpăţînare a celui care îşi refuză să nu fie acolo unde va fi hăul, ca să nu dea sens la ceea ce nu avea sens. Probabil, golul nu poate fi umplut de noi, şi ceea ce numim sens nu o fi decît un ansamblu fugar de imagini care, într-o anumită clipă, au părut

armonioase, ori unde inteligenţa în panică a început să introducă raţiune, ordine, coerenţă.

În majoritatea cazurilor, glasul poeţilor e un glas neînţeles, ceea ce, fiind regula, are totuşi excepţii, după cum se vede în acest episod liric, cînd fericita metaforă a fost glosată în toate felurile şi repetată de toate gurile, neincluzîndu-se, totuşi, în acest entuziasm popular, majoritatea celorlalţi poeţi, fapt care nu trebuie să ne surprindă, avînd în vedere că nici ei nu duc lipsă de sentimentele umane de mîhnire şi invidie. Una din cele mai interesante consecinţe ale inspiratei comparaţii a fost resuscitarea, deşi atenuată de schimbările pe care modernitatea le-a adus în viaţa familială, a spiritului matriarhal, provenind din matriarhalitate, şi căreia, revăzînd faptele cunoscute, avem multe motive să credem că i-au fost precursoare Joana Carda şi Maria Guavaira după subtilitatea lor, înnăscută, nu premeditată. Femeile, neîndoios, triumfau. Organele lor genitale, cu scuze pentru cruzimea anatomică, erau la urma urmelor expresia, simultan redusă şi mărită, a mecanicii expulzatoare a universului, toată această maşinărie care funcţionează prin extracţie, acest nimic ce va fi totul, această neîntreruptă trecere de la mic la mare, de la finit la infinit. La acest punct, e bine de văzut, glosatorii şi hermeneuţii pierdeau teren, nici nu-i de mirare, pentru că de prea destule ori ne-a învăţat experienţa ce insuficiente sînt cuvintele pe măsură ce ne apropiem de graniţa cu inefabilul, vrem să spunem iubire şi nu ne e îndeajuns limbajul, vrem să spunem vreau şi spunem nu pot, vrem să pronunţăm cuvîntul final şi ne dăm seama că deja ne întoarcem la început.

Însă în acţiunea reciprocă a efectelor şi a cauzelor, o altă consecinţă, deopotrivă fapt şi factor, a venit să atenueze gravitatea discuţiilor şi să-i facă pe toţi, ca să spunem aşa, să zîmbească şi să se îmbrăţişeze. S-a întîmplat că, de la o oră la alta, dacă ne permiteţi exagerarea pe care aceste formule pripite o presupun întotdeauna, toate, sau aproape toate femeile fertile s-au declarat însărcinate, cu toate

că nu se înregistrase nici o schimbare importantă în practicile anticoncepţionale ale dînselor şi ale dînşilor, ne referim, desigur, la bărbaţii cu care coabitau, regulat sau întîmplător. În punctul în care se găsesc lucrurile, pe oameni nu-i mai surprinde nimic. Au trecut cîteva luni de cînd peninsula s-a despărţit de Europa, am călătorit mii de kilometri pe această mare violent deschisă, a fost cît pe ce să se izbească leviatanul de înspăimîntatele insule Azore, sau nu avea să se izbească, după cum s-a văzut pe urmă, dar n-o ştiau bărbaţii şi femeile care au trebuit să fugă dintr-o parte în alta, s-au petrecut aceste şi atîtea alte lucruri, să aştepţi soarele în partea stîngă şi el să-ţi apară la dreapta, şi luna, căreia nu-i era de ajuns inconstanţa cu care umblă de cînd s-a desprins de pămînt, şi pe urmă vînturile care bat din toate părţile, şi norii care se năpustesc din toate zările şi se învîrtesc deasupra capetelor noastre uluite, da, uluite, şi pe deasupra noastră e un foc viu, ca şi cum omul, la urma urmelor, n-ar trebui să apară cu încetineala istorică a animalităţii şi ar putea fi pus din nou, întreg şi lucid, într-o lume nou formată, curată şi de o frumuseţe neprihănită. Întîmplîndu-se toate acestea, spunînd cutare poet portughez că peninsula e un făt ce s-a format călătorind şi acum se învîrteşte în mare pentru a se naşte, ca şi cum s-ar afla înăuntrul unui uter acvatic, ce motive ar fi să ne mirăm că uterele umane ale femeilor sînt ocupate, poate le-a fecundat marea piatră care coboară către sud, ştim noi dacă aceşti copii sînt chiar ai oamenilor, poate că tatăl lor o fi uriaşul taie-mare care tot împinge valurile în faţă, pătrunzîndu-le, apa şopotitoare, adierea şi suspinul vînturilor.

Despre această graviditate colectivă au fost informaţi drumeţii prin radio, prin ziare, iar televiziunea nu mai schimba subiectul, cum prindea o femeie pe stradă întindea microfonul spre ea, o asalta cu întrebări, cum a fost şi cînd, şi ce nume va da bebeluşului, sărmana de ea, cu aparatul de filmat devorînd-o de vie, se îmbujora, se bîlbîia, nu invoca însă constituţia doar pentru că ştia că n-ar fi luată în

serios. Printre drumeţii din car se observă revenirea unei anumite tensiuni, la urma urmelor, dacă toate femeile din peninsulă sînt însărcinate, cele două care se află aici nu suflă nici o vorbă despre propriile lor accidente, şi e de înţeles tăcerea lor, dacă şi-ar declara amîndouă graviditatea, în mod inevitabil, Pedro Orce s-ar include în listele de paternitate, şi armonia atît de dureros restabilită odată n-ar mai supravieţui unei a doua lovituri. De aceea, Joana Carda şi Maria Guavaira, într-o noapte, cînd le serveau cina bărbaţilor, au spus, cu ton de mîhnire surîzătoare, Închipuiţi-vă, toate femeile însărcinate în Spania şi Portugalia, şi noi aici fără nici o nădejde. Să fie acceptat acest minut de prefăcătorie, să fie acceptat că José Anaiço şi Joaquim Sassa simulează propria mîhnire a celui care vede cum e pusă la îndoială de către femeie puterea sa fecundantă, şi cel mai rău e că există cîteva probabilităţi ca aceste zeflemele simulate să nimerească la ţintă, pentru că, dacă este adevărat că cele două femei sînt însărcinate, la fel de adevărat e că nimeni nu ştie cu cine. Cu atîtea ce-uri, nu a reuşit această reprezentaţie să mai însenineze atmosfera, odată cu trecerea timpului se va vedea că pînă la urmă erau însărcinate Maria Guavaira şi Joana Carda atunci cînd au negat că nu ar fi, ce explicaţii vor da atunci, adevărul ne aşteaptă întotdeauna şi vine şi ziua în care nu-l mai putem evita.

Vizibil stînjeniţi, au apărut primii miniştri ai celor două ţări la televiziune, nu că ar fi vreun motiv de constrîngere să vorbească de explozia demografică ce se va înregistra în peninsulă peste nouă luni, douăsprezece sau cincisprezece milioane de copii născîndu-se practic în acelaşi timp, ţipînd în cor la lumină, peninsula devenită maternitate, mamele fericite, taţii surîzători, în cazurile în care par suficiente certitudinile. Din latura aceasta a chestiunii se prea poate să fie extrase unele avantaje politice, să scoată la bătaie cartea demagogică, să apeleze la austeritate în numele viitorului fiilor noştri, să diserteze despre coeziunea naţională, să

compare această fertilitate cu sterilitatea restului lumii occidentale, dar nu se poate evita ca fiecare dintre noi să nu se complacă la gîndul că pentru a se produce această explozie demografică a avut loc cu siguranţă o explozie geneziacă, de vreme ce nimeni nu crede că fecundaţia colectivă ar fi fost de ordin supranatural, vorbeşte primul ministru despre măsurile sanitare ce trebuiesc luate, despre planul de asistenţă obstetrică naţională, despre încadrarea şi distribuirea, la timpul cuvenit, a brigăzilor de medici şi moaşe, şi i se citeşte pe faţă o contradicţie de sentimente, gravitatea expresiei oficiale se luptă cu pofta de rîs, în fiece clipă pare că va spune, Portugheze, portughezi, mare va fi profitul nostru, sper că nici plăcerea nu a fost mai prejos, căci a face copii fără buna bucurie a cărnii e cea mai mare condamnare. Bărbaţii şi femeile aud şi schimbă zîmbete şi priviri, toţi ştiu ce-şi amintesc în această clipă, noaptea aceea, ziua aceea, ora aceea, cînd mişcaţi de un impuls neaşteptat s-au atins şi au făcut ce trebuia făcut, sub un cer care se rotea încet, un soare nebun, o lună nebună, stelele în vîrtej. La prima vedere s-ar spune că totul este iluzie şi vis, însă cînd femeile vor apărea cu burta la gură, atunci se va vedea că n-am dormit.

Preşedintele Americii a vorbit şi el lumii, a spus că în ciuda schimbării traseului peninsulei, în direcţia unui loc necunoscut din sud, niciodată nu-şi vor revoca Statele Unite răspunderile faţă de civilizaţie, libertate şi pace, dar că popoarele peninsulare nu mai puteau conta, acum că au pătruns în zonele conflictuale de influenţă, Nu pot conta, repet, pe ajutorul egal cu cel care le aştepta atunci cînd se părea că viitorul lor va fi indisolubil legat de cel al naţiunii americane. Acestea au fost, cu un trop mai mult sau mai puţin, declaraţiile în faţa auditoriului mondial. Totuşi, în particular, în taina cabinetului oval, şi în timp ce zornăia un cub de gheaţă în whisky, preşedintele le-ar fi spus consilierilor săi, Dacă vor eşua în Antarctida, gata cu grijile noastre, unde oare o să ne oprim cu lumea asta hoinărind

dintr-un loc în altul, nu există nici o strategie care să se potrivească, bunăoară bazele pe care încă le mai avem în peninsulă, la ce ne mai servesc ele acum, doar dacă ar fi să vărsăm o încărcătură de proiectile peste pinguini. Unul din consilieri a observat atunci că noul traseu, dacă ne gîndim bine, nu era chiar aşa de rău, coboară între Africa şi America Latină, domnule preşedinte. Da, traseul poate să ne aducă beneficii, dar poate să şi agraveze starea de indisciplină din regiune, şi pesemne din cauza acestui gînd iritant preşedintele a dat cu pumnul în masă de a sărit portretul zîmbitor al primei doamne. Un consilier bătrîn a tresărit înspăimîntat, a făcut ochii roată şi a spus, Atenţie, domnule preşedinte, un pumn cine ştie ce consecinţe poate avea.

Acum nu mai e o piele jupuită de taur, ci o cremene gigantică, de forma uneia din acele unelte de silex de care se serveau oamenii preistorici, despicată cu lovituri răbdătoare, succesive, pînă devenea un instrument de lucru, cu partea superioară plină şi compactă, pentru a primi căuşul mîinii, cea inferioară ascuţită pentru a sfîşia, săpa, tăia, însemna, desena şi, de asemenea, întrucît pînă astăzi nu am învăţat să fugim de ispită, pentru a răni şi ucide. Peninsula şi-a oprit mişcarea de rotaţie, coboară acum perpendicular, înspre sud, între Africa şi America Centrală, cum ar fi trebuit să spună consilierul preşedintelui, iar forma ei, în chip neaşteptat pentru cine mai are încă în ochi şi pe hartă vechea poziţie, pare geamănă cu cele două continente care o flanchează, vedem Portugalia şi Galicia la nord, ocupînd toată lăţimea, de la apus la răsărit, apoi marea masă se strîmtează, la stînga are încă proeminenţa unui bombeu, Andaluzia şi Valencia, la dreapta coasta cantabrică şi, pe aceeaşi linie, meterezele Pirineilor. Vîrful pietrei, prora tăietoare, este capul Creus, adus din apele mediteraneene pe aceste mări semeţe, atît de departe de cerul natal, el

care a fost vecin cu Cerbère, orăşelul acela francez de care s-a vorbit atîta la începutul acestei relatări.

Coboară peninsula, dar coboară alene. Savanţii, deşi cu multă prudenţă, prevăd că mişcarea e pe cale să înceteze, încredinţaţi de evidenţa universală că dacă totul, ca atare, nu se opreşte niciodată, părţile care îl compun trebuie să se oprească odată şi odată, fiind demonstraţia acestei axiome chiar viaţa omenească, foarte bogată, după cum se ştie, în posibilităţi comparative. Dintr-un asemenea anunţ al ştiinţei s-a născut jocul secolului, o idee care se va fi ivit practic în acelaşi timp în lumea întreagă, şi care a constat în stabilirea unui sistem de pariuri duble asupra momentului şi locului în care se va înregistra suspendarea mişcării, o ipoteză pentru a înţelege mai bine, la orele şaptesprezece, treizeci şi trei de minute şi patruzeci şi nouă de secunde, ora locală a celui care pariază, desigur, şi ziua, luna şi anul, şi coordonatele, mărginite la indicarea meridianului în grade, minute şi secunde, servind drept referinţă pomenitul cap Creus. Erau în cauză miliarde şi miliarde de dolari, iar dacă cineva ar fi nimerit ambele rezultate, adică momentul exact şi locul exact, ceea ce, după calculul probabilităţilor, era aproape inimaginabil, acea persoană, de o previziune, am spune, divină, s-ar vedea în posesia celei mai mari bogăţii care s-a putut aduna vreodată pe faţa unui pămînt care a văzut atîtea. Se înţelege că niciodată nu existase un joc mai groaznic decît acesta, deoarece cu fiecare minut care trece, cu fiecare milă străbătută, se reduce numărul de pariori cu probabilităţi de cîştig, trebuind în orice caz să se noteze că mulţi dintre cei excluşi pun din nou pariuri, făcînd astfel să crească miza la cifre de acum astronomice. Fireşte că nu chiar toţi au reuşit să strîngă bani pentru noul pariu, fireşte că mulţi dintre ei nu găsesc altă ieşire din starea de ruină în care au căzut decît sinuciderea. Peninsula coboară spre sud lăsînd în urma sa o dîră de morţi pentru care este nevinovată, în timp ce în pîntecele femeilor sale

cresc acele milioane de copii pe care i-a generat fără vreo vină.

Pedro Orce umblă neliniştit, frămîntat. Vorbeşte puţin, petrece ore în şir departe de tabără, se întoarce istovit şi nu mănîncă, tovarăşii de drum îl întreabă dacă e bolnav, şi el răspunde, Nu, nu-s bolnav, fără alte explicaţii. Puţinele vorbe le păstrează pentru Roque Lozano, sînt întotdeauna conversaţii despre ţinutul fiecăruia, de parcă n-ar mai şti alt subiect. Cîinele îl însoţeşte pretutindeni, se simte că agitaţia omului a contagiat animalul, altădată atît de placid. José Anaiço i-a spus mai de mult Joanei Carda, Dacă-şi închipuie că se va repeta istoria, sărmanul bărbat singur şi abandonat, femeia miloasă consolatoare şi alinătoare a acumulărilor glandulare, se înşală amarnic, şi ea a răspuns cu un zîmbet fără veselie, Cred că tu te înşeli, răul lui Pedro Orce, dacă-l are, o fi altul, Care anume, Nu ştiu, dar pot să-ţi garantez că nu încearcă să ne prindă iar în mreje, o femeie nu se îndoieşte de asta, Atunci hai să vorbim cu el, să-l silim să ne spună, poate chiar e bolnav, Poate, dar nici asta nu-i sigur.

Merg de-a lungul lanţului muntos Alcaraz, azi vor face popas pe înălţimile unui sat care se numeşte, după cum informează harta, Bienservida, cel puţin după nume aşa şi este. Pedro Orce îi spune lui Roque Lozano, De-aici de unde sîntem nu mai e mult pînă ce intrăm în provincia Granada, dacă trecem prin ea. Ţinutul meu e încă departe, O să ajungi şi acolo, O să ajung, dar aş vrea să ştiu dacă merită osteneala, Astea-s lucruri pe care le ştim doar mai tîrziu, ia atinge-l pe Pig, că nu păstrează cadenţa. Roque Lozano a scurtat hăţurile, a atins cu vîrful biciului copitele din spate ale calului, aproape o mîngîiere, şi Pig, ascultător, şi-a potrivit trapul. În car merg cuplurile, vorbesc cu glas scăzut, şi spune Maria Guavaira, Poate-ar vrea să rămînă de-acum acasă şi nu cutează să spună, îi e teamă să nu ne jignească, Se prea poate, a fost de acord Joaquim Sassa, trebuie să vorbim cu el pe şleau, că înţelegem şi că n-o să i-o luăm în nume de rău, la urma urmelor n-am făcut

legămînt şi nici contract pentru restul vieţii, prieteni sîntem, prieteni rămînem, într-o bună zi o să venim aici să-l vizităm, Bine-ar fi să fie numai atît, a murmurat Joana Carda, Ai altă idee, Nu, n-am, e doar o presimţire, Ce presimţire, a întrebat Maria Guavaira, Pedro Orce o să moară, Toţi o să murim cîndva, Dar el va fi primul.

Bienservida se află în afara şoselei principale. S-au dus acolo să-şi facă negoţul, au cumpărat nişte provizii, şi-au înnoit rezervele de apă, şi, fiind încă devreme, au pornit-o iar la drum. Totuşi, nu s-au îndepărtat mult. Ceva mai în faţă se afla un schit, de Turruchel numit, loc plăcut pentru a poposi seara, acolo au făcut haltă. Pedro Orce a coborît de pe capră, contrar obiceiului s-au dus să-l ajute José Anaiço şi Joaquim Sassa, care săriseră din car de cum se oprise, şi a spus, pe cînd se ţinea de mîinile care i se întindeau, Ce-i asta, prieteni, încă nu-s beteag, nici n-a observat cum cuvîntul prieteni a umplut deodată de lacrimi ochii celor doi, bărbaţii aceştia care păstrează în piept durerea unei neîncrederi, dar care primesc în braţe corpul ostenit care li se lasă în seamă cu toată declaraţia orgolioasă, vine întotdeauna un ceas cînd orgoliul nu mai are decît cuvinte, nu mai e altceva decît cuvinte. Pedro Orce pune piciorul jos, face cîţiva paşi, şi se opreşte, cu o expresie de spaimă pe chip, în toate gesturile, de parcă l-ar imobiliza şi orbi o lumină intensă, Ce e, a întrebat Maria Guavaira, care se apropiase, Nimic, nu-i nimic, Ţi-e rău, a întrebat Joana Carda, Nu, e altceva. S-a lăsat în jos, şi-a întins mîinile pe pămînt, apoi l-a chemat pe cîinele Constant, i-a pus mîna pe cap, şi-a plimbat mîinile de-a lungul gîtului, coloanei, spinării, crupei, cîinele nu se mişca, se lăsase cu toată greutatea pe pămînt, ca şi cum ar fi vrut să-şi îngroape labele în el. Acum Pedro Orce îşi întinsese tot trupul, cu capul alb aşezat pe un smoc de iarbă de unde ieşeau nişte tulpini înflorite, care fac flori într-o vreme cînd ar trebui să fie iarnă, Joana Carda şi Maria Guavaira au îngenuncheat lîngă el, i-au apucat mîinile, Ce ai, spune dacă ai vreo durere, şi

avea, avea o durere foarte mare, dacă asta era expresia chipului său, deschidea mult ochii şi-şi aţintea privirea către cer, norii care treceau, ca să-i vadă nu aveau nevoie Maria Guavaira şi Joana Carda să se uite în sus, pluteau domol în ochii lui Pedro Orce, aşa cum luminile străzilor alunecaseră prin ochii cîinelui, cu atîta timp în urmă, în ce viaţă, şi-acum sînt împreună, reuniţi, plus Roque Lozano, care are experienţă de viaţă şi de moarte, cîinele pare hipnotizat de privirea lui Pedro Orce, se uită fix la el, cu capul plecat şi cu pielea încreţită, ca şi cum ar avea de înfruntat toate haitele din lume, şi atunci Pedro Orce spuse distinct, cuvînt cu cuvînt, Nu-l mai simt, pămîntul, nu-l mai simt, ochii i s-au întunecat, un nor cenuşiu, de culoarea plumbului, trecea pe cer, încet, foarte încet, Maria Guavaira cu degete nespus de uşoare a coborît pleoapele lui Pedro Orce, a spus, E mort, atunci cîinele s-a apropiat şi a strigat, aşa cum se spune că un om urlă.

Moare un om, şi apoi. Plîng cei patru prieteni pe care-i are, chiar şi Roque Lozano, atît de recent cunoscut, îşi freacă furios pumnii strînşi la ochi, cîinele a strigat o singură dată, acum stă ridicat lîngă corp, în curînd se va întinde şi-şi va lăsa căpăţîna enormă peste pieptul lui Pedro Orce, dar trebuie să ne gîndim şi să hotărîm ce facem cu cadavrul, spune José Anaiço, Îl ducem la Bienservida, le comunicăm autorităţilor, nu putem face mai mult pentru el, şi Joaquim Sassa i-a amintit, Mi-ai spus într-o zi că mormîntul poetului Machado ar trebui să fie sub un stejar verde, să facem aşa şi cu Pedro Orce, dar Joana Carda a avut ultimul cuvînt, Nici la Bienservida, nici sub un copac, o să-l ducem la Venta Micena, o să-l îngropăm acolo unde s-a născut.

Pe salteaua sa de-a curmezişul merge Pedro Orce. Lîngă el sînt cele două femei, îi ţin mîinile reci, chiar acestea care, nerăbdătoare, de-abia au apucat să le cunoască trupurile, şi pe capră sînt aşezaţi bărbaţii, Roque Lozano conduce caii, credeau ei c-au să se odihnească, şi pînă la urmă tot pe drum sînt, în noaptea care creşte, niciodată înainte nu li s-a

întîmplat aşa ceva, poate că Al să-şi amintească de o altă noapte, pesemne că dormea şi visa atunci, că era priponit ca să-şi vindece cu alifie şi cu umezeală o băşică dureroasă, că veniseră să-l caute o femeie şi-un bărbat, şi cîinele, l-au eliberat din lanţuri, nu ştia dacă aici începea visul sau se sfîrşea. Cîinele merge sub car şi sub Pedro Orce, ca şi cum l-ar transporta, atît de mare e greutatea pe care o simte atîrnîndu-i de zgardă. Duc un felinar aprins, fixat pe arcul de fier care susţine coviltirul, în faţă. Au peste o sută cincizeci de kilometri de mers.

Caii simt moartea în spatele lor, nu au nevoie de alt bici. Tăcerea nopţii e atît de densă încît de abia se aude zgomotul roţilor carului pe pămîntul aspru al vechilor drumuri, iar tropăitul cailor sună înăbuşit de parcă ar avea copitele învelite în cîrpe. Nu va fi lună. Merg prin beznă, e *apagón*, negurime, întîia din toate nopţile înainte de a se fi spus, Să se facă soare, n-a fost mare minunea, căci Dumnezeu ştia că astrul zilei trebuia oricum să răsară peste două ore. De cînd a început drumul, Joana Carda şi Maria Guavaira plîng. Acestui om care acum e mort i-au dat ele corpul lor milos, cu propriile lor mîini l-au tras înspre ele, l-au ajutat, şi poate că sînt copiii lui cei care se formează în pîntecele pe care suspinele le fac să tresalte, Doamne, Dumnezeule, cum sînt legate toate lucrurile din lumea asta, şi noi care socotim că desfacem sau legăm cînd dorim, din propria noastră voinţă, asta-i cea mai mare dintre greşeli, şi atîtea lecţii ne-au fost date despre contrariu, o linie pe pămînt, un stol de sturzi, o piatră aruncată în mare, un ciorap de lînă albastră, dacă le arătăm orbilor, dacă propovăduim celor înăspriţi şi surzi.

Cerul era încă întunecat cînd au ajuns la Venta Micena. Pe tot drumul, de-a lungul a aproape treizeci de leghe, nu întîlniseră nici ţipenie de om. Iar Orce, adormit, era o nălucă, casele ca nişte pereţi de labirint, ferestre şi uşi închise, Castelul cu şapte turnuri, deasupra acoperişurilor, părea o fantasmă fără substanţă. Felinarele de iluminat public tremurau ca nişte stele gata să se stingă, copacii din piaţă,

reduşi la trunchiuri şi ramuri groase, puteau fi ce-a mai rămas dintr-o pădure pietrificată. Au trecut prin faţa farmaciei, de data asta nu era nevoie să oprească, indicaţiile itinerariului le stăruiau încă în memorie, Luaţi-o tot înainte, înspre Maria, mergeţi trei kilometri după ultimele case, e un podeţ lîngă un măslin, în curînd vin şi eu acolo. A ajuns. După ultima cotitură au văzut cimitirul, cu zidurile albe, crucea enormă. Poarta era închisă, trebuiau s-o forţeze. José Anaiço s-a dus să caute un levier, a vîrît vîrful între caneluri, dar Maria Guavaira l-a apucat de braţ, N-o să-l îngropăm aici. A arătat către colinele albe dinspre Groapa cu Trandafiri, acolo unde fusese găsit craniul celui mai vechi european, cel care a trăit cu peste un milion de ani în urmă, şi a spus, Va rămîne acolo, e locul pe care poate l-ar alege şi el. Au mînat carul pînă unde le-a fost cu putinţă, caii de-abia mai izbuteau să meargă, îşi tîrau picioarele prin praful care plutea în aer. În Venta Micena nu trăieşte nimeni care să vină să asiste la înmormîntare, toate casele au fost părăsite, aproape toate sînt în ruină. În zare de-abia se distinge silueta munţilor, cei pe care omul din Orce i-a văzut cînd a murit, acum e încă noapte, Pedro Orce e mort, înlăuntrul ochilor săi a rămas doar un nor întunecat, nimic altceva.

Cînd carul n-a mai putut înainta, cei trei bărbaţi au scos leşul, Maria Guavaira îl sprijină dintr-o parte, Joana Carda are în mînă nuiaua de velniş. Urcă pe o colină netedă în partea superioară, ţărîna uscată li se fărîmiţează sub picioare, alunecă pe povîrniş, trupul lui Pedro Orce oscilează, e gata să alunece, îi trage pe cei care-l poartă, dar izbutesc să-l ducă pînă acolo sus, sînt lac de sudoare, albi de praf. Roque Lozano va deschide groapa, i-a rugat să-l lase pe el să facă treaba asta, pămîntul se sapă uşor, levierul este sapa, mîinile servesc drept lopată. Cerul, la răsărit, se înseninează, silueta nedesluşită a munţilor a devenit neagră. Roque Lozano iese din groapă, îşi scutură mîinile, îngenunchează şi le petrece sub leş, José Anaiço îl ţine de braţe pe Pedro Orce, îl ridică

Joaquim Sassa de picioare, şi îl lasă încet jos pe pămînt, groapa nu-i adîncă, dacă într-o bună zi vor veni antropologii pe aceste meleaguri, nu le va fi greu să-l găsească, va spune Maria Dolores, E aici un craniu, iar şeful brigăzii de săpături va arunca o privire fugară, Nu ne interesează, din astea avem destule. Au acoperit trupul, au netezit solul ca să se confunde cu ţărîna din jur, dar au trebuit să îndepărteze cîinele, care voia să răzuiască cu ghearele mormîntul. Apoi Joana Carda a înfipt nuiaua de velniş cam deasupra capului lui Pedro Orce. Nu e cruce, după cum se vede prea bine, nu e un semn funerar, e doar o nuia care şi-a pierdut însuşirea pe care o avea, dar mai poate fi încă de un folos, să fie ceasornic solar într-un pustiu calcinat, poate copac renăscut, dacă un băţ uscat, înfipt în pămînt, e în stare de miracole, să-şi facă rădăcini, să elibereze din ochii lui Pedro Orce norul întunecat, mîine va ploua peste aceste cîmpuri.

Peninsula s-a oprit. Drumeţii se vor odihni aici astăzi, la noapte şi în dimineaţa următoare. Va ploua cînd vor pleca. Au chemat cîinele, care în toate aceste ore nu s-a dezlipit de groapă, dar n-a venit, Aşa se întîmplă, a spus José Anaiço, cîinii refuză să se despartă de stăpîn, uneori preferă să moară. Se înşela. Cîinele Ardent l-a privit pe José Anaiço, apoi s-a îndepărtat alene, cu capul plecat. A fost ultima dată cînd l-au mai văzut. Călătoria continuă, Roque Lozano va rămîne în Zufre, va bate la uşa casei sale, M-am întors, e povestea lui, cineva va dori poate să o depene cîndva, Bărbaţii şi femeile, aceştia, îşi vor urma drumul, ce viitor oare, ce timp, ce destin. Nuiaua de velniş e verde, poate va înflori în anul care vine.

1. Olifant (fr.) – corn de fildeş; cf. *La Chanson de Roland.*

2. Aluzie la păsăroiul (*Passarola*) părintelui Bartolomeu Lourenço dintr-un alt roman al autorului, *Memorialul Mînăstirii*, Polirom, 2007.

3. *Avertisseurs* (fr.), *bocinas* (sp.) – claxoane.

4. Cf. romanului saramangian *Anul morţii lui Ricardo Reis*, Polirom, Iaşi, 2009.
5. Stingere (sp.)
6. Prieteni! Cetăţeni! Romani! Vă rog să m-ascultaţi. (engl.) – citat din discursul lui Antoniu, actul III, scena 2, din piesa *Iuliu Cezar* de William Shakespeare, traducere de Tudor Vianu.
7. *Hamlet*, act II, scena 2.
8. Capul Bunei Speranţe.
9. În portugheză, autorul foloseşte expresia *ficar a ver navios*, care înseamnă „a rămîne cu buza umflată“. Aici am folosit o expresie asemănătoare, încercînd să redăm jocul de cuvinte.
10. Aşteptaţi şi vedeţi (engl.).
11. Cătînd-spre-Mare (port.).
12. Rît (sp.)
13. Dom João al II-lea (1481-1495), supranumit Prinţul Desăvîrşit (*O Principe Perfeito*).
14. Că totu-i o măscărie (sp.).
15. Dom Afonso al III-lea (1248-1279) a cucerit regiunea Algarve.
16. Antonio Machado, poet spaniol (1875-1939).
17. Mário de Sá-Carneiro (1890-1916), reprezentant de seamă al modernismului portughez, stabilit în utimii ani de viaţă în Franţa, unde s-a sinucis.
18. Celebru parc din centrul Lisabonei, inaugurat în 1885.
19. O nenorocire (sp.).
20. Denumirea oraşului provine de la o galiciană (în port.: *galegă*) care deschisese un han celebru în această localitate.
21. Este vorba despre Săptămîna Patimilor, premergătoare Săptămînii Paştelui.
22. Lemnopiron, cf. romanului *Don Quijote* (sp.).
23. Cu chipul oacheş sprijinit în palme, îţi aţinteşti privirea unde soarele asfinţeşte singuratic pe necuprinsul mării (sp.).
24. Episod narat în *Anul morţii lui Ricardo Reis.*
25. Conducătorul lusitanilor revoltaţi contra dominaţiei romane, asasinat în anul 140 î.e.n.
26. Conducătorul oştilor portugheze în bătălia de la Aljubarrota (1335), care consacră independenţa Portugaliei faţă de regatul Castiliei.
27. Fragment din al cincilea poem din volumul *O Guardador de Rebanhos (Păzitorul de turme)* al heteronimului lui Fernando Pessoa, Alberto Caeiro.
28. Eroul unei vechi legende germane care a gonit şobolanii din orăşelul Hamelin, atrăgîndu-i prin cîntecul său din fluier pînă în

rîul Weser, unde s-au înecat.

29. José Rodrigues Miguels, scriitor portughez contemporan, născut în 1901, autor a numeroase romane şi nuvele.

30. Cruce Sfărîmată (port.).

31. Nu mă trezi (sp.).

32. Scaiete (port.).

33. Cui de mică dimensiune (port.).

34. Joc de cuvinte în limba portugheză, *Venus de Milo* putînd însemna atît „Venus din Milo“, cît şi „Venus a lui Milo“.

35. Răsturnare ironică de sens, oraşul Aveiro, situat la nord de Lisabona, fiind supranumit „Veneţia Portugaliei“.

36. Numărat, cîntărit, împărţit (ebr.) – cuvinte sibilinice scrise cu litere de foc de o mînă nevăzută pe zidurile Babilonului, în timpul domniei lui Baltasar, prevestindu-i că zilele îi sînt numărate, că el cîntăreşte prea puţin în balanţă şi că regatul îi va fi împărţit.

37. Unde te duci cu şalul de Manila, unde te duci cu garoafa roşie (sp.).

38. Localitate africană unde, în anul 1578, armata cruciaţilor portughezi, condusă de tînărul rege Dom Sebastião, a suferit o mare înfrîngere. Ca urmare a dispariţiei în luptă a regelui şi a intrigilor ulterioare pentru ocuparea tronului, Portugalia va fi alipită regatului Castiliei în anul 1580, pierzîndu-şi indepedenţa, pe care o va recuceri de-abia în anul 1640.

39. Ambiguitate deliberată folosită în text, *cruzado* putînd însemna atît *cruciat*, cît şi veche monedă portugheză în valoare de 300 de reali.

40. António Vieira (1608-1697), călugăr iezuit, mare personalitate politică şi literară a timpului, orator strălucit, autor al mai multor cărţi profetice.

41. Unul din creatorii legendei potrivit căreia regele Dom Sebastião nu ar fi murit la Alcácer Quibir şi va reveni pentru a recuceri independenţa Portugaliei. Legenda a creat un adevărat curent literar în Portugalia, denumit sebastianism.

42. Celebru palat lisabonez, sediu al preşedintelui Republicii.

Table of Contents

1	297
2	297
3	297
4	298
5	298
6	298
7	298
8	298
9	298
10	298
11	298
12	298
13	298
14	298
15	298
16	298
17	298
18	298
19	298
20	298
21	298
22	298
23	298
24	298
25	298
26	298
27	298

28	298
29	299
30	299
31	299
32	299
33	299
34	299
35	299
36	299
37	299
38	299
39	299
40	299
41	299
42	299